

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

**Změna režimu v Libyi a její dopad na evropský
bezpečnostní prostor**

disertační práce

Doktorand: Ing. Kristýna Stejskalová

Školitel: prof. PhDr. Jan Eichler, CSc.

Studijní program: Mezinárodní ekonomické vztahy

Praha, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci „Změna režimu v Libyi a její dopad na evropský bezpečnostní prostor“ zpracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou literaturu a použité zdroje, ze kterých jsem čerpala.

V Praze dne 12. srpna 2019

.....

podpis

Poděkování

Mé největší poděkování patří prof. PhDr. Janu Eichlerovi, CSc., vynikajícímu školiteli a mentorovi. Děkuji mu za jeho jedinečný přístup ke studentům a k vědecké činnosti, za neustálou motivaci, mimořádnou vstřícnost, vzácnou upřímnost a věčnou inspiraci.

Věnování

Tuto práci věnuji svým báječným rodičům, Marině a Jiřímu, kterým nikdy nepřestanu být vděčná za jejich bezpodmínečnou lásku a podporu.

Abstrakt

Disertační práce se zabývá tématem bezpečnostního dopadu změny režimu vyvolané ze zahraničí (Foreign-Imposed Regime Change, FIRC) na intervenujícího aktéra. Práce vychází z hypotézy, že účast na FIRC přináší bezpečnostní dopad na prostředí intervenujícího aktéra, pokud jsou splněny dvě základní podmínky: cílený stát není vhodným státem pro FIRC a intervenující aktér nemá komplexní strategii FIRC. Při splnění těchto podmínek můžeme sledovat vnitřní a vnější bezpečnostní dopad. Vnitřní dopad plyne ze samotného politického rozhodnutí o angažmá na FIRC. Vnější dopady plynou z výsledku FIRC a projevují se v oblasti politické, bezpečnostní, ekonomické, energetické a sociálně-kulturní.

Práce testuje hypotézu pomocí metody jednopřípadové studie na FIRC v Libyi, která proběhla v roce 2011. Libye, která je hlavním pojítkem mezi Evropou a Afrikou, je po FIRC destabilizovaným státem. Libye nebyla vhodně zvoleným cíleným státem pro FIRC a hlavní intervenující aktéři, Francie a Velká Británie, neměli komplexní strategii FIRC, což způsobilo neúspěch změny režimu. Práce předkládá detailní analýzu bezpečnostních dopadů FIRC na evropský bezpečnostní prostor, vyhodnocuje destabilizační důsledky této změny režimu a odpovídá na otázku, proč byla FIRC v Libyi neúspěšným příkladem aktivistické zahraniční politiky západních mocností.

Klíčová slova

Změna režimu, bezpečnost, Libye, vojenská intervence, post-konfliktní rekonstrukce, evropský bezpečnostní prostor

Abstract

The dissertation thesis is dealing with the security impact of Foreign Imposed Regime Change (FIRC) on the intervening actor. The thesis is based on the hypothesis that participation on FIRC brings a security impact to the environment of the intervening actor in case two specific conditions are fulfilled: firstly the targeted state is not suitable for FIRC and secondly the intervening actor does not have a complex strategy of the FIRC. When these two conditions are fulfilled, one can observe internal and external security impacts. The internal security impact stems from the political decision of engaging in the FIRC. The external security impact is based on the result of the FIRC and becomes evident in political, security, economic, energetic and social-cultural areas.

The thesis is testing the hypothesis based on the single case study method of the FIRC in Libya that took place in 2011. Libya, being the main connection between Europe and Africa, is a destabilised state following the FIRC. Libya was not a suitable state for FIRC and the main intervening actors, France and Great Britain, did not have a complex strategy which caused the failure of the regime change. The thesis presents a detailed analysis of the security impact of the FIRC on the European security area, evaluates destabilisation consequences of the regime change and answers the question as to why was the FIRC in Libya an unsuccessful example of the activist foreign policy of Western powers.

Key words

Regime Change, security, Libya, military intervention, post-conflict reconstruction, European security area

Obsah

Seznam zkratk.....	9
Seznam tabulek, grafů a obrázků	12
Úvod	14
1. Výzkumný koncept disertační práce.....	19
1.1 Teoretická východiska rámuující výzkumný koncept	20
1.2 Metodologická východiska	23
1.2.1 Jednopřípadová studie	23
1.2.2 Výběr konkrétního případu FIRC v Libyi	26
1.2.3 Postup při analýze FIRC v Libyi	27
1.3 Definice evropského bezpečnostního prostoru	28
1.4 Vstupní data a zdroje.....	32
2. Teorie změny režimu	33
2.1 Teorie změny režimu z pohledu různých oborů	35
2.2 Typologie změny režimu.....	39
2.3 Teorie změny režimu vyvolané ze zahraničí.....	40
2.4 FIRC a bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra	44
2.4.1 Politické faktory.....	46
2.4.2 Bezpečnostní faktory	52
2.4.3 Ekonomické faktory.....	65
2.4.4 Energetické faktory	71
2.4.5 Sociálně – kulturní faktory.....	78
2.5 Předpoklady bezpečnostního dopadu FIRC na intervenujícího aktéra	84
3. Prostředí aktérů a okolnosti FIRC v Libyi	88
3.1 Libye a její prostředí z pohledu cíleného státu FIRC.....	88
3.1.1 Ekonomické a energetické prostředí v Libyi.....	89
3.1.2 Sociálně-kulturní rámec FIRC v Libyi.....	90
3.1.3 Politické prostředí v Libyi	92
3.1.4 Role médií při průběhu FIRC.....	94
3.2 Prostředí Francie a VB z hlediska angažmá intervenujících aktérů FIRC.....	96
3.2.1 Kontext politického rozhodnutí Francie a Velké Británie o angažmá na FIRC	97
3.2.2 Motivy politického rozhodnutí Francie a Velké Británie o angažmá na FIRC.....	100
3.2.3 Političtí lídři v kontextu rozhodnutí o FIRC v Libyi.....	104
3.2.4 Pozadí plánování FIRC v Libyi.....	107
3.3 Operacionalizace FIRC v Libyi	110

3.3.1 Vojenská část FIRC v Libyi	110
3.3.2 Analýza komplexní strategie FIRC v Libyi	115
3.4 Zhodnocení naplnění podmínek pro bezpečnostní dopad FIRC.....	123
4. Dopad FIRC v Libyi na evropský bezpečnostní prostor.....	126
4.1 Vnitřní dopady na evropský bezpečnostní prostor	126
4.1.1 Neakceschopná EU	127
4.1.2 Vojensky orientované NATO	128
4.1.3 Pozorovatel OBSE	131
4.2 Vnější dopady na evropský bezpečnostní prostor.....	132
4.2.1 Migrační krize a její bezpečnostní dopady	132
4.2.2 Teroristická hrozba spojená s dopady FIRC v Libyi.....	137
4.2.3 Dopady na energetickou bezpečnost	141
4.2.4 Ekonomické dopady FIRC v Libyi	144
Závěr	149
Seznam použitých zdrojů.....	155

Seznam zkratek

AWACS	Létající středisko včasného varování a řízení (Airborne Warning and Control System)
CCASG	Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu (Cooperation Council for the Arab States of the Gulf)
DCB	The Defence and Related Security Capacity Building
DTM	Displacement Tracking Matrix
EDA	Evropská obranná agentura (European Defence Agency)
EEAS	Evropská služba pro vnější činnost (European External Action Service)
EU	Evropská unie
FIRC	Změna režimu vyvolaná ze zahraničí (Foreign-Imposed Regime Change)
G2G	Vláda s vládou (government to government)
GNA	Vláda národní jednoty (Government of National Accord)
GNC	Všeobecný národní kongres (General National Congress)
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration)
IS	Islámský stát (Islamic State)
ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty
IDP	Internally displaced person
ISAF	Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly (International Security Assistance Force)
LCG	Libyjská kontaktní skupina (Libya Contact Group)
LLO	Logická linie operace (logical line of operation)
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
MENA	Blízký východ a severní Afrika (Middle East and North Africa)
NATO	Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organisation)

NAC	Severoatlantická rada (North Atlantic Council)
NSC	Národní bezpečnostní rada (National Security Council)
NTC	Národní přechodná rada (National Transitional Council)
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OEF	Operace Trvalá svoboda (Operation Enduring Freedom)
OIC	Organizace islámské spolupráce (Organisation of Islamic Cooperation)
OIF	Operace Irácká svoboda (Operation Iraqi Freedom)
OIR	Operace Bytostné odhodlání (Operation Inherent Resolve)
OSN	Organizace spojených národů
OUP	Operation Unified Protector
R2P	Odpovědnost chránit (responsibility to protect)
RAF	Královské letectvo Velké Británie (Royal Air Force)
RB OSN	Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
SAE	Spojené arabské emiráty
SBOP	Společná bezpečnostní a obranná politika
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (United Nations High Commissioner for Refugees)
UNICEF	Dětský fond OSN (United Nations Children's Fund)
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
UNMAS	United Nations Mine Action Service
UNODC	United Nations Office for Drugs and Crime
UNSMIL	United Nations Support Mission in Libya
USA	Spojené státy americké
VB	Velká Británie

WFP World Food Programme

WHO Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Tabulka č. 1 - Výzkumný koncept disertační práce	20
Tabulka č. 2 - Kategorizace států v rámci evropského bezpečnostního prostoru.....	30
Tabulka č. 3 - Státy dle kategorizace evropského bezpečnostního prostoru.....	31
Tabulka č. 4 - Typy politických vůdců dle vlastností.....	48
Tabulka č. 5 - Dopady politických rozhodnutí	52
Tabulka č. 6 - Klíčové prvky vojenské intervence z hlediska projektového řízení.....	55
Tabulka č. 7 - Sektorové rozdělení vojenské operace USA, VB a OSN	57
Tabulka č. 8 - Komplexní strategie FIRC intervenujícího aktéra	59
Tabulka č. 9 - Elementy energetické bezpečnosti a potenciální hrozby	76
Tabulka č. 10 - Podmínky bezpečnostního dopadu FIRC na intervenujícího aktéra	86
Tabulka č. 11 - Motivy politického rozhodnutí Francie a VB o účasti na FIRC v Libyi.....	104
Tabulka č. 12 - Strategické cíle OUP a způsob jejich naplnění	112
Tabulka č. 13 - Zhodnocení komplexní strategie FIRC v Libyi.....	122
Tabulka č. 14 - Naplnění podmínek hypotézy o bezpečnostním dopadu FIRC	125
Tabulka č. 15 - Vyčíslitelné ekonomické náklady spojené s FIRC v Libyi	147
Graf č. 1 - Vnitřní a vnější bezpečnostní dopady FIRC na intervenujícího aktéra	27
Graf č. 2 - Faktory ovlivňující proces tvorby politického rozhodnutí	50
Graf č. 3 - Proces politického rozhodnutí a jeho dopad	51
Graf č. 4 - Následky FIRC a jejich dopad	64
Graf č. 5 - Bezpečnostní faktory spojené s účastí na FIRC.....	65
Graf č. 6 - Ekonomické faktory ovlivňující bezpečnostní dopad FIRC	71
Graf č. 7 - Energetické faktory ovlivňující bezpečnostní dopad FIRC	78
Graf č. 8 - Sociálně-kulturní faktory ovlivňující bezpečnostní dopad FIRC.....	84
Graf č. 9 - Systematická analýza jednopřípadové studie FIRC v Libyi.....	87

Graf č. 10 - Podíl ropy z Libye a USA na celkovém importu ropy do EU.....	142
Obrázek č. 1 - Centrální středozevní migrační trasa	134
Obrázek č. 2 - Srovnání migračních tras do Evropy v letech 2012-2016	135
Obrázek č. 3 - Vývoj závislosti EU na dovozu ropy v letech 2000-2014	141

Úvod

Proti každé akci působí opačným směrem stejně silná reakce. Všeobecně uznávaný vědecký poznatek známý jako třetí Newtonův pohybový zákon platí i za hranicemi oboru fyziky. Lidské činy totiž nikdy nezůstanou bez následků, obzvlášť pak politická rozhodnutí, která mají dopad na miliony lidí. Ačkoliv u Newtonova zkoumání působení vzájemné síly dvou těles je možné tento efekt měřit okamžitě, v oboru mezinárodních vztahů je někdy nutné mít ke zkoumání následků politických rozhodnutí odstup i několika staletí. Globalizace však spoustu procesů urychluje a díky současné dynamice událostí tak můžeme u některých závažných politických rozhodnutí pozorovat jejich následky i ve velmi krátkém časovém horizontu.

K jednomu z takových politických rozhodnutí dospěly v roce 2011 i dvě evropské velmoci, Francie a Velká Británie, které iniciovaly změnu režimu v Libyi. Tyto dva státy i přes nesouhlas EU a skepticismus NATO přesvědčily RB OSN o vydání dvou klíčových rezolucí s čísly 1970 (UNSCR, 2011a) a 1973 (UNSCR, 2011b). Rezoluce 1970 uvalila na Libyi zbrojní embargo a rezoluce 1973 dala mandát vojenské operaci, jejímž hlavním úkolem bylo vytvořit bezletovou zónu nad Libií a ochránit libyjské civilisty před možným útokem armádních jednotek libyjského vůdce Muammara Kaddáfího. Francie a Velká Británie byly v čele této vojenské operace až do chvíle, kdy ji převzalo NATO. Samotná vojenská operace byla velmi efektivní. Leteckými údery se podařilo naplnit mandát rezoluce RB OSN a během necelých osmi měsíců se podařilo svrhnout Kaddáfího režim.

Během těchto osmi měsíců se toho však bohužel podařilo mnohem více. Podařilo se destabilizovat zemi, která po 42 let vlády Kaddáfího fungovala a byla důležitým partnerem Evropy v mnoha oblastech. Podařilo se aktivovat centrální středozevní migrační trasu, která je již od roku 2011 největším průtokem příchozích migrantů do Evropy. Podařilo se vytvořit chaos v zemi, která je hlavním spojem mezi Evropou a Afrikou a její fungování je klíčovou otázkou pro budoucnost evropského kontinentu. Podařilo se ohrozit evropský bezpečnostní prostor, a to prokazatelně.

Situaci, která nastala v roce 2011 v Libyi, nazýváme z pohledu teorie změny režimu termínem FIRC (Foreign-Imposed Regime Change) neboli změna režimu vyvolaná ze zahraničí. FIRC probíhá v cíleném státě (targeted state) a vyvolá ji svými aktivitami, zpravidla vojenského charakteru, intervenující aktér (intervening actor). Ačkoliv bylo na téma FIRC napsáno několik velmi zajímavých vědeckých publikací, žádná z nich se nevěnuje bezpečnostnímu dopadu na

intervenujícího aktéra. Právě tato mezera ve výzkumu je hlavní náplní předkládané disertační práce.

Základní výzkumná otázka, kterou si autorka pro výzkumný rámec položila zní: *za jakých okolností má změna režimu vyvolaná ze zahraničí bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra?* Výzkumná otázka má potenciál vyplnit mezeru ve výzkumu teorie FIRC a obohatit tuto teorii o aspekt bezpečnostního dopadu na prostředí intervenujícího aktéra, který se podílí na FIRC. Ačkoliv je tento aspekt velmi viditelný v praxi FIRC, nemá teoretické ukotvení a vysvětlení, proč a za jakých podmínek tomu tak je. Autorka vychází z hypotézy, že účast na FIRC s sebou pro intervenujícího aktéra nese bezpečnostní dopad na jeho vlastní prostředí. Pro testování této hypotézy autorka předkládá komplexní škálu nástrojů pro posuzování vztahu mezi změnou režimu vyvolanou ze zahraničí (nezávislá proměnná) a dopady na bezpečnostní prostředí aktéra, který se na změně režimu podílel nebo ji vyvolal (závislá proměnná), přičemž pojetí proměnných se odvíjí od doporučení Dereka Beache (Beach, 2012).

Předkládaná práce má snahu doplnit mezeru v teorii změny režimu, čemuž odpovídá i rozsah prvních dvou kapitol práce. Teoretický rámec je záměrně nastaven v širším pojetí, aby do budoucna mohl posloužit jako základ pro výzkum jakéhokoliv případu FIRC a poskytl měřítko pro hodnocení bezpečnostního dopadu na jakéhokoliv intervenujícího aktéra. V rámci teoretické části se autorka věnuje metodologickému nastavení testování hypotézy, konkrétně pak teorii změny režimu a možnosti zkoumání bezpečnostního dopadu FIRC na intervenujícího aktéra. Ve třetí kapitole autorka svoji hypotézu testuje na jednopřípadové studii FIRC v Libyi, přičemž si pokládá dílčí výzkumnou otázku a to, *proč a v jakých oblastech má změna režimu v Libyi bezpečnostní dopad na evropský prostor?* Odpověď na první část této výzkumné otázky přináší třetí kapitola práce, konkrétní oblasti bezpečnostního dopadu pak autorka shrnuje ve čtvrté kapitole.

Průběh FIRC v Libyi má oproti jiným případům FIRC celou řadu odlišností. Zajímavost pak spočívá nejen v tom, že libyjská vláda byla svržena přímo západními mocnostmi v čele s Francií a Velkou Británií, operace měla mandát RB OSN, ale především jí předcházely strategické události mající na toto rozhodnutí zásadní vliv. Někteří odborníci pojmají tuto humanitární intervenci jako nedostatečně oprávněnou, jelikož opoziční síly proti Kaddáfimu byly ozbrojené těžkou technikou, nešlo tedy o bezbranné civilisty (Kříž, 2012; Kuperman, 2013). Docházejí k závěru, že humanitární intervence, která skončila svržením režimu Muammara Kaddáfího, mohla být krycím manévrem pro ochranu zájmů v oblasti ropného průmyslu, zbrojního průmyslu, nebo zachování síly dolaru (Cheikh, 2013). Zpochybňují

etičnost humanitární intervence v Libyi a jejich kritika se pak opírá také o to, že například v Bahrajnu nebo Jemenu byl vládní zásah proti protestujícím obyvatelům mnohem krutější a nehumánní, a nedostalo se mu ani humanitární intervence s mandátem RB OSN, ani tak silné mediální pozornosti (Pattison, 2011). Ke kritice motivu, argumentace a způsobu provedení humanitární intervence v Libyi se přiklání i autorka.

FIRC v Libyi proběhla zcela na základě mandátu RB OSN (rezoluce 1973/ 2011), která jednala dle principu *responsibility to protect* (R2P). Vojenská intervence tedy z pohledu mezinárodního práva byla legální i legitimní. Zaznívaly však námitky, že šlo o zásah proti suverenitě státu, jelikož spor měl vnitrostátní charakter. Vojenský zásah byl původně plánován jako humanitární intervence s cílem vytvoření bezletové zóny, nicméně v závěru došlo k bombardování pozemních cílů. Spojené státy pak na základě rozhodnutí tehdejšího prezidenta Baracka Obamy v rámci celého procesu zasáhly až po naléhavé žádosti tehdejšího britského premiéra Davida Camerona a francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho. V USA mělo svržení Kaddáfího podporu neokonzervativního proudu a USA měly v rámci FIRC v Libyi roli aktéra vedoucího z pozadí (*leading from behind*).

FIRC v Libyi je názornou ukázkou toho, kdy téměř všichni zapojení intervenující aktéři po nějaké době uznali, že vojenská intervence, která svrhla diktátorský režim Muammara Kaddáfího, byla strategickou chybou. Proč to bylo chybou a jaké následky této chyby ponese bezpečnostní prostředí intervenujících aktérů, je hlavní náplní čtvrté kapitoly této disertační práce. Hlavní chyba FIRC nastala v okamžiku, kdy v Libyi byl sice svržen diktátor, nicméně země se dostala do stavu chaosu, a pokus o nastolení nové stabilní vlády byl neúspěšný, a to několikrát za sebou. V tomto chaosu Libye zůstává dodnes. Došlo ke zhoršení bezpečnostní situace v zemi a v regionu, přičemž bezpečnostní dopad bude mít tato situace jednoznačně i na evropský prostor. Země se stala nekontrolovatelnou, dochází nejen k migraci Libyjců, kteří jsou již situací s nejasnou perspektivou do budoucna unaveni, ale zejména dalších afrických národů, které si přes Libyi našli nekontrolovatelnou migrační trasu do Evropy. Dalším vážným důvodem mezinárodního zájmu o situaci v Libyi jsou četná ropná ložiska, která se stávají strategickým cílem pro různé militantní skupiny.

V současné době již můžeme sledovat dopad vojenské intervence v Libyi na evropský bezpečnostní prostor ve dvou hlavních oblastech. Zaprvé, samotné provedení kontroverzní operace vyvolalo ve světě řadu negativních reakcí. Pro evropský prostor to byla od Kosova nejkontroverznější operace a znamenala návrat či posun k aktivistické politice, která pro evropský prostor nebyla po skončení studené války zcela charakteristická. Druhou oblastí, která

má na evropský prostor velký vliv, je samotná destabilizace Libye a následky s tím spojené. Jednak došlo k posílení moci islamistických politických skupin, ale především se v důsledku vzniklého chaosu stala Libye ideálním útočištěm pro džihádistické extremisty a teroristické organizace. Ihned po svržení režimu Kaddáfího pocítily některé další státy subsaharské Afriky růst aktivity a různé konflikty u skupin, které se hlásily k jedné z větví Al-Káidy, přičemž většina z nich byla součástí opozičního proudu proti Kaddáfímu. Zároveň se Libye stala průchozí zemí pro pohyb bojovníků a zbraní například do Mali či Nigérie, ale také bohužel i opačnou cestou do Evropské unie a sousedních států. Právě tato trasa se v budoucnu může stát dalším velmi bolestivým bodem současné evropské migrační krize, ačkoliv zatím nemá takovou pozornost veřejnosti jako ostatní migrační trasy.

Disertační práce má několik důležitých cílů, které přispějí k rozvoji současného stavu poznání zkoumané problematiky. Ve světle doporučení pro psaní výzkumné práce Umberta Eca (Eco, 1997) je tato disertační práce postavená na doplnění existující teorie změny režimu o oblast, která ještě v rámci oboru mezinárodních vztahů nebyla komplexně zkoumána. Z toho důvodu je celá řada pasáží sestavena z metodologických vodítek, které předkládá sama autorka. Práce je monotematická a hlavní výzkumnou náplní je analýza bezpečnostních dopadů plynoucích z politického rozhodnutí intervenujícího aktéra podílet se na FIRC.

Hlavním cílem disertační práce je předložit hypotézu o vztahu mezi účastí na FIRC v cíleném státě a bezpečnostním dopadu této účasti na vlastní prostředí intervenujícího aktéra. Předloženou hypotézu pak autorka testuje na případové studii FIRC v Libyi, kde prostřednictvím kvalitativně interpretativní metodologie dokládá dopad na evropský bezpečnostní prostor spojený s rozhodnutím Francie a Velké Británie účastnit se FIRC v Libyi. Mezi další cíle této disertační práce patří:

1. Zabývat se teorií změny režimu a poskytnout ucelené shrnutí této problematiky, které může být do budoucna základem pro další rozvoj této teorie. Autorka v práci předkládá první ucelenou publikaci shrnující a rozvíjející problematiku teorie změny režimu, s hlubším zaměřením na FIRC.
2. Nastavit indikátory pro analýzu bezpečnostních hrozeb, které může změna režimu způsobená vnějším aktérem přinést danému aktérovi v jeho vlastním státě či regionu. Tyto indikátory jsou částečně kombinací již existujících měřítek a postupů, které autorka propojuje a doplňuje o svá vlastní. Vzniká tak kombinace převzatých a nově vytvořených metodických postupů, která prozatím pro hodnocení bezpečnostních rizik iniciátora FIRC nebyla využita. Teoretická kapitola tak může do budoucna posloužit

jako návod na studium této problematiky a testování platnosti předložené hypotézy na dalších případových studiích.

3. Definovat evropský bezpečnostní prostor a přinést nový pohled na vnímání aktérů, kteří garantují bezpečnost v Evropě. V rámci definice evropského bezpečnostního prostoru se autorka zaměří na roli EU, NATO a OBSE při zajišťování bezpečnosti v Evropě. Výstupem bude definice evropského bezpečnostního prostoru z pohledu a role aktérů, která zatím v akademické literatuře nebyla publikována.
4. Vyhodnotit destabilizační důsledky změny režimu v Libyi pro evropský bezpečnostní prostor. Na základě indikátorů, které budou stanoveny v teoretické části, bude práce sledovat, jaký dopad má změna režimu v Libyi na evropský bezpečnostní prostor.
5. Prokázat, proč byla změna režimu v Libyi jedním z neúspěšných výsledků aktivistické politiky evropských států za pomoci USA. Tato změna režimu je ukázkovým příkladem souhry špatné operativy a ukvapených rozhodnutí. Důkladná analýza neúspěšné změny režimu může pomoci upozornit na nedostatky a do budoucna varovat před podobnými rozhodnutími. Naopak, je možné stanovit doporučení, která by mohla do budoucna pomoci zvládat situaci a minimalizovat bezpečnostní dopady FIRC jak na cílený stát, tak i na intervenujícího aktéra.

1. Výzkumný koncept disertační práce

Ve světle Stephena Van Every (Van Evera, 1997) je tato disertační práce napsána jako *theory proposing* a *policy evaluative*. Autorka se zaměřuje na vymezení vztahu mezi změnou režimu vyvolanou ze zahraničí (nezávislá proměnná) a dopady na bezpečnostní prostředí intervenujícího aktéra (závislá proměnná) (Beach, 2012). Práce má potenciál doplnit mezeru ve výzkumu teorie změny režimu, může sloužit pro budoucí studium bezpečnostních dopadů FIRC a zároveň upozorňuje na rizika spojená s účastí na FIRC, která mohou mít posléze bezpečnostní dopad na prostředí intervenujícího aktéra. Účast na FIRC je z pohledu autorky pro intervenujícího aktéra vědomě podstupovaným rizikem, které může vyvrcholit až destabilizací vlastního bezpečnostního prostoru. Tuto hypotézu reflektuje hlavní výzkumná otázka práce, a to *za jakých okolností má změna režimu vyvolaná ze zahraničí bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra?* Zodpovězení této výzkumné otázky umožní rozšířit teorii změny režimu a přinést klíčový bezpečnostní aspekt do poznatků teorie FIRC.

Pro testování navržené hypotézy si autorka zvolila jednopřípadovou studii FIRC v Libyi. V rámci této jednopřípadové studie budou zhodnoceny politické záměry, cíle a důsledky FIRC v Libyi. Důraz pak bude kladen na důsledky, které má FIRC na evropský bezpečnostní prostor, tedy na prostředí aktérů, kteří FIRC v Libyi vyvolali. Jednopřípadová studie má za hlavní cíl zodpovědět dílčí výzkumnou otázku, *proč a v jakých oblastech má změna režimu v Libyi bezpečnostní dopad na evropský prostor?* Odpověď na tuto otázku zprostředkuje konkrétní podobu bezpečnostního dopadu na prostředí aktéra intervenujícího v rámci FIRC.

Výzkumné otázky jsou pozitivní, tedy popisují svět takový, jaký je, a nikoliv jaký by měl být (u normativních otázek). Výzkumné otázky jsou nastaveny tak, aby umožnily najít souvislost mezi závislou a nezávislou proměnnou. V rámci vnitřní validity (*internal validity*) autorka bude zkoumat, do jaké míry existuje závislost mezi změnou režimu a bezpečnostním dopadem na intervenujícího aktéra. Vnější validita (*external validity*) pak umožní sestavit teoretický rámec pro výzkum této problematiky do budoucna s možnou aplikací na další případové studie (Malici and Smith, 2013).

Práce je první studií svého druhu, která se předloženou hypotézou zabývá. Cílem práce je tuto hypotézu otestovat na případové studii v Libyi. Autorka chce na tomto případě ukázat, jakým způsobem je vůbec možno tuto hypotézu testovat, nastavit teoretický rámec a navrhnout metodologický postup, aby na ni mohly navazovat další případové studie, které se tímto tématem v budoucnu mohou zabývat. V závěrečné části práce bude důkladně zhodnoceno

testování na prvním případě u FIRC v Libyi, a bude navrženo u jakých dalších případů by bylo testování vhodné, s poukázáním na další možné způsoby výzkumu.

Výzkumný koncept disertační práce se opírá o tři hlavní teoretické pilíře. Základním pilířem je neorealistická teorie, která funguje jako rámující koncept celé disertační práce. Ačkoliv je tento koncept hlavním stavebním kamenem teoretické báze práce, autorka si ve svém výzkumu pokládá otázky, které mohou některé realistické přístupy zpochybnit a hledá vysvětlení v jiných teoriích, jako například v klasickém realismu či konstruktivismu. Druhým pilířem je teorie změny režimu, jejímž úkolem je v rámci této disertační práce zarámovat výsledky, ke kterým autorka dojde v rámci výzkumu bezpečnostních rizik FIRC. Třetím pilířem je pojetí evropského bezpečnostního prostoru, které vytváří rámec pro hodnocení dopadů, které má změna režimu v Libyi na aktéry, kteří tuto změnu vyvolali.

Kromě tří základních pilířů autorka také kombinuje několik dalších teorií a konceptů tak, aby byl výzkumný rámec nastaven vhodně s ohledem na cíle práce. Vzhledem k tomu, že autorka navrhuje doplnění teorie změny režimu, je velký důraz kladen na operacionalizaci výzkumu. Výzkumná metodika je nastavena tak, aby mohla v budoucnu sloužit pro potřeby dalších případových studií, které mohou navrženou hypotézu testovat. Základní rámec výzkumu je shrnut v následující tabulce a rozebrán v dalších podkapitolách textu.

Vstupní data a zdroje	Kvalitativní výzkum (primární a sekundární zdroje, vědecké publikace, strategické dokumenty, veřejná prohlášení, statistická data).
Filozofie vědy	Neorealismus
Teorie	Změna režimu, FIRC
Ontologická pozice	Příklon k holismu, kdy klíčová role je přisuzována sociálním strukturám. Z individualistického hlediska je přisuzován vliv aktérům zejména v otázkách politických rozhodnutí.

Tabulka č. 1 – Výzkumný koncept disertační práce

zdroj: vytvořeno autorkou

1.1 Teoretická východiska rámující výzkumný koncept

Teoretickým východiskem pro posuzování dopadů FIRC na bezpečnostní prostředí intervenujícího aktéra, bude pohled z úhlu neorealistické teorie. Zakladatel této teorie, Kenneth Waltz, vydal v roce 1979 knihu *Teorie mezinárodní politiky* (Waltz, 1979), která navazuje na koncept realismu a klasického realismu obohacený o náhled scientismu (Drulák, 2010).

Waltzův přínos do teorie mezinárodních vztahů spočívá v důrazu na strukturální uspořádání států a dalších aktérů mezinárodních vztahů. Waltz se zaměřuje na systém fungování států z hlediska zapojení jednotlivých složek tohoto systému, jejich vzájemnou interakci a distribuci moci. Ze scientismu přebírá především sledování určité předvídatelnosti chování aktéra. Tato předvídatelnost je však dle neorealismu dána právě systémovou strukturou, která je vnější ve vztahu k ostatním aktérům mezinárodních vztahů (Jackson and Sørensen, 2010). Waltz přináší pohled na strukturu mezinárodních vztahů jako na decentralizovanou anarchii, která nemá žádná nadřazená pravidla. Opakem je pak domácí politika konkrétního státu, jejíž pravidla bývají dána ústavou a právním řádem (Drulák, 2010).

Neorealismus se opírá o tři základní principy, které teoretikům umožňují popisovat svět takový, jaký je, nikoliv jaký by měl být. Tyto principy jsou grupismus, egoismus a power centrismus (Wohlforth, 2012). *Grupismus* je pojem vysvětlující sdružování lidí do národních států, které se pak dále sdružují do koalicí. Základem je soudržnost, díky které se členové cítí bezpečně. Naopak v nečlenech tato uskupení mohou vyvolat pocit ohrožení, což dává podnět pro vznik napětí, které se může přetvořit v konflikt či válku. *Egoismus* je vlastnost národních států a uskupení, která se vyznačuje tím, že všichni usilují o prosazení svých vlastních zájmů. Pokud jsou zájmy daného aktéra ve střetu se zájmy jiného, může to opět vést ke konfliktu či válce. *Power centrismus* vysvětluje střet zájmů a vznik válek tím, že každý aktér usiluje o maximalizaci své vlastní moci a tím způsobuje nerovnoměrné rozdělení moci na světové úrovni (Eichler, 2016, p. 17). Neorealismus je strukturalistická teorie, která pracuje zejména s tzv. tvrdými měřitelnými ukazateli poměru sil mezi státy jako například geografická rozlehlost jednotlivých aktérů, strategická poloha území, surovinové a ekonomické zdroje, počet a struktura obyvatelstva, výdaje na obranu a jejich vývoj, počet zbraní a jejich palebná a ničivá síla nebo úroveň výcviku a bojové připravenosti armád (Eichler, 2017).

Neorealisté se systematicky zaměřují především na důsledky vyvažování chování jednotlivých aktérů (*balancing behavior*) uvnitř struktury mezinárodních bezpečnostních vztahů (Waltz, 2000). Tyto důsledky mají záměrný (*intended*) nebo nezáměrný (*unintended*) charakter. *Záměrné* důsledky nastávají, je-li cílem státu nebo koalice oslabit konkurenční stát nebo koalici a získat nad ním nadřazenost, která dává možnost prosazovat své vlastní zájmy, nebo stát přímo napadnout a porazit. K *nezáměrným* důsledkům dochází, když jedna strana posílí svůj potenciál, aniž by měla zájem druhé straně něco vnucovat nebo ji ohrožovat (Parent and Rosato, 2015). Neorealisté varují, že i nechtěné důsledky mohou vážně narušit celou strukturu mezinárodních bezpečnostních vztahů (Jervis, 1982).

Neorealismus má celou řadu kritiků. Ti jsou přesvědčeni, že teorie rovnováhy sil je slabou teorií (Nexon, 2009), která neobstojí ve zkoušce dějin (Schroeder, 1994). Jeden z hlavních argumentů proti neorealistickému pojetí mezinárodních vztahů poukazuje na absenci psychologického aspektu jedince, který činí politická rozhodnutí. Waltz pojmá politické vůdce jako zajatce systémů, kterým jsou podřízeni (Waltz, 1979). Popírá tím jakýkoliv vliv osobnosti politického vůdce na jeho rozhodnutí, což odmítá klasický realismus (Jackson and Sørensen, 2010). U FIRC hraje úloha jednotlivých politických představitelů zpravidla velkou roli, a mnohdy je nemožné oddělit konkrétní rozhodnutí a jejich význam od osob, které tato rozhodnutí učinily. Právě proto bude v rámci výzkumu této disertační práce brán v úvahu i vliv konkrétních osob, které stojí za rozhodnutím o účasti na FIRC.

S institucemi a jejich strukturou souvisí i vzorek chování, který se projevuje u politických rozhodnutí. Je to právě institucionální rámec, který propůjčuje konkrétním politickým osobám právo jednat dle vlastního uvážení. Je-li rámec nastaven dle demokratických principů, jedinec nemůže jednat na základě své svobodné vůle bez toho, aniž by bral ohled na strukturální uspořádání a jeho pravidla. Zpravidla k tomu dochází tak, že jedinec tento systém a jeho institucionální nastavení poruší. Toto bude klíčové při hodnocení bezpečnostních rizik aktéra, který se na FIRC podílel nebo ji vyvolal, zejména při hodnocení strukturálního institucionálního rámce, konkrétně pak u evropské bezpečnostní architektury.

Z hlediska ontologické pozice je v práci upřednostňována holistická teorie, která definuje chování, zájmy a identitu zkoumaných aktérů jako následek strukturálního uspořádání (Kořan, 2008a). Holistická teorie díky svému zaměření na studium sociálních struktur umožní co nejobjektivnější možný náhled na problematiku změny režimu v Libyi. Hlavní kritéria holismu, která jej odlišují od individualismu, jsou: objektivita (vs. subjektivita), instituce (vs. lidé), vzorek chování (vs. problém) a proces (vs. výsledek) (Hermann, 2012). V rámci holistického pojetí se autorka zaměří na objektivní kritéria FIRC v Libyi, přičemž se bude snažit zhodnotit, jaký byl průběh této změny a jaké byly motivy evropských států se na FIRC v Libyi podílet. Strukturální změny, které proběhly v Libyi a mají dopad na strukturální změny evropského bezpečnostního prostoru, budou studovány zejména na institucích a jejich fungování. V rámci výzkumu bezpečnostních dopadů FIRC bude upřednostňováno hodnocení procesu před hodnocením výsledku.

1.2 Metodologická východiska

Hlavní metodou disertační práce je jednopřípadová studie, pomocí níž autorka bude testovat navrženou teorii. Jednopřípadová studie byla zvolena proto, že se může stát odrazovým můstkem a vzorem testování pro studium dalších případových studií.

1.2.1 Jednopřípadová studie

Jednopřípadová studie je metoda vhodná pro výzkum v mnoha oblastech vědy; v mezinárodních vztazích, politologii, lékařství, historii, pedagogice, psychologii nebo antropologii (Kořan, 2008b). Kořeny metody případové studie sahají do historických věd, odkud byly postupně včleněny do dalších oborů jako antropologie nebo etnografie v průběhu 2. pol. 19. století. Tento posun jednopřípadové studie do jiných vědních oblastí je úzce spjat s francouzským sociologem Frédérikem Le Playem. O celosvětové rozšíření využití případových studií se pak zejména zasloužila americká chicagská škola a to v 30. letech 20. století. Po dlouhou dobu pak byly případové studie na ústupu, jelikož byly upřednostňovány statistické a kvantitativní metody. Od 60. let 20. stol., po zjištění omezení při využití kvantitativních metod, případové studie opět začaly být jako výzkumná metoda hojně využívány (Kořan, 2008b).

Případové studie jsou vhodné zejména pro výzkumné otázky typu „jak“ a „proč“ a jedná-li se o studium fenoménu, který má blízko k aspektům reálného života (Yin, 2013). Ačkoliv se o metodě případové studie často říká, že patří mezi jednodušší vědecké metody výzkumu, autoři musí být velmi opatrní při nastavování rámce výzkumu, aby se jejich výsledek vyhnul obvyklým kritikám metody případové studie.

Jedním z nejvýraznějších kritiků případových studií je dánský profesor Bent Flyvbjerg, který ve své publikaci *Five Misunderstandings About Case-Study Research* (Flyvbjerg, 2006) uvádí kritické připomínky k metodě případové studie a shrnuje omezení při využití ve vědecké činnosti. Mezi argumenty řadí následující výtky vůči této metodě:

- a) teoretické poznání je hodnotnější než poznání praktické,
- b) není možné vytvářet všeobecná tvrzení na základě jediného příkladu, proto jednopřípadová studie nemůže přispět k rozvoji vědy,
- c) případová studie je vhodná k vytváření hypotéz, zatímco jiné metody umožňují hypotézy testovat a vytvářet teorie,
- d) případová studie se potýká s předpojatostí vůči ověřování,
- e) je zpravidla náročné shrnout specifické poznatky případové studie.

Případové studie jsou často shledávány pod prizmatem hierarchického uspořádání výzkumu dle jeho fází. Tímto přístupem je pak případová studie zařazována do kategorie zjišťovací fáze výzkumu, kdežto pro vysvětlovací fázi byly doporučovány například experimenty. Toto vidění dává případové studii značná omezení pro využití (Johansson, 2003). Yin nabízí jako alternativu z hlediska smyslu využití pluralistické vidění vědeckých metod. Tvrdí, že případová studie může být využita jako zjišťovací, popisná a i vysvětlující (Yin, 2013).

Mezi jednoznačné výhody metody případové studie naopak patří možnost kvalitativního výzkumu dané problematiky z různých úhlů pohledu. Tuto možnost nenajdeme u statistických ani u kvantitativních metod. Jednopřípadová studie, má-li kvalitně nastavený výzkumný rámec, umožní díky svému detailnímu rozboru tématu odhalit další nové aspekty, které mohou být přínosem pro hlubší analýzu, a které by mohly zůstat opomenuty při využití statistických či kvantitativních metod. Silné stránky jednopřípadových studií identifikovali autoři George a Bennett v monografii *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences* (George and Bennett, 2005). Patří mezi ně:

1. konceptuální validita,
2. odvozování nových hypotéz,
3. prozkoumávání přirozených mechanismů,
4. modelování a zhodnocení komplexních běžných vztahů.

Jednopřípadové studie umožní badateli dosáhnout vysoké úrovně konceptuální validity a tím umožní měřit indikátory, které nejlépe reprezentují teoretické koncepty (demokracie, moc, politická kultura, suverenita apod.). Statistické metody v těchto případech hledají pro potvrzení teorie co nejvíce případů, jednopřípadové studie naopak umožní vyšší validitu při zkoumání komplexních jevů. Navíc, jednopřípadová studie je často prvním krokem i pro statistické metody, jelikož se jejím prostřednictvím daří identifikovat relevantní proměnné, které jsou dále zkoumány pomocí statistických metod. Právě díky tomu jsou jednopřípadové studie identifikovány jako velmi nápomocné při určování a odvozování nových hypotéz (George and Bennett, 2005).

Jednopřípadové studie badateli umožní detailně prozkoumat průběh a proces přirozených mechanismů. Díky detailnímu výzkumu prostřednictvím jednopřípadové studie je možnost sledovat velké množství různých proměnných a zkoumat vztahy a procesy, které v rámci jejich interakce probíhají. Tyto přirozené mechanismy probíhají většinou pouze za určitých podmínek, a právě proto je zpravidla není možné vysledovat statistickými metodami. Dále je

možné prostřednictvím jednopřípadové studie najít i komplexnější interakce mezi více proměnnými a zjistit vzájemné závislosti proměnných (George and Bennett, 2005).

Literatura na téma metody případových studií přináší celou řadu možností klasifikace. Nejčastěji se přitom případové studie rozdělují dle následující typologie:

1. *jedinečná* (intrinsic) a *instrumentální* (instrumental) (Stake, 2012)

- a) *jedinečné* případové studie umožňují badateli, aby se dostal do jádra věci u onoho konkrétního případu, jde tedy o kvalitativní přístup, jehož cílem je spíše problematiku vysvětlit či objasnit, než ji generalizovat či teoretizovat;
- b) *instrumentální* případové studie využívají konkrétní případ s primárním cílem najít všeobecně platné pravidlo, generalizaci či teorii na dané téma, při výzkumu tedy dochází ke studiu vnějšího zájmu, která má pro badatele větší význam než konkrétní případ.

2. *zjišťovací* (exploratory), *popisné* (descriptive) a *vysvětlující* (explanatory) (Yin, 2013)

- a) *zjišťovací* případové studie využívají konkrétního případu ke zjištění různých aspektů zvolené problematiky, většinou tato fáze probíhá na začátku výzkumu;
- b) *popisné* případové studie využívají konkrétního případu k popisu nějakého jevu, většinou zakotveného velmi abstraktně v teoretické rovině, tato fáze se uvádí jako druhá v průběhu výzkumu;
- c) *vysvětlující* případové studie mají za cíl vysvětlit pomocí kvalitativního výzkumu zvolenou problematiku, často bývají přisuzovány ke třetí fázi výzkumu.

Ačkoliv si autorka zvolila jako metodu výzkumu dle typologie (Stake, 2012) *instrumentální* případovou studii, cílem nebude generalizovat, ale otestovat navrženou teorii. Případ Libye slouží jako nástroj k testování a autorka bude vybízet k dalšímu testování na jiných případech. Případová studie bude zároveň *vysvětlující* (Yin, 2013), protože jejím hlavním cílem je otestovat teorii a vysvětlit hypotézu a výzkumnou otázku a to, proč je FIRC bezpečnostním rizikem pro aktéra, který ji vyvolal nebo se na ní podílel. Vzhledem k tomu, že jednopřípadová studie bývá často vnímána z kritické perspektivy, autorka klade velký důraz na způsob využití této metody, kterou považuje za vhodný nástroj s ohledem na cíle disertační práce. Autorka dbá na klíčové zodpovědnosti badatele zkoumajícího pomocí jednopřípadové kvalitativní studie:

- a. zarámování případu a konceptualizace objektu studia;
- b. výběr fenoménu, tématu nebo problematiky;

- c. hledání vzorků dat, které mohou problematiku rozvinout;
- d. využití trojúhelníkové metody poznání jakožto báze pro interpretaci problematiky;
- e. výběr alternativních interpretací pro sledování problematiky;
- f. rozvoj tvrzení nebo generalizací o daném případě (Stake, 2012).

Tellis (Tellis, 1997) upozorňuje, že při designu případové studie musí badatel prokázat následující:

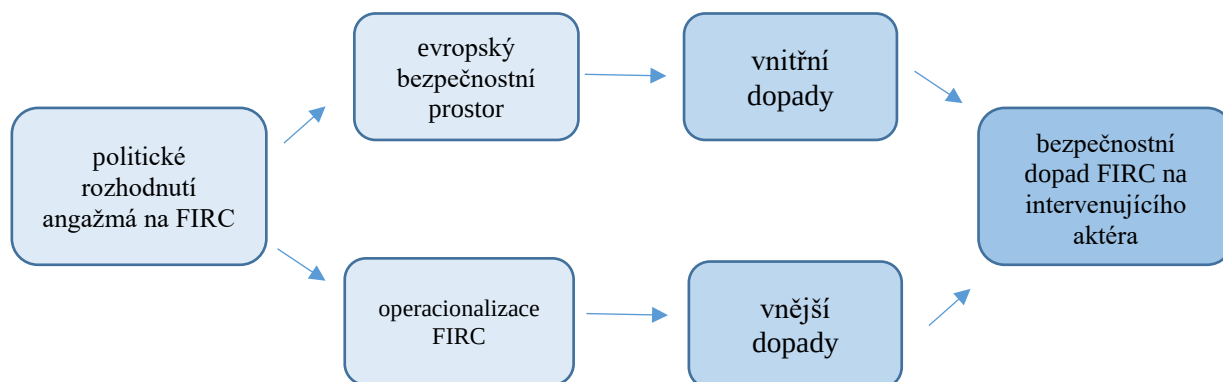
- že se jedná o jedinou proveditelnou metodu, pomocí níž je možné získat implicitní a explicitní data od subjektů,
- že je to metoda přiměřená výzkumné otázce,
- že dodržuje určité procedury s adekvátní aplikací,
- že jsou striktně dodržovány vědecké konvence oboru sociálních věd,
- že je uplatňován tzv. „řetězec evidence“, zejména při rozhovorech, kdy musí být zdokumentovány a archivovány veškeré podklady,
- že je případová studie propojena s teoretickým rámcem.

Autorka se při výzkumu drží doporučení na design jednopřípadové studie (Tellis, 1997) a v rámci nastavení metodiky výzkumu zahrne všechny její klíčové prvky (Stake, 2012).

1.2.2 Výběr konkrétního případu FIRC v Libyi

Autorka si zvolila jako případ FIRC v Libyi. Tato změna režimu byla zvolena jako první testovací případ navržené hypotézy z několika důvodů. FIRC v Libyi se zásadně lišila například od Operace Trvalá svoboda 2001 a Operace Irácká svoboda 2003, které patří mezi nejznámější případy FIRC. Změna režimů v Iráku a Afghánistánu proběhla pod vedením USA velmi daleko od amerického území a bez rizika, že by USA mohla zasáhnout migrační krize vyvolaná destabilizací Afghánistánu a Iráku nebo další bezpečnostní rizika spojená s následky FIRC. Změna režimu v Libyi byla naopak vyvolaná evropskými mocnostmi v bezprostřední blízkosti evropského kontinentu. Samotná skladba aktérů, kteří se na FIRC podíleli, je jedním z důvodů výběru tohoto případu. Vůdčími státy, které změnu režimu iniciovaly, byly Francie a Velká Británie. Na jejich vyžádání se pak do FIRC zapojily i USA prostřednictvím podpory vzdušných sil. Všichni tito aktéři učinili kroky, které mají bezpečnostní dopad na prostor, ve kterém se nachází. Posledním důležitým důvodem je jednoznačný neúspěch této operace, kterou všichni aktéři dříve či později otevřeně přiznali.

Při zkoumání dopadu změny režimu v Libyi na evropský bezpečnostní prostor bude autorka posuzovat *vnitřní* a *vnější dopady*. Vnitřní dopady jsou takové dopady, kdy intervenující aktéři svým rozhodnutím účasti na FIRC přímo ovlivnili evropský bezpečnostní prostor z hlediska jeho fungování. Autorka se bude zabývat reflexí spolupráce evropských velmocí na půdě EU, NATO a OBSE při FIRC v Libyi, a na jejich seberefexi v otázce první společné vojenské operace, kdy USA byly pouze v pozadí celé akce. Vnější dopady jsou takové dopady, kdy intervenující aktéři svým rozhodnutím a provedením účasti na FIRC zapříčinily dopady na evropský bezpečnostní prostor. Autorka zde bude sledovat ekonomické ukazatele, pohyby cen energetických surovin spojené s nestabilitou v regionu MENA, pohyby vojenského materiálu, růst extremismu, nárůst nelegální migrace a další. Celkový bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra je daný součtem vnitřních a vnějších bezpečnostních dopadů. Vztah mezi vnitřními a vnějšími dopady znázorňuje následující tabulka:

Graf č. 1: Vnitřní a vnější bezpečnostní dopady FIRC na intervenujícího aktéra

Zdroj: vytvořeno autorkou

Dle neorealistického rámce budou důsledky posouzeny také s ohledem na jejich záměr a budou určeny jako záměrné či nezáměrné (Parent and Rosato, 2015) a to ve vztahu k politickému rozhodnutí angažmá na FIRC v Libyi.

1.2.3 Postup při analýze FIRC v Libyi

Případová studie FIRC v Libyi je v rámci této disertační práce zpracovávána zejména na základě primárních zdrojů aktérů, kteří se podíleli na změně režimu v Libyi. Bude se opírat i o sekundární zdroje, tedy o analýzy této změny režimu, které jsou publikovány v akademických časopisech a odborných monografiích.

Autorka si je vědoma, že pro posuzování dopadů změny režimu v Libyi na evropský bezpečnostní prostor je klíčová důkladná znalost samotného průběhu změny režimu, příčin, předcházejících událostí, kulturního a náboženského prostředí apod. Autorka se však vyhýbá historickému popisu těchto událostí, které jsou náplní řady kvalitních historických publikací (Gombár, 2015, 2001; Simons, 2003; Vandewalle, 2012; Wright, 2012) a mimo jiné i další publikace autorky (Stejskalová, 2018). Důraz je při výkladu změny režimu v Libyi kladen pouze na vysvětlení aspektů zapadajících nebo vyčnívajících z teorie změny režimu. Historický průběh událostí je vysvětlen pouze tehdy, kdy má přímou vazbu na pochopení zkoumaných procesů. Hlavním cílem jednopřípadové studie je prokázat dopady změny režimu v Libyi na evropský bezpečnostní prostor, přičemž analýza změny režimu je postavena z velké části na motivech aktérů, kteří se na této změně podíleli. Klíčovými ukazateli budou politické, vojenské, ekonomické, energetické a sociálně-kulturní nástroje, které aktéři při prosazení změny využívali.

1.3 Definice evropského bezpečnostního prostoru¹

Definice evropského bezpečnostního prostoru vychází z vymezení evropské bezpečnosti a strategické kultury. Pojem bezpečnostní kultury se opírá o dvě základní dimenze, vnitrostátní a mezinárodní (Eichler, 2011a). Vnitrostátní dimenzi vymezuje například Thomas Berger (Berger, 1996), který ji posuzuje dle čtyř základních ukazatelů:

1. národní identita,
2. alianční politika,
3. struktura ozbrojených sil,
4. civilně-vojenské vztahy.

Mezinárodní dimenze může být hodnocena na základě nástrojů, které daný stát upřednostňuje (Kirchner and Sperling, 2007):

1. přístup k ostatním aktérům (unilateralismus vs. multilateralismus),
2. upřednostňované přístupy (militarismus vs. politická řešení),
3. upřednostňované nástroje (preemptivní údery vs. preventivní působení).

Strategická kultura bývá nejčastěji posuzována zpětně, právě na základě sledování strategie daného aktéra. Tato strategie je pak determinována identifikací hrozeb pro daný stát a postojem

¹ Text je doplněn o části z diplomové práce autorky na téma *Srovnání přístupů USA a EU k hrozbě Islámského státu* (obhájeno na FMV VŠE v roce 2016), které jsou pro účely disertační práce rozvíjeny a uváděny do kontextu.

státu k těmto hrozbám. Diplomat a bývalý administrátor Americké agentury pro mezinárodní rozvoj, John Brian Atwood, promluvil v roce 1995 na Marylandské univerzitě na téma definice národní bezpečnosti. Ve svém provokativním projevu upozorňoval na to, že zahraniční politika a vojenské síly jsou úzce spjaty se slovem *strategický*. Atwood vyzdvihl skutečnost, že tento pojem je často vnímán pouze v souvislosti s vojenskou hrozbou, nebo nestabilitou v určitém regionu, která by mohla mít přímý dopad na bezpečnost daného státu. Varoval, že mnohem větším „strategickým ohrožením“ je selhání a destabilizace národů (což se později ukázalo jako hlavní zdroj teroristické činnosti od počátku 21. stol.), globální katastrofy typu Černobyl nebo Haiti, kácení lesů, nebo rostoucí migrace. Ve svém projevu pronesl myšlenku, že „za 20 let nikdo nebude debatovat o správném použití slova *strategický*“ (Atwood, 1995). Nicméně i dnes je debata nad obsahem slova *strategický* stále aktuální. Důvodem může být skutečnost, že se do tohoto slova integruje stále více oblastí národních zájmů, a především zájmů různých skupin, včetně těch teroristických.

Pojem strategická kultura nabízí v odborné literatuře spoustu definic, společným jmenovatelem je pak především důraz na výběr vhodných nástrojů. Podrobnou analýzu a historii používání slova strategie najdeme v publikacích Jana Eichlera (např. Eichler, 2011, p. 39-44). Klíčové je pojetí strategické kultury z pohledu národní a mezinárodní dimenze. Základem *národní dimenze strategické kultury* je dlouhodobý proces, který není ovlivněn změnou politických představitelů, ale zlomovými historickými událostmi. Tyto události pak přináší prostor pro přehodnocení využívaných nástrojů. *Mezinárodní dimenze strategické kultury* je determinována dvěma hlavními faktory, a to ekonomickou silou a technologickou vyspělostí (Eichler, 2011a, p. 42). Součástí strategické kultury jsou také tvrdé nástroje, které bývají zpravidla materiálního charakteru (*hard power*, například geografická poloha či vojenská síla), a měkké nástroje subjektivního nemateriálního charakteru (*soft power*, například informační technologie), případně jejich kombinace v podobě tzv. chytré síly (*smart power*) (Nye, 2008). Z ontologického hlediska je sledována rovnováha mezi materialismem a idealismem, tedy ontologie nám zprostředkuje svět takový, jaký je v realitě (Gerring, 2017).

Pojem *evropský bezpečnostní prostor* doposud nebyl v dostupné odborné literatuře jasně definován. Důvodem je mimo jiné i fakt, že v rámci evropského prostoru působí tři významné organizace – NATO, EU a OBSE, které všechny nějakým způsobem zasahují do bezpečnosti evropského regionu. Tyto organizace mají za členy různé státy (což ovlivňuje geografické pojetí evropského bezpečnostního prostoru), různé kompetence (což ovlivňuje evropskou bezpečnostní architekturu) a různé cíle (což zapříčiňuje neexistenci jednotného pojetí

evropského bezpečnostního prostoru). Tyto tři organizace však nejsou jedinými aktéry, kteří určují podobu evropského bezpečnostního prostoru. Dalšími aktéry jsou totiž členské státy těchto organizací, přičemž některé jsou členy pouze jedné nebo dvou, některé pak všech tří organizací. Autorka tyto státy autorka rozděluje do dvou zón vlivu a do tří skupin. Toto rozdělení zobrazuje následující tabulka:

Kategorie	Definice	Podkategorie	Členství EU, NATO, OBSE
Zóna vlivu 1	- státy na území Evropy - členství v EU a/nebo NATO a/nebo OBSE	Skupina 1	Členství ve 3 organizacích
		Skupina 2	Členství ve 2 organizacích
		Skupina 3	Členství v 1 organizaci
Zóna vlivu 2	- státy na území mimo Evropu - členství v EU a/nebo NATO a/nebo OBSE		

Tabulka č. 2 – Kategorizace států v rámci evropského bezpečnostního prostoru

Zdroj: vytvořeno autorkou

Zóna vlivu 1 zahrnuje státy, které jsou členy alespoň jedné ze zmíněných organizací a leží v Evropě ². Zóna 2 zahrnuje státy, kteří jsou členy alespoň jedné ze zmíněných organizací a leží mimo Evropu. Státy zóny vlivu 1 jsou státy, na něž má fungování evropského bezpečnostního prostoru bezprostřední dopad, protože se nacházejí přímo v Evropě. Státy zóny vlivu 1 pak můžeme ještě dále rozčlenit dle jejich členství v jednotlivých organizacích, které jim pak dává rozhodovací moc a schopnost ovlivnit tak dění v rámci evropského bezpečnostního prostoru. Následující tabulka rozděluje tyto státy na tři skupiny. Státy skupiny 1 jsou členy NATO, EU i OBSE, mají tedy největší rozhodovací pravomoc. Jejich rozhodnutí pak mají největší váhu z hlediska dopadu na evropský bezpečnostní prostor. Státy skupiny 2 jsou pak členy pouze dvou ze tří organizací, jejich rozhodnutí mají tedy menší dopad než u států skupiny 1. Skupina 3 pak zobrazuje státy, které jsou členy pouze jedné ze tří organizací a dopad

² Příslušnost k Evropě je zde hodnocena na základě geografického a kulturně-politického hlediska. Z geografického hlediska jsou zařazovány státy, jejichž celé území leží v Evropě, s výjimkou Kypru, který je zařazen z kulturně-politického hlediska. Autorka do Evropy pro potřeby této práce nezařazuje Rusko, Kazachstán a Turecko.

jejich rozhodnutí je tedy nejmenší v rámci států zóny 1. Následující tabulka přináší přehled států dle kategorizace v rámci evropského bezpečnostního prostoru.

Kategorie	Podkategorie	Státy
Zóna vlivu 1	Skupina 1	Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Francie, Chorvatsko, Itálie, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Velká Británie ³
	Skupina 2	Albánie, Černá Hora, Finsko, Irsko, Island, Kypr, Malta, Norsko, Rakousko, Švédsko
	Skupina 3	Andorra, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Lichtenštejsko, Moldavsko, Monako, San Marino, Severní Makedonie, Srbsko, Švýcarsko, Ukrajina, Vatikán
Zóna vlivu 2		Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie, Kanada, Kazachstán, Kyrgyzstán, Mongolsko, Rusko, Tádžikistán, Turecko, Turkmenistán, USA, Uzbekistán

Tabulka č. 3 – Státy dle kategorizace evropského bezpečnostního prostoru

Zdroj: sestaveno autorkou

Je však potřeba brát v úvahu, že dané státy nefungují pouze jako členové EU, NATO a OBSE, ale mají také své vlastní postoje k obraně a bezpečnosti (vnitrostátní i evropské). Evropský bezpečnostní prostor by tedy měl být také posuzován z pohledu obranyschopnosti států, jejich ekonomické síly, vojenské síly, energetické závislosti a politické stability. Tyto faktory mají vliv na bezpečnostní situaci v daném státě a tím i na situaci v rámci evropského bezpečnostního prostoru. Kromě toho však státy mají také svoji individuální zahraniční politiku, která je dána bilaterálními vztahy a historickými vazbami s třetími státy a jejich politickou reprezentací. Tento faktor patří k nejproblematičtějším determinantám evropského bezpečnostního prostoru. Ačkoliv mají státy právo na vlastní směr zahraniční politiky, tak tento jimi zvolený směr pak má dopad na celý evropský bezpečnostní prostor. Tato myšlenka je jedním ze základů doplnění teorie změny režimu, kterou tato disertační práce navrhuje. U případové studie změny režimu

³ Velkou Británie autorka považuje pro případy této práce jako členský stát EU ze dvou důvodů. Zaprvé, VB byla členem EU v roce 2011 – tedy v době, kdy došlo k politickému rozhodnutí angažmá na FIRC v Libyi. Zadruhé, v době finalizace této disertační práce stále ještě nebyla finalizována vyjednání VB o odchodu z EU.

v Libyi totiž dokazuje, že svržení Muammara Kaddáfího bylo primárně rozhodnutím Francie a Velké Británie, nicméně následky této změny režimu pak ponese celý evropský bezpečnostní prostor.

1.4 Vstupní data a zdroje

Pro teoretický výzkumný rámec práce autorka využívá zejména sekundární zdroje, a to od studií na téma změny režimu z pohledu různých vědních disciplín, až po celou řadu škál a metodických vodítek, které využívá jako podklad pro analýzu bezpečnostních dopadů FIRC na intervenujícího aktéra. Jako klíčovou teoretickou publikaci pro hodnocení FIRC autorka považuje publikaci autorů Downese a Montena s názvem *Forced to Be Free?: Why Foreign-Imposed Regime Change Rarely Leads to Democratization* (Downes and Monten, 2013). Autorka se o tuto publikaci opírá v nastavování podmínek platnosti vlastní hypotézy, čímž se podrobně zabývá podkapitola 2.5 této disertační práce. V rámci nastavování vlastního analytického rámce pro potvrzení navrhované hypotézy autorka kombinuje metodické přístupy celé řady autorů v různých oblastech. U oblastí, ve kterých v rámci výzkumu nenachází vhodné metodické postupy, kombinuje již existující měřítka nebo navrhuje svá vlastní.

Empirická část disertační práce se opírá zejména o primární zdroje (data, statistické údaje, legislativní dokumenty, projevy, rozhovory apod.), které tvoří základní kámen kvalitativního výzkumu. Pro interpretaci některých vyzkoumaných skutečností pak autorka pracuje se sekundárními zdroji, a to s cílem ověřit výsledek vlastní analýzy. Autorka také v rámci empirické části práce často využívá mediální komunikační kanály v různých jazycích. Tyto zdroje jsou však využívány zejména při prohlášeních a rozhovorech s politickými představiteli. Autorka se o tyto zdroje neopírá v analytických otázkách, kde by jejich použití ubralo závěrům práce na důvěryhodnosti. Díky znalosti arabského jazyka autorka pracuje také s některými primárními zdroji v arabštině, a to zejména v případě, kdy informace nejsou dostupné v anglickém jazyce nebo hrozí jejich neúplnost či chybný výklad. Tím, že je hlavní náplní disertační práce zkoumání bezpečnostních dopadů FIRC na evropský bezpečnostní prostor, většina klíčových primárních dokumentů s tím souvisejících je dostupná v angličtině nebo ve francouzštině. Arabské zdroje jsou pak vhodné zejména pro první část 3. kapitoly, kde autorka analyzuje prostředí Libye z hlediska cíleného státu FIRC. Časový rámec analýzy z hlediska sběru dat končí obdobím května 2019, kdy byla disertační práce finalizována.

2. Teorie změny režimu⁴

Režimy se mění a tento proces je přirozený. Mění se společnost a její potřeby, mění se situace v sousedních státech, mění se regiony a mění se svět jako celek. To vše má vliv na to, že stát nikdy nemůže být veden stejným způsobem jednou provždy. Právě v tom spočívá dualismus pojmů *stát* a *režim*, které pro pochopení neustálých změn režimů musíme umět oddělit. Stát můžeme vnímat jako pevnou strukturu danou institucemi. Režim je pak výsledkem interakce těchto institucí a rovnováhou či nerovnováhou moci, která v jejich interakcích v daném čase probíhá (Kandil, 2016, p. 12). Tento dualismus v sobě nese neustálý proces interakce mezi *strukturou* a *procesem*, které společně vytváří pole moci. Struktura tvoří nastavenou hierarchii a proces je bojem neustále se měnících výstupů (Bourdieu, 1992, p. 17).

Samotný pojem změny režimu je velmi zajímavým fenoménem. Jedna z nejstručnějších definic se na pojem změna režimu dívá jako na „*přechod z jednoho politického režimu do druhého, zejména prostřednictvím soustředěné politické a vojenské akce*“ (Collins Dictionary, 2018). Za pojmem samotným však stojí mnoho otazníků, a badatelé se neshodnou v základních otázkách typu čím je způsobená změna režimu, co ji ovlivňuje, jaké má výsledky a zda je vůbec správné ji vyvolávat ze zahraničí.

Shoda nastává v tom, jaké typy režimu existují a jak jsou charakterizovány. Již řecký filozof Platón rozdělil režimy do pěti kategorií: *aristokracie*, *timokracie*, *oligarchie*, *demokracie* a *tyranie* (Platon, 2004, p. 402). V dnešní době se nejčastěji setkáváme s následujícími čtyřmi dichotomickými pojetími politických režimů:

- demokratické a autokratické,
- konsensuální (konsociační) a majoritní (westminsterské),
- parlamentní a prezidentské,
- autoritativní a totalitní (Cabada and Kubát, 2002, p. 202).

Pro hlubší porozumění politickým režimům je vhodné prostudovat například publikace *Úvod do studia politické vědy* (Cabada and Kubát, 2002), *The analysis of political structure* (Easton, 1990) nebo *Comparative Introduction to Political Science* (Smith, 2017). Pro potřeby této disertační práce bude pojem změna režimu zmiňován v souvislosti se změnou

⁴ Tato kapitola byla z větší části publikována v monografii *Destabilizace bezpečnostního prostředí na počátku 21. století a reakce mezinárodního společenství* (Stejskalová, 2019).

nedemokratického režimu k demokratickému nebo naopak se změnou demokratického režimu k nedemokratickému.

Od konce studené války roste počet zemí, které mění svůj režim na demokratický (Gates et al., 2006). Tento proces demokratizace je předmětem studia mnoha expertů v oblasti politologie a mezinárodních vztahů (Gill, 1995; Huntington, 1993; Stepan and Linz, 2013). Jedna z nejvýznamnějších teorií v této oblasti byla navržena Samuelem Huntingtonem na konci 20. století. Ve své knize *The Third Wave* (Huntington, 1993) měří proporci demokratických režimů v čase a nachází tzv. globální prvky demokratizace (*global patterns of democratization*). Tvrdí, že tento proces demokratizace se vyvíjí ve třech vlnách. První vlna začala někdy začátkem 19. století a trvala až do roku 1920. Druhá vlna pak přišla s druhou světovou válkou. Třetí vlna začala v polovině 70. let 20. století a pokračovala do konce studené války v devadesátých letech. Vlny demokratizace pak Huntington popisuje jako „*skupinu přechodů z nedemokratického k demokratickému režimu, které nastávají v určité časové periodě*“ (Huntington, 1993). Důležitý je Huntingtonův poznatek, že v rámci vlny demokratizace nedochází pouze k liberalizačním procesům, ale spolu s tím se objevují i nedemokratické prvky. Právě proto je demokratizace v průběhu vlny pouze částečná (Huntington, 1993, p. 15). Toto je potřeba brát v úvahu zejména při hodnocení procesu změny režimu z hlediska jejího výsledku. Často se totiž stává, že proces je hodnocen ještě ve svém průběhu, tedy úroveň demokracie je zkoumaná ve chvíli, kdy stále ještě probíhá proces demokratizace.

Huntingtonova teorie byla všeobecně přijata (Jagers and Gurr, 1995), ačkoliv některé její aspekty bývají mezi akademiky kritizovány. Jedná se zejména o zpochybňování definice demokracie, v jejíž rámci se Huntingtonova teorie pohybuje (Midlarsky, 2002), nebo o operacionalizaci jeho výzkumu (Doorenspleet, 2000). Huntingtonův koncept teorie demokratizace ovlivnil spoustu akademiků (Fawcett, 2013; Olmat, 2013; Saikal and Acharya, 2014) a otevřel půdu pro akademické debaty, zejména na téma, jaké faktory způsobují demokratické vlny a zda a jak je vůbec možné měřit, zda byl proces demokratizace úspěšný.

Spousta režimů se transformovala v souvislosti s *arabským jarem*. Tento často skloňovaný pojem odkazuje na sérii protivládních povstání, která proběhla v několika zemích Blízkého východu a severní Afriky od roku 2010 a dále. Na téma arabského jara byla napsána celá řada kvalitních publikací (Altomonte and Ferrara, 2014; Danahar, 2013; Inbar, 2014; Mendel, 2015; Yusuf, 2014). Autorka se nebude detailně věnovat tematice arabského jara, ostatně na toto téma v souvislosti se změnou režimu v Libyi napsala dvě publikace (Stejskalová, 2018; Stejskalová and Najmanová, 2018). Autorka však zastává postoj, že změna režimu v Libyi není ukázkovým

příkladem transformace v rámci kontextu arabského jara. Změna režimu v Libyi sice proběhla ve stejnou dobu a protivládní protesty v Libyi byly částečně způsobeny vlivem dění v sousedních zemích, nicméně samotná změna režimu proběhla pouze díky vojenské intervenci ze zahraničí. Autorka proto FIRC v Libyi nezařazuje mezi další změny režimu, které proběhly v rámci arabského jara.

V kontextu arabského jara je také nutné poznamenat relativně novou akademickou rozpravu na téma tzv. *čtvrté vlny demokratizace*. Tato vlna začala v rámci politiky změny režimů, kterou spustil americký prezident George Bush ml. po teroristickém útoku 11. září v oblasti států MENA regionu. Úspěch těchto změn se však s ohledem na povahu arabského světa a na nepřipravenost kroků americké aktivistické politiky ukazuje jako diskutabilní (Olimat, 2013, pp. 2–3).

Studujeme-li efektivitu demokratizace, je nutné sledovat jednak její průběh a u určitých faktorů pak sledovat stav před demokratizací a stav po ní. Tyto faktory můžeme rozdělit do několika kategorií: vnitřní neinstitutcionální faktory (ekonomické faktory, občanská společnost, média, extrémismus a náboženství), vnitřní institucionální faktory (bezpečnostní faktory, politické faktory, právní stát), a vnější faktory (sousední země, mezinárodní šoky). Ucelený přehled faktorů, které je potřeba sledovat v průběhu demokratizace publikovala autorka ve studii *Factors influencing democratization in the MENA region* (Stejskalová and Najmanová, 2018). Rozmanitost faktorů, které mají vliv na změnu režimu a její průběh způsobuje, že je tento fenomén potřeba studovat z pohledu různých oborů. Multidisciplinární přístup umožní nahlédnout více pod povrch a najít souvislosti mezi zdánlivě nesouvisejícími jevy.

2.1 Teorie změny režimu z pohledu různých oborů

Po dlouhou dobu bylo studium změny režimu rozděleno do tří samostatných vědních disciplín, které daný fenomén zkoumaly bez návaznosti na ostatní disciplíny. Změna režimu byla studována z hlediska revoluční teorie (*revolution theory*), která byla nejvíce rozvinuta oborem sociologie, dále z pohledu teorie přechodu (*transition theory*), kterou se zabývají hlavně politologové, a schizmatem autoritářské odolnosti (*authoritarian resilience*), které využívají experti v mnoha oblastech (Kandil, 2016).

Téma změny režimu nabývá od počátku 21. století na významu, přičemž rostoucí zájem se projevuje četnými publikacemi napříč mnoha různými obory. To, že se teorií změny režimu zabývají kromě politologů také ekonomové, právníci, psychologové a sociologové, v sobě nese paradoxní výsledek. Teorií změny režimu se začaly všechny obory zabývat v reakci na rostoucí

výskyt změn režimů po celém světě. Nicméně žádný z oborů tuto teorii včas komplexně neuchopil, neshrnul a nevytvořil tak základní stavební kámen, který by dal ostatním oborům rámec pro výzkum této problematiky. Proto se při hledání informací o teorii změny režimu setkáme s nesmírně zajímavými studiemi z různých oborů, nicméně nenajdeme ucelený přehled teorie změny režimu jako takové. Autorka se domnívá, že důvodem je zejména dynamika, kterou se fenomén změny režimu šíří a z toho důvodu mnohé obory nestačily na tuto potřebu reagovat.

Teorie změny režimu je v této disertační práci představena z úhlů pohledu více oborů, a to nejen pro představu čtenáře o tom, co všechno má na proces změny režimu vliv, ale hlavně protože česká odborná literatura doposud nepředstavila souhrn jednotlivých aspektů teorie změny režimu ve formě, která by čtenáři nabídla ucelenější pohled na danou problematiku. Větší důraz je kladen na aspekty, které ovlivňují bezpečnostní situaci v zemi, kde změna režimu probíhá, a které potenciálně mohou být proměnnými ovlivňující bezpečnostní rizika států, které se na změně režimu podílely. Výsledky, ke kterým se zmínění autoři v těchto aspektech dostali, budou brány jako podklad pro tvorbu teoretického rámce výzkumu této disertační práce.

Změna režimu bývá často zkoumána z pohledu mezinárodního práva. Důvodem je zejména FIRC, která bývá pojímána jako zásah do státní suverenity a často je úzce spojena s problematikou porušování lidských práv. Jay Butler (Butler, 2014) se ve své studii zabývá aspektem zodpovědnosti státu, který se podílí na FIRC, vůči státu, kde změna režimu proběhla, z pohledu mezinárodního práva. Intervenující stát má v první řadě povinnost zajistit bezpečnost v zemi, do jejíhož režimu zasahuje. Musí také zajistit podporu místní vlády, zajistit ochranu lidských práv, podílet se na post-konfliktní rekonstrukci a ochránit minoritní skupiny. Kromě toho by se měl ujistit, že režim, k jehož nástupu intervencí pomohl, respektuje lidská práva (Butler, 2014, p. 507). Veškeré tyto aspekty jsou součástí nutné komplexní strategie, kterou musí intervenující stát pro úspěšnou FIRC připravit.

Z pohledu mezinárodního práva se také často nahlíží na vojenskou intervenci, jakožto na prostředek změny režimu. Kinacioglu (Kinacioglu, 2012) ve své studii vyzdvihuje argumenty pro a proti vojenské intervenci do země, kde je nedemokratický režim. Upozorňuje na složité právní aspekty této otázky, například že vojenská intervence proti nedemokratickému režimu není z právního hlediska automaticky ospravedlnitelným postupem. Jiní autoři (Barry, 1998; Luban, 1980; Tesón, 2001) naopak vidí vojenskou intervenci ze zahraničí jako nutný nástroj v případě, že vláda v dané zemi nevládne v souladu s demokratickými principy. Podobných studií se v odborné literatuře vyskytuje celá řada a často jsou diametrálně odlišné, i když

vychází z výkladů stejných právních dokumentů. Etickým aspektem post-intervence po změně režimu se zabývá studie *Just and Unjust Postwar Reconstruction: How Much External Interference Can Be Justified?* (Recchia, 2009).

Změnou režimu se zabývá i obor psychologie. Paul Terry vydal v roce 2012 zajímavou studii s názvem *Regime change and the superego* (Terry, 2012), ve které hodnotí západní intervence s cílem změny režimu v zemích Blízkého východu jako následek projekce archaického superega voličů, kteří zažili například teroristický útok 11. září nebo finanční krizi, skrz archaické superego jejich zvoleného lídra, který se pak podílí na změně diktátorského režimu v zahraničí.

Teorie her je také často využívaným rámcem pro studium změny režimu, jelikož umožňuje ekonomickou modelaci různých situací, které se pak dají dále testovat na reálných příkladech. Pomocí teorií globálních her jsou ověřovány dopady změny režimu, jakými jsou například útoky na měny, dluhové krize a politické změny prostřednictvím informačních útoků agentů. Tito agenti sledují, jakým způsobem režim útokům odolává a dle toho se pak rozhodují v dalších krocích (Angeletos et al., 2007). Změnou režimu z hlediska informační nadvlády a manipulací s informacemi se také zabývá studie Chrise Edmonda (Edmond, 2013). Edmond pracuje s myšlenkou, že režim, který chce zabránit svému svržení, musí investovat do propagandy. Čím větší množství informací pak svým občanům poskytuje, tím větší šance má na přežití. Tyto šance se pak snižují s růstem spolehlivosti těchto informací. Edmond prostřednictvím této teorie vysvětluje vliv médií a sociálních sítí na změny režimu na Blízkém východě. Informační manipulací se také zabývá studie De Mesquity, která vysvětluje mobilizaci masy a její principy, které využívají protivládní povstalci (De Mesquita, 2010).

Ekonomické motivy bývají jedny z nejčastějších příčin změny režimů. Aidt a Albornoze ve své práci identifikují zahraniční investice jako jednu z forem intervence do režimu ze zahraničí. Docházejí k závěru, že změny režimu bývají sponzorované ze zahraničí častěji v případě, kdy je příjemcem investice demokratický režim. Naopak v zemích, kde je nedemokratický režim, bývají investice cíleny tak, aby posílily roli diktátora (Aidt and Albornoze, 2011). Teorií změny režimu se také zabývají matematické obory a dochází k zajímavým výsledkům. Syms a Solymar ve své studii pomocí operační analýzy vysvětlují proč se po svržení utlačovatelského režimu objeví nový utlačovatelský režim (Syms and Solymar, 2015). Celá řada publikací se pak věnuje tématu efektivity změny režimů (Downes and Monten, 2013; Haggard and Kaufman, 2012; Nomikos et al., 2014). Autoři dokonce nabízejí koncepty možného nastavení změny režimu

(Sheehan, 2014; Syms and Solymar, 2015), a to i z hlediska vojenského plánování (Fielding, 2006).

Přibývá také publikací, které se věnují změně režimu z hlediska bezpečnostních studií, a to i v rámci českého akademického prostředí. Bezpečnostními aspekty změny režimu, nejen v Iráku a Afghánistánu, se dlouhodobě ve svých publikacích zabývá Jan Eichler (Eichler, 2011b, 2010, 2009, 2006). Již v roce 2003 upozorňoval na bezpečnostní hrozby a rizika spojené se změnou režimu v Iráku v rámci OIF (Eichler, 2003), což se později potvrdilo i na vývoji situace v Iráku. Studie Karla Zetochy analyzuje transformace, ke kterým dochází u bezpečnostních složek, konkrétně u tajných a zpravodajských služeb, dojde-li ke změně režimu. Studie potvrzuje, že je možné zkoumat teorii změny režimu z hlediska konkrétních oblastí bezpečnostních studií. Autor posuzuje různé typy změny režimu z hlediska transformace bezpečnostních složek, kterou dává do souvislosti s nutností zajistit ochranu před bezpečnostními hrozbami i v době změny režimu. Jako klíčové faktory z hlediska transformace tajných a zpravodajských služeb autor vyhodnocuje: charakteristiku původního režimu, podobu přesunu moci a změny režimu, bezpečnostní situaci v daném státě a personální obsazení bezpečnostních složek (Zetocha, 2014).

Změna režimu bývá často doprovázena násilím, a i toto téma se promítá do bezpečnostních studií. Násilí v průběhu změny režimu bývá tradičně chápáno jako selhání státu (Lake and Rothchild, 1996; Posen, 1993). Toto pojetí je založeno na předpokladu, že pokus o změnu režimu může vést ke kolapsu státu a jeho organizačních složek, což způsobuje značnou nejistotu. Jednotlivci se pak musí obracet na neformální nebo jiné politické složky, aby jim zabezpečily ochranu, kterou již stávající režim není schopen zajistit (Håvard Hegre et al., 2001). John Gledhill naopak podporuje myšlenku, že násilí v průběhu změny režimu nemusí nutně být chybou státu, ale bývá vedlejším produktem konkurenčního boje jednotlivých bezpečnostních složek státu. Tento konkurenční boj pak nabývá na síle zejména v případech, kdy není zcela jasné, jakou podobu bude mít nový režim. Ve své studii zkoumá, jakou formou a v jakém případě spolu bezpečnostní složky mohou soutěžit, a jakou podobu má pak kolektivní násilí, které je touto soutěží vyvolané (Gledhill, 2012).

Změnou režimu se také zabývá celá řada historických publikací. Tam je však většinou malý prostor pro analýzu změny režimu jako takové, a větší pozornost bývá věnována konkrétním případům a jejich popisům. Výjimkou je například publikace Kandila Hazema *The power triangle: military, security and politics in regime change* (Kandil, 2016), kde se autor věnuje

změnám režimu v Íránu, Turecku a Egyptě, přičemž přináší kvalitativní analýzu příčin a dopadů těchto změn režimu a zároveň přináší čtenáři ucelený historický obraz.

2.2 Typologie změny režimu

Změna režimu bývá vykládána z různých pohledů, přičemž klíčové jsou vždy faktory, které ji ovlivňují. Velký vliv na úspěšnost změny režimu má způsob, jakým ke změně došlo. Autoři Linz and Stepan (Linz and Stepan, 1996) identifikují čtyři možné typy změny režimu:

- a) přesun moci mezi dvěma umírněnými skupinami na základě vzájemné dohody,
- b) pád režimu jako následek porážky ve válce,
- c) ukončení stávajícího režimu jako následek tlaku opozice a ustanovení nové vlády,
- d) pád režimu jako následek tlaku vojenské organizace.

Autoři také identifikují další kategorii mimo tyto čtyři typy a to změnu, která je charakteristická pouze pro některé nedemokratické režimy. Tato změna režimu bývá způsobena ukončením podpory ze zahraničí pro nedemokratický režim, který de facto padne, jakmile dojde k zastavení jeho podpory. Autoři ve své studii dochází k závěru, že nejčastějšími typy změny režimu jsou typ a) a typ c) (Linz and Stepan, 1996).

Pro přesun moci mezi dvěma umírněnými skupinami bývá charakteristický klidnější průběh a minimální negativní dopady na společnost. Dochází k němu ve chvíli, kdy na obou stranách (vlády a opozice) existují skupiny, které dojdou k závěru, že současná forma vládnutí nesplňuje požadavky a je potřeba dojít ke změně. Změna pak zpravidla nastává po demokratických volbách a na základě jejich výsledku je pak moc předána. Často dochází k dohodě zejména proto, že zástupci stávající vlády získají od nové vlády záruky a vidí tak potenciál pro své fungování i do budoucna (např. možnost i nadále politicky fungovat). Výhodou této změny režimu je také minimální riziko rozdělování společnosti, která zpravidla dohodu přijímá. Navíc dochází často ke kontinuitě politických procesů a rozhodnutí, která dávají smysl oběma stranám. Nastane-li však změna režimu jako následek pádu předchozího režimu, setkáváme se naopak s minimální kontinuitou. Ke změně často dochází velmi rychle a neočekávaně, přičemž političtí vůdci stávajícího režimu mají za cíl udržet si svá místa až do poslední chvíle, jelikož ví, že pro sebe nemohou vyjednat politickou kontinuitu i za nového režimu. Změna režimu je pak doprovázena chaosem, ekonomickými problémy a bezpečnostní nestabilitou. Může trvat dlouhá léta, než si nová vláda získá důvěru a respekt mezi zpravidla rozdvojenou společností (Linz and Stepan, 1996).

Změna režimu jako následek porážky ve válce má odlišné charakteristiky. Této změně režimu často předchází okupace daného území, která vytváří podmínky pro budoucí změnu režimu. Vítězná strana také musí v dané zemi získat značný vliv, protože v opačném případě nebude mít vhodnou půdu pro implementaci nového režimu. Změna režimu jako následek tlaku vojenské skupiny pak bývá charakteristická pro autoritářské režimy, které svoji moc uplatňují prostřednictvím armády. Ke změně dochází ve chvíli, kdy armáda začíná tláčit na autoritářský režim ve smyslu nutnosti politické změny. Ta je pak zpravidla nastolena po volbách. Armáda má svoji pozici vzhledem ke své důležitosti zajištěnou i v novém režimu, tudíž svým postojem neohrožuje svoji existenci (Linz and Stepan, 1996).

2.3 Teorie změny režimu vyvolané ze zahraničí

FIRC, neboli změna režimu vyvolaná ze zahraničí, je proces, kdy mezinárodní aktéři silou přinutí konkrétní státy, aby změnily své vlády (Reiter, 2017). Se zajímavou definicí také přichází autoři Downes and Monten: *„Změnu režimu vyvolanou ze zahraničí definujeme jako násilné nebo vynucené odstranění efektivního vůdce jednoho státu – který i poté zůstává formálně suverénní – vládou jiného státu“* (Downes and Monten, 2013, p. 109). W. M. Reisman nabízí definici: *„násilné nahrazení elit a/nebo vládnoucí struktury státu způsobené vnějšími aktéry, přičemž nový nastupující režim se řídí některými mezinárodně podporovanými standardy vládnutí“* (Reisman, 2004).

Politika FIRC je od konce studené války stále častěji tématem různých studií v oblasti mezinárodních vztahů. Mezi akademiky je celá řada příznivců i odpůrců této formy aktivistické zahraniční politiky. Nejvíce se na FIRC a na vojenském vynucování demokratických principů podílejí USA, proto je i jejich zahraniční politika nejčastější náplní těchto studií. USA mají s FIRC rozporuplné zkušenosti. Jako efektivní nástroj byla FIRC využita po roce 1945 při pacifikaci Německa a Japonska. Tento příklad bývá častým argumentem pro příznivce FIRC (Muravchik, 1991). Někteří autoři však tento úspěch přisuzují zejména u intervence v Německu komplexnějšímu přístupu, který zde USA předvedly. USA měly v Německu největší počet okupačních jednotek per capita ze všech intervencí, které podnikly (Dobbins, 2003).

Sledujeme-li dění kolem FIRC v oblastech Blízkého východu a severní Afriky, nebo i v oblasti střední Ameriky a Karibiku, zdá se, že FIRC byly spíše velkými neúspěchy než vhodně zvolenými nástroji zahraniční politiky západních mocností. Od konce studené války USA spolu se svými aliančními partnery vojensky zasáhly v Panamě (1989), Haiti (1994), Bosně (1995), v Jugoslávii/Kosovu (1999), v Afghánistánu (2001), Iráku (2003), a v Libyi (2011) (Downes

and Monten, 2013). Tyto zásahy byly snahou vojensky prosazovat vládu demokracie, přičemž výsledky těchto intervencí jsou velmi diskutabilní. Mezi pesimisty násilné demokratizace patří také Francis Fukuyama, který tvrdí, že „většina budovatelů národů⁵ brzy zjistí, že jejich schopnost tvarovat místní společnost je velmi limitovaná“ (Fukuyama, 2006, p. 37). K podobnému závěru došli Bruce Bueno de Mesquita a George Downs (de Mesquita and Downs, 2006), kteří prozkoumali vojenské intervence demokratických států do nedemokratických mezi lety 1946 a 2001, a došli k závěru, že žádná z těchto intervencí nevedla k významnému stupni demokratizace. Autoři toto přisuzují zejména motivu intervenujících aktérů, kteří sledují pouze své vlastní politické zájmy a nemají žádný zájem vybudovat v daném státě opravdovou demokratickou strukturu, která by dlouhodobě fungovala. Toto potvrdil i Barack Obama, když pro časopis The Atlantic uvedl, že intervence v Libyi byla jeho největší politickou chybou. Prohlásil, že asi největším nedostatkem bylo, že ani on, ani jeho evropští partneři nepočítali s tím, co bude následovat den poté – až režim Kaddáfího padne. „*My a naši Evropeští partneři jsme podcenili nutnost přijít v plné síle, pokud už jsme se toto rozhodli udělat. Pak nastal den, kdy byl Kaddáfí pryč, kdy se všichni cítili dobře a každý držel v ruce plakáty 'Děkujeme, Ameriko'. V tu chvíli měla nastat mnohem více agresivní snaha o přebudování společnosti, které neměly žádné občanské tradice.*“ (Tierney, 2016).

Při srovnávání optimistických a pesimistických názorů na vojenské intervence demokratických států ve státech nedemokratických dochází autorka k závěru, že FIRC po druhé světové válce v Japonsku a Německu byly posledními úspěšnými zásahy svého druhu, které vedly k pozitivnímu výsledku. Studium FIRC také přináší mnohé další zajímavé a komplexní otázky, které jdou hlouběji do dalších oblastí politologie a mezinárodních vztahů. Jsou demokracie opravdu více mírumilovné ve vztahu k ostatním státům? Jakým způsobem si aktéři vybírají cílové země pro FIRC? Jsou mezinárodní aktéři schopni zavést demokracii v rámci post konfliktní rekonstrukce státu, kde proběhla FIRC? Co motivuje aktéry, aby podnikali ideologická tažení? Jaké faktory ovlivňují úspěšnou vojenskou okupaci? Jakým způsobem ovlivňuje FIRC mezinárodní obchod (Reiter, 2017)? Mohou být vytvořeny udržitelné demokratické instituce prostřednictvím vojenské intervence? Jaký vliv má FIRC na vnitrostátní násilí, které může potenciálně vést k občanské válce (Downes and Monten, 2013)?

Jednou z klíčových publikací na téma změny režimu vyvolané ze zahraničí je studie autorů Downese a Montena s názvem *Forced to be free? Why Foreign-Imposed Regime Change*

⁵ Fukuyama označuje státy, které intervenují do jiného státu s cílem budovat v něm demokratický režim, pojmem *nation-builders*, který v češtině nemá přesný ekvivalent. Autorka využívá překlad „budovatelé národů“.

Rarely Leads to Democracy (Downes and Monten, 2013). Zabývá se otázkou, proč bývá změna režimu způsobená vojenskou intervencí ze zahraničí zpravidla neúspěšná a jaké faktory u toho hrají roli. Jako první otázku, kterou Downes and Monten otevírají, je výběr cíleného státu pro spuštění FIRC (tzv. *targeted state*). Státy, které jsem ekonomicky téměř nerozvinuté, etnicky velmi heterogenní, a jsou bez předchozí zkušenosti s demokratickými institucemi nebo reprezentativní formou vlády, nemají velký předpoklad pro úspěch FIRC. První krok FIRC, kterým bývá odstranění lídra takového státu, bývá často jednoduchý, a ne příliš nákladný. Naopak druhý krok, kterým je vybudování prostředí pro demokratické principy, se jeví jako nemožný, a FIRC pak často končí místo demokracie občanskou válkou (Downes and Monten, 2013, p. 94). Autoři docházejí k závěru, že FIRC může být úspěšná u států, které jsou ekonomicky vyvinuté, mají etnicky homogenní populaci a mají historickou zkušenost s demokracií (tedy např. demokratická vláda byla nedávno svržena prostřednictvím vojenského převratu apod.). U států, které tyto podmínky nesplňují, není vhodné FIRC vést. Naopak, nejdříve je potřeba vytvořit podmínky pro demokracii, například skrze rozvojovou pomoc a asistenci, nebo snahu o vytvoření občanské společnosti (Downes and Monten, 2013, p. 131).⁶

Z hlediska strategie intervenujícího aktéra můžeme rozdělit FIRC na dvě kategorie: *leadership FIRC* a *institutional FIRC*. *Leadership FIRC* se vyznačuje tím, že intervenující stát svrhne vůdce režimu, ale zachová klíčové politické instituce a procedury, čímž režim samotný zůstává nedotčen. *Institutional FIRC* pak spočívá jak ve svržení vůdce, tak i v nahrazení politických institucí. Pokud dojde pouze ke svržení vůdce a instituce (volby, parlament, ústava apod.) zůstanou ve stejné podobě, tak nově příchozí vůdce bude ve stejné pozici jako ten předchozí a jeho motivací nebude prosazování demokratických principů, nýbrž zachování své vlastní pozice (Downes and Monten, 2013, p. 106). Pape dokonce přichází s tvrzením, že svržení vůdce čistě za pomoci vzdušných sil povede k tomu, že nový vůdce může být ještě horší (Pape, 1996), což potvrzuje i matematický model Symse a Solymara (Syms and Solymar, 2015). Nově dosazení vůdci, kteří pak zůstávají závislí na podpoře zahraničních intervenujících aktérů, tak nemohou získat širší podporu na domácí půdě a dokonce se pak bojí více otevřených demokratických voleb, protože by mohli o svoji pozici přijít (Downes and Monten, 2013, p. 106).

⁶ Tyto podmínky nebyly dodrženy u tří nejznámějších neúspěšných FIRC – Afghánistán (2001), Irák (2003), Libye (2011). Ani jedna z těchto zemí nebyla ekonomicky rozvinutá, všechny měly heterogenní etnické složení obyvatel a žádnou předchozí zkušenost s demokracií. U všech těchto případů došlo k *leadership FIRC*, a následné budování institucí, které by dlouhodobě fungovaly, se v tamějších podmínkách ukázalo jako nemožné, neefektivní a vysoce nákladné.

Peic a Reiter ve své studii přicházejí naopak s názorem, že FIRC povede k občanské válce a vnitrostátnímu násilí v případě, že bude svržen vůdce a zároveň budou nahrazeny klíčové politické instituce (Peic and Reiter, 2011, p. 453), čímž oponují teorii Downese a Montena o efektivitě *institutional FIRC* (Downes and Monten, 2013). Jako klíčový faktor pro neúspěch FIRC pak hodnotí také zničení fyzické a lidské infrastruktury státu, kde je režim svržen. Dojde-li ke zničení cest, železnic, národního kapitálu, armády a byrokratického aparátu, tak není možné odvracet potenciální povstání a zajišťovat obyvatelům služby, čímž dochází ke zhoršení bezpečnostní situace. Jako pozitivní se toto jeví v tom, že daný stát pak těžko může vést válku s jiným státem a nestává se tak přímou mezinárodní hrozbou (Peic and Reiter, 2011, p. 453). Dojde-li však k občanské válce, dochází k destabilizaci nejdříve uvnitř státu, potom v regionu a následně může být tato destabilizace prostřednictvím nelegální migrace a dalších faktorů přenášena i do jiných regionů či kontinentů.

Jeden z nejdůležitějších aspektů studia FIRC je aspekt právní, a to v souvislosti s otázkou, zda má intervenující aktér právo narušit suverenitu státu, kde vojensky zasahuje. Tímto aspektem se zabývá například W. M. Reisman ve své studii *Why Regime Change Is (Almost Always) a Bad Idea* (Reisman, 2004). FIRC je z právního hlediska střetem mezi dvěma koncepty, které jsou v rámci mezinárodních vztahů všeobecně respektovány, a to mezi konceptem státní suverenity a konceptem ochrany lidských práv. Suverenita států je daná Chartou OSN, dle které se všechny členské státy musí zdržet používání síly proti teritoriální integritě nebo politické nezávislosti jakéhokoliv státu. Státy zároveň nemohou zasahovat do otázek, které jsou dané čistě domácí jurisdikcí daného státu ("UN Charter," 2016). Na druhou stranu však mezinárodní společenství garantuje dodržování lidských práv a dává tak právo na humanitární intervenci ve státě, kde jednoznačně dochází k porušování lidských práv.

Humanitární intervence je koncept, jehož dnešní pojetí je založeno na postřezích, které přinesl bývalý generální tajemník OSN, Kofi Annan. Ten ve svém článku pro *The Economist* v září 1999 uvedl: „*Státní suverenita, ve svém nejzákladnějším smyslu, je předefinována. [...] Státy jsou nyní všeobecně vnímány jako nástroje, které slouží svým lidem, a ne naopak. Stejně tak individuální suverenita – kterou myslím základní svobodu každého jedince [...] - byla pozvednuta novým a rozšiřujícím se povědomím o lidských právech.*“ Kromě toho si Kofi Annan v článku položil velmi důležitou otázku, a to kdy musí mezinárodní komunita zasáhnout z humanitárních důvodů (Annan, 1999). Odpověď na to dostal o dva roky později prostřednictvím zprávy ICISS (International Commission on Intervention and State Sovereignty), která představila mezinárodnímu společenství nový pojem „*responsibility to*

protect“ (R2P), neboli zodpovědnost chránit. ICISS se shodla na tom, že suverenita nedává státu pouze právo kontrolovat své vnitřní záležitosti, ale spolu s tím mu dává povinnost chránit lidi uvnitř svých hranic. Ve chvíli, kdy stát v této odpovědnosti selže – ať už z nedostatečné schopnosti nebo ochoty – tato povinnost přechází na širší mezinárodní společenství (ICISS et al., 2001). V roce 2004 pak R2P dostala konkrétnější rámec. R2P byla představena jako kolektivní mezinárodní zodpovědnost, uplatňovatelná RB OSN, která může autorizovat vojenskou intervenci jakožto poslední možnost v případě událostí jako je genocida nebo zabíjení ve velké měřítku, etnické čistky a vážné porušování lidských práv. Vojenská intervence bude povolena v případě, kdy suverénní státy budou bezmocné nebo neprokáží ochotu ochránit své obyvatele. Základními kritérii pro schválení takovéto vojenské intervence jsou například závažnost hrozby, neexistence jiného nevojenského řešení, a podmínka, že rozsah vojenské intervence odpovídá hrozbě (UN, 2005). R2P od té doby tvoří základní právní rámec pro FIRC, přičemž humanitární intervence bývá udávána jako důvod pro zásah do státní suverenity nedemokratických režimů.

Bezpečnostními aspekty FIRC se v dnešním pojetí akademické literatury zpravidla rozumí ty aspekty, které se týkají země, kde změna režimu proběhla. Tyto aspekty pak bývají právě často spouštěčem kritiky FIRC, a bezpečnostní dopad na zemi, kde se režim násilím změní, bývá hlavním argumentem pro odpůrce FIRC. Doposud však neexistuje žádná literatura, která by se věnovala bezpečnostnímu dopadu FIRC na intervenujícího aktéra, tedy na aktéra, který změnu režimu vyvolal nebo se na ní podílel. Právě v tomto aspektu autorka našla mezeru ve výzkumu, jejíž vyplnění si klade za cíl.

2.4 FIRC a bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra

Jelikož se zatím detailním a komplexním hodnocením bezpečnostního dopadu FIRC na intervenujícího aktéra nikdo v rámci akademické komunity nezabýval, neexistují ani měřítko či metodické postupy, které by nabízely možnost vyhodnocování těchto bezpečnostních dopadů. Autorka tedy sestavila vlastní škálu faktorů, které mohou mít vliv na bezpečnostní situaci aktéra, který vyvolal FIRC nebo se na ní podílel.

Rámcem pro škálu faktorů, které autorka využívá k analýze bezpečnostních dopadů FIRC jsou základní pojmy, které definují hranice tohoto výzkumu. Tyto pojmy jsou bezpečnost, bezpečnostní hrozba, bezpečnostní riziko a bezpečnostní dopad. V rámci těchto pojmů je dále představeno pět kategorií faktorů (politické, ekonomické, bezpečnostní, energetické a sociálně-kulturní), které mají vliv na různé aspekty spojené se změnou režimu. Těmito aspekty jsou

utváření politického rozhodnutí a analýza potenciálních dopadů, dále nástroje pro operacionalizaci tohoto politického rozhodnutí a v závěru faktory, které mají vliv na výsledek politického rozhodnutí a faktory spojené s dopadem FIRC.

Bezpečnost je základní stavební kámen bezpečnostních studií a zároveň nejvyšší hodnotou každého státu či mezinárodní organizace (Eichler, 2016, p. 25). Fischer pojímá bezpečnost jako stabilní, relativně předvídatelné prostředí, ve kterém jednotlivci nebo skupiny mohou fungovat, aniž by byli vystaveni narušení, zranění nebo by z takového vyrušení či ublížení museli mít strach (Fischer et al., 2013). Oxfordský slovník nabízí jednu z možných definic bezpečnosti jako stav pocitu bezpečí, stability a neexistence strachu a úzkosti (Oxford Dictionaries, 2018). S obdobnou definicí přichází i Arnold Wolfers, který přichází s pojmy objektivní a subjektivní bezpečnost. *Objektivní bezpečnost* je neexistence hrozby, která by mohla narušit základní hodnoty státu, zatímco *subjektivní bezpečnost* je neexistence pocitu strachu z ohrožení těchto hodnot (Wolfers, 1991). Buzan pak označuje za bezpečný ten stát, který se nemusí obávat hrozby a dokáže uhájit svoji nezávislou identitu a integritu (Buzan et al., 1998).

Bezpečnostní hrozba má vždy objektivní charakter, protože působí nezávisle na zájmech ohroženého. Aktér či jedinec, který je hrozbě vystaven pak svými činy může hrozbu zmírnit či eliminovat, nebo naopak umocnit či vyvolat. Hrozba pak vyvolává pocit strachu ze způsobení nenahraditelné škody. Bezpečnostní hrozby pro stát mohou mít různý stupeň závažnosti, od *nejméně závažných* (ekonomické ztráty), přes *středně závažné* (územní ztráty) až po *nejzávažnější* (ztráty na životech či zánik státu). Z geopolitického hlediska pak mluvíme o hrozbách přímých a nepřímých. *Přímé hrozby* se týkají konkrétně daného státu, zatímco *nepřímé hrozby* se týkají rovnováhy ve světě, případně mohou ohrožovat spojence daného státu nebo region, ve kterém se nachází. Hrozby můžeme také dělit podle původce na záměrné či nezáměrné. *Záměrnými hrozbami* jsou například teroristické útoky, ekonomické sankce nebo národnostní útlak. *Nezáměrnými hrozbami* mohou být jednak přírodní katastrofy či epidemie nebo také nechtěné následky politických rozhodnutí (například ekonomická krize, která vznikne jako následek embarg a blokad). Z časového hlediska pak mohou být hrozby *naléhavé*, které vyžadují okamžitý zásah, nebo hrozby *latentní*, u nichž je zásah možno odložit, nikoliv však podceňovat, jelikož by se mohly stát hrozbami naléhavými (Eichler, 2016, pp. 29–30).

Bezpečnostní riziko je sociální jev, který je odvozen od bezpečnostní hrozby a má vždy subjektivní charakter. Jedná se o výsledek rozhodnutí politických činitelů, kteří svými činy podstupují rizika. Bezpečnostní rizika jsou odvozována od bezpečnostních hrozeb a dají se dělit na politická, vojenská, ekonomická, ekologická, sociální a kulturní. Bezpečnostní riziko může

být jednak způsobeno konkrétním chováním (politické rozhodnutí, vojenská intervence) nebo lhostejností či nečinností (podceňování teroristické hrozby, nečinnost vůči projevům extremismu). Politická rozhodnutí vrcholných představitelů často obsahují mix rizik politického, vojenského, ekonomického nebo i kulturního charakteru (Eichler, 2016, p. 32). Bezpečnostní rizika mají také tu nevýhodu, že rozhodnutí jednoho politického představitele může ohrozit bezpečnost nejen na území vlastního státu, ale také na území sousedních států, případně ohrozit stabilitu v regionu, v nejkrajnějším případě pak na globální úrovni. Pokud se jedná o rozhodnutí uskupení států a organizací, tak záleží na formě, jakou toto uskupení či organizace přijímají rozhodnutí. Pokud rozhodují jednomyslně, tak pak bezpečnostní rizika, která z těchto rozhodnutí mohou plynout, mají vždy *záměrný charakter*. Pokud rozhodují většinově, tak se může stát, že členové tohoto uskupení či organizace s politickým rozhodnutím většiny nesouhlasí, nicméně vzhledem k členství v uskupení či organizaci pak také sdílí bezpečnostní riziko spojené s daným rozhodnutím. V tom případě je pak bezpečnostní riziko *nezáměrného charakteru*.

Pojem *bezpečnostní dopad (security impact)* zavádí autorka. Bezpečnostní dopad zahrnuje jak bezpečnostní hrozby, tak i bezpečnostní rizika. Bezpečnostní dopad je výsledek procesu pohybu veškerých politických, ekonomických, sociálních, environmentálních, kulturních a jiných faktorů, které mohou za určitých okolností ovlivňovat pozitivně či negativně bezpečnost na daném území. Bezpečnostní dopad je pak následek politického rozhodnutí, na jehož základě jsou faktory v pohybu a začínají bezpečnostní situaci ovlivňovat.

2.4.1 Politické faktory

Tvorba politického rozhodnutí se skládá ze dvou hlavních proměnných, kterými jsou systém a jednotlivec. Pod pojmem *systém* si můžeme představit režim daného státu, politické uspořádání, distribuci moci, institucionální strukturu nebo byrokratické procesy. To všechno vytváří rámec, ve kterém je možné učinit politické rozhodnutí. Druhou proměnnou je *jednotlivec* neboli politický představitel, který politické rozhodnutí učiní. Jednotlivcem může být prezident, premiér, vládce nebo diktátor s ohledem na podobu režimu, ve kterém se nachází. Ačkoliv jednotlivec činí rozhodnutí uvnitř systému, má na toto rozhodnutí systém pouze rámujeví vliv. Samotné politické rozhodnutí pak bývá ovlivněno celou řadou faktorů, na jejichž regulaci systém zpravidla nemá nástroje. Ostatně i ekonomie, pokud ji zkoumáme v souvislosti s národní bezpečností, je vědou o tvorbě politických rozhodnutí, kdy jednotlivec něco maximalizuje (bohatství, moc apod.), přičemž musí čelit dostupnosti zdrojů a institucionálním limitům (Shiffman and Jochum, 2012).

Rozhodovací proces jedince je oblast, která je námětem studií mnoha psychologů a sociologů a čím dál tím více proniká i do jiných vědních disciplín. Posuzujeme-li rozhodování jedince, musíme brát v úvahu čtyři základní faktory, které rozhodování ovlivňují: motivy, stav poznání, sociální kontext a vlastnosti jednotlivce (Winter, 2005, p. 572). *Motivy*, které formují politická rozhodnutí mohou být různorodé, od ideologie, přes politické přesvědčení, upevnění moci, demonstraci síly, ekonomický zájem, vlastní obohacení až po udržení národní bezpečnosti. Motivy se často prolínají, přičemž zpravidla jeden dominuje nad ostatními. *Stavem poznání* se rozumí míra informací, popř. dezinformací, které má politický představitel k dispozici a které považuje za relevantní při tvorbě politického rozhodnutí. *Sociálním kontextem* se nerozumí pouze prostředí, ve kterém politický představitel působí, ale také dynamika rozvoje komunity a společnosti, která pak následně formuje i vlastnosti politického představitele (Winter, 2005, p. 572). Důležitou součástí sociálního kontextu je i podpora politického rozhodnutí širokou veřejností prostřednictvím průzkumů veřejného mínění. Jedná-li se o podporu s vojenským angažmá dané země v zahraničí, veřejnost se dle teorie FTPO (Framing Theory of Policy Objectives) rozhoduje dle vnímání záměru spojeného s využitím vojenských sil. Podpora veřejnosti roste v případě, kdy se jí zdá, že se politická reprezentace tímto rozhodnutím snaží předejít ztrátám. To je ještě umocněno dle principu averze ke ztrátě (loss aversion), pokud veřejnost cítí, že se možná ztráta vztahuje přímo k ní (Kahneman et al., 1991). Podpora naopak klesá, když veřejnost ze záměru vojenského angažmá cítí snahu o zisk, ať už je jakýkoliv (Perla, 2011). Vezmeme-li v úvahu *vlastnosti jednotlivce*, můžeme politické vůdce zařadit do čtyř kategorií: autoritářský, chaotický/impulsivní, delegující a flexibilní/pragmatický (Krasno and LaPides, 2015, p. 8). Typy politických vůdců a jejich charakteristické vlastnosti znázorňuje následující tabulka.

Autoritářský	Chaotický/Impulsivní
- Kontrolující: vyžaduje souhlas a poslušnost svého úzkého kruhu osob za každou cenu, i navzdory realitě, - Dogmatický: s uzavřenou myslí, vysoce ideologický, - Bránící své vlastní ego, - Megalomanie: vůdce se nemůže mýlit, - Moc je cíl sám o sobě: zabývající se udržením moci, - Narcistický; snaží se přilepšit sám/a sobě, musí být středem pozornosti; kult osobnosti, - Obsesivně-kompulzivní, - Nepoddajný; projevuje extrémní tvrdohlavost, - Tajnůstkářský; čeká s oznámením rozhodnutí až do poslední chvíle, když už opozice nemá čas nesouhlasit, - Agresivní, - Manipulativní, - Uctívá k výše postaveným, ale neuctívá k podřízeným, - Posedlý detaily.	- Neschopný se soustředit; častá změna názoru, - Kolísání mezi kompulzivním a impulzivním chováním, - Sebevědomý, - Nezávislý; považuje se za „samorosta“, - Přijme první alternativu, která uspokojí požadavky výběru, - Neideologický, - Silný smysl pro osobní efektivnost, - Žádná tolerance detailů.
Delegující	Flexibilní/Pragmatický
- Líbí se mu prestiž politického úřadu, což může využít při prosazování nových norem, - Nějak zvlášť jej/ji nezajímá vedení země nebo administrativa s tím spojená, - Deleguje politiku a rozhodnutí na druhé, může prokázat silnou důvěru v osoby, které mohou činit rozhodnutí bez jeho/jejího vědomí, - Zájem o kontrolu má minimální, využívá ji pouze k prosazování cíle, - Slabší vůdce, může být snadno manipulován, často přijme radu osoby, která s ním mluvila jako poslední, - Věrný vnitřnímu kruhu přátel a poradců, na nichž je závislý při rozhodování, - Může a nemusí být ideologicky orientovaný, závisí to na politických stoupencích.	- S otevřenou myslí, - Silný smysl pro efektivnost; vysoká úroveň sebeúcty, - Zvědavost a schopnost najít odlišnost v pochybných systémech, - Inovativní, - Naslouchá ostatním, - Schopnost zvládnout nesouhlas a sloučit názory do širšího obrazu, - Tolerantní vůči různým úhlům pohledu, - Neideologický, - Schopný vidět širší perspektivu, a přesto neztratit strukturální zaměření, - Moc je vyhledávaná s cílem prosadit politiku, nikoliv pouze pro samotný pocit moci.

Tabulka č. 4 – Typy politických vůdců dle vlastností

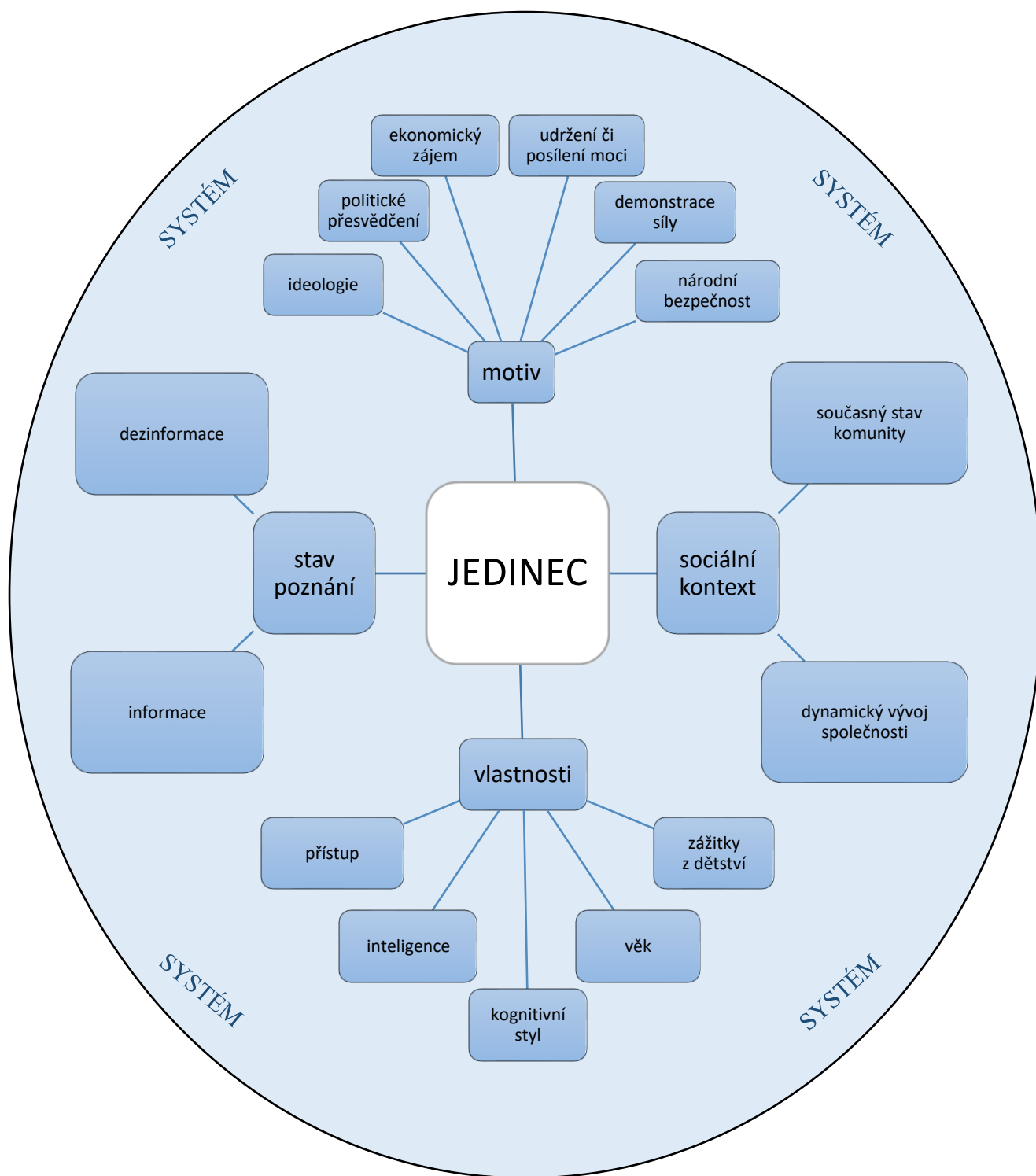
Zdroj: (Krasno and LaPides, 2015, p. 9-11), přeloženo autorkou

Žádný politický vůdce nepatří všemi svými vlastnostmi striktně do jedné ze skupin. Nicméně většinou tíhne k jedné skupině a některé další vlastnosti se mu prolínají s jinými skupinami (Krasno and LaPides, 2015, p. 11). Dean Keith Simonton tvrdí, že z pohledu politické psychologie je pro analýzu rozhodnutí politického představitele nutné jít mnohem dál než jen za profil jeho osobnosti. Je potřeba vzít v úvahu další faktory formující rozhodovací proces jedince, jako například věk, zážitky z dětství, inteligenci, přístup nebo kognitivní styl (Simonton, 1987, p. 3).

Dalším důležitým faktorem pro posuzování rozhodovacích procesů politických představitelů jsou cíle, ke kterým chtějí prostřednictvím svého rozhodnutí dospět. Politici představitelé mají zpravidla dva hlavní typy politických cílů. První jsou politické cíle spojené s programem a tím, co chtějí političtí představitelé prosadit (*policy goals*). Druhé jsou cíle spojené s udržení politické moci, případně jejím utužením (*political goals*). Někdy se stává, že tyto dva typy cílů jsou v rozporu, tedy že politický představitel může za splnění určitého programového cíle oslabit svoji politickou moc a naopak (Stone, 2012, p. 3).

Politické rozhodnutí tedy činí jednatel v rámci systému. Na rozhodovací procesy jednotlivce mají vliv jeho motivy, stav poznání, sociální kontext a vlastnosti. Vlastnosti jsou pak v interakci s dalšími faktory, kterými mohou být zážitky z dětství, inteligence, věk, kognitivní styl nebo přístup. Všechny tyto faktory a jejich vzájemná interakce a kombinatorika hrají roli při procesu utváření politického rozhodnutí. Ačkoliv se systém může zdát sebedokonalejší, vždy má poslední slovo jednatel. Toto slovo pak může mít dopad nejen na budoucnost země, které vládne, ale také na budoucnost regionu, ve kterém se stát nachází a v nejširším kontextu pak dopad na celé mezinárodní prostředí.⁷ Tvorba politického rozhodnutí jedince shrnuje následující graf.

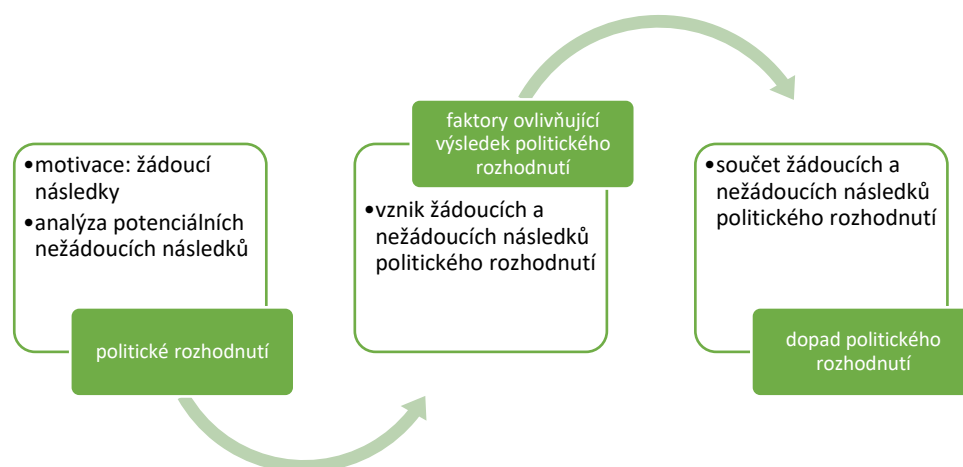
⁷ Pro potenciální dopad na širší mezinárodní prostředí není ani potřeba být největším politickým představitelem nějakého státu. Podařilo se to například Usámovi bin Ládinovi, jehož rozhodnutí naplánovat teroristický útok na Světové obchodní centrum v New Yorku 11. září 2001 mělo dopad na celý mezinárodní systém. Terorismus jako fenomén se dostal do povědomí lidí, tento čin spustil globální válku proti terorismu (GWOT), válku v Afghánistánu, následně v Iráku a dodnes je inspirací pro nové formy asymetrické války teroristických skupin proti národním státům.

Graf č. 2: Faktory ovlivňující proces tvorby politického rozhodnutí
zdroj: vytvořeno autorkou

Při posuzování faktorů, které mají klíčový vliv na politické rozhodnutí angažmá aktéra na FIRC vychází rozhodovací proces jedince zároveň z analýzy, kterou nabízí *teorie vzájemné závislosti* (interdependence). Tato teorie se pokouší analyzovat komplikovanost spolupráce a potenciální konfliktní oblasti v mezistátních vztazích. Interdependence je tak vzájemná závislost mezi státy nebo aktéry v různých státech či v rámci komplexity mezinárodních vztahů (Tichý, 2011). Nejvýznamnějšími teoretiky zabývajícími se teorií vzájemné závislosti jsou Joseph Nye a Robert Keohane (Keohane and Nye, 2004). Oba dva vidí vzájemnou závislost jako klíčový princip interakce v rámci mezinárodních vztahů a odmítají tím možnost existence anarchie. Vzájemná závislost je tak podle jejich konceptu „*situace, kdy napříč hranicemi států probíhají intenzivní transakce (toky peněz, zboží, osob a informací), které s sebou přinášejí určité náklady*“ (Tichý, 2011, p. 191). Míra vzájemné závislosti mezi státy a aktéry pak určuje jejich uvažování v otázkách, které mohou ohrozit strategické vazby. Tímto způsobem je dle teorie vzájemné závislosti ovlivněna i účast aktéra na FIRC.

Politické rozhodnutí je učiněno s vědomím, že může mít určité následky. Některé následky jsou vědomé a *žádoucí*, jiné jsou pak nevědomé nebo podceněné a v závěru *nežádoucí*. Celkový dopad politického rozhodnutí je pak součtem žádoucích a nežádoucích následků tohoto rozhodnutí. Výsledek politického rozhodnutí je vždy nejistý, ačkoliv političtí představitelé se při jeho učinění snaží předvídat situaci. To, jak situace nakonec dopadne závisí na faktorech, které se dávají do pohybu na základě politického rozhodnutí, přičemž jejich kombinace a vzájemná interakce pak vytváří výsledný dopad. Následující grafika popisuje proces utváření politického rozhodnutí a roli faktorů, jejichž interakce má v závěru podobu dopadu tohoto politického rozhodnutí.

Graf č. 3 – Proces politického rozhodnutí a jeho dopad
zdroj: vytvořeno autorkou

U FIRC bývá tím klíčovým žádoucím dopadem svržení diktátora a změna režimu. Mezi další *žádoucí dopady* patří nastolení otevřenějších a kooperativnějších režimů, demokratizace daného státu a ekonomický rozvoj, ale také demonstrace vojenské síly a vyspělosti, nárůst vojenského sebevědomí intervenujících států, odstrašení či regulace chování dalších diktátorských režimů. *Nežádoucí dopady* mohou mít například podobu ekonomické stagnace, migrace, kriminality, teroristických útoků, růstu extremismu nebo ohrožení demokratických principů. U hodnocení žádoucích i nežádoucích hrozeb hraje klíčovou roli časový faktor. Z časového hlediska můžeme rozdělit dopady politického rozhodnutí na *bezprostřední*, které vidíme v řádku několika dní až týdnů od politického rozhodnutí, *krátkodobé*, které vidíme v řádu několika měsíců, a *dlouhodobé*, které se projeví v řádu několika let. Časový faktor žádoucích a nežádoucích dopadů politického rozhodnutí, včetně konkrétních příkladů, znázorňuje následující tabulka:

Dopady politických rozhodnutí	bezprostřední <i>(několik dní až týdnů)</i>	krátkodobé <i>(několik měsíců)</i>	dlouhodobé <i>(několik let až desetiletí)</i>
žádoucí	svržení diktátora, stabilizace bezpečnostní situace	postupná stabilizace, budování nových struktur a institucí	demokratizace, ekonomická spolupráce
nežádoucí	zhoršení bezpečnostní situace, chaos a bezpráví	migrace, kriminalita, nelegální obchod se zbraněmi a narkotiky	občanská válka, vznik teroristických organizací

Tabulka č. 5 - Dopady politických rozhodnutí

zdroj: vytvořeno autorkou

To, jakým způsobem se nakonec projeví dopad politického rozhodnutí, je dáno souhrnem různých faktorů. Tyto faktory jsou bezpečnostní, ekonomické, energetické a sociálně-kulturní. Vzájemná interakce těchto faktorů pak určuje dynamiku a výsledek dopadu politického rozhodnutí. Tyto faktory se vzájemně prolínají, neodmyslitelně spolu souvisí a nikdy nefungují jako oddělené procesy.

2.4.2 Bezpečnostní faktory

Bezpečnostní faktory, které souvisí s politickým rozhodnutím účasti na FIRC dělíme do čtyř základních kategorií: faktory, které mají vliv na tvorbu politického rozhodnutí (1), faktory, které souvisí s operacionalizací politického rozhodnutí (2), faktory, které ovlivňují dopad politického rozhodnutí (3) a faktory, které souvisí s následky politického rozhodnutí (4).

První kategorie faktorů se týká intervenujícího aktéra a jeho zvažování účasti na změně režimu v jiném státě. Autorka předkládá čtyři možné scénáře, které mají vliv na politické rozhodnutí o účasti na FIRC. Prvním případem je situace, kdy je pro intervenujícího aktéra cílený stát *přímou bezpečnostní hrozbou*. To může nastat v případě, kdy je cílený stát agresorem, který vyhrožuje intervenujícímu aktérovi ozbrojeným konfliktem nebo když podporuje teroristické skupiny, které představují pro intervenující stát přímou bezpečnostní hrozbu. V druhém případě může být cílený stát *přímou bezpečnostní hrozbou pro jiný stát*, který nemá vlastní prostředky, jak této agresi čelit. V takovém případě, má-li intervenující aktér prostředky zakročit, tak by to měl udělat v souladu s doporučením RB OSN. Ve třetím případě může cílený stát představovat *destabilizační bezpečnostní hrozbu* pro okolní státy či pro region, ve kterém se nachází. Cílený stát může například podporovat export nelegálních zbraní (včetně zbraní hromadného ničení), šíření násilí a teroristických aktivit nebo například podporovat či nezasahovat proti obchodu s nelegálními drogami (Fielding, 2006). Tento stát pak může působit jako destabilizační hrozba i v případě, že tyto aktivity ne přímo podporuje, ale nemá prostředky a nástroje proti nim bojovat, popřípadě odmítá pomoc a spolupráci v této oblasti. S ohledem na podobu těchto aktivit se pak dá očekávat riziko rozšíření do okolních států a v závěru ohrožení celého mezinárodního bezpečnostního prostoru. Ve čtvrtém případě dochází v cíleném státě k *porušování lidských práv* v takovém rozsahu, že je jediným řešením humanitární intervence.

Rozhodne-li se aktér pro účast na FIRC, přichází na řadu další faktory, které mají vliv na operacionalizaci této účasti. Z bezpečnostního hlediska se jedná o nástroj *vojenské intervence*, který se skládá ze dvou hlavních částí – *vojenská technika*, kterou se aktér rozhodne nasadit, a *komplexní strategie* pro průběh FIRC. Vyspělost vojenské techniky a úroveň armády jsou faktory zařazované do tzv. tvrdé moci (*hard power*) intervenujícího aktéra (Nye, 2004). Vojenská intervence dočasně využívá armádu jako agenta změny (neboli katalyzátor změny), který umožní dosažení vyššího politického strategického cíle. V případě úspěšného provedení se pak vojenská síla přítomná v cíleném státě stane autoritou a vytvoří podmínky, které mohou v mnoha aspektech ovlivnit společnost cíleného státu. Jakmile je aparát autoritářského režimu poražen, očekává tamější obyvatelstvo změnu. Intervenující složky pak musí být na tento okamžik připraveny a musí mít kapacity a strategii pro zahájení rekonstrukce a sociálních reforem (Fielding, 2006). Právě v tom spočívá komplexní strategie, přičemž vojenská intervence sama o sobě tvoří pouze první klíčový krok. To, jakým způsobem bude postupováno po svržení režimu, může být klíčovým aspektem pro úspěšnost celé FIRC. Podplukovník Marcus Fielding upozorňuje, že právě v tomto okamžiku většina vojenských operací selhává.

Je to dané tím, že armáda dostává vedoucí roli pro první části FIRC. Svoji operaci vidí z pohledu své vlastní armádní kultury, vojenští představitelé zahajují plánování a organizaci, přičemž systém jejich práce často nedává prostor pro zvážení nevojenských kapacit a strategií. Politický představitel, který se snaží prosadit politický cíl ve formě změny režimu by se měl ujistit, že vojenská dimenze FIRC je integrovaná do komplexní strategie zahrnující i nevojenské cíle a plány. Často však širší nevojenské cíle v plánování nejsou zahrnuty vůbec, nebo jsou špatně definovány či organizovány, nebo přespříliš optimisticky pojaté (Fielding, 2006).

Vojenská operace je projekt a jeho koordinace je velmi složitá s ohledem na zapojení celé řady aktérů. Velení vojenské operace se zpravidla chopí jeden stát a k tomu se pak přidají další koaliční státy, které poskytnou vojenskou techniku a personál. Z plánovacího a organizačního hlediska toto přináší další komplikaci, ačkoliv nevyhnutelnou. Pojetí vojenské operace jako projektu nám umožňuje sledovat určité indikátory, na jejichž základě můžeme hodnotit jejich vliv na úspěšnost celé operace. Projekt vojenské operace musí obsahovat čtyři klíčové charakteristické prvky, které znázorňuje následující tabulka.

Prvek projektu	Obsah prvku	Pravidla pro úspěšné provedení
Strategický cíl	- definice požadovaného výsledku a nastavení dílčích cílů, které pomohou k dosažení strategického cíle	- všechny cíle musí být definovány realisticky v souladu s mezinárodním právem a ideálně by měly být odsouhlaseny všemi členy koalice
Holistický a komplexní přístup ke společnosti v cílové zemi	- projekt musí být rozdělen na různé sektory společnosti cíleného státu, přičemž každý sektor musí mít vlastní dílčí cíle rekonstrukce a sociálních reforem	- je potřeba brát v potaz, že společnost cíleného státu je interaktivní komplexní systém a že reformy jednotlivých sektorů jsou vzájemně propojené - plán musí zahrnovat i identifikaci těchto vazeb a musí počítat s tím, že akce v jednom sektoru bude mít dopad i na další sektor
Schopnost řídit provedení intervence	- nástroje na určení zodpovědnosti jednotlivých složek - optimalizace využití zdrojů pro jednotlivé rekonstrukce	- všechny sektory musí být reformované s ohledem na ostatní, přičemž reforma každého jednotlivého sektoru v sobě zahrnuje strategický cíl
Schopnost přizpůsobit se měnícímu se prostředí	- nastavení alternativ pro jednotlivé sektorové reformy, které také povedou ke strategickému cíli	- v rámci měnícího se prostředí může dojít i k vývoji strategického cíle, zejména s ohledem na účast více koaličních partnerů - pokud na to přijde, intervence musí přejít na alternativní cesty, přičemž každá z těchto cest musí mít zajištěné rezervní zdroje

Tabulka č. 6 – Klíčové prvky vojenské intervence z hlediska projektového řízení

zdroj: vytvořeno autorkou na základě (Fielding, 2006)

Hlavním strategickým cílem FIRC je reformovat cílený stát takovým způsobem, že nová vláda bude schopna nezávisle uplatňovat suverenitu a cílený stát se tak stane plně funkčním, efektivním a zodpovědným členem mezinárodního společenství. U vojenské operace by měl být jasně definovaný strategický cíl, a to včetně konkrétních souvisejících podmínek.

Úspěch vojenské operace spočívá v nastavení strategického cíle, který by od počátku plánování měli sdílet všichni zapojení aktéři. S ohledem na měnící se prostředí je pak možné, že i strategický cíl bude proměnlivý, s čímž se musí také dopředu počítat (Fielding, 2006). Problém však nastane, když mají členové koalice rozdílné strategické cíle, nebo když některý člen koalice zásadně změní směr vojenské operace v jejím průběhu. Toto můžeme sledovat například u FIRC v Libyi, kde bylo strategickým cílem provést humanitární intervenci prostřednictvím vytvoření bezletové zóny. Změna režimu u této vojenské operace nebyla primárním strategickým cílem, ačkoliv se v průběhu vojenské operace tímto cílem stala. Zda o tom koaliční partneři věděli již ve fázi plánování pak zůstává velkým otazníkem. Jak řekl historik Basil Liddel Hart, „*Cílem války je dosáhnout lepšího míru – i kdyby jen z vlastního úhlu pohledu*“ (Liddell Hart, 1991).

Úspěšná organizace jakéhokoliv většího projektu spočívá v tom, jakým způsobem je rozdělen na menší části a jak toto rozdělení dává při realizaci smysl. U každé části pak musí být jasně určená autorita, která zodpovídá za provedení a výsledky. Při hledání tohoto rozdělení na sektory a při zkoumání strategií již proběhlých či probíhajících vojenských intervencí se výzkumník dostává do problému dostupnosti dokumentů. Tyto strategie jsou do určité míry dostupné pro veřejnost ve formě různých oficiálních dokumentů, případně publikací vojenských hodnostářů, kteří se na operacích podíleli. Je však pravděpodobné, že tyto dostupné materiály nejsou komplexním zdrojem pro zkoumání strategie vojenských operací a že ty skutečné strategické dokumenty jsou z bezpečnostních důvodů veřejnosti nedostupné.

Rozčleňování projektu vojenské intervence na menší části bývá často ovlivňováno prostředím intervenujícího aktéra. To pak bývá přenášeno do přístupu k cílenému státu, ačkoliv ne vždy se jedná o nejvhodnější řešení. Velmi často se totiž stává, že civilizační, sociální a politická prostředí intervenujícího aktéra a cíleného státu bývají diametrálně odlišná. Právě v tom může pomoci společné plánování všech koaličních partnerů, které může zabránit přenosu organizační struktury vedoucího intervenujícího státu do projektu vojenské operace (Fielding, 2006).

Při hodnocení vojenské operace je nutné sledovat *logickou linii operace* (logical line of operation, dále LLO). LLO je série akcí a výsledků v nejvhodnější posloupnosti pro dosažení cíle. Jednotlivé složky vojenské organizace podnikají různé akce, které mají za cíl určitý výsledek vně struktury vojenské organizace. Správně sestavená LLO by měla hledat vztahové vazby mezi akcemi nebo mezi výsledky, nicméně ne mezi oběma těmito segmenty zároveň. Ideální je pak taková LLO, která definuje výsledky a k tomu předkládá několik dílčích plánů pro akce, které k těmto výsledkům povedou (Fielding, 2006).

Pokud je vojenská operace vedená v širší perspektivě a nikoliv pouze z vojenského hlediska, obsahuje pak další dimenze, které se mohou odvíjet od nástrojů národní moci (*instruments of national power*), pokud vojenskou intervenci vede stát, nebo od několika pilířů, pokud misi vede mezinárodní organizace (Fielding, 2006). I v tomto případě se pak projektuje organizační struktura vlády nebo mezinárodní organizace do LLO konkrétní vojenské operace. Na následující tabulce můžeme vidět srovnání rozdělení dimenzí komplexních vojenských operací USA, Velké Británie a OSN (mírové nebo humanitární mise).

Intervenující aktér	Sektorové rozdělení vojenské operace
USA	DIME (diplomatic, information, military, economic) – sektor diplomatický, informační, vojenský a ekonomický
VB	DME (diplomatic, military, economic) – sektor diplomatický, vojenský a ekonomický
OSN	4 pilířová struktura (governance, security, humanitarian aid, development) – sektor vládnutí, bezpečnosti, humanitární pomoci a rozvoje

Tabulka č. 7 – Sektorové rozdělení vojenské operace USA, VB a OSN

zdroj: vytvořeno autorkou na základě (Fielding, 2006)

Pro analýzu potenciálních problémů pracují USA také s některými dalšími moduly pro sektorové rozdělení vojenské operace. Prvním je ASCOPE/PMESII⁸ neboli průnik mezi oblastmi, strukturami, kapacitami, organizacemi, lidmi a událostmi na jedné straně a aspekty politickými, vojenskými, ekonomickými, sociálními, spojenými s infrastrukturou a informacemi na straně druhé (Arnold, 2012; Marines, 2018). Další používanou variantou je MIDLIFE⁹, který rozděluje sektory na vojenský, informační, diplomatický, právní, zpravodajský, finanční a ekonomický. U všech těchto přístupů se ukázalo, že jsou velmi vhodným nástrojem pro analýzu problémů v dané oblasti, ale nepřináší až tak velký užitek pro analýzu chtěných výsledků a akcí, které k nim povedou (Fielding, 2006).

Pokud se podíváme na přístup USA k post-konfliktní rekonstrukci, který není zaměřen přímo na samotnou vojenskou operaci, ale na to, co následuje, tak je navrhováno pro sektorové rozdělení 5 klíčových oblastí: bezpečnost, vláda a politická participace, humanitární asistence a společenský blahobyt, ekonomická stabilizace a infrastruktura, spravedlnost a smír

⁸ ASCOPE je zkratka pro area, structures, capabilities, organizations, people, events. PMESII je zkratka pro political, military, economic, social, infrastructure, information.

⁹ MIDLIFE je zkratka pro military, information, diplomatic, law enforcement, intelligence, finance and economic

(Department Of State, 2018). Toto rozdělení nabízí široké spektrum oblastí pro vedení post-konfliktní rekonstrukce, která se zabývá nevojenskou částí. Pro hodnocení vojenské oblasti s návazností na přechod na civilní rekonstrukci bude pro tuto disertační práci využívána škála pěti oblastí, které navrhuje Fielding (Fielding, 2006):

1. *Veřejné vládnutí*: reformy zodpovědnosti vlády a institucí, a změny vládních politik, které nastavují podmínky pro další sektory, zejména pak privátní komerční sektor. Důraz musí být kladen také na politickou participaci obyvatelstva a plán jejího zajištění.
2. *Veřejná bezpečnost*: zahrnuje obranné (armáda) a bezpečnostní (policie, hraniční kontrola, celníci) složky státu. Cílem vojenské intervence je vytvořit bezpečné prostředí, které umožní následné dlouhodobě udržitelné reformy. Tento úkol je primárně v rukou armády, která provádí první část FIRC – vojenskou operaci – a musí se tak potýkat i s úkoly bezpečnostních složek, na které není trénovaná. Pokud v této fázi armáda selže, tak znemožní budování reforem v dalších oblastech, jelikož bezpečnost je klíčovým předpokladem pro úspěch reforem dalších sektorů. Jakmile je sestaven sektor veřejného vládnutí, tak může postupně přebírat zodpovědnost i za sektor veřejné bezpečnosti.
3. *Veřejná infrastruktura*: intervenující aktér musí nutně napravit škody, které byly na infrastruktuře způsobeny vojenskými zásahy. Pokud nedojde k obnovení infrastruktury, znemožní to implementaci reforem v ostatních sektorech.
4. *Soukromý komerční sektor*: podmínky pro soukromé komerční aktivity zahrnují minimální přijatelnou úroveň bezpečnosti, fungující vládu a obnovenou infrastrukturu. Pokud se intervenujícímu aktérovi toto zajistit, vytvoří se tak podmínky pro soukromý komerční sektor, který může následně značně přispět k rozvoji cíleného státu.
5. *Sociální sektor*: pro kvalitní fungování společnosti musí být nastaveny reformy i v sociálním sektoru cíleného státu. Tyto reformy se zpravidla týkají odstranění extremismu a nesnášenlivosti mezi heterogenní populací, vytvoření občanské společnosti, zajištění fungujícího právního státu apod.

Pro dosažení všech výše uvedených fází a strategického cíle vojenské intervence je také velmi důležité, kdo celou operaci povede. Fielding tvrdí, že často je vhodné, aby takto nastavený projekt vedl zkušený projektový manažer, který například řídil operace v nadnárodních korporacích. Tuto funkci, která by měla být v rámci vojenské intervence vytvořena, nazývá *Transition Authority Leader* (Fielding, 2006). Neznamená to, že by měl vést vojenskou operaci civilista, ale že by FIRC měla být pojatá jako proces vojenských a nevojenských dílčích cílů, přičemž projektový manažer by celý proces koordinoval a zajišťoval vhodnou implementaci ve

všech sektorech. Vojenskou část operace pak musí vést vojenský velitel, civilní naopak experti, kteří se vyznají v konkrétním sektoru. Problémem u FIRC bývá, že často bývají tyto operace schváleny velmi rychle a nebývá tak čas na přípravu. Zásah pak postrádá komplexní plán vojenských i nevojenských cílů, včetně dobře propracovaného plánu alternativ. Tato nepřipravenost, neorganizovanost a neschopnost flexibilní reakce na měnící se prostředí pak způsobuje kolosální chyby, které vedou k destabilizaci cíleného státu v důsledku FIRC a přináší tak bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra.

Třetí kategorie bezpečnostních faktorů ovlivňuje průběh a konečný výsledek neboli celkový dopad FIRC. Celá řada těchto faktorů vychází z kvality plánování a provedení vojenské intervence a post-konfliktní rekonstrukce, tedy z **komplexní strategie FIRC**. Přehled klíčových faktorů, které bude tato disertační práce sledovat a vysvětlit jejich schopnosti ovlivnění bezpečnostního dopadu FIRC na intervenujícího aktéra shrnuje autorka v následující tabulce.

Oblasti komplexní strategie FIRC	Faktory ovlivňující úspěšnost FIRC
Podpora mezinárodního společenství	- legitimita intervence - podpora koaličních partnerů a získávání potřebných zdrojů - společné úsilí k dosažení strategického cíle
Vojenská technika a řízení operace	- míra poničení infrastruktury - materiální ztráty a ztráty na životech - schopnost výcviku ozbrojených složek cíleného státu
Bezpečnostní stabilita v cílené zemi	- migrace a přesun obyvatel - vznik ozbrojených milicí a teroristických organizací - možnost prosazení nevojenských reforem - tok vojenského materiálu a ilegální obchod - ohrožení okolních států a stability v regionu
Práce s místními obyvateli	- vnímání FIRC místními obyvateli a míra spolupráce - lokální stabilita, která vede k regionální a národní stabilitě - prevence extremismu a ozbrojených konfliktů - zajištění sociálních jistot, předpoklad pro ekonomický rozvoj

Tabulka č. 8 – Komplexní strategie FIRC intervenujícího aktéra

zdroj: vytvořeno autorkou

Pokud je vojenská intervence s cílem změny režimu od začátku podporovaná mezinárodní komunitou, tedy má-li mandát na základě rozhodnutí RB OSN, bude přijata lépe než vojenská operace, která se z původního strategického cíle, na který měla mandát, stala nástrojem k prosazování zájmů intervenujících aktérů. Je-li operace od začátku transparentní, jasná a korektně vedená, má potenciál pro zajištění finanční a další podpory od koaličních partnerů, ale i od aktérů, kteří se v intervenci přímo neangažují. Mají-li zároveň všichni koaliční partneři stejný cíl a mají-li na tento cíl mandát RB OSN, je pro vojenskou intervenci nastaveno základní právní a morální prostředí, uvnitř kterého se dá lépe operovat a formulovat dílčí cíle. Takováto operace je pak zpravidla lépe naplánovaná a má komplexní strategii, která počítá s vojenskými i nevojenskými sektory a jejich reformami. Pokud tyto prvky vojenská operace neobsahuje, tak může dosáhnout svého primárního cíle (svržení diktátora), ale těžko již dosáhne bezpečnostní stabilizace v cílené zemi a tím pádem již nebude nastaveno prostředí pro reformy nevojenských oblastí. Cílená země se pak dostane do stavu chaosu, což dává prostor pro ozbrojené konflikty, prostředí pro rozvoj teroristických organizací nebo riziko vzniku občanské války, která dále povede k destabilizaci regionu, ve kterém se cílený stát nachází.

Úspěch vojenské intervence se bezpochyby odvíjí od úrovně vojenské techniky, od technologií, které jsou do vojenské operace nasazeny a od kvality řízení vojenské operace. Pokud jsou vybrány vhodné technologie a vojenská operace je kvalitně řízená, dochází k minimalizaci ztrát na lidských životech (jak vojáků a civilistů intervenujícího aktéra, tak i obyvatel cíleného státu) a materiálních ztrát (vojenské techniky intervenujícího aktéra a infrastruktury cíleného státu). Jsou-li ztráty drženy na minimální možné úrovni, tak je vojenská intervence považována za zdařilou, minimálně ve své první vojenské fázi. Vojenská operace pak bude přijata kladně obyvateli intervenujícího aktéra a zároveň vytvoří prostředí pro kladné přijetí změny režimu obyvateli cíleného státu. Schopnost armády intervenujícího aktéra a výše vynaložených finančních prostředků pak určí míru kvality výcviku místních ozbrojených složek, které budou schopny dlouhodobě udržet bezpečnostní stabilitu v cílené zemi a tím zajistit prostředí pro reformu dalších klíčových nevojenských oblastí.

Míra bezpečnostní situace v cílené zemi je tím nejdůležitějším aspektem, který ovlivňuje bezpečnostní dopad FIRC jak na cílenou zemi, tak i na intervenujícího aktéra. V tabulce je tento prvek na třetím místě z toho důvodu, že míra jeho uskutečnění záleží na předchozích dvou prvních, tedy na podpoře mezinárodního společenství a na vojenské technice a řízení vojenské části operace. Zajištění bezpečnostní stability zpravidla prochází dvěma fázemi. Za první fázi – bezprostředně po vojenské intervenci – zodpovídá intervenující aktér. Jeho úkolem je udržet

bezpečnostní situaci v cílené zemi na té úrovni, aby bylo možné stabilizovat vládu a vytvořit základní instituce. Jakmile se toto podaří, intervenující aktér za cíl předat zkušenosti, vycvičit a případně materiálně podpořit ozbrojené složky nové vlády (či prozatímně ustanovené vlády) cíleného státu. Druhá fáze udržení bezpečnostní stability je pak v rukou ozbrojených složek cíleného státu, přičemž bývá zvykem, že operují pod supervizí složek intervenujícího státu a jeho koaličních partnerů. Cílem je, že se bezpečnostní složky cíleného státu v určitém okamžiku osamostatní a budou schopny garantovat bezpečnostní stabilitu všem svým občanům.

Pokud se tento ideální scénář nenaplní, dochází pak k bezpečnostní nestabilitě. Obyvatelé se necítí v bezpečí a ani cílený stát ani intervenující aktér jim tento pocit neumí zajistit. V tu chvíli buď berou bezpečnost do vlastních rukou a vytváří ozbrojené milice nebo svoji bezpečnost svěří do rukou nějaké vojenské či teroristické organizace, která jim pocit bezpečí garantuje. Tato situace dává prostor pro nelegální obchod se zbraněmi a vojenským materiálem, narkotiky a lidmi. Obyvatelé, kteří tuto nestabilní situaci nejsou schopni unést, se pak rozhodují svůj domov opustit a dochází tak k přesunům obyvatelstva na vnitrostátní úrovni (obyvatelé se přesouvají do bezpečnějších oblastí země). To má však své kapacitní limity, takže dalším krokem je migrace do bezpečnějších sousedních států a pohyb v regionu. V rámci procesu migrace se vytvářejí struktury ilegálních převaděčů, kteří si z migrace dělají byznys ve velkém měřítku, a často pak zprostředkovávají za vysoké částky i přesun do vzdálenějších bezpečnějších lokalit. Tím se vytváří migrační vlny, které se stávají nezvladatelnými a vytvářejí bezpečnostní hrozbu pro všechny destinace migrantů, ale i pro tzv. tranzitní státy. Mezitím se s ohledem na bezpečnostní nestabilitu v cílené zemi nedaří prosazovat žádné další reformy, protože vážnou na klíčovém předpokladu – bezpečnosti obyvatel. Propast se pak stále více prohlubuje, v cílené zemi působí celá řada ozbrojených skupin a vzniká tak předpoklad k eskalaci celé situace, která se může přetvořit do občanské války. Tím se naplní nejhorší možná varianta bezpečnostního dopadu FIRC na cílený stát, přičemž vedlejší následky toho pak nese na bedrech i intervenující stát, jehož bezpečnost je tím také ohrožena.

Práce s místními obyvateli je klíčovým bezpečnostním faktorem, protože tvoří základ nevojenské části FIRC. Pokud se intervenujícímu aktérovi podaří minimalizovat materiální ztráty a ztráty na lidských životech obyvatel cíleného státu, získá si tak důvěru místních obyvatel. Ti pak budou přítomnost cizí armády na území vlastního státu vnímat jako pomoc, nikoliv jako nežádoucí vojenskou okupaci, proti které musí bojovat. Pokud se zároveň intervenujícímu aktérovi podaří odhadnout vhodný politický model nové vlády v cíleném státě s ohledem na kulturní, náboženské a etnické předpoklady dané strukturou obyvatelstva

a historií, vytváří se ideální podmínky pro vznik občanské společnosti, která je klíčem pro vytvoření a udržení demokratické formy řízení země. Aby intervenující aktér zajistil stabilitu v cílené zemi, musí postupovat z lokální úrovně, přes regionální až po národní úroveň, nikoliv naopak. Jakmile se podaří zajistit bezpečnostní stabilitu, základní sociální jistoty a prostředí pro kvalitní život místních obyvatel, s největší pravděpodobností to povede k ekonomickému růstu, který bude mít pozitivní vliv na demokratizaci cílené země. Pokud se s místním obyvatelstvem nebude od začátku pracovat a nebude u něj vznikat důvěra k činům intervenujícího státu, může docházet k opozičním hnutím, která dávají prostor pro vznik ozbrojených milic či teroristických organizací a místo, aby se řešila stabilizace země, budou se neustále řešit vnitrostátní či místní ozbrojené konflikty, které mohou eskalovat až do občanské války.

Poslední kategorie bezpečnostních faktorů se týká následků spojených s FIRC, se kterými se bude muset potýkat intervenující aktér. Rámujícím následkem je ohrožení bezpečnostní stability na území intervenujícího aktéra. Můžeme hovořit o dvojím typu ohrožení stability – vnější ohrožení a vnitřní ohrožení. Pod pojmem *vnější ohrožení* rozumíme ten typ hrozby, která přichází zvenčí a intervenující aktér na ni musí reagovat. Jako následek FIRC může přijít zvenčí celá řada hrozeb. Reakce na tuto vnější hrozbu pak v důsledku vytváří *vnitřní ohrožení* – tedy změny, které mohou ovlivnit bezpečnostní stabilitu intervenujícího aktéra na jeho vlastním území. Zpravidla vnější ohrožení spouští ohrožení vnitřní, přičemž různé typy ohrožení a reakce na ně jsou spolu vzájemně propojeny a umocňují tak bezpečnostní dopady.

Nejvíce viditelnou hrozbou, která může být následkem FIRC jsou *teroristické útoky* na území intervenujícího aktéra. Tyto teroristické útoky bývají odvetou za participaci na vojenské intervenci v cíleném státě. Teroristické útoky jsou v současné době jeden z nejsilnějších nástrojů ovlivňování pocitu bezpečí mezi lidmi a fungují jako nátlak na vládu intervenujícího aktéra. Pokud se hrozba teroristických útoků promění v realitu, dochází tak ke ztrátám na lidských životech, k materiálním ztrátám, vytváří se pocit strachu a nejistoty a ten umožňuje růst extremismu, nacionalismu, populismu a v důsledku může způsobit ohrožení demokratických principů. Hrozba teroristických útoků, jejich prevence a krizový management v případě, že útok nastane, vytvářejí nápor na bezpečnostní složky intervenujícího aktéra.

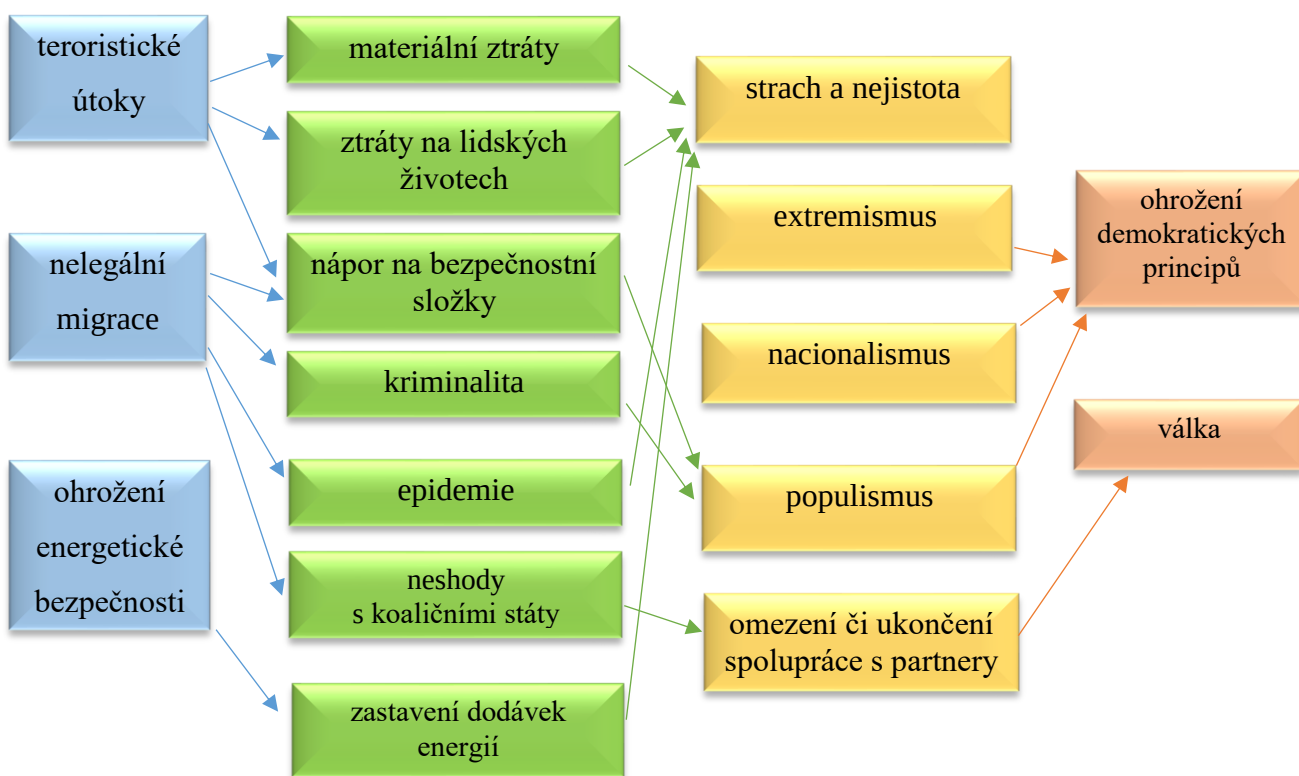
Další vnější bezpečnostní hrozbou je *migrační vlna*. Ta s sebou na území intervenujícího aktéra nese nejen nápor na ekonomické a sociální systémy a byrokratický aparát, ale spolu s tím také ohrožení bezpečnosti. V rámci vlny se kromě potřebných občanů destabilizovaného cíleného státu na území intervenujícího aktéra mohou infiltrovat i nebezpeční jedinci s cílem rozvíjet nelegální činnost, v krajním případě i plánovat teroristické útoky. Tímto a neschopností

intervenujícího aktéra plně integrovat všechny migranty dochází k růstu kriminality. Ta pak vede k posílení nacionalismu a dává prostor pro růst extremismu, populismu a může ohrozit i demokratické principy. Migrační vlna také zvyšuje riziko přenosu nemocí a epidemií z cíleného státu či z tranzitních států na území intervenujícího aktéra. Mimo jiné, je-li intervenujícím aktérem několik států, míra náporu ilegálních migrantů může být různě silná s ohledem na geografickou polohu jednotlivých států. Takto vzniká tlak i v rámci jednotlivých států, který může eskalovat v podobě omezení či ukončení spolupráce, ohrožení společně vytyčených hodnot a v nejhorším případě může způsobit i válku mezi těmito státy.

Nápor na bezpečnostní složky se projevuje jednak rostoucími finančními náklady, ale také rozdílnými požadavky na tradiční roli armády a policie, která se v souvislosti s bezpečnostními dopady FIRC vyvíjí. V této oblasti se pak setkáváme se dvěma novými pojmy, a to militarizace policie a gendarmerizace armády. K *militarizaci policie* dochází vlivem trendu zvyšování byrokratického dohledu a formální sociální kontroly. Projevuje se také ve vybavení, které patří tradičně do vojenské sféry (např. moderní těžká technika, přístroje pro noční vidění, nebo bezpilotní průzkumná letadla) a které bývá stále častěji využíváno policií. Dochází také ke změně systému práce policejních složek. Narůstá význam zpravodajských služeb, informátorů a vzniká snaha trestným činům především předcházet (Weiss, 2014, p. 82). Na druhou stranu pak dochází k poklesu tolerance ke zločinu, přičemž i hranice zásad využití minimální síly se dramaticky posouvá. Na rozdíl od minulosti, kdy měli policisté při použití střelné zbraně příkazáno mířit na tělo pachatele, došlo ke změně tohoto pokynu vlivem hrozby terorismu a nyní zní pokyn střílet na hlavu (Lutterbeck, 2005, p. 235). Dochází také k užší specializaci policistů, přičemž po vzoru vojenských zvláštních sil vznikají nové speciální jednotky policie, které jsou vycvičeny armádními specialisty a často jsou složeny z bývalých vojáků (Norell, 2002).

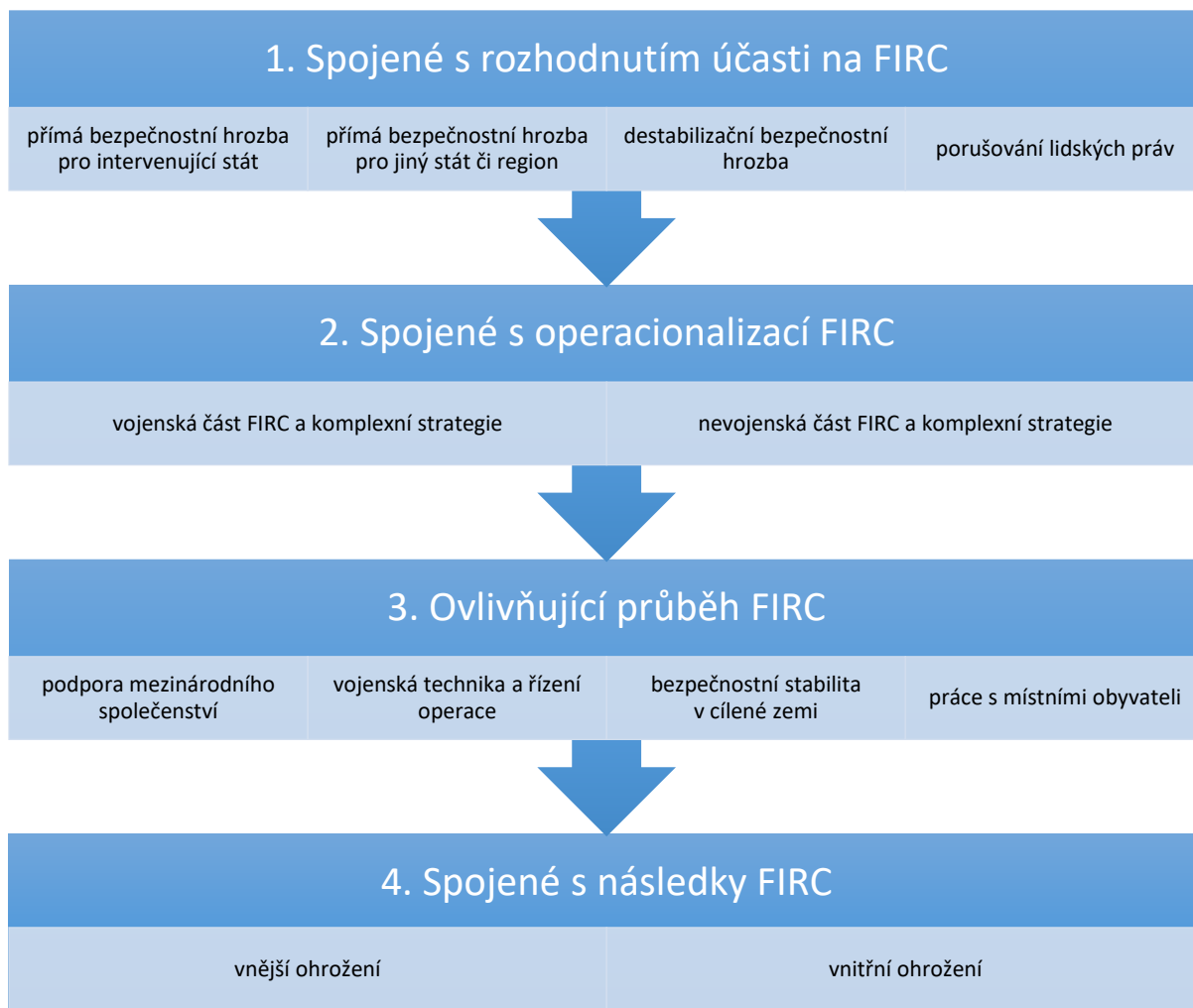
V rámci transformace bezpečnostních složek dochází také k tzv. *gendarmerizaci armády*. Tento pojem začal být využíván ve Francii v souvislosti s analýzami dopadů teroristických útoků (Conflits, 2017). Výraz gendarmerizace vznikl z francouzského „*gendarmerie*“, v překladu četnictvo. Armáda v důsledku náporu na zajištění dostatečné úrovně vnitřní bezpečnosti supluje za policii tam, kde buď chybí dostatečné kapacity, nebo adekvátní vybavení. Armádní složky bývají v této souvislosti pod výcvikem policejních specialistů, a nejčastějšími oblastmi, kde zasahují, je pak ochrana hranic v souvislosti s migrací nebo boj s drogami a kriminalitou (Weiss, 2014, p. 83). Někdy bývají vojáci nasazeni do ulic jako hlídka, k čemuž dochází zejména bezprostředně po teroristickém útoku.

Třetí vnější hrozbou je ohrožení *energetické bezpečnosti*. K tomu může dojít dvojí cestou. Je-li cílený stát jedním z klíčových dodavatelů energetických surovin intervenujícího aktéra, může při nestabilní bezpečnostní situaci v cílené zemi dojít k obsazení těchto zdrojů ozbrojenými milicemi či teroristickými skupinami a k zastavení dodávek, případně k vydírání zvýšením cen. To samé může nastat, pokud intervenující stát svojí zahraniční politikou ztratí spolupráci s jiným státem, který mu odmítne dodávat energetické energie, na kterých je závislý. Vztahové vazby mezi vnitřním a vnějším ohrožením zobrazuje následující graf.

Graf č. 4 - Následky FIRC a jejich dopad na intervenujícího aktéra
zdroj: vytvořeno autorkou

Bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra je souhrnem faktorů v oblastech politického rozhodnutí o účasti na FIRC, operacionalizace FIRC, průběhu FIRC a následků FIRC. To, jak intervenující aktér přistupuje ke všem těmto oblastem určí, jak velký bezpečnostní dopad jeho účast na FIRC přinese pro jeho vlastní prostředí. Faktory, které na to mají vliv, shrnuje následující tabulka.

Graf č. 5 - Bezpečnostní faktory spojené s účastí na FIRC

zdroj: vytvořeno autorkou

2.4.3 Ekonomické faktory

Ekonomické faktory, které mají vliv na dopad politického rozhodnutí, můžeme rozdělit na čtyři kategorie: faktory, které mají vliv na tvorbu politického rozhodnutí (1), faktory, které slouží jako nástroje k provedení politického rozhodnutí (2), faktory, které mají vliv na dopad politického rozhodnutí (3) a faktory, které jsou spojené s následky politického rozhodnutí (4).

V první kategorii hrají klíčovou roli ekonomické faktory, které předchází politickému rozhodnutí a ovlivňují rozhodovací proces politických představitelů. Za touto kategorií faktorů stojí základní otázka, kterou si političtí představitelé pokládají: *je výhodné angažovat se v procesu změny režimu jiného státu a jsou na to k dispozici dostatečné ekonomické prostředky?* To, jakým způsobem následně uvažují a co stojí za jejich rozhodovacími procesy nám mohou objasnit tři ekonomické teorie: Paretoovo optimum, analýza nákladů a přínosů a teorie maximalizace užítu jedince (Shiffman and Jochum, 2012, p. 43).

Paretoovo optimum je termín pojmenovaný po italském ekonomovi Vilfredovi Paretovi, jehož teorie pracuje s ekonomickým stavem rovnováhy. Paretoovo optimum je stav, kdy nemůže dojít ke zlepšení ekonomického stavu jedince, aniž by nedošlo ke zhoršení ekonomického stavu jiného jedince. Rovnovážný stav Paretova optima znamená splnění dvou podmínek. Zaprvé, zvolená alokace je technicky efektivním využitím produktivních zdrojů (práce) na produkci výstupu, tedy kombinace vstupu a výstupu je na hranici produkčních možností. Zadruhé, kombinace výstupů je nejlepší možnou kombinací dosažitelných alokací při zajištění maximalizace užitku (Starr, 2011, p. 15). Politické rozhodnutí, které je v souladu s pravidlem Paretova optima je takové rozhodnutí, které bude ekonomickým přínosem alespoň pro jednoho jedince a nikdo jiný ve společnosti si nepohorší. Z perspektivy Paretova optima tak například nepatří mezi vhodná politická rozhodnutí otevření zóny volného obchodu nebo ekonomické sankce (Shiffman and Jochum, 2012, p. 43).

Analýza nákladů a přínosů se dívá na politická rozhodnutí z hlediska jednoduchého součtu přínosů a nákladů, které dané politické rozhodnutí přinese. Pokud přínosy převažují náklady, rozhodnutí je ekonomicky výhodné, pokud náklady převažují přínosy, je naopak nevýhodné. Analýza nákladů a přínosů bývá nejčastěji užívanou metodou při vytváření vládních rozhodnutí a politik a při rozdělování vzácných zdrojů ve společnosti (Mishan and Quah, 2007).

Teorie maximalizace užitku jedince vychází z jednoduchého předpokladu, že jedinec (v případě FIRC politický představitel) se svým politickým rozhodnutím snaží maximalizovat svůj vlastní užitek. Užitek může být finanční přínos, nárůst popularity anebo upevnění vlastní politické moci.

Druhou kategorií faktorů tvoří ekonomické nástroje, které mohou političtí představitelé využívat při prosazování svého politického rozhodnutí. Ekonomické nástroje jsou zpravidla první instancí, ke které se političtí představitelé ubírají a řadíme je k nástrojům ekonomické diplomacie. *Ekonomická diplomacie* je taková diplomacie, která využívá ekonomické nástroje, ať už ve formě odměn nebo sankcí, s cílem dosažení určitého cíle zahraniční politiky (Berridge and James, 2001, p. 81). Nástroje ekonomické diplomacie, které jsou využívány s politickým cílem, dělíme na pozitivní a negativní. Mezi *pozitivní nástroje* můžeme zařadit vzájemný obchod, bilaterální obchodní dohody, přímé zahraniční investice, finanční pomoc apod. Mezi *negativní nástroje* pak patří různé typy sankcí, které můžeme rozdělit do tří různých kategorií (Druláková et al., 2009, p. 68):

- 1) *Zbrojní embargo* – zamezení přístupu k dodávkám zbraní a materiálu pro vojenské účely,
- 2) *Ekonomické sankce* – částečná a úplná embargo, zmražení finančních prostředků na účtech v zahraničí, bojkoty strategických komodit, které tvoří výraznou část exportních výnosů daného státu apod.,
- 3) *Ostatní sankce* – např. diplomatická opatření, zákazy cestování a letové zákazy, omezení vědecko-technických styků, kulturních a sportovních styků apod.

Cíle sankcí jsou identifikovány v pěti základních skupinách (Druláková et al., 2009, p. 68):

- 1) *Změna politiky cílové země v omezeném rozsahu*: například zanechat porušování občanských a politických práv, zamezit náboženskému či rasovému pronásledování, vyřešit vyvlastňovací spory, podniknout opatření zabraňující obchodu s drogami apod.,
- 2) *Změna vládnoucího režimu v cílové zemi*,
- 3) *Narušení vojenské výbojnosti cílové země*,
- 4) *Snížení vojenského potenciálu cílové země*,
- 5) *Jiná změna chování cílové země*: například opuštění okupovaného území.

Ekonomické sankce pak můžeme rozdělit na sankce postihující obchod a finanční toky. Mezi nejvyužívanější typy *sankcí postihujících obchod* patří embargo, bojkot, odvolání doložky nejvyšších výhod, zvýšení cel, případně odmítnutí vývozní či dovozní licence. *Sankce postihující finanční toky* jsou pak často využívány pro svoji větší efektivnost. Finanční toky jsou totiž v rukou bankovních institucí a nebývá tedy složité je dohledat a postihnout. Do této skupiny sankcí patří například zmrazení aktiv donucovaného státu a aktiv jeho státních příslušníků v donucující zemi, kontrola finančních toků, pozastavení podpory, kontrola kapitálových toků, diskriminační zdanění aktiv nebo i vyvlastnění majetku donucovaného (Druláková et al., 2009, p. 69).

Při využití pozitivních i negativních ekonomických nástrojů je potřeba zvážit také jejich vazbu na demokratizaci cíleného státu. Celá řada autorů (Huntington, 1993; Lipset, 1959; Midlarsky, 2002) potvrzuje, že mezi úrovní ekonomického rozvoje a demokracií existuje silná korelace, ačkoliv ekonomický rozvoj sám o sobě demokracii nepřinese (Huntington, 1993). Přístup akademiků ke vztahu ekonomických faktorů a demokratizace se dá rozdělit do tří skupin. První skupina akademiků (například Hirst, 1997; Li and Reuveny, 2003) tvrdí, že jsou ekonomické

faktory přeceňovány a jejich vliv na demokratizaci je zcela zanedbatelný, zejména protože v každém státě je proces demokratizace individuální a nelze jej zevšeobecnit ani v souvislosti s ekonomickými ukazateli. Druhá skupina (například Gill, 1995; Rodrik, 1998; Wallerstein and Wallerstein, 2011) vidí v ekonomických nástrojích spíše negativní dopad na demokratizaci. Tvrdí, že redistribuce příchozího zahraničního kapitálu, která je založena na rozhodnutích učiněných za hranicemi daného státu v kombinaci s nízkou konkurenceschopností místního trhu a různými ekonomickými zájmy může mít negativní vliv na demokratizaci. Dle jejich názoru ekonomická globalizace způsobuje oslabení mechanismů podporujících domácí trh; nízká konkurenceschopnost pak vede k bankrotování; a prohlubující se veřejný dluh a rostoucí nerovnosti ve společnosti jsou řešeny prostřednictvím represí, což pochopitelně oslabuje demokracii (Rodrik, 1998). Hlubší uchopení této teorie nabízí Immanuel Wallerstein, jehož teorie jádra a periferie vysvětluje, že rostoucí spolupráce mezi bohatými a nerozvinutými zeměmi vede k významným nerovnostem ve společnosti a ve výsledku k potlačení demokracie (Wallerstein and Wallerstein, 2011). Třetí největší a nejvlivnější skupina (Edwards, 1995; Huntington, 1991) pak tvrdí opak - ekonomický rozvoj má pozitivní vliv na demokratizaci. Samuel Huntington tvrdí, že „*budoucnost demokracie závisí na budoucnosti ekonomického rozvoje. Překážky ekonomického rozvoje jsou překážkami šíření demokracie*“ (Huntington, 1991, p. 31). Kompletnímu výčtu ekonomických faktorů, které mají vliv na demokratizaci, se autorka věnuje v publikaci *Untangling the Mayhem: Crises and Prospects of the Middle East* (Stejskalová and Najmanová, 2018).

Demokratické režimy mají zpravidla tendenci vůči autoritářským režimům využívat spíše negativní ekonomické nástroje v domněnku, že tím přimějí diktátora ke změně chování. Opak je však pravdou. Shiffman a Jochum vysvětlují, že autoritářský vůdce nemůže nikdy přistoupit k podmínkám, které by podporovaly ekonomický rozvoj. Autoritářský vůdce zpravidla hledá tu úroveň ekonomického rozvoje, která vytváří rovnováhu mezi maximálními výnosy režimu a minimálními náklady na bezpečnost. Ekonomika autoritářského režimu má dvojí úkol: financovat rozsáhlé potřeby režimu na zajištění bezpečnosti a kontrolovat společnost. Kontrolní mechanismy zahrnují nástroje jako jsou zdanění, měnová politika, státní vlastnictví a pravidla řídící obchod a zahraniční investice. Autoritářský režim si nemůže dovolit nespoutaný ekonomický rozvoj, který by podpořil vznik střední třídy. Tím by totiž velmi rychle ztratil kontrolu nad společností (Shiffman and Jochum, 2012, p. 69). Ekonomické sankce se tedy mohou z pohledu demokratického režimu zdát jako vhodný nástroj ovlivňování politického rozhodování autoritářského vůdce. Pro něj však výhody, které tyto sankce blokují, ve

skutečnosti výhodami nejsou. Existuje však typ ekonomických sankcí, které mohou autoritářskému vůdci způsobit spoustu nepříjemností – cílené sankce. Tento typ sankcí totiž umožňuje zmrazit finance vysokým představitelům režimu a tito představitelé pak mohou tlačit na vůdce, který se tak dostane do situace existenciálně ohrožující jeho politickou pozici a tím i samotný režim.

Ve třetí kategorii můžeme sledovat ekonomické faktory, které mají vliv na dopad politického rozhodnutí. Mezi tyto faktory autorka řadí:

1) *ekonomickou sílu intervenujícího aktéra*: pokud si může intervenující aktér dovolit investovat do FIRC značné finanční prostředky a je schopen je efektivně využít, má změna režimu větší šanci na úspěch;¹⁰

2) *úroveň ekonomického rozvoje cíleného státu*: pokud je stát, kde změna režimu probíhá, na dobré ekonomické úrovni, je větší pravděpodobnost, že změna režimu povede k demokratizaci (Downes and Monten, 2013; Huntington, 1991);

3) *potenciál ekonomického růstu cíleného státu*: pokud má stát, kde změna režimu probíhá, předpoklady pro ekonomický růst (nerostné suroviny, dobré ekologické podmínky, vysokou úroveň gramotnosti, dostatečnou úroveň vzdělání obyvatel, zdravý populační růst apod.), je velká šance, že se při efektivním budování nového režimu vytvoří podmínky pro demokracii, které budou v budoucnu umocněny ekonomickým růstem. Pokud cílený stát tyto podmínky nesplňuje, změna režimu bude velmi obtížná, a zvyšuje se pravděpodobnost vzniku ozbrojeného konfliktu;

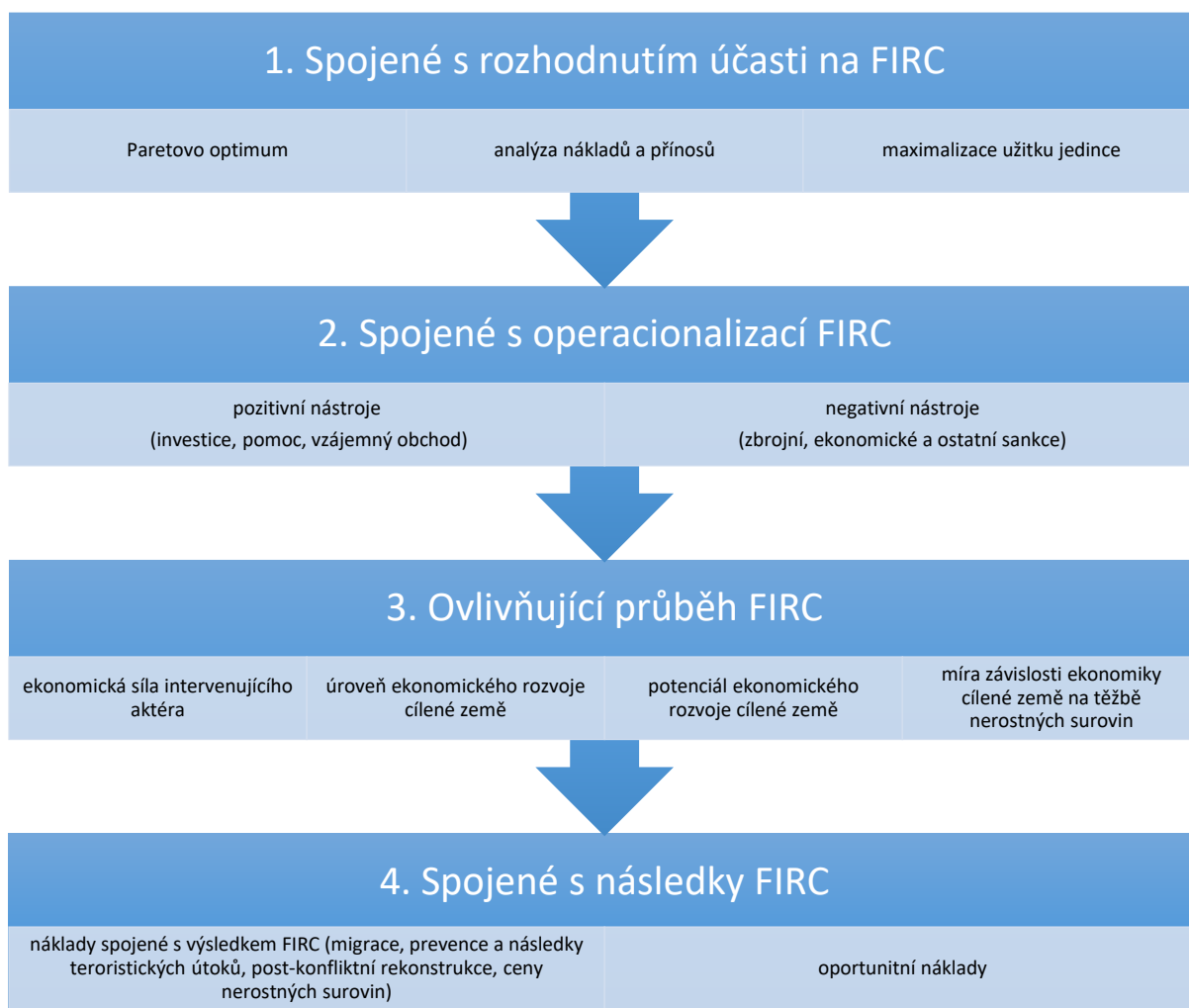
4) *míra závislosti ekonomiky cíleného státu na těžbě nerostných surovin*: pokud je stát závislý na těžbě nerostných surovin, mohou se nerostné suroviny dostat v situaci ozbrojeného konfliktu mimo kontrolu vlády, přejdou do rukou ozbrojených milicí či teroristických skupin, stát bude ekonomicky strádat a dojde i ke zhoršení bezpečnostní situace (milice či teroristické skupiny totiž získají nový zdroj příjmů na financování svých aktivit).

U ekonomických faktorů je nutné sledovat i faktory, které se týkají následků politického rozhodnutí. Do této skupiny faktorů můžeme zařadit také náklady spojené s opatřeními, které se týkají jiných než primárně ekonomických faktorů. Mohou to být například náklady spojené

¹⁰ Finanční prostředky intervenující stát investuje jednak do vojenské intervence, do zajištění stability a bezpečí v cílené zemi v průběhu transferu moci, do post-konfliktní rekonstrukce, případně do humanitární pomoci. Čím více je intervenující stát ochoten investovat do zajištění stability cíleného státu, tím větší bývá šance na úspěšnou změnu autoritářského režimu na demokratický (Dobbins, 2003).

s migrací, s bezpečnostními opatřeními v rámci prevence a následků teroristických činů, s vojenskou intervencí, humanitární pomocí a post-konfliktní rekonstrukcí ve státě, kde změna režimu probíhá. Tyto faktory je zpravidla možné vyčíslit a prokázat, že jsou následkem politického rozhodnutí participace na FIRC. Další skupina nákladů, které jsou s participací na FIRC spojeny, jsou *oportunitní náklady* neboli náklady ušlé příležitosti. Toto jsou náklady, které aktérovi vznikly, protože zvolil investici do FIRC namísto druhé nejlepší alternativy, která se v dané situaci nabízela. Vyčíslení oportunitních nákladů je v případě FIRC nemožné, protože alternativních investic je celá řada a není možné odhadnout vyčíslení těchto investic pro každou další variantu. Nicméně i oportunitní náklady je potřeba zvažovat jako ekonomický následek politického rozhodnutí.

Je nutno podotknout, že veškeré náklady spojené s FIRC není možné vyčíslit. Lze však vysledovat kategorie potenciálních možností spojených s FIRC, které mají tendenci k pozitivnímu či negativnímu ekonomickému dopadu. Shrnutí čtyř kategorií ekonomických faktorů, které je nutné sledovat při hodnocení bezpečnostních dopadů FIRC zachycuje následující graf.

Graf č. 6 – Ekonomické faktory ovlivňující bezpečnostní dopad FIRC

zdroj: vytvořeno autorkou

2.4.4 Energetické faktory

Energie je srdcem ekonomického rozvoje jakékoliv země. Pohání továrny, vládní budovy, školy a nemocnice. Je zdrojem bohatství, soutěživosti, základem politické kontroverze a technické inovace (Pascual and Elkind, 2010). Po první světové válce se energie stala strategickým faktorem globální politiky, klíčovým faktorem ekonomického rozvoje a celkového rozvoje společnosti (Pasare, 2013). Výraz *energetická bezpečnost* se začal využívat v souvislosti s regionální bezpečností - jakékoliv selhání kritické energetické infrastruktury může mít politický, vojenský a sociální dopad (Neguț et al., 2005). Spolu s potravinovou bezpečností,

finanční bezpečností a komerční bezpečností je i energetická bezpečnost součástí širšího konceptu národní a individuální bezpečnosti spadající do rámce *ekonomické bezpečnosti*.¹¹

Zajištění uspokojivé úrovně energetické bezpečnosti pak závisí na interních zdrojích aktéra a na schopnosti zajistit a udržet si přístup k externím zdrojům (Česnakas, 2013; Pasare, 2013). Jak interní, tak externí zdroje, které materiálně zajišťují energetickou bezpečnost, jsou faktory, které jsou ovlivněny účastí intervenujícího aktéra na FIRC. Energetické faktory, které zkoumáme v souvislosti s bezpečnostním faktorem FIRC můžeme rozdělit do čtyř skupin: faktory spojené s politickým rozhodnutím účasti na FIRC (1), faktory spojené s operacionalizací FIRC (2), faktory ovlivňující průběh FIRC (3) a faktory spojené s dopady FIRC (4).

Rozhodnutí o účasti aktéra na FIRC je z hlediska energetických faktorů dáno především mírou *vzájemné závislosti* mezi intervenujícím aktérem a cíleným státem. Tato závislost může být buď *rovnoměrná* – tedy distribuce zisků a nákladů vzájemné závislosti je blízko rovnovážného stavu nebo *nerovnoměrná* (asymetrická) – kdy pro jednoho aktéra plyne ze vzájemné závislosti více zisků a pro druhého více ztrát. Nerovnoměrná závislost bývá využívána jako nástroj při vyjednávání a získávání výhod. Základní znaky nerovnoměrné závislosti jsou citlivost (sensitivity) a zranitelnost (vulnerability) (Keohane and Nye, 2004). *Citlivost* je daná mírou schopnosti jednoho aktéra reagovat na změny, které se odehrají v prostředí druhého aktéra. Je to tedy rychlost a rozsah změn v jedné zemi způsobených změnou v druhé zemi za předpokladu, že politika v postižené zemi se nezměnila (Tichý, 2010). Vyšší citlivost států pak způsobuje, že si oba státy uvědomují přílišnou vzájemnou závislost a rizika s tím spojená a snaží se tak hledat alternativní možnosti spolupráce, které tuto závislost mohou omezit (Wendt, 1999). *Zranitelnost* je stupeň slabosti vzájemně závislého státu v případě, že se jiný stát pokouší ukončit vztah vzájemné závislosti obou států. Zranitelnost tedy upozorňuje na relativní náklady, které vznikají s měnící se strukturou systému vzájemné závislosti. Státy, které mají vyšší míru zranitelnosti mají tendenci zesilovat vzájemné vztahy a spolupráci a eliminovat možnost ukončení vzájemného vztahu (Tichý, 2011).

Při hodnocení účasti aktéra na FIRC je tak možné sledovat vzájemnou závislost mezi intervenujícím aktérem a cíleným státem. Z pohledu energetické bezpečnosti pak intervenující aktér sleduje, zda by jeho účast na FIRC mohla ohrozit přímé dodávky energetických energií

¹¹ Ačkoliv spadá energetická bezpečnost pod obecnější pojem ekonomické bezpečnosti, autorka se rozhodla energetické faktory od těch ekonomických v rámci struktury této kapitoly oddělit. Důvodem je lepší srozumitelnost výzkumu dopadů energetických faktorů na bezpečnost intervenujícího aktéra FIRC.

z cílené země v případě, že je mezi nimi nastavena spolupráce v této oblasti. Takto by došlo k *přímému ohrožení energetické spolupráce* stejně tak jako v situaci, kdy je cílená země tranzitní zemí pro dodávky energií z třetích zemí do prostoru intervenujícího aktéra. Z hlediska *nepřímého ohrožení energetické spolupráce* může intervenující aktér při rozhodování o účasti na FIRC sledovat také potenciální změny v rozložení sil mezi energetickými mocnostmi, protože při ohrožení jedné distribuční sítě může dojít k posílení jiných států nebo k vytvoření nových tras. Dalším faktorem je pak potenciální dopad FIRC na světové ceny energetických surovin, jejichž změny pak mohou mít dopad i na intervenujícího aktéra.

Energetické faktory spojené s operacionalizací FIRC musí brát intervenující stát v úvahu, pokud se rozhodne podílet se na vojenské intervenci. Tyto faktory jsou spojené jednak se *zabezpečením vojenské operace*, a pak se *zajištěním bezpečnostní stability v cílené zemi*. Pokud intervenující aktér nezajistí dostatečné energetické zdroje, které jsou potřeba pro průběh vojenské operace, jsou velmi nízké naděje na úspěch první části FIRC, a to vojenské intervence. Pokud se nezdaří první část, tak nebude prostor pro post-konfliktní rekonstrukci a pro vytváření nových podmínek v cílené zemi. Vyspělost vojenských technologií a kvalitní řízení vojenských operací umožňuje počítat s několika různými scénáři, a energetická bezpečnost vojenské operace bývá efektivně zajištěna. Intervenující aktér nicméně musí myslet i na druhou fázi FIRC, a to stabilizaci země a přesun k novému režimu. Z toho hlediska je potřeba zajistit energetické zdroje a služby, aby fungovaly všechny aspekty života obyvatel v cílené zemi (školy, nemocnice, služby, vládní instituce apod.). Pokud se toto nepodaří nebo pokud bude energetická infrastruktura kvůli vojenské operaci natolik narušena, že nebude možné rychle přísun energie stabilizovat, zhorší se bezpečnostní stabilita cílené země a průběh FIRC pak bude mít bezpečnostní dopady, jak na cílenou zemi, tak i na intervenujícího aktéra.

Faktory spojené s průběhem a výsledkem FIRC jsou třetí skupina faktorů, které tvoří základní strukturu energetické bezpečnosti, jak v cílené zemi, tak i v zemi intervenujícího aktéra. Pokud totiž zůstane energetická bezpečnost stabilní jak v cílené zemi, tak i na území intervenujícího aktéra, jsou tak zmírněny negativní bezpečnostní dopady FIRC.

Energetická bezpečnost se skládá ze čtyř základních elementů: dostupnost (*availability*), spolehlivost (*reliability*), cenová dostupnost (*affordability*) a udržitelnost (*sustainability*) (Pascual and Elkind, 2010, p. 121). Energetická bezpečnost aktéra může být ohrožena celou řadou faktorů. S ohledem na povahu energetických zdrojů, které jsou sdílené v rámci celého světa, dochází také k přelévání těchto ohrožujících faktorů (tzv. *spillover effect*) z jednoho regionu či státu do jiného. Průběh FIRC a její dopady jsou z pohledu energetických faktorů

ovlivněny dvěma směry – původním nastavením čtyř zmíněných elementů v cílené zemi a v zemi intervenujícího aktéra, a změnami, které v tomto nastavení přinese FIRC. Proto je pro analýzu bezpečnostních dopadů v rámci energetické bezpečnosti nutné studovat původní stav a jeho změny, jak u cílené země, tak i u intervenujícího aktéra.

Základní element energetické bezpečnosti tvoří *dostupnost* – tedy schopnost spotřebitele zajistit si zdroj energie v takové míře, v jaké potřebuje. To vyžaduje existenci komerčních trhů, kde mohou kupující a prodávající obchodovat s energetickými produkty a službami. Všichni zúčastnění aktéři na těchto komerčních trzích musí mít vzájemné zájmy týkající se komerčních, ekonomických, politických nebo strategických oblastí. Vzájemná shoda na podobě těchto oblastí pak pokládá základ energetické bezpečnosti. Vytvoření těchto komerčních trhů pak vyžaduje fyzické zdroje, kapitálové investice, efektivní využití technologie, vhodný právní a regulační rámec a přijetí těchto zdrojů společnostmi (Pascual and Elkind, 2010, p. 123). Veškeré tyto faktory jsou klíčem pro vytvoření fungujícího trhu s energetickými zdroji a službami, který následně zajistí dostupnost zdrojů pro spotřebitele. Komplexita celého systému však vyžaduje celou řadu investic, plánování a následného dodržování všech principů. K tomu často nedochází, obzvláště u méně rozvinutých autoritářských režimů, jejichž hlavní výhoda je geografická poloha umožňující přímý přístup ke zdrojům. Tyto režimy pak nejsou schopné zajistit vznik funkčního komerčního trhu, proto je pak dostupnost ohrožena.

Spolehlivost je dalším klíčovým prvkem energetické bezpečnosti. Je to míra, do jaké jsou energetické služby chráněné před přerušením. Existuje několik způsobů, které mohou v rámci energetické bezpečnosti podpořit spolehlivost energetických zdrojů a služeb a eliminovat tak pravděpodobnost jejich přerušení. Patří mezi ně diverzifikace zdrojů zásobování (1), diverzifikace dodavatelského řetězce, který je využíván pro zpracovávání, přepravu a distribuci energií (2), zvyšování rezervních kapacit energetických sítí (3), snižování poptávky po energetických zdrojích (4), vytváření energetických zásob (5), vyvíjení duplicitní infrastruktury pro případ krize (6) nebo dobré načasování vypouštění informací pro komerční trh (7) (Pascual and Elkind, 2010, p. 124).

Cenová dostupnost zajišťuje, že energie, která bude dostupná a spolehlivá, může být využívána. Pokud energie není cenově dostupná, netvoří pak element energetické bezpečnosti, protože část populace stále není zabezpečena. Taková část obyvatel pak žije v tzv. energetické chudobě (*energy poverty*). Cenová dostupnost není ovlivněna pouze nastavením ceny za energii s ohledem na průměrné příjmy populace, ale také bývá ohrožena cenovou nestálostí (*volatility*

of prices), která způsobuje cenové šoky. Ty bývají zdrojem humanitární, ekonomické a v závěru často i politické krize (Pascual and Elkind, 2010, p. 127).

Posledním elementem energetické bezpečnosti je *udržitelnost* energetických zdrojů a služeb. Udržitelnost je daná celou řadou faktorů, včetně klimatických změn. To, jakým způsobem mají energetické faktory dopad na průběh a výsledek FIRC se pak projeví zejména v nastavení pravidel energetické udržitelnosti v cílené zemi po změně režimu. Vliv na to má intervenující aktér, který často do nového režimu v cílené zemi projektuje svá vlastní opatření. Rizikem je, že do těchto pravidel bude intervenující aktér projektovat i své vlastní zájmy, a bude si tak snažit zajistit výhodný přístup k energetickým zdrojům v cílené zemi. Na udržitelnost energetických zdrojů a služeb mají vliv i technologie a investice výzkumu a vývoje, které eliminují rizika a zajistí co nejdelší životaschopnost současných zdrojů či jejich nahrazení zdroji alternativními.

Následující tabulka znázorňuje konkrétní příklady týkající se čtyř základních elementů energetické bezpečnosti a možné hrozby, které mohou nastat a mít tak dopad na energetickou bezpečnost cílené země i intervenujícího aktéra.

Element	Složka	Potenciální hrozba
Dostupnost	- schopnosti zemí produkujících energie, - schopnost producentů, tranzitních zemí a konzumentů vyjednat podmínky obchodu, - technologická řešení pro produkci, přepravu, konverzi, skladování a distribuci, - kapitálové investice, funkční právní a regulační struktury, soulad s environmentálními a dalšími regulačními požadavky	- vyčerpání rezerv, pokud jsou získávány neefektivně, - omezení možností rozvoje (např. nacionalistické politiky ve vztahu ke zdrojům nebo G2G kontrakty), - problémy s úložnou infrastrukturou – např. NIMBY¹² syndrom, - finanční, právní, regulační nebo environmentální politiky, které nenapomáhají trvalým investicím
Spolehlivost	- robustní, diverzifikovaný energetický řetězec, - adekvátní zásoby pro celý řetězec, - krátko a dlouhodobá ochrana proti teroristickým útokům, extrémnímu počasí a politickým vlivům, - adekvátní informace o fungování globálního energetického trhu	- selhání energetického systému vlivem počasí, zemětřesení apod., - selhání vlivem špatné údržby nebo nedostatečných investic, - útok (nebo hrozba útoku) ozbrojenými skupinami nebo teroristickými organizacemi, - politické intervence (embarga a sankce)
Cenová dostupnost	- nízká volatilita cen, - transparentní cenová politika, - realistická očekávání pro budoucí ceny – cenová dostupnost nejen otázka absolutní ceny energií, ale i očekávané budoucí ceny ve srovnání se současnou, - ceny reflektující všechny náklady – nástroj postupného navyšování cen, krátkodobě a v průběhu celého životního cyklu	- vyčerpání rezerv, které mohou být získávány efektivně, - nadměrná poptávka vedoucí k vysoké energetické intenzitě a/nebo selhání nastavení rozumných cen a dalších žádoucích politik, - selhání schopnosti zahrnout environmentální dimenzi do konceptu energetické bezpečnosti vedoucí k potřebě urgentnější reakce na změny klimatu a další hrozby spojené s udržitelností
Udržitelnost	- nízké emise skleníkových plynů a dalších látek znečišťujících ovzduší, - minimální podíl na místním, regionálním nebo globálním ohrožení kvality životního prostředí, - ochrana energetických systémů od vlivů spojených se změnou klimatu	- politické odpovědi založené na úzké definici energetické bezpečnosti (trvání na zvýšení využití uhlí předtím, než dojde ke komercializaci technologií umožňujících zachytit a uskladnit uhlík), - vlivy změny klimatu (zvyšování hladiny moří, náporu bouřek, a další klimatické události)

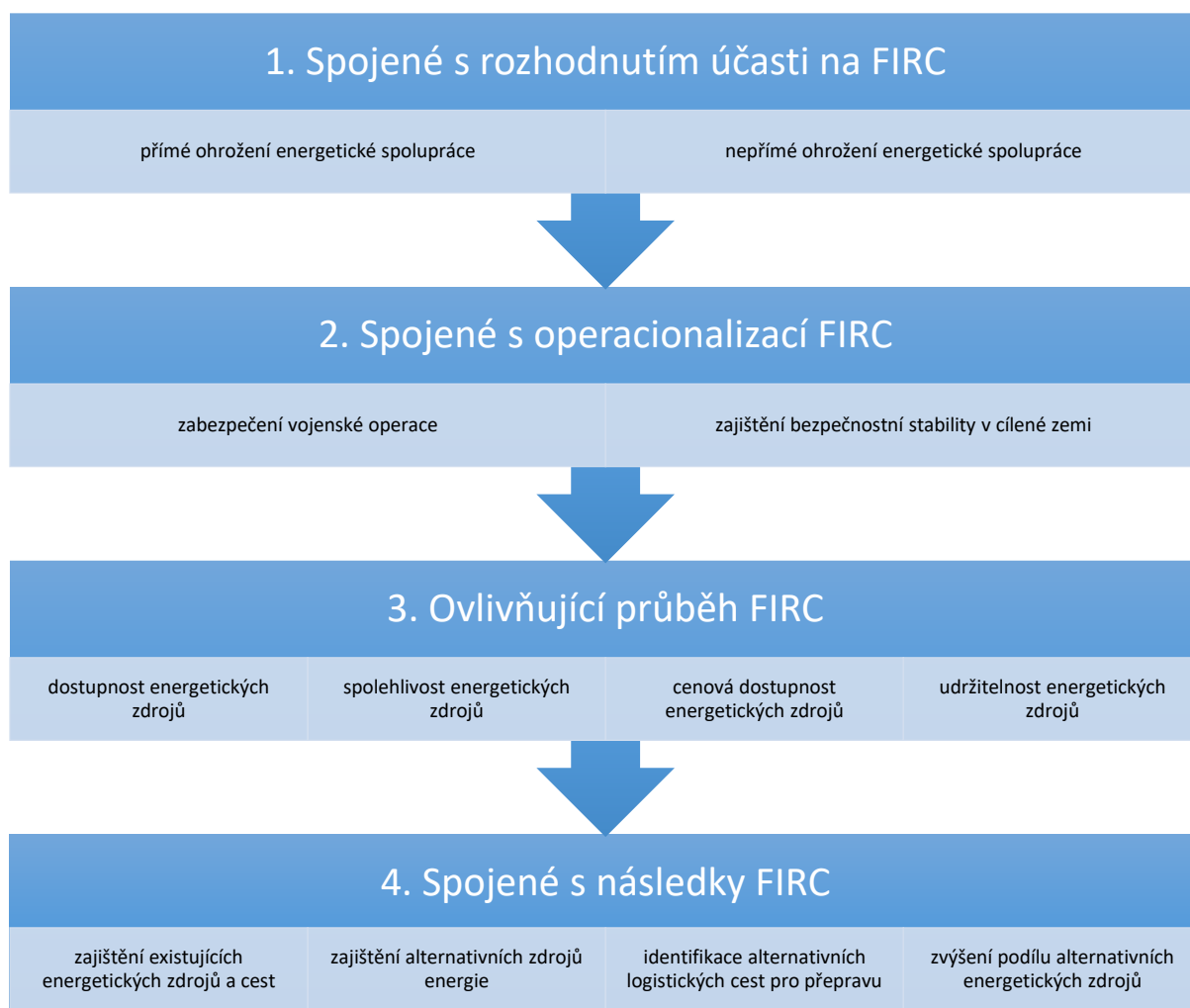
Tabulka č. 9 – Elementy energetické bezpečnosti a potenciální hrozby

zdroj: (Pascual and Elkind, 2010, p. 122), přeloženo autorkou

¹² „not in my back yard“ – v překladu „ne na mém dvorku“ – jedná se o syndrom, kdy se lidé brání výhodné či dokonce nutné výstavbě v jejich okolí

Čtvrtou skupinou tvoří energetické faktory spojené s dopadem a následky FIRC. V rámci této kategorie můžeme identifikovat hlavní cíle energetické bezpečnosti: zajištění existujících energetických zdrojů a cest, zajištění alternativních zdrojů energie, identifikace alternativních logistických cest pro přepravu energie, zvýšení podílu alternativní energie v rámci interních zdrojů energie (Pasare, 2013). Pokud dojde v rámci FIRC k destabilizaci cíleného státu, ke zničení klíčové infrastruktury, k neschopnosti zajistit bezpečnostní stabilitu a vytvořit fungující novou vládu, může dojít k ohrožení energetických zdrojů jak z cílené země, tak i tranzitních cest. V té chvíli se musí intervenující aktér soustředit na zachování přístupu a logistických možností energetických zdrojů cílené země nebo musí hledat alternativy, jak pro zdroje samotné, tak i pro přepravní cesty. S tím jsou spojené další ekonomické náklady, politický tlak z důvodu ohrožení klíčových strategických surovin, a může dojít i k samotnému ohrožení energetické bezpečnosti intervenujícího aktéra.

Shrnutí čtyř kategorií energetických faktorů, které je nutné sledovat při hodnocení bezpečnostních dopadů FIRC zachycuje následující graf.

Graf č. 7 – Energetické faktory ovlivňující bezpečnostní dopad FIRC

zdroj: vytvořeno autorkou

2.4.5 Sociálně – kulturní faktory

Sociálně – kulturní faktory, které mají vliv na bezpečnostní dopad FIRC můžeme rozdělit do čtyř kategorií: faktory spojené s rozhodnutím intervenujícího aktéra podílet se na FIRC (1), faktory spojené s operacionalizací FIRC (2), faktory ovlivňující průběh a výsledek FIRC (3) a faktory spojené s následky FIRC (4). Faktory první a čtvrté kategorie se týkají zejména intervenujícího aktéra, druhá a třetí kategorie je přímo spojená s děním v cíleném státě.

Ze sociálně – kulturního hlediska je v první fázi pro intervenujícího aktéra důležité přijetí rozhodnutí účastnit se FIRC na jeho vlastní půdě mezi vlastními občany. To bývá ovlivněno dvěma hlavními aspekty, které jsou vzájemně propojené. Prvním aspektem je předchozí *zkušenost s aktivistickou zahraniční politikou*, ideálně ve formě participace na FIRC. Pokud intervenující aktér tuto zkušenost má, pak je přijetí dalšího rozhodnutí FIRC zpravidla otázkou reflexe předchozí zkušenosti. Pokud byla pozitivní, podpora bude na domácí půdě velká. Pokud

je zkušenost negativní, obyvatelé budou k dalšímu angažmá velmi skeptičtí. Pokud tato zkušenost není žádná, je to pak otázka politické komunikace s občany a otázka nastavení mechanismů, které politickému lídrovi umožní toto rozhodnutí učinit. S tím souvisí i druhý aspekt – podpora *na domácí půdě*. Rozhodující je politický systém fungující v zemi intervenujícího aktéra, do jaké míry musí nejvyšší politický představitel konzultovat svá rozhodnutí s dalšími institucemi a jaké je v nich v době tvorby rozhodnutí politické rozpoložení. Roli hraje i to, v jakém funkčním období se politický představitel nachází a zda rozhodnutí participace na FIRC může ovlivnit jeho další politickou kariéru. Míru podpory na domácí půdě ovlivňuje také přístup médií k politickému rozhodnutí, protože ten má značný vliv na přijetí rozhodnutí mezi občany země. Toto vše se odvíjí od sociálně-kulturních faktorů neboli od společnosti a jejího momentálního rozpoložení.

Sociálně-kulturní faktory, které se týkají operacionalizace FIRC hodně závisí na plánu, který intervenující aktér vytvoří – pojme-li FIRC jako projekt složený ze vzájemně propojené vojenské intervence a post-konfliktní rekonstrukce. Sociálně-kulturních faktorů se týká zejména druhá fáze FIRC, a to budování prostředí pro nový režim. Kvalitnímu plánu na tuto fázi projektu FIRC musí předcházet detailní analýza sociálně-kulturního prostředí v cílené zemi, která se zaměřuje na: náboženské a etnické složení obyvatel, úroveň vzdělání, existenci civilní společnosti, existenci právního státu, existenci komerčního sektoru, roli médií ve společnosti a kulturní tradice. Pokud budou tyto oblasti kvalitně analyzovány a výsledky se pak promítnou do druhé fáze FIRC, zvyšuje se šance na úspěch. Pokud budou některé z těchto oblastí opomíjeny, mohou ohrozit průběh celé FIRC. Mezi sociálně-kulturní faktory spojené s operacionalizací FIRC tedy patří *analýza prostředí cíleného státu a vytvoření kvalitního plánu druhé fáze FIRC*.

V rámci třetí skupiny sociálně-kulturních faktorů, které ovlivňují průběh a výsledek FIRC najdeme celou řadu aspektů. Prvním aspektem, který nelze ovlivnit, ale je potřeba brát v potaz, je *míra homogenity obyvatel* cíleného státu. Čím více je populace cíleného státu heterogenní, tím menší je šance na úspěch FIRC (Downes and Monten, 2013, p. 94). Homogenitu obyvatel pojmáme z etnického a náboženského hlediska, přičemž roli hraje jazyk, kulturní tradice, původ a zvyklosti. Pokud se i přes menší šanci na úspěch FIRC intervenující aktér pustí do FIRC v cíleném státě s velmi heterogenní populací, měl by se soustředit na odlišný přístup k jednotlivým etnickým skupinám, které se musí projevit v procesu vytváření politické kultury, civilní společnosti, právního státu a dalších aspektů.

Občanská společnost má velký vliv na průběh a výsledek FIRC. Pojem občanská společnost byl poprvé použit řeckými filozofy a často využíván Římany. V té době se občanská společnost rovnala tomu, čemu dnes říkáme stát. Moderní význam pojmu občanská společnost vznikl koncem 18. století, kdy byla občanská společnost ve svém významu separována od pojmu stát a stala se tak základem prosazování přání a zájmů občanů. Pojem byl znovu přehodnocen po druhé světové válce, kdy jej italský politik Antonio Gramsci označil jako klíčový aspekt boje proti tyranii. S rostoucím počtem demokracií na světě roste i dnešní význam a důležitost pojmu občanská společnost, ačkoliv pojetí a pochopení tohoto pojmu bývá často problematické (Carothers and Barndt, 1999, p. 18). Jeden z důvodů rozličného pojetí občanské společnosti spočívá v tom, že v každém sociálně-kulturním prostředí znamená občanská společnost něco trochu jiného. Vidět je to například na srovnání pojetí západní a islámské kultury. V západním pojetí může být občanská společnost definována jako „*oblast spontánně vytvořených sociálních struktur oddělených od státu, které tvoří základ demokratických politických institucí*“ (Fukuyama, 1995). Z definice je patrné, že se opírá o celou řadu různých institucí a zájmových skupin, kterými mohou být nadace, odborové organizace, nevládní organizace, kluby nebo charity. Je potřeba si uvědomit, že různé druhy organizací fungují na různé úrovni vztahu vůči státu – některé segmenty mohou být demokratické, jiné pak nedemokratické či protidemokratické, a další pak i nepolitické. Tyto organizace jsou pak označeny pojmem „*agenti demokratizace*“ a vyznačují se třemi charakteristickými rysy: mají demokratické fungování (1), jejich agenda musí obsahovat alespoň některé prvky volající po demokracii (2), a mají dostatečný vliv na zasahování do demokratického procesu a jeho utváření (3) (Boose, 2013, p. 311; Stejskalová and Najmanová, 2018).

Podíváme-li se na pojetí občanské společnosti z pohledu islámské kultury, setkáme se s řadou definicí, které se potýkají s následujícími otázkami. Je občanská společnost součástí sekulární sféry (jako v západním pojetí) nebo mohou být náboženské organizace a hnutí vnímány jako klíčové součásti občanské společnosti? Skládá se občanská společnost ze skupin, které pouze zprostředkovávají vztah mezi občany a státem bez snahy o získání vlastní politické moci, nebo mají tyto organizace vlastní politické aspirace? V těchto otázkách se akademici často neshodují. Někteří dokonce popírají existenci občanské společnosti v arabském světě vlivem expanze fundamentalistických struktur, absence demokratické kultury a dialogu mezi státem a občany. Jiní pak vidí občanskou společnost jako demokratickou, sekulární sféru mezi autoritářskými arabskými státy a hnutími politického islámu (Hamzawy, 2003, p. 32; Stejskalová and Najmanová, 2018). Pokud je tedy rozdílné pojetí mezi tím, co znamená občanská společnost

v cílené zemi a co znamená pro intervenujícího aktéra, je potřeba, aby se intervenující aktér dobře připravil na druhou fázi FIRC a nesnažil se za každou cenu implementovat v cílené zemi své vlastní pojetí občanské společnosti.

Vztah mezi občanskou společností a státem je často nejasný, protože stát může hrát důležitou roli při formování občanské společnosti, stejně tak jako občanská společnost může mít značný vliv na formování státu. Občanská společnost je daná distribucí zájmů, sociálních norem a zdrojů moci, které vytváří sama společnost. Důležitou roli ve vztahu stát-občanská společnost hrají politické strany, které fungují jako zprostředkovatel a přenašeč myšlenek (Stejskalová and Najmanová, 2018; White, 1994, p. 381).

Fungující občanská společnost bývá často zmiňována jako základ úspěšné demokratizace, ale ani tato vztahová vazba nebývá tak jednoznačná. Slabá občanská společnost vede k nedostatku občanského angažmá a společenské důvěry. Naopak příliš silná občanská společnost může projektovat nebezpečí politické slabosti (Carothers and Barndt, 1999, p. 21). Pro posunutí procesu demokratizace by tak ideálně měla být občanská společnost aktivní, rozmanitá a měla by zastupovat a reflektovat potřeby společnosti. Občanská společnost má široké spektrum nástrojů a způsobů, jak podporovat demokracii. Může například přesouvat moc mezi státem a společností ve prospěch společnosti, protože má mechanismy umožňující omezení státní moci. V každé zemi je však různá intenzita této schopnosti a také přináší různé výsledky. Například v autoritářských režimech v Latinské Americe nebo Východní Asii bývá větší moc státu, ale i tak existují určité organizované síly ve společnosti, které mohou ovlivnit některé události. V celé řadě afrických států se pak setkáváme s tím, že ačkoliv je stát dominantním hráčem, je velmi oslabený právě vlivem některých sociálních struktur a jejich tlaků (Stejskalová and Najmanová, 2018; White, 1994, p. 383). Ve vztahu ke státu má občanská společnost také disciplinární roli – vynucuje standardy veřejné morálky a zlepšuje tak odpovědnost politiků (White, 1994, p. 383). Navíc hraje roli prostředníka mezi státem a společností, protože má schopnost podporovat politickou komunikaci a přenášet potřeby a zájmy různých skupin populace. Kromě toho občanská společnost naplňuje konstruktivní roli tím, že redefinuje pravidla politického angažmá, přičemž může vytvářet a udržovat nové normy a pravidla, která regulují chování státu a vztahy mezi státem a veřejností. (Stejskalová and Najmanová, 2018)

Mezi další klíčové sociálně-kulturní faktory patří *právní stát*. Koncept právního státu byl vytvořen v 16. století v Británii a je založen na třech důležitých předpokladech: politika musí být prováděna v souladu s obecnými pravidly, která jsou dopředu definována (1), pravidla musí

být užívaná a vynutitelná (2) a spory musí být řešeny efektivně a spravedlivě (3). Právní stát můžeme definovat jako „*autoritu a vliv práva ve společnosti, zejména pojatou jako zábranu chování pro jednotlivce a instituce; princip kdy jsou všichni členové společnosti (včetně těch vládoucích) považováni za rovnoprávné subjekty veřejně utvořených právních norem a procesů*“ (Oxford English Dictionary, 2017; Stejskalová and Najmanová, 2018). Pojetí právního státu se také ze sociálně-kulturního hlediska velmi liší, a proto musí intervenující stát brát při plánování FIRC v potaz pojetí právního státu v cílené zemi.

Západní společnost je funguje na základě právního státu. Komplexní práva a ústavy jsou založeny na veřejné shodě, a v každém demokratickém státě existuje fungující právní systém a instituce, které jsou schopny zajistit vynutitelnost práva. Důležitou složkou západního pojetí právního státu je pak sekularismus. V zemích s převahou islámského náboženství je pojetí právního státu opět jiné. Celá řada zemí v MENA regionu zakládá svůj právní systém na civilním právu, přičemž využívá principy francouzského právního systému nebo zvykové právo dle britské právní tradice. Tyto systémy se kombinují s islámským právem a jsou silně napojené na náboženství. Náboženství ovlivňuje smysl pro spravedlnost a rovnoprávnost, a proto se liší i pojetí právního státu v jednotlivých zemích. V dnešní době však i v těchto zemích dochází k tlaku na přechod k západnímu pojetí právního státu, což se projevuje například ve změnách týkajících se trestů dle islámského práva *šaría*, postavení žen ve společnosti apod. Tento tlak je často motivován snahou vytvořit lepší prostředí pro zahraniční investory (Panara and Wilson, 2013, p. 97; Stejskalová and Najmanová, 2018).

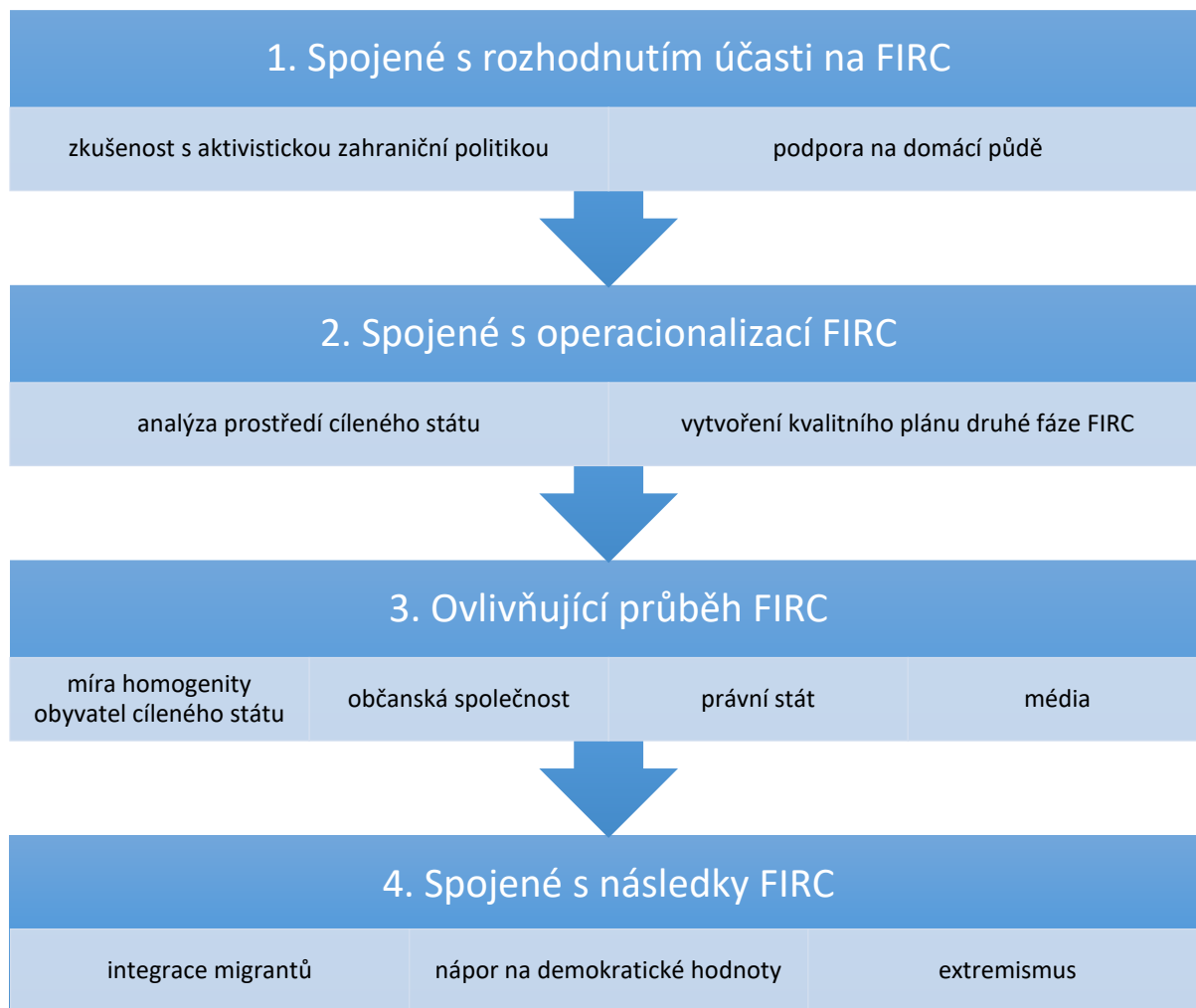
Posledním důležitým sociálně-kulturním faktorem, který ovlivňuje průběh a výsledek FIRC, jsou *média* a jejich role ve společnosti. V procesu změny režimu mají média klíčovou roli, zejména veřejnoprávní média a státní média. U těchto dvou kategorií médií se promítá již zmiňovaný vztah mezi občanskou společností (která má zpravidla vliv na existenci a fungování veřejnoprávních médií) a státem (který vlastní a má klíčový přístup ke státním médiím). V některých autoritářských režimech existují pouze státní média. Stát má jedinečnou moc, protože tímto způsobem vybírá a cenzuruje informace, které se dostanou k občanům. Státní média mohou v některých zemích fungovat jako bariéra změny režimu, jelikož pokud se opozice nedostane do širokého povědomí veřejnosti, těžko si získá uznání a pozornost (Stejskalová and Najmanová, 2018). Média mají klíčový vliv na průběh a výsledek FIRC a intervenující aktér musí zajistit jednak neutralitu státních médií (což bývá možné až po svržení vládců) a vytvoření komerčních médií, které budou fungovat na principu svobody slova.

Čtvrtou kategorií jsou sociálně – kulturní faktory, které se týkají následků FIRC a zpravidla jsou spojeny s bezpečnostními, ekonomickými a politickými faktory. Největší skupinu tvoří sociálně-kulturní faktory spojené s migrací. V rámci této skupiny vzniká nutnost řešit bezpečnostní dopady spojené s migrací, jejichž vedlejší následky se pak týkají i sociální a kulturní sféry prostředí intervenujícího aktéra. Prvním z faktorů je *integrace migrantů*. S integrací je spojená celá řada dílčích úkolů, a to příprava společnosti intervenujícího aktéra na příjem cizích státních příslušníků, integrace těchto lidí do běžného života a zajištění jejich základních potřeb. Nejčastěji jsou s integrací spojené kulturní a náboženské otázky, které se promítají do pracovní morálky, veřejného života a kompatibility se společností na území intervenujícího aktéra. Pokud je integrace neúspěšná, dochází k nezaměstnanosti migrantů, které se dále projevuje kriminalitou a vznikem extrémistického chování. Mimo to dochází k náporu na sociální a ekonomické systémy intervenujícího aktéra, což může vyvolat společenský nesouhlas, který pak ohrožuje politickou stabilitu v zemi. V rámci kulturního a náboženského střetu občanů intervenujícího aktéra a migrantů pak dochází k *náporu na demokratické hodnoty*. Tento nápor se může projevit přehodnocováním svobody slova a chování, postojem k solidaritě a toleranci. Často v rámci tohoto střetu dochází ke vzniku *extremismu*, a to na obou stranách.

Vztah mezi extremismem a demokracií je velmi složitý. Extremismus je definován jako „*tendence směrem k extrémním krokům a postojům v politice a jako snaha vyřešit problémy radikálními metodami, včetně násilí a teroru*“ (Mustafayev, 2005, p. 97) a jeho principy jsou pojímány jako překážka demokracie (Mudde, 2016). Na druhou stranu je radikální myšlenky možné vnímat jako důkaz vitality demokracie a využívat je pro její upevnění (Breton, 2002, p. 131). Nicméně v zemích, které stále prochází procesem demokratizace, mohou extremistické myšlenky vytvářet nebezpečné situace ohrožující bezpečnostní stabilitu. Navíc, některá extremistická hnutí (např. palestinská fundamentalistická organizace Hamás) jsou často schopna využívat nástroje demokracie k utužení své moci (Milton-Edwards, 2008, p. 301; Stejskalová and Najmanová, 2018).

Příčiny vzniku extremismu mohou být různorodé – chudoba, rigidní politický systém, nedemokratické vládnutí, politická perzekuce a teror, slabá občanská společnost, neexistující svobodná média apod. Extremismus vznikající na straně migrantů představuje hrozbu zejména pro bezpečnost na území intervenujícího aktéra. Extremismus vznikající mezi občany intervenujícího aktéra může způsobit růst populismu, což vede k ohrožení demokratických principů a celkové stability.

Souhrn sociálně-kulturních faktorů, které mají vliv na bezpečnostní dopad FIRC, znázorňuje následující graf.

Graf č. 8 – Sociálně-kulturní faktory ovlivňující bezpečnostní dopad FIRC
zdroj: vytvořeno autorkou

2.5 Předpoklady bezpečnostního dopadu FIRC na intervenujícího aktéra

Na základě nastaveného analytického rámce autorka v předkládané disertační práci doplňuje teorii o změně režimu vyvolané ze zahraničí o aspekt bezpečnostního dopadu na intervenujícího aktéra FIRC. Autorka předkládá hypotézu, že *změna režimu vyvolaná ze zahraničí má bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra*. Tato hypotéza platí s ohledem na míru naplnění dvou podmínek.

Podmínka č. 1: Cílený stát nemá vhodné prostředí pro FIRC

Cílený stát není vhodným státem pro FIRC jestliže:

- a) není ekonomicky rozvinutý,
- b) je etnicky heterogenní,
- c) nemá předchozí zkušenost s demokratickou formou vládnutí.

Pokud prostředí dané v cíleném státě před FIRC vykazuje tyto tři předpoklady, tak bude FIRC neúspěšná a může vést až k občanské válce (Downes and Monten, 2013, p. 94).

Podmínka č. 2: Intervenující aktér nemá komplexní strategii FIRC

Intervenující aktér by měl v rámci svého plánování a účasti na FIRC postupovat dle komplexní strategie, kterou autorka představila v části 2.4.2 a znázornila tabulkou č. 8. Komplexní strategie se skládá ze 4 hlavních pilířů:

- a) podpora mezinárodního společenství,
- b) vojenská technika a řízení operace,
- c) bezpečnostní stabilita v cílené zemi,
- d) práce s místními obyvateli.

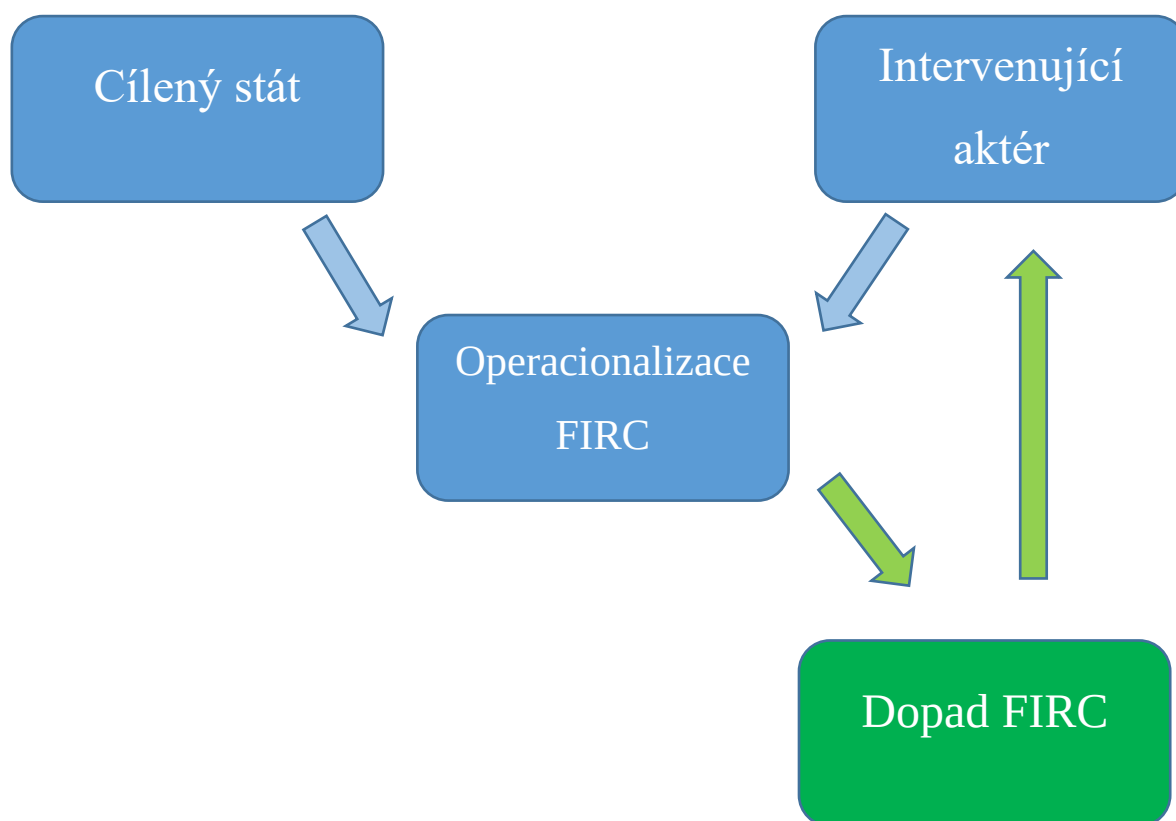
Pokud intervenující aktér nemá komplexní strategii, tak je FIRC neúspěšná. Neúspěch FIRC má jako přímý následek bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra v případě, že jsou splněny obě podmínky. Pokud je splněna pouze jedna z podmínek, bezpečnostní dopad může být mírnější. Autorka při plnění podmínek dává větší váhu komplexní strategii FIRC intervenujícího aktéra a předpokládá, že při jejím splnění lze i navzdory nevhodnému prostředí cíleného státu vést úspěšnou FIRC. Pokud je naopak v cíleném státě vhodné prostředí pro FIRC, ale intervenující aktér nemá komplexní strategii FIRC, tak je větší předpoklad k jejímu neúspěchu. Tento neúspěch má bezpečnostní dopad na samotného intervenujícího aktéra. Pokud není splněna ani jedna z podmínek, tak FIRC nemá bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra. Shrnutí hypotézy a očekávaného výsledku shrnuje následující tabulka.

Výsledek analýzy	Splnění podmínky č. 1	Splnění podmínky č. 2	Výsledek hypotézy
	Cílený stát nemá vhodné prostředí pro FIRC	Intervenující aktér nemá komplexní strategii FIRC	FIRC má bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra
1	Ano	Ano	Ano
2	Ne	Ano	Spíše ano
3	Ano	Ne	Spíše ne
4	Ne	Ne	Ne

Tabulka č. 10 – Podmínky bezpečnostního dopadu FIRC na intervenujícího aktéra

Zdroj: vytvořeno autorkou

Hypotézu bude autorka testovat na základě jednopřípadové studie FIRC v Libyi a bude postupovat na dle předložené metodiky zkoumání bezpečnostního dopadu FIRC. Autorka analyzuje politické, bezpečnostní, ekonomické, energetické a sociálně-kulturní faktory spojené se změnou režimu v Libyi a které mají potenciální dopad na evropský bezpečnostní prostor. Věnuje se pouze těm skutečnostem FIRC v Libyi, které ověří splnění dvou podmínek navržené hypotézy. V rámci analýzy případové studie FIRC se autorka drží následujícího schématu.

Graf č. 9 - Systematická analýza jednopřípadové studie FIRC v Libyi

Zdroj: vytvořeno autorkou

První část analýzy, která je v grafu znázorněna modrou barvou, bude naplní třetí kapitoly. Autorka se zaměří v první řadě na prostředí cíleného státu z hlediska faktorů, které mají vliv na operacionalizaci a potenciální výsledek FIRC. Dále bude zkoumán intervenující aktér z hlediska motivů angažmá na FIRC a z hlediska prostředí, které má vliv na operacionalizaci FIRC. Třetí kapitola disertační práce přinese odpovědi na dvě otázky klíčové pro ověření podmínek hypotézy:

- 1) Byla Libye vhodným cíleným státem pro FIRC?
- 2) Měli intervenující aktéři Francie a Velká Británie komplexní strategii pro FIRC?

Druhá část grafu znázorněná zelenou barvou bude naplní čtvrté kapitoly. V té se bude autorka zabývat dopady FIRC na intervenujícího aktéra a jeho bezpečnostní prostředí. Tato kapitola pak otestuje hypotézu autorky, že angažmá na FIRC přináší intervenujícímu aktérovi bezpečnostní dopad.

3. Prostředí aktérů a okolnosti FIRC v Libyi

Změna režimu v Libyi byla nastartována v polovině února 2011, kdy v několika libyjských městech vyústily protesty proti režimu Muammara Kaddáfího (Cowell, 2011). Dle různých svědectví (Avenue et al., 2011) na tyto protesty Kaddáfí reagoval nasazením vojenské techniky, armády a letectva, ačkoliv toto nikdy nebylo potvrzeno z oficiálních zdrojů (Black and Bowcott, 2011), což přiznal i tehdejší americký ministr obrany Robert Gates (U.S. DoD, 2011). Reakce mezinárodního společenství na podezření z porušování lidských práv byla stvrzena rezolucemi RB OSN s čísly 1970 ze dne 26. 2. 2011 a 1973 ze dne 17. 3. 2011. První z rezolucí především vyzvala libyjskou vládu k ukončení násilí a k ochraně jejích obyvatel a uvalila zbrojní embargo (UNSCR, 2011a). Navazující rezoluce 1973 pak autorizuje členské státy OSN, aby využily „veškerých nutných prostředků“ k ochraně civilistů, vyjma možnosti zahraničních okupačních sil na území Libye, a nařizuje bezletovou zónu nad libyjským územím (UNSCR, 2011b). Koalice států, která se ihned pustila do akce, byla sestavena v rámci Pařížského summitu dne 19. 3. 2011 (Reuters, 2011a). První letecké údery byly vedeny Francií, Velkou Británií, USA a Kanadou. Koncem března pak převzala vojenskou operaci v Libyi Severoatlantická aliance a pod názvem Operation Unified Protector ji vedla až do konce října 2011 (NATO, 2015). Vojenská operace docílila pádu režimu Muammara Kaddáfího a odstartovala dlouhá léta občanské války sužující Libyi.

V následující kapitole se autorka věnuje třem hlavním pilířům FIRC v Libyi: prostředí cíleného státu, prostředí intervenujícího aktéra a operacionalizaci FIRC. Autorka v rámci této kapitoly zjišťuje, že Libye nebyla vhodným cíleným státem pro FIRC a že intervenujícím aktérům, Francii a Velké Británii, chyběla komplexní strategie FIRC.

3.1 Libye a její prostředí z pohledu cíleného státu FIRC

V následující podkapitole autorka analyzuje prostředí v Libyi z hlediska cíleného státu, který byl vybrán intervenujícím aktérem pro FIRC. Cílený stát by pro předpoklad úspěšnosti FIRC měl být ekonomicky rozvinutý, etnicky homogenní a měl by mít předchozí zkušenost s demokratickými institucemi nebo reprezentativní formou vlády. Pak je velká šance, že FIRC proběhne hladce a při komplexní strategii post-konfliktní rekonstrukce může být takovýto cílený stát postupně úspěšně demokratizován. Naopak u cíleného státu, který je ekonomicky nerozvinutý, eticky heterogenní a bez předchozí zkušenosti s demokratickou formou vlády, hrozí neúspěch FIRC, který může vést k občanské válce (Downes and Monten, 2013, p. 94). Libye je ukázkou druhého příkladu, který představuje neúspěšnou FIRC s následkem

destabilizovaného prostředí a občanské války. Autorka analyzuje ekonomické, sociálně-kulturní a politické prostředí v Libyi, které bylo předpokladem neúspěšnosti FIRC.

3.1.1 Ekonomické a energetické prostředí v Libyi

Před samotným studiem ekonomických faktorů, které měly dopad na průběh a výsledek FIRC v Libyi je nutné porozumět ekonomickému prostředí v Libyi. To úzce souvisí s tím, za jakých podmínek přišel Muammar Kaddáfí k moci, jaký ekonomický systém v Libyi nasadil a po 42 let svého vládnutí prosazoval. Ekonomický rozvoj v Libyi začal roku 1959, kdy američtí prospektoři oznámili objevení ropných zdrojů ve východní části Libye. Další dekáda byla charakteristická růstem produkce a výnosů z tohoto nového energetického potenciálu. Nicméně cena nastavená zahraničními ropnými společnostmi byla konstantní a Libyjská vláda se tak musela soustředit na dostatečný objem produkce více. Důvodem byl strach z konfrontace těchto ropných společností, která by mohla zpomalit ekonomický rozvoj Libye (John, 2008). Ze začátku výnosy z ropné produkce rapidně rostly, z částky 40 mil. dolarů v roce 1962 vzrostly více než patnáctkrát na 625 mil. dolarů v roce 1967. Během 8 let od prvního vývozu se z Libye stal čtvrtý největší exportér ropy ve světě. Během této doby se Libye změnila ze stagnující na prudce rostoucí ekonomiku a státní deficit se proměnil v přebytek. S rokem 1969 libyjský export ropy přesáhl objem 3 milionů barelů denně. I přes tuto expanzi však výnosy z ropy na barel zůstaly mezi nejnižšími ve světě, protože cena byla nastavená příliš nízko (Bakar Mahmud and Russell, 1999). Když se Kaddáfí dostal roku 1969 k moci, jeho první ekonomické reformy byly mířené právě na ropné společnosti. Začal s nimi vyjednávat a jednání vždy skončila buď tím, že Kaddáfí získal většinovou kontrolu a nebo je kompletně znárodnil (Nathan Alexander, 1981). Od té doby se ropa v Libyi stala efektivním politickým a ekonomickým nástrojem (Stejskalová, 2018).

Dalším důležitým obdobím v ekonomické historii Libye byla éra po roce 1992, kdy OSN uvalila na Libyi ekonomické sankce kvůli nedostatečnému angažmá při vyšetřování dvou významných teroristických útoků (Deeb, 2000), kterými byly exploze dopravního letadla Pan Am 103 nad skotským městem Lockerbie a bombový útok letu UTA 772 nad Čadem a Nigerem. Sankce vedly k větší izolaci a měly za následek rostoucí nespokojenost v Libyi, což donutilo Kaddáfího režim na vyšetřováních spolupracovat. OSN nakonec sankce zrušilo, ale USA je i nadále ponechaly (John, 2008). Zrušení sankcí OSN přišlo v době, kdy globální poptávka po ropě sílila a spolu s tím rostly ceny ropy. Díky tomu libyjské výnosy prudce rostly v letech 1999-2003, přičemž přispívaly z 50 % k HDP, tvořily 97 % exportu a 75 % vládních výnosů. S ohledem na velkou závislost ekonomiky na ropě a zemním plynu tak nastala situace silné

státní kontroly nad tímto sektorem. Mezinárodní měnový fond v roce 2005 odhadoval, že 75 % zaměstnaných pracovalo ve státním sektoru, a soukromé investice tvořily pouhá 2 % HDP. Libyjská ekonomika také čelila velkému problému spojenému s nezaměstnaností – populace rostla velmi rychle a pracovní místa se utvářela příliš pomalu (IMF, 2005).

Poté, co OSN upustilo od sankcí proti Libyi, Kaddáfí spustil vlnu nových iniciativ v Africe a Evropě s cílem ukončit ekonomickou a politickou izolaci, ve které se Libye nacházela. Navzdory závazku směřování k ekonomické liberalizaci zůstával reálný posun v neropných odvětvích otázkou nejistoty (John, 2008). Proces liberalizace v odvětví ropy a zemního plynu byl však naopak velmi efektivní. Libye byla po dlouhou dobu atraktivní destinací pro evropské investice, zejména díky blízkosti ke klíčovým evropským trhům, relativně malým těžebním nákladům a vysoké obsahové kvalitě ropy. Toto nabylo na významu zejména tehdy, kdy OSN od sankcí upustilo, ale USA své společnosti i nadále blokovala v návratu do Libye. Když libyjská národní ropná společnost National Oil Corporation nabídla více než 140 nových ropných bloků v letech 1999-2000, celá řada evropských společností tuto nabídku využila a rozšířila si tak svá ropná pole (Ronald, 2007).

Velké libyjské ropné bohatství v kombinaci s malou populací 6 miliónů obyvatel umožnilo v Libyi nastavit poměrně vysoký životní standard ve srovnání se sousedními státy. I přes jednu z největších úrovní nezaměstnanosti v regionu - 20,7 % v roce 2009, 19,5 % v roce 2011 (Trading Economics, 2018) – byl v Libyi neustálý nedostatek pracovní síly, a to i s 1 milionem pracujících migrantů. Tito migranti tvořili velkou část uprchlíků, kteří opustili Libyi na počátku nepokojů v roce 2011 (Garland, 2012).

FIRC v Libyi v roce 2011 zapříčinila významný pokles ekonomického potenciálu, který se projevil v celé řadě oblastí. Podle Světové banky byla libyjská ekonomika blízko stavu kolapsu, protože jí politická patová situace a občanský konflikt brání těžit ze svého klíčového přírodního zdroje – ropy. S ropnou produkcí, která se dostala pouze na pětinu svého potenciálu, výrazně klesly výnosy, což zatlačilo fiskální a běžné účty do obrovských deficitů. Dinár rapidně ztratil na své hodnotě a míra inflace svými výkyvy reflektovala politickou situaci. K vyvrcholení došlo v roce 2012 a znovu v roce 2016, kdy se míra inflace blížila ke 30 % (World Bank, 2017). Politická a bezpečnostní nestabilita měla silný negativní vliv na libyjskou ekonomiku.

3.1.2 Sociálně-kulturní rámec FIRC v Libyi

Sociálně-kulturní faktory hrají klíčovou roli pro výsledek FIRC a fungování cíleného státu po ukončení vojenské operace. Jsou to především faktory spojené s obyvatelstvem cílené

země – mírou homogenity, kulturními tradicemi, historií, náboženstvím a úrovní vzdělanosti. Všechny tyto faktory musí intervenující stát velmi dobře analyzovat a na základě toho napláňovat druhou fázi FIRC, tedy post-konfliktní rekonstrukci spojenou s vytvořením podmínek pro fungování nového režimu. Pokud je kvalitně připravená vojenská operace a na ní navazující post-konfliktní rekonstrukce, mluvíme o komplexní strategii. FIRC v Libyi byla případem, kdy proběhla velmi efektivní vojenská operace, která byla všeobecně hodnocena jako velký úspěch. Nicméně ve druhé fázi, kdy měla být země po vojenské intervenci stabilizována, koalice vedená Francií a Velkou Británií selhala, svůj díl chyby na tom přiznal i bývalý americký prezident Barack Obama, který toto uvedl jako největší selhání – nepřipravenost koalice na to, co bude poté až Kaddáfí padne (Tierney, 2016). Následující podkapitola se bude věnovat analýze sociálně-kulturního prostředí v Libyi, které nebylo dostatečně analyzováno politickými představiteli, jejichž země se podílely na FIRC. Jako důsledek podcenění těchto faktorů se Libye po vojenské intervenci propadla do dlouhých let chaosu, který vykrystalizoval v krutou občanskou válku.

Libye je zemí, která jako by nikdy neměla být sjednocena. Tři hlavní regiony, Kyrenaika, Tripolsko a Fezzán, ze kterých byla v roce 1977 vytvořena Velká libyjská arabská lidová socialistická džamáhírija, mají tolik rozdílů, že jejich sjednocení se zdálo být téměř nemožné. Muammar Kaddáfí věřil a dokázal, že toto sjednocení bylo možné, když v roce 1969 převzal moc vojenským pučem, který svrhnul krále Idrise I. a vládl v Libyi pevnou rukou po celých 42 let. Ačkoliv se Kaddáfimu podařilo zemi sjednotit, za celou svoji vládu nevytvořil silné institucionální ukotvení a systém, který by umožnil fungování Libye i bez něho. Právě to je jeden z hlavních důvodů neúspěchu FIRC v Libyi, která měla skončit demokratizací Libye a namísto toho skončila civilní válkou (Stejskalová, 2018).

Občanská společnost v Libyi téměř neexistuje (Boose, 2013) s ohledem na tři hlavní faktory: heterogenní populace, tribalismus a způsob jakým Kaddáfí vedl zemi. Libyjská populace je založena na kmenovém uspořádání a v mnoha oblastech stále lidé sami sebe identifikují jako součást kmenu. Nejvíce tradičními kmeny jsou Warfallah, Magarha, Zintan, Obeidat, Zawiya a Kdadfa, ze kterého pocházel i Muammar Kaddáfí (Lellou, 2016). Kmenová struktura byla pro Libyi typická i za vlády krále Idrise I. a v letech 1951 až 1969 byla institucionalizovaná (Britannica, 2017). V té době měly nejvýznamnější roli a také největší počet křesel ve federální vládě kmeny z oblasti Kyrenaiky, ze které pocházel i král Idris I., a to i přesto, že kmeny v Tripolsku byly demograficky silnější (Haimzadeh, 2011). S Kaddáfího vládou se to opět

změnilo, protože prosazoval naopak ty kmeny, které byly bližší jemu. Původ obyvatel Libye proto hraje odjakživa velkou roli v rámci jejich vlastní identifikace (Stejskalová, 2018).

Mezi obyvateli z regionů Kyrenaika, Tripolska a Fezzánu jsou velké rozdíly. Tripolsko je všeobecně přijímáno jako nejvíce rozvinutý region. Lidé, kteří se zde narodí, sami sebe vnímají jako Libyjce a cítí zodpovědnost za rozvoj Libye (Lellou, 2016). Od revoluce v roce 1969 byla ta nejdůležitější rozhodnutí přijímána právě v Tripolsku, jelikož Kaddáfí udělal hlavní město z Tripolisu a tento statut sebral městu Benghazi v regionu Kyrenaiky. Kyrenaika, která je regionem s nejsilnější kmenovou strukturou, byla pro Kaddáfího odjakživa nejvíce problematickou oblastí. Opozice se vytvářela právě v Kyrenaice, která spolu s příchodem Kaddáfího ztratila svoji pozici. Fezzán je oblastí s extrémním klimatem. Skládá se převážně z pouští a drsných skal, a s ohledem na polohu v jihozápadní části má obyvatelstvo Fezzánu blíže k subsaharské Africe než k Blízkému východu. Náročné klimatické prostředí způsobilo tendenci utváření silného kmenového uspořádání. Tyto tři regiony fungovaly každý samostatně po více než tři tisíce let, než přišlo sjednocení. Liší se klimatem, strukturou obyvatel a také jazykem – arabština má v každém z těchto regionů zcela jiný dialekt a často si tak Libyjci z různých regionů nerozumí ani mezi sebou (Stejskalová, 2018). Libye má kolem 6,5 milionu obyvatel s ročním nárůstem kolem 1 %. Gramotnost je na úrovni 91 %, školní docházka je povinná pro všechny děti od 6 do 14 let a je zdarma. 17 % obyvatel pracuje v zemědělství, 24 % v průmyslové oblasti a 59 % ve službách. Dominantní je státní sektor, který zajišťuje 70 % všech pracovních míst (PRS, 2018).

Náboženství je v Libyi jeden z nejsilnějších faktorů ovlivňujících fungování společnosti. Téměř 97 % Libyjců jsou muslimové a většina z nich spadá do sunnitské odnože islámu. Dále je v Libyi malá komunita křesťanů, z většiny tvořena egyptskou křesťanskou církví (CIA, 2019). Po pádu Kaddáfího režimu v roce 2011 vznikla spousta ozbrojených milic vytvořených extremistickými skupinami ultrakonzervativních proudů islámu, přičemž jednu z největších hrozeb tvořil Islámský stát (IS). Pro skupiny jako IS byla Libye relativně klidným prostředím ve srovnání s Irákem nebo Sýrií, kde musely tyto skupiny denně čelit hrozbě leteckého bombardování koalicí vedenou USA. V Libyi IS a další silnější ozbrojené skupiny obsadily některé oblasti bohaté na nerostné suroviny a získaly tak zdroj pro financování svých teroristických aktivit (Besheer, 2015).

3.1.3 Politické prostředí v Libyi

Na vývoj občanské společnosti v Libyi měl velký vliv právě Muammar Kaddáfí, který společnost formoval a vedl po 42 let, měl tedy silný vliv na celé dvě generace. V době svého

působení zakázal politické strany a povoleno bylo pouze pár organizací, které lze klasifikovat jako občansko-společenské (Mattes, 2016). Kaddáfího způsob vládnutí byl založený na unikátním mixu islámského socialismu, arabského a afrického nacionalismu a byl obohacený o prvky přímé demokracie. Tento způsob vládnutí byl unikátní a charakteristický pouze pro Libyi, v rámci MENA regionu šlo o velmi progresivní a jedinečný styl (Stejskalová, 2018).

Kaddáfí odmítal tradiční demokracii, protože ji viděl jako systém, který umožňuje menšině řídit většinu. Nepodporoval také formu parlamentu, který reprezentuje lid, protože dle jeho názoru zvolení reprezentanti vytvořili bariéru mezi vládou země a jejím lidem. Jak je uvedeno v Zelené knize, která byla filozofickým základem Kaddáfího myšlení, *„parlament je původně založen k tomu, aby reprezentoval lid, ale to je samo o sobě nedemokratické, protože demokracie znamená autoritu lidu, nikoliv autoritu jednání ve jménu lidu. Samotná existence parlamentu znamená absenci lidu“* (Gaddafi, 2016). Opravdovou demokracií byla pro Kaddáfího pouze přímá demokracie ve smyslu přímé participace lidí na rozhodovacím procesu. Tím, že toto byl jeden z hlavních principů vládnutí, který Kaddáfí lidem vštěpoval po dlouhou dobu svého působení, zůstal v nich zakořeněný. Pro Libyjce bylo velmi nepřírozené po FIRC přijmout autority, které fungovaly na jiných principech. I to je jeden z důvodů, proč se v Libyi od roku 2014 objevily dva parlamenty, které se nemohou domluvit na tom, který je legitimní, přitom běžná populace s ohledem na Kaddáfího výchovu vůbec v princip parlamentu jako takového nevěří. (Stejskalová, 2018). Změna režimu je proto velmi obtížná. Libye byla dle nástroje *Democracy Index* v průběhu Kaddáfího vlády hodnocena jako autoritářský režim. Tohoto zařazení se Libye nezbavila ani po FIRC a v rámci měřených kategorií zůstala autoritářským režimem i v roce 2018, tedy sedm let po pádu autoritářského vládce (EIU, 2019).

Kaddáfího pojetí demokracie se projevilo i v konceptu právního státu. Kaddáfí odmítal princip výborů a shromáždění, které by vytvářely zákony společnosti platící pro širokou veřejnost. Přírozené právo bylo zakotveno v tradicích a náboženství a jakákoliv ústava založená na těchto principech byla ospravedlnitelná, ale byla zároveň přizpůsobená potřebám vlády. Kaddáfí podporoval myšlenku, že náboženství je nejvyšším dohledovým instrumentem, který zahrnuje veškeré potřeby společnosti a umožňuje lidem přirozeně regulovat své chování. Jeho koncept společenského dohledu byl založen na jednoduché myšlence společnosti, která se sama reguluje na základě tradic a náboženství (Gaddafi, 2016).

Po porážce Muammara Kaddáfího v roce 2011 byly zničeny politické a administrativní struktury, což vedlo krátkodobě k vytvoření vakua umožňujícího určitý rozvoj občanské společnosti. V krátké době se tak rozvinuly stovky nevládních organizací, k roku 2014 jich bylo

registrováno téměř 4000. Vytváření politických stran začalo koncem roku 2011, jelikož parlamentní volby byly naplánovány na rok 2012 (Mattes, 2016). Kaddáfího syn, Sajf al-Islám, se objevil v televizním vysílání, aby Libyjce varoval. Prohlásil, že Libye je tradičně složená z kmenů a klanů a nyní bude následovat občanská válka (Press, 2010). Bohužel měl pravdu, protože několik let po FIRC se Libye skutečně ocitla v občanské válce a společnost byla rozdělena do tisíců malých ozbrojených milicí, které proti sobě bojovaly (Boose, 2013).

3.1.4 Role médií při průběhu FIRC

Obtížnost spojená s vytvořením kvalitní a stabilní občanské společnosti je z velké části daná fungováním médií v Libyi. Za režimu Kaddáfího patřila většina mediálních kanálů přímo vládě (Stejskalová, 2018). Média v té době spadala pod státní korporaci *Libyan Jamahiriya Broadcasting Corporation* a nejdůležitějšími kanály byly *Great Jamahiriyah TV* a *Great Jamahiriyah Radio* (Press, 2010). Tyto mediální kanály přestaly fungovat, když jejich budovu obsadili protivládní rebelové dne 22. srpna 2011 (Halliday, 2011; Reuters, 2011b). Kaddáfího vláda vlastnila pouze jeden tištěný týdeník (*Al Jamahiria*), ostatní vlastnily privátní společnosti, ale vždy měly provládní rétoriku (Press, 2010). Kaddáfího syn Sajf al-Islám byl v jednu dobu považován za reformistu a sám si také založil dvoje soukromě vlastněné noviny, které si i stěžovaly na vládní politiku Muammara Kaddáfího, ale cílem nebylo vyzvat svrhnout jeho režim (Thorne, 2014). Kaddáfí také kontroloval všechny civilní komunikace a kvůli zákazu dovozu satelitních telefonů byla libyjská populace nucena využívat státem kontrolované sítě a vybrat si jednoho ze dvou státem vlastněných velkých operátorů (Ripley, 2011).

V období měsíců po FIRC založili Libyjci nezávislá média, aby pokryli bublinu vzniklou po pádu státní korporace, která až do svržení režimu spravovala většinu mediální komunikace. Tato média se snažila shromažďovat co nejvíce objektivních informací a byla velká naděje, že se podaří vytvořit prostředí pro svobodu slova. Nicméně, ani s novou vládou, která se pokoušela převzít kontrolu nad zemí po pádu Kaddáfího, se situace v oblasti mediální svobody nezlepšila. Všeobecný národní kongres¹³ (General National Congress, GNC) schválil zákon, který umožňoval cenzuru médií, která nějakým způsobem kritizovala změnu režimu 2011, oslabovala bezpečnost, nebo propagovala neshody mezi Libyjci. Tento zákon byl původně cílený na dvě televizní stanice, které byly i po změně režimu naladěné na rétoriku ve prospěch Muammara

¹³ Všeobecný národní kongres (General National Congress) je oficiální název libyjské legislativní autority, která byla zvolena v červenci 2012 a vládla v Libyi až do roku 2016, kdy převzala moc Nejvyšší rada státu (High Council of State).

Kaddáfího. Nicméně kvůli vágní formulaci byl tento zákon aplikovatelný i na mnohem širší spektrum mediálních kanálů a tím umožnil další formu všeobecné cenzury (Thorne, 2014).

Významnou roli měly v procesu FIRC v Libyi sociální sítě, které umožnily domácím a mezinárodním divákům sledovat konflikt v Libyi doslova v přímém přenosu. Vojenská intervence v Libyi navíc dala sociálním sítím nový mezinárodní význam, protože to bylo poprvé v historii kdy sociální sítě přinesly v reálném čase přenos velkého konfliktu, který zahrnoval NATO, USA a další armádní síly. V prvních dnech libyjského povstání to byly právě Twitter, Youtube a Facebook účty opozičních skupin, které byly hlavním zdrojem informací o tom, co se v Libyi odehrává (Ripley, 2011). Navíc to byla média, která byla schopna na situace reagovat rychleji než státem vlastněná média, a proto také byla schopná svoji verzi situace mezinárodní veřejnosti zprostředkovat mnohem rychleji než protistrana.

V březnu 2011, těsně po pádu Benghází, dal Kaddáfí příkaz vypnout všechny mobilní služby a pevné linky na východě země a všechna mobilní data a SMS zprávy po celé zemi. Chtěl zabránit tomu, aby mezi sebou opoziční skupiny mohly komunikovat a aby skrz sociální sítě ovlivňovaly domácí a mezinárodní publikum. Opozičním skupinám se povedlo obnovit mobilní telefonní pokrytí v dubnu 2011 v omezeném množství ve východní části zemi. Toto obnovení komunikačních sítí a internetu s sebou přineslo další úlohu sociálních sítí v rámci FIRC v Libyi – asistenci ozbrojeným silám. Lidé tweetovali cílené informace, které NATO mohlo využívat pro letecké údery proti Kaddáfího jednotkám. Ačkoliv NATO tvrdilo, že letecké údery nebyly vedeny na základě tweetů z Libye, hrál nástroj sociálních sítí důležitou roli pro průzkum oblasti (Ripley, 2011).

Několik zahraničních novinářů, většinou britští a američtí zaměstnanci stanic BBC, Sky, CNN, Fox, Reuters, Associated Press a Chinese television (Sherwood, 2011) bylo přítomno v Libyi od počátku konfliktu začátkem roku 2011. Tito novináři pracovali pod úzkým dohledem libyjské vlády a nemohli svobodně cestovat. Z toho důvodu mezinárodní zpravodajské organizace často spoléhaly na mobilní reportáže lidí, kteří byli zrovna v terénu. Tím pádem ale média nemohla ověřit získané informace a tak je musela prezentovat jako „prohlášení“ nebo „nepodložená tvrzení“ spíše než jako faktické zprávy (BBC, 2011a). Omezení a snaha Kaddáfího vlády kontrolovat režim pokračoval až do chvíle, kdy vláda musela uprchnout z Tripolisu (Stejskalová, 2018). Kaddáfího opozice k médiím přistoupila zcela jinak a jakmile získala teritoriální základnu v Benghází, umožnila zahraničním novinářům, aby se k nim připojili. Tito novináři mohli naopak v rámci oblastí kontrolovaných opozicí cestovat kam chtěli a mohli mluvit s kýmkoliv chtěli (Al Jazeera, 2011a). Tento přístup k novinářům

a relativní svoboda cestování spolu s jejich přirozenou sympatií pro opoziční rebely bojující proti diktátorskému režimu bezpochyby pomohla opozici a naopak znemožnila Kaddáfího vládě informovat domácí a mezinárodní publikum dle svého vlastního úhlu pohledu (Stejskalová, 2018).

3.2 Prostředí Francie a VB z hlediska angažmá intervenujících aktérů FIRC

Pro analýzu procesu utvoření politického rozhodnutí o angažmá na FIRC v Libyi je klíčové uvědomit si, kteří aktéři na tomto procesu participovali a jaká byla jejich role. Klíčovými a nejvíce aktivními státy byly od počátku nepokojů v Libyi Francie a Velká Británie. V zastoupení francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho a britského premiéra Davida Camerona byly nejaktivnějšími hlasy v Evropě, prosadily bezletovou zónu na půdě OSN i přes počáteční skepticismus EU a NATO a chopily se vedení vojenské intervence zahájením masivní letecké kampaně. I přes známou intervencionistickou politiku v MENA regionu se v případě Libye Spojené státy americké držely v pozadí. Jejich role je označována pojmem „*leading from behind*“ (Chesterman, 2011), neboli vedením z pozdálí. Oba tyto státy v době vypuknutí konfliktu v Libyi patřily do první skupiny států zóny vlivu č. 1 (viz tabulka č. 3) – ležely v Evropě a byly členy všech tří organizací formujících evropský bezpečnostní prostor – EU, NATO a OBSE. Francie a Velká Británie byly také jedinými evropskými jadernými velmocemi (SIPRI, 2018).

Celkově se na FIRC v Libyi podílelo několik typů aktérů: mezinárodní organizace, regionální uskupení a státy. Důležitým aktérem byla OSN jednající prostřednictvím Rady bezpečnosti. Rezoluce RB OSN 1970 a 1973 zmobilizovaly mezinárodní společenství a odstartovaly vojenskou intervenci v Libyi. Z vojenského hlediska pak byla dalším klíčovým aktérem Severoatlantická aliance, která vojenskou operaci koncem března 2011 převzala a vedla ji až do října téhož roku. Aktéři s menší mírou angažmá pak byly Africká unie a Liga arabských států.

Je nutné zdůraznit, že všichni důležití sekundární aktéři byli od počátku nepokojů skeptičtí vůči vojenské intervenci v Libyi. Jejich pozdější zapojení do procesu FIRC bylo reakcí na lobby Francie a Velké Británie, které vojenskou intervenci prosadily. Důležitá jednání na půdě EU a NATO, která probíhala v období mezi rezolucemi 1970 a 1973, tedy začátkem března 2011, však byla plná rozporu. Již v té době prosazovala možnost bezletové zóny zejména Francie zastoupená prezidentem Nicolasem Sarkozym a Velká Británie zastoupená premiérem Davidem Cameronem. Mimořádný summit EU v Bruselu dne 11. 3. 2011 bezletovou zónu

odmítl, přičemž hlavními kritiky tohoto řešení byly německá kancléřka Angela Merkel a vysoká představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Catherine Ashtonová (Traynor and Watt, 2011). Bezprostředně po schválení rezoluce 1973 RB OSN pak uspořádal Nicolas Sarkozy Pařížský summit dne 19. 3. 2011. Zde byl naplánován postup při uplatňování všech nezbytných prostředků k ochraně libyjských civilistů a byla ustanovena koalice, která se chopila v čele s Francií a Velkou Británií vojenské operace. Ta byla zahájena ještě téhož dne (Reuters, 2011a). Skeptické bylo zpočátku i NATO, které převzalo velení vojenské intervence v Libyi až po 10 dnech aktivní letecké a námořní kampaně (NATO, 2015). I přes počáteční neshody mezi evropskými politickými lidry bylo pak finální rozhodnutí zpečetěné v rezoluci 1973 prezentováno jako společný evropský postup. Tehdejší tiskový mluvčí francouzského ministerstva zahraničí, Bernard Valero, prohlásil: „*I přes všechny negativní komentáře Libye ukazuje, že existuje politická a diplomatická dynamika evropského uskupení a aktivní evropský hlas u světových událostí*“ (Erlanger, 2011).

3.2.1 Kontext politického rozhodnutí Francie a Velké Británie o angažmá na FIRC

Francie a Velká Británie byli nejaktivnějšími aktéry, kteří se podíleli na rozhodnutí účastnit se FIRC v Libyi a lobovali za to, aby se do akce zapojilo mezinárodní společenství. Bylo to tedy v první řadě jejich politické rozhodnutí, které stálo na počátku dynamického procesu, jehož vyvrcholením byla rezoluce 1973 vedoucí k FIRC v Libyi. Otázkou tedy je, co stálo za tímto politickým rozhodnutím, jaké byly motivy, stav poznání, sociální kontext a další faktory. V případě FIRC v Libyi to bylo politické rozhodnutí dvou evropských mocností, které mělo silný dopad na bezpečnostní situaci v Libyi, v regionu severní Afriky a v důsledcích i na evropský bezpečnostní prostor.

Politické rozhodnutí je dáno možnostmi a pravomocemi, které umožňuje politický systém v zemi. V případě Francie je to poloprezidentský model se silnou rolí parlamentu. Současná francouzská ústava vycházející z Páté republiky platí od roku 1958 a je založena z velké části na principech, které prosadil generál Charles de Gaulle. Vláda se zodpovídá parlamentu, který je složen ze dvou komor (Národní shromáždění a Senát) a prezident se zodpovídá přímo lidu. Prezident, který je volen na 5 let maximálně dvě funkční období za sebou, má silné pravomoci. Jmenuje předsedu vlády, předsedá Radě ministrů, je vrchním velitelem ozbrojených sil, jednou za rok může rozpustit Národní shromáždění a má právo svolat referendum. Tyto pravomoci se ještě násobí, je-li vyhlášen výjimečný stav, nicméně v té době nesmí prezident rozpustit Národní shromáždění (French Constitution, 1958). Významná role francouzského prezidenta se ukázala i v případě FIRC v Libyi, kde byl hlavní tváří celého procesu vyjednávání a následné

vojenské intervence právě tehdejší francouzský prezident Nicolas Sarkozy. Pozici v rámci Národního shromáždění měl Nicolas Sarkozy v době politického rozhodnutí o angažmá na FIRC v Libyi příznivou, v období 2007 – 2012 měla jeho strana Unie pro lidové hnutí (Union pour un mouvement populaire) silnou koaliční většinu společně se stranami Nový střed (Nouveau Centre) a Hnutím pro Francii (Mouvement pour la France) (Assemblée nationale, 2019).

Velká Británie je z hlediska politického systému konstituční monarchií, kde je panovník hlavním představitelem státu a v čele výkonné moci stojí předseda vlády. Výkonná moc je vedena vládou Spojeného království a částečné pravomoci jsou přeneseny na vládu Skotska, Severního Irska a Walesu. Parlament se skládá ze dvou komor, Sněmovny lordů a Dolní sněmovny. Parlamentní systém se řídí Westminsterským modelem, kdy jsou členové vlády voleni z členů Dolní sněmovny. Předsedou vlády pak bývá nejčastěji lídr strany nebo koaliční strany, která má v Dolní sněmovně většinu (UK Parliament, 2019). Britský premiér reprezentuje Velkou Británii v zahraničí, na konferencích, summitech a je aktivním hráčem na poli britské zahraniční politiky. Ozbrojené síly může nasadit při souhlasu britských ministrů obrany a zahraničních věcí, dohlíží nad vnitrostátní bezpečností prostřednictvím plánování, jmenování vedoucích tajných služeb apod. (UK Parliament, 2011). Reálná politická moc britského premiéra však především závisí na většině, kterou má jeho strana či vládnoucí koalice v parlamentu a také na tom, jak moc je jeho strana či vládnoucí koalice sjednocená. David Cameron, který byl ve funkci britského premiéra v letech 2010–2016, pochází z Konzervativní strany. Po všeobecných volbách v roce 2010 nastala poprvé od druhé světové války situace, kdy žádná z politických stran nezískala většinu. David Cameron proto sestavil většinovou koalici společně s Liberálně demokratickou stranou vedenou Nickem Cleggem (UK Government, 2010a). Z hlediska účasti na FIRC v Libyi bylo pro Camerona důležité, že posty ministra zahraničí a ministra obrany byly obsazeny jeho spolustraníky z Konzervativní strany. Ministrem zahraničí byl v letech 2010–2014 William Hague, ministrem obrany byl v letech 2010–2011 Liam Fox, kterého po rezignaci nahradil Philip Hammond a byl ve funkci do roku 2014 (UK Government, 2019).

Francie i Velká Británie za sebou mají dlouhou historii aktivistické zahraniční politiky, která vyvrcholila u obou mocností érou kolonizace. Jejich snaha o uchování aktivní role na mezinárodním poli pokračovala i po druhé světové válce. Francie si jako svoji platformu vybrala právě Evropu a prostřednictvím Evropské unie a její společné zahraniční a bezpečnostní politiky prosazuje svoji agendu a své zájmy. Byla to právě Francie, která byla hlavním

architektem SZBP a po přijetí Lisabonské smlouvy cílí na takovou úroveň evropské integrace, která by zajistila EU pevnou pozici v rámci světového multipolárního řádu a Francie by se stala hlavním pilířem v rámci evropské konfigurace (Lakomy, 2011, p. 134). Velká Británie naopak tradičně tíhne k britsko-americké spolupráci, která probíhala od dob studené války a je označována pojmem „*zvláštní vztahy*“ (special relationship) (Wallace and Phillips, 2009). Tradice zvláštních vztahů pokračovala i mezi britským premiérem Davidem Cameronem a 44. americkým prezidentem Barackem Obamou (Reuters, 2017a). Velká Británie proto jako hlavní platformu pro prosazování svých zahraničněpolitických otázek s vojenskou dimenzí tradičně využívá Severoatlantickou alianci a využívá svého partnerství s USA.

Zajímavým momentem u politického rozhodnutí angažmá na FIRC v Libyi bylo, že u obou mocností selhalo prosazení jejich rozhodnutí na jimi tradičně využívaných platformách. Francii se nepodařilo přesvědčit EU na Bruselském summitu dne 11. 3. 2011, Velká Británie zase neuspěla v rámci severoatlantické spolupráce a neprosadila myšlenku vojenské intervence v Libyi na půdě NATO. V rámci NATO byly hlavními blokátory vojenské intervence v Libyi Německo a Turecko. Německo považovalo bezletovou zónu a vojenskou akci jako příliš radikální řešení. Turecko nechtělo svým souhlasem ohrozit vlastní pozici a vztahy s dalšími arabskými státy, a hledělo i na turecko-libyjské obchodní vztahy (Head, 2011), jelikož v době konfliktu pracovalo na libyjském území více jak 25 000 Turků (Lindström and Zetterlund, 2012). Francie i Velká Británie pak své lobby přenesly na mezinárodní úroveň, kde se podařilo prosadit rezoluci 1973. Možná právě kvůli tomu, že se k operaci NATO i EU tvářily skepticky a neúčastnily se bezprostředně vojenské intervence v Libyi. Prvotní letecká kampaň byla vedena Francií a Velkou Británií za účasti USA a Kanady, přičemž NATO ji převzalo až po několika dnech.

Z hlediska průzkumu veřejného mínění ohledně vojenské intervence Francie a Velké Británie v Libyi byla veřejnost názorově rozdělená, přičemž ve Francii byla podpora vojenské intervence v Libyi jednoznačně silnější než ve VB. Prvotní průzkumy veřejného mínění vedené ve Velké Británii ukazovaly odlišné výsledky s ohledem na to, jakým způsobem byly otázky položeny. Na otázku „*Myslíte si, že Velká Británie, Francie a USA dělají správně nebo špatně při vojenské intervenci v Libyi?*“, odpovědělo 45 % respondentů, že je pro zásah a 36 % s ním nesouhlasilo. Na otázku „*Je pro VB správné vojensky zasáhnout proti silám plukovníka Kaddáfího v Libyi?*“ odpovědělo 35 % souhlasně s vojenským zásahem a 43 % bylo proti (Wells, 2011). Rozdíly v odpovědích mohou být pomocí multidisciplinárního přístupu oborů sociologie, psychologie a behaviorální ekonomie vysvětleny vlivem formy položení otázky na

úvahu respondenta a jeho následnou odpověď (Desimone and Floch, 2004; Perla, 2011; Schaeffer and Presser, 2003; Tomz and Weeks, 2013). Závěrem těchto průzkumů, které ve VB probíhaly 18. – 22. 3. 2011, byla nejistota široké veřejnosti ohledně toho, zda by se VB a další mocnosti měly do vojenské intervence v Libyi zapojit. Ve Francii naopak průzkumy veřejného mínění ukázaly silnou podporu, některé průzkumy mluví o souhlasu 64% (IPSOS, 2011), některé až 66 % (Staff, 2011) široké veřejnosti s vojenskou intervencí v Libyi.

3.2.2 Motivy politického rozhodnutí Francie a Velké Británie o angažmá na FIRC

Motivů, které mohly vést Francii a Velkou Británii k politickému rozhodnutí aktivního angažmá na FIRC v Libyi, existuje celá řada. Některé z nich jsou jasně dané rétorikou francouzských a britských politických představitelů. Jiné jsou předmětem mnoha studií, vyšetřování, anebo jsou vyvoditelné z kontextu událostí, které FIRC předcházely nebo následovaly. V následující podkapitole autorka postupně projde veškeré možné motivy a pro přesnost budou v závěru podkapitoly přehledně klasifikovány do tabulky, kde bude jasné, které motivy byly *přímé* neboli otevřeně prezentovány politickými lídry a které *nepřímé*, tedy odvoditelné či hypotetické.

Francie a VB měly několik společných motivů, které je mohly vést k rozhodnutí o angažmá na FIRC v Libyi. Prvním z motivů, který byl také nejvíce veřejnosti prezentován a byl základem pro prosazení intervence na půdě OSN, byl princip Responsibility to Protect, tedy zodpovědnost mezinárodního společenství za ochranu libyjských civilních demonstrijících občanů (Green, 2019). Dalším z motivů mohla být bilaterální dohoda o obraně, kterou Francie a Velká Británie podepsaly v listopadu 2010. Ve společném prohlášení tehdy Cameron a Sarkozy označili dohodu jako „*snahu o zlepšení schopnosti kolektivní obrany skrz spolupráci britských a francouzských armád, což přispěje k více schopným a efektivním obranným silám, a nakonec přispěje ke kolektivní schopnosti NATO a Evropské obrany*“ (UK Government, 2010b). Velmi silným společným motivem byl strach z rostoucí migrační vlny, která by mohla být posílena v případě, že by Kaddáfí pokračoval v potlačování opozice a stále více Libyjců by se rozhodlo k opuštění země. Libye v destabilizovaném stavu také znamená větší propustnost migrantů ze střední Afriky, kteří tak snáze proniknou do Evropy. Snaha o potlačení migrační vlny prostřednictvím vojenské intervence se však ukázala jako nevhodná, jelikož ani po svržení režimu Muammara Kaddáfího opozice nezískala v zemi dostatečnou podporu a destabilizace se tak ještě prohloubila a vyústila do dlouhé a ničivé občanské války, která s sebou nese mnohem horší migrační potenciál.

Francie měla k účasti na FIRC v Libyi celou řadu dalších potenciálních motivů. Prvním z nich byla nutná snaha ukázat proaktivnější přístup, který Francii chyběl u jiných arabských států v období probíhajícího arabského jara. Francii trvalo velmi dlouho, než podpořila revoluční hnutí například v Tunisku nebo Egyptě (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 21). V době eskalace rozhodnutí FIRC v Libyi navíc francouzská vláda čelila velké kritice kvůli velmi úzkým konexím mezi tehdejší francouzskou ministryní zahraničí Michèle Alliot-Marie a tehdejším tuniským prezidentem Zínem Abidínem bin Alím. Alliot-Marie v prosinci 2010 cestovala do Tuniska na dovolenou, kde využívala soukromé letadlo patřící tuniskému byznysmenovi napojeného přímo na prezidenta. Krátce nato nabídla prezidentovi bin Alímu „světově proslulé“ francouzské bezpečnostní složky, které pomohou potlačit protivládní povstání, přičemž tři dny nato musel bin Alí uprchnout ze země (Willsher, 2011a). Alliot-Marie kvůli této aféře v únoru 2011 rezignovala ze své funkce (BBC, 2011b).

Ani sám Nicolas Sarkozy neměl na jaře 2011 dobrou úroveň popularity. Průzkumy začátkem března 2011 ukazovaly, že s jeho politikou nesouhlasí téměř 70 % francouzské populace a bylo nutné vylepšit skóre před blížícími se prezidentskými volbami v dubnu 2012 (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 22). Vojenská intervence v Libyi Sarkozymu druhé prezidentské období nezajistila, nicméně jeho popularita po zásahu vzrostla, a to do takové míry, že v září 2011 uvedlo 72 % respondentů, že Sarkozy dobře hájí francouzské zájmy v zahraničí (Reuters, 2011c). Bylo evidentní, že se Sarkozy snažil najít silný politický krok, který by ukázal Francouzům a světu jeho rychlé rozhodovací schopnosti a vojenskou sílu. Libye se nabízela jako vhodné řešení z geografického a logistického hlediska (Lindström and Zetterlund, 2012, pp. 22–23). Libyjská armáda nebyla příliš silná, proto Sarkozy tolik neriskoval. Navíc byla francouzská letadlová loď Charles de Gaulle v té době umístěna v přístavu Toulon ve Středozemním moři a bylo tedy logisticky nenáročné ji přemístit (Reuters, 2011d).

Francie měla v Libyi ekonomické a energetické zájmy. Ačkoliv Libye v době před FIRC zajišťovala pouhých 2 % světových zásob ropy, jednalo se o ropu velmi dobré kvality, kterou šlo dobře rafinovat do benzínu s ohledem na nízký obsah síry (Leonard, 2011). 85 % celkového objemu libyjského exportu ropy šlo do Evropy, z toho 29 % do Itálie, 14 % do Francie a 11 % do Německa. Ve Francii importovaná ropa z Libye tvořila téměř 10 % celé spotřeby (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 23). Motivem pro politické rozhodnutí participace na FIRC mohly tedy být i zájmy v energetické oblasti, navíc pokud by francouzské jednotky pomohly opozičním silám převzít kontrolu nad ropnými oblastmi, mohla by Francie z libyjské ropy těžit ještě více (Forbes, 2011). Dalším velkým motivátorem politické akce v Libyi byl francouzský

zbrojní průmysl, který patří k nejsilnějším v Evropě. Vzájemná závislost u francouzsko-libyjských vztahů v této oblasti byla daná i rostoucím objemem libyjských zbrojních nákupů z Francie, které v letech 2004, kdy EU uvalila na Libyi zbrojní embargo, až do roku 2011 dosáhly hodnoty půl miliardy dolarů (Forbes, 2011). V letech 2005 – 2009 Francie vystavila vývozní licence na zbraně do Libye v hodnotě 210 milionů EUR (Rogers, 2011). V oblasti posílení francouzského zbrojního průmyslu se také spekuluje o snaze Francouzů předvést v akci víceúčelový stíhací letoun Dassault Rafale, který se v té době dobře neprodával, a Libye představovala pro Francouze příležitost ukázat jej potenciálním zákazníkům (Reuters, 2011e). Paradoxem bylo, že mohly bojovat proti francouzským stíhačkám Mirage, které Francie koncem 70. let 20. století prodala Libyi (Kolodziej, 2014, pp. 359–361) a které souhlasila přebudovat krátce před intervencí v březnu 2011 (Reuters, 2011e).

Jedním z důležitých bodů francouzského aktivního vedení vojenské intervence v Libyi byla příležitost „otestovat“ francouzské obnovení členství v NATO, které Nicolas Sarkozy prosadil v roce 2009 (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 24). Na domácí půdě Sarkozy prokázal, že NATO je schopno následovat francouzské zahraničněpolitické zájmy, když převzalo i přes počáteční skepticismus velení operace v Libyi. Na půdě NATO pak ukázal vojenskou sílu, rychlou rozhodovací schopnost a flexibilitu plnohodnotného člena NATO.

Velká Británie měla od počátku jednání o účasti na FIRC požadavek na tři podmínky, které musí být splněny. Zaprvé, vojenský zásah musel být prokazatelně nutný. Zadruhé, musel mít právní základ, a zatřetí, musel mít regionální podporu (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 37). Tyto podmínky následně převzala i Severoatlantická aliance (NATO, 2011a). Všechny tyto podmínky byly před samotnou vojenskou intervencí splněny. Panoval všeobecný názor, že situace v Libyi je natolik ohrožující pro civilisty, že je vojenský zásah nevyhnutelný. Právní základ dala celé operaci rezoluce 1973 RB OSN. Regionální souhlas pak byl vyjádřen prostřednictvím Ligy arabských států, která požádala RB OSN o zajištění bezletové zóny nad Libyi (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 37). Kromě toho se Davidu Cameronovi podařilo obhájit vojenskou intervenci i na domácí půdě a flexibilně zapojení VB schválit v rámci nově ustanovené Národní bezpečnostní radě (National Security Council, NSC). Otázkou však bylo, proč měla VB na samotném angažmá v Libyi zájem. Samotné rozhodnutí o vojenské intervenci v Libyi totiž bylo velkým překvapením jak pro NSC, tak i pro britské ministerstvo obrany (Cameron et al., 2010). Národní bezpečnostní strategie, která vyšla pár měsíců před rozhodnutím angažmá na FIRC v Libyi, totiž nenasvědčovala tomu, že by se VB měla rozhodnout v Libyi vojensky zasahovat. Libye totiž v rámci bezpečnostní strategie nebyla

zařazena mezi 15 prioritních úkolů, které byly označeny jako bezpečnostní zájmy VB. David Cameron se také snažil vyhnout formě liberálního intervencionismu, který byl typický pro jeho předchůdce Tonyho Blaira (Goulter, 2015, p. 157). Jedna z možných odpovědí je, že hlavním motivem zásahu bylo dodržování principu zvláštních vztahů s USA. Ve chvíli, kdy USA prohlásily, že by se mise v Libyi měl chopit někdo jiný než oni, VB mohla pocítit apel, jelikož byla považována za nejsilnějšího spojence USA v Evropě a mohla tak svojí akceschopností přispět k dlouhodobě udržovanému americko-britskému partnerství (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 37), tzv. zvláštním vztahům.

Velká Británie v rámci politického rozhodnutí o účasti na FIRC v Libyi mimo jiné otestovala nově ustanovenou Národní bezpečnostní radu, která byla založena v roce 2010 a nasazení ozbrojených sil v Libyi bylo jejím prvním velkým úkolem (UK Government, 2013). V rámci hodnocení se ukázalo, že orgán NSC fungoval dobře a ihned po politické shodě ve vládě došlo k implementaci schváleného rozsahu účasti VB na FIRC v Libyi. Osvědčil se také koncept NSC, které vždy vedl David Cameron nebo jeho vicepremiér Nick Clegg. V rámci vojenské intervence v Libyi se od plánovací fáze počínaje 25. únorem až po 2. listopad 2011 sešel orgán NSC celkem 182 krát (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 33). Operace Ellamy byla také pro Královské letectvo Velké Británie (Royal Air Force, RAF) první startovací kampaní od falklandské války v roce 1982 a byla příležitostí otestovat rychlost a maximální kapacitu nasazení RAF (Goulter, 2015, p. 180).

Podobně jako Nicolas Sarkozy, i David Cameron mohl chtít prostřednictvím aktivní role v Libyi ukázat, že je lídrem na mezinárodní úrovni. Stejně jako Sarkozy cítil tlak v rámci arabského jara a nutnost prokázat akceschopnost a rychlé rozhodování. Navíc mu mohlo jít o vylepšení image u veřejnosti po doprovodu podnikatelské mise britských zbrojařských firem na Blízký východ koncem února 2011. Ačkoliv Cameron své působení na misi obhájil, britskou veřejností tato premiérova aktivita nebyla přijata kladně (The Independent, 2011).

Na rozdíl od Sarkozyho se David Cameron nemusel tolik připravovat na nadcházející volby, jelikož byly plánované až v roce 2015. Nicméně úspěch v Libyi by jemu i Konzervativní straně určitě přidal na podpoře veřejnosti. Zajímavým aspektem účasti VB na FIRC v Libyi byla podpora napříč politickým spektrem. Zastáncem britského vojenského angažmá v Libyi byl dokonce lídr opoziční labouristické strany Ed Miliband, přičemž britský Parlament schválil vojenskou účast také velmi jednoznačně, 557 hlasy pro a 13 proti (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 38). Důvodem pro tento jasný postoj britské politické scény mohly být živé vzpomínky

z aféry Lockerbie, kdy došlo k bombovému útoku na letadlo Pan Am 103, při jehož zřícení ve skotském městě Lockerbie v roce 1988 zahynulo 270 obětí (Library, 2018).

Energetické zájmy Velké Británie mohly být zajímavou motivací, dokonce silnější než u Francie. Velká Británie totiž za éry Kaddáfího Libyi nepovažovala za důležitý zdroj energetických surovin jako například Francie. Nicméně s potenciální změnou vlády mohla ropa a zemní plyn znamenat pro Velkou Británii příležitost, zejména s ohledem na to, že opoziční rebelové prohlásili, že kdo se za ně proti Kaddáfimu postaví, bude mít přednost při uzavírání dohod o nerostných surovinách (Kirkup, 2011).

Následující tabulka shrnuje přímé a nepřímé motivy, které měly Francie a Velká Británie při utváření politického rozhodnutí o účasti na FIRC v Libyi.

Motivy	Francie	Velká Británie
Přímé	- R2P - Potlačení migrace způsobené nepokoji v Libyi	- R2P - Potlačení migrace způsobené nepokoji v Libyi
Nepřímé	- Projev akceschopnosti v souvislosti s arabským jarem - Snaha o politickou popularitu a vylepšení politické image Nicolase Sarkozyho - Energetické zájmy (zachování) - Ukázat politickou a vojenskou sílu v Evropě, v rámci NATO - Ekonomické zájmy (zbrojní průmysl)	- Projev akceschopnosti v souvislosti s arabským jarem - Snaha o politickou popularitu a vylepšení politické image Davida Camerona - Energetické zájmy (příležitost) - Vyhovět USA v rámci tradice zvláštních vztahů

Tabulka č. 11 - Motivy politického rozhodnutí Francie a VB o účasti na FIRC v Libyi

Zdroj: vytvořeno autorkou

3.2.3 Političtí lídři v kontextu rozhodnutí o FIRC v Libyi

Politické rozhodnutí je z velké části ovlivněno osobností politického představitele, v případě rozhodnutí o FIRC v Libyi tedy zejména osobnostmi francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho a britského premiéra Tonyho Blaira. Osobnostní profil určitě není hlavní determinantou politického rozhodnutí, ale má velký vliv na to, jak se k rozhodnutí daný politik

postaví. Zda zváží všechna rizika, zda bude upřednostňovat svoje vlastní zájmy nad zájmy ostatních, nakolik se bude zajímat o svůj obraz u veřejnosti, nebo do jaké míry si bude za svým rozhodnutím stát.

Nicolas Sarkozy

Profil osobnosti bývalého francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho byl předmětem celé řady studií (Gaffney, 2012; Immelman and de Sutter, 2008; Nadeau et al., 2012; Thiébault, 2016). V zásadě se veškeré snahy o psychologické profilování Nicolase Sarkozyho shodnou na tom, že je ho osobnost byla jeho největší slabostí a způsobila mu ještě větší ztráty než některá jeho špatná politická rozhodnutí (CNN, 2012). Sarkozy je často popisován jako arogantní, sebestředný člověk, který rozděluje francouzskou společnost. Jeho prezidentský předchůdce Jacques Chirac, který jej na počátku velmi silně prosazoval a v průběhu Sarkozyho prezidentského období se zdržel komentářů, Sarkozyho velmi negativně hodnotil ve svých memoárech (Chirac, 2014). Označuje ho za člověka, který je nervózní, impulzivní, nemá o sobě žádné pochybnosti a umí proti sobě poštvat lidi z různých táborů. Z hlediska politických názorů Chirac označil Sarkozyho jako velmi pro-amerického politika, který prosazoval NATO a dobře si rozuměl s americkým prezidentem G. W. Bushem (Crumley, 2011). Navíc měl na Francouze velmi netypický vkus – neměl rád francouzská vína, sýry a lanýže, naopak si liboval v lehké Coca-Cole a kubánských doutnících. Za tento přístup si vysloužil již v době svého působení v roli ministra vnitra přezdívku „Sarko the American“. Sarkozy sám uvedl, že ačkoliv to někomu může připadat jako urážka, on to bere jako kompliment (Gourevitch, 2011). Sarkozymu na popularitě nepřidaly ani skandály týkající se jeho osobního života, když se rok po zvolení funkce rozvedl se svojí druhou ženou Cécilií Ciganer-Albéniz a krátce na to si vzal zpěvačku a modelku Carlu Bruni, která mu ještě v rámci jeho prezidentského období porodila dceru (The Telegraph, 2008).

Z hlediska politických přístupů byl Sarkozy oproti Chiracovi velkým zastáncem volného trhu a prosazoval pozitivní diskriminaci. Jako politický lídr Sarkozy dle Chiraca přitahoval skandály, aby si získal mediální pozornost a činil kontroverzní rozhodnutí pro získávání politických bodů. Stigmatizoval menšiny, čímž ještě více přispěl k rozdělování společnosti (Crumley, 2011). Kritika Sarkozyho zahraniční politiky také zaznívala ze všech stran, nejvýraznější pak byla iniciativa anonymních francouzských diplomatů, kteří si říkala skupina Marly a kriticky zhodnotila Sarkozyho zahraniční politiku ve článku pro časopis Le Monde. Jeho styl zahraniční politiky byl popsán jako neprofesionální, plný improvizace a impulzivního

chování, často přímo reflektující domácí politiku (Le Monde, 2011). Tento článek vyšel také velmi krátce před rozhodnutím o francouzském angažmá FIRC v Libyi, koncem února 2011.

Jako silné stránky Nicolase Sarkozyho bývá často uváděno jeho nadání jakožto rétora, který je schopen verbálně boxovat a odrážet argumenty svých politických protivníků a odpůrců (Crumley, 2011). Sarkozy byl také považován za lídra s rychlými rozhodovacími schopnostmi a za muže akce (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 22). Jeho rychlé angažmá v Libyi mu přineslo přezdívku „Sarkozy the Libyan“ a vojenská intervence v Libyi byla někdy označována jako „Sarkozyho válka“ (Chrisafis, 2011). Sarkozy dle mnohých viděl v Libyi příležitost zazářit a možnost v rámci svého prezidentského období udělat něco velkého. Jeden z jeho politických poradců řekl, že Sarkozy přeci nevstoupí do historických knih tím, že zvýší věk pro odchod do důchodu (Gourevitch, 2011).

Komplexní psychologický profil Nicolase Sarkozyho přináší studie Pascala de Suttera a Aubrey Immelman (Immelman and de Sutter, 2008). Za použití klasifikace osobnostních typů dle Theodora Millona (Millon, 1986) zařadili Nicolase Sarkozyho jako dominantního/kontrolujícího a ambiciózního/vykořisťovatelského. Tato kombinace navíc autory dovedla k domněnce, že Sarkozy trpěl narcistickým syndromem, v rámci něhož kompenzoval pocity méněcennosti nadřazeným chováním (Immelman and de Sutter, 2008, p. 8). V rámci profilování osobnosti Sarkozyho přišli na následující vlastnosti a vzorky chování: motivovaný mocí a ideologickým přesvědčením, nadměrně sebevědomý až arogantní, slouží svým vlastním zájmům, zaměřený na cíle, které jsou pro ně důležitější než zachování dobrých vztahů se svými kolegy a spolupracovníky, vytrvalý, s tendencemi k vlastnímu obhajování více než k vytváření kompromisů, aktivistický, s velkou mírou osobního angažmá; získává informace z mnoha různých zdrojů s cílem utvoření svého vlastního názoru, velká míra interakce se spolupracovníky a podřízenými s tendencí vykořisťovatelského, povýšeneckého a manipulativního chování, kooperativní chování pouze k dosažení vlastních cílů, jinak tendence k soutěživosti a opozici, tendence ke kontrole a panovačnosti, nepřátelský a uzavřený postoj vůči médiím, aktivní vůči veřejnosti ve snaze obhájit své postoje (Immelman and de Sutter, 2008, pp. 18–21). Podle typologie osobnosti dle klasifikace Krasno a LaPidese by byl Nicolas Sarkozy zařazen do kategorie autoritářský vůdce, kam mimo jiné spadal i Muammar Kaddáfí (Krasno and LaPides, 2015, p. 8).

David Cameron

David Cameron je svým profilem osobnosti velmi odlišný od Nicolase Sarkozyho, zejména proto, že vlastně nikdo pořádně neví, jaký doopravdy je. O jeho osobnosti toho věděla média a veřejnost velmi málo, a tak to zůstalo až do konce jeho funkčního období coby britského premiéra. Jedna z jeho charakteristických vlastností je nezachytitelnost (Collins, 2015). Jeho podporovatelé si myslí, že je to jedna z věcí, která mu pomohla udržet se u moci tak dlouho (Graham, 2015). Jako jednomu z mála se mu podařilo být v čele Konzervativní strany po celých 11 let.

Málo informací o tom, kdo je vlastně David Cameron, prokazuje i extrémně nízký počet psychologických profilů či studií jeho osobnosti. Sám o sobě tvrdí, že je pragmatický a prakticky zaměřený a že není ideologický (Rawnsley, 2005). Jeho přátelé ho přirovnávají ke „králíčkoví Duracell“ – po každé krizi se otřepe a jde dál. Cameron umí každou krizi vnímat jako opodstatněnou, a tato jeho silná stránka se projevila v celé řadě stresových situací. Je schopný, sebevědomý, může působit lehce arogantně. Jeden z jeho přátel jej označil jako nejméně neurotického člověka, jakého zná, je klidný pod tlakem, neoblomný a přímočarý. Má smysl pro humor, rychle přemýšlí a je tolerantní. Nikdo z jeho známých však nedokáže vysvětlit, v čem spočívají jeho politické ambice a proč chce být u moci. Myslí si, že nemá žádnou konkrétní misi, není vizionář, ale obklopuje se lidmi, kteří nějakou vizi mají (Glover, 2010).

Jeho častými politickými tématy byla společenská zodpovědnost, solidarita, tolerance, svoboda slova a nulová diskriminace (Rawnsley, 2005; Reeves, 2010). Tato témata nebyla pro Konzervativní stranu typická. Cameron byl schopen přijímat těžká rozhodnutí, zvažoval vždy pečlivě všechny možnosti. Byl také dobrým rétorem a vyhýbal se konfrontaci s opozicí (Byrne et al., 2017). I s malým množstvím informací, které jsou o Davidu Cameronovi k dispozici jej můžeme dle typologie politických lídrů Krasno a LaPidese zařadit do kategorie flexibilní/pragmatický. Do této skupiny lídru je zařazena také například Angela Merkel nebo Michail Gorbačov (Krasno and LaPides, 2015, p. 8).

3.2.4 Pozadí plánování FIRC v Libyi

Při obhajobě a vysvětlení politického rozhodnutí účasti na FIRC uváděli Nicolas Sarkozy a David Cameron argumenty popisující situaci v Libyi jako bezpečnostní hrozbu. Zdůrazňovali také tvrdé porušování lidských práv politické opozice Muammara Kaddáfího. Režim Kaddáfího tedy viděli jako *destabilizační bezpečnostní hrozbu a porušovatele lidských práv*. Primární bylo

porušování lidských práv, které s ohledem na princip R2P vyžadovalo humanitární intervenci. Humanitární intervence byla řešením, které prosazoval zejména Nicolas Sarkozy. David Cameron šel ještě dále, zvažoval i možnost vyzbrojování Kaddáfího opozice, což se ale nakonec neprosadilo. Jednak na toto silně intervenční řešení nebyla v Evropě dostatečná politická podpora a ani Sarkozy nechtěl zacházet za rámec humanitární intervence. Navíc by to nebylo legální, protože rezoluce 1970 nařídila zbrojní embargo, a Cameron si zakládal na tom, že koaliční intervence v Libyi musí být legální (Lindström and Zetterlund, 2012).

Plánování vojenské intervence v Libyi mělo netradiční průběh. Dvě evropské mocnosti, Francie a Velká Británie, byly hlavními prosazovateli rychlé vojenské intervence v Libyi. USA intervenci také podporovaly, ale nechtěly být v čele operace a své angažmá chtěly omezit na minimum. NATO a EU se od počátku nepokojů v Libyi stavily k intervenci velmi skepticky. Do toho všeho tlačil čas, protože denně chodila hlášení od Kaddáfího opozičních sil, že se situace vyhrocuje a Kaddáfí tvrdě zasahuje proti vlastnímu obyvatelstvu. V těchto podmínkách se snažily Francie a Velká Británie spustit rychlou a efektivní vojenskou akci, přičemž i jejich vlastní přístup k zahájení celé operace se lišil.

Velká Británie byla od začátku aktivně v čele událostí, od počátku krize až po její konec, od prvního tiskového prohlášení, přes vytváření návrhů rezolucí RB OSN č. 1970 a 1973. Nicméně jakmile šlo o prosazování vojenské intervence, Cameron v celé řadě aspektů projevoval své obavy. Zorganizoval soukromá jednání s libyjskými experty, aby získal informace z první ruky, a aby se ujistil, že plánované operace jsou právně obhajitelné (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 32). Cameron také vyžadoval přítomnost nejvyššího státního zástupce na všech jednáních NSC. Zároveň zadal britskému ministrovi pro rozvoj, kterým byl v té době Andrew Mitchell, úkol zpracovat stabilizační plán pro Libyi založený na zkušenostech a poučení z Iráku (Black, 2011). Velká Británie se k FIRC postavila velmi opatrně a její politika byla založena na kritériu nulových ztrát (Wintour and Watt, 2011).

Francie byla naopak velmi přesvědčená o nutnosti vojenské operace a Sarkozy podnikal veškeré kroky k tomu, aby proces co nejvíce urychlil. David Cameron se tak mnohokrát ocitnul z diplomatického hlediska o krok za Sarkozym. Stalo se to již na začátku nepokojů, kdy Francie oficiálně uznala vládu Národní přechodné rady¹⁴ (National Transitional Council, NTC) již

¹⁴ Národní přechodná rada, arabsky *al-madžlis al-waṭanī al-intiqālī*, byla tzv. přechodnou vládou, kterou vytvořily Kaddáfího opoziční síly a oficiálně ji oznámily 27. 2. 2011 ve městě Benghází. Cílem této vlády bylo dát libyjské revoluci politickou tvář. 4. března 2011 NTC vydala prohlášení, v němž sama sebe označila za jedinou legitimní instituci reprezentující libyjská lid a libyjský stát (Al Jazeera, 2011b).

10. března 2011. Toto uznání navíc bylo učiněno den před mimořádným jednáním Evropské rady v Bruselu, které bylo svoláno právě kvůli závěrům ohledně následného postupu v Libyi. Urychlený nekoordinovaný krok Francie tak vyvolal kritické odezvy, přičemž i tehdejší francouzský ministr zahraničí Alain Juppe připustil, že se o Sarkozyho plánu uznat NTC dozvěděl až v den, kdy k němu došlo (Nicoll and Johnstone, 2011; Spiegel, 2011). Velká Británie uznala NTC až 21. července 2011, zejména s ohledem na to, že VB má tradici uznávání států a nikoliv vlád a v tomto případě udělala výjimku, ačkoliv s časovým odstupem od prvotního vývoje v Libyi (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 35). Stejně tak mezinárodní uznání NTC přišlo až v září 2011, kdy získala oficiální křeslo v OSN (Al Jazeera, 2011c).

O dalším překvapení, které Francie přichystala, se mluví v souvislosti s nečekaným a dopředu neoznamovaným zahájením vojenské letecké kampaně, ke kterému došlo dne 19. března 2011 ve chvíli, kdy světoví lídři stále ještě na Pařížském summitu diskutovali následující postup v Libyi (Kirkpatrick et al., 2011). O plánovaném zahájení leteckých úderů však údajně byla informována jak americká ministryně zahraničí Hilary Clinton, tak i britský premiér David Cameron ihned po svém příjezdu do Paříže (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 17). Kritika Francie byla také směřována na samotnou organizaci Pařížského summitu, který tak údajně opozdil vojenskou akci. Jedním z vysvětlení kritiků bylo, že Sarkozy se takto snažil dostat do středu pozornosti (Kirkpatrick et al., 2011). Roli však hrál také časový faktor, protože Kaddáfího jednotky údajně postupovaly směrem k Benghází a hrozil tak masakr civilistů. Zároveň byl ohrožena NTC, politický symbol libyjské revoluce (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 18). Rychlost zahájení letecké operace obhajoval i David Cameron ve svém projevu v dolní sněmovně britského parlamentu dne 21. března 2011 (Cameron, 2011).

Francie také iniciovala založení takzvané Libyjské kontaktní skupiny (Libya Contact Group, LCG). Založení LCG navrhl francouzský ministr zahraničí Alain Juppe (Rogin, 2011) a došlo k němu 29. března 2011 na Londýnské konferenci s cílem koordinovat mezinárodní snahy a plánovat post-konfliktní plán v Libyi (UK Government, 2011a). Jednalo se o řídicí výbor sestavený z ministrů zahraničí zemí angažovaných ve vojenské operaci v Libyi a ministry států Arabské ligy. Součástí byly také mezinárodní organizace – OSN, EU, NATO, Arabská liga, Organizace islámské spolupráce (Organisation of Islamic Cooperation, OIC) a Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu (Cooperation Council for the Arab States of the Gulf, CCASG) (Rogin, 2011).

Tato iniciativa bývá reflektována jako francouzský skepticismus ohledně NATO a z toho plynoucí snaha vytvořit mezinárodní platformu, která bude zastřešovat politickou koordinaci

FIRC v Libyi, která tak nespádala pod Severoatlantickou radu (North Atlantic Council, NAC). NAC tak od začátku měla limitovanou roli, jelikož se všechna politická rozhodnutí koordinovala za vedení těch, kteří poskytovali vojenskou techniku k leteckým úderům (Lindström and Zetterlund, 2012, pp. 18–19). NATO nicméně hrálo důležitou roli v plánovací fázi vojenské operace, jelikož po implementaci rezoluce 1970 RB OSN zesílilo své sledovací operace, které probíhaly ve Středozemním moři. Nasazena byla létající střediska včasného varování a řízení (Airborne Warning and Control Systems, AWACS), která přinášela živý záznam situace v libyjském vzdušeném prostoru. NATO zároveň přemístilo blíže k oblasti několik monitorovacích lodí (NATO, 2015).

3.3 Operacionalizace FIRC v Libyi

Z hlediska strategie intervenujícího aktéra dle Downese a Montena (Downes and Monten, 2013, p. 106) je FIRC v Libyi ukázka *leadership FIRC*. V rámci FIRC došlo pouze ke svržení režimu Muammara Kaddáfího a intervenující aktéři se nesnažili o nahrazení politických institucí. Opoziční rebelové měli problém politickou situaci udržet za podmínek, které fungovaly za režimu Kaddáfího. Model *leadership FIRC* byl pro Libyi nevhodně zvolenou strategií, protože nezahrnovala post-konfliktní rekonstrukci a nastavení vhodných podmínek a prostředí pro fungování nové vlády. Intervenující aktéři byli zaměřeni hlavně na první část FIRC, tedy na vojenskou operaci. Ta byla dobře připravená a efektivní. Naopak druhá část komplexní strategie FIRC – post-konfliktní rekonstrukce – téměř zcela chyběla. Právě to bylo jedním z důvodů neúspěchu FIRC.

3.3.1 Vojenská část FIRC v Libyi

Vojenská intervence v Libyi byla zahájena 19. března 2011 za účasti čtyř hlavních koaličních států: USA, Francie, Velká Británie a Kanady. Americká účast na vojenské operaci v Libyi má název Operace Odysseův úsvit (Operation Odyssey Dawn, OOD). Britská účast byla vedena jako Operation Ellamy (UK Government, 2011b), francouzské zapojení bylo označeno jako L'opération Harmattan a kanadský název byl Operation MOBILE (National Defence, 2013). Kromě těchto čtyř hlavních hráčů se vojensky do této první fáze vojenské operace zapojily i Belgie, Itálie, Holandsko, Dánsko, Norsko, Španělsko a Katar (Global Security, 2011). Cílem této rychlé vojenské akce bylo primárně vytvoření bezletové zóny nad Libyí, což se také podařilo (Cohen, 2011). S touto akcí však byla spojena také celá řada spekulací, zda je takto vedená vojenská operace efektivní nebo spíše chaotická. Navíc v rámci koalice nedošlo ke shodě ohledně otázky, zda sám Muammar Kaddáfí je strategickým cílem a zda má dojít k jeho

zabití. Spojené státy americké Kaddáfího jako strategický cíl od začátku vojenské operace nevnímaly, jak potvrdil velitel U. S. Africa Command, generál Carter Ham. Velká Británie možnost zabití Kaddáfího neodmítala, přičemž tehdejší britský ministr zahraničí, William Hague, prohlásil, že případný zásah Kaddáfího bude záležet na okolnostech ve chvíli, kdy by k tomu mohlo dojít. Kvůli nejasnému a chaotickému vedení Norsko obrátilo zápatky jedno ze svých letadel a Spojené arabské emiráty, které se chtěly ke koalici vojensky připojit, následně svoji účast stáhly (ABC News, 2011). Mezitím došlo v rámci NATO k rozhodnutí převzít tuto operaci, k čemuž následně došlo 31. 3. 2011 i přes jasný nesouhlas Francie (Willsher, 2011b). Operace NATO v Libyi dostala název Operation Unified Protector (OUP).

Strategický cíl, který byl pro OUP vytyčen dne 14. dubna 2011 na jednání ministrů zahraničí NATO a partnerských zemí, byl následující: „*OUP bude pokračovat do té doby, dokud neskončí všechny útoky na civilisty a na oblasti obydlené civilisty, až Kaddáfího režim stáhne všechny vojenské a paramilitantní jednotky do základen, a umožní okamžitý, plný a bezpečný přístup humanitární péče k libyjským obyvatelům*“ (NATO, 2015). Tento strategický cíl byl znovu potvrzen na jednáních 8. června 2011 v Bruselu, 22. srpna 2011 po osvobození Tripolisu a 1. září 2011 na setkání v Paříži. RB OSN na podporu vojenské účasti NATO v Libyi schválila v září 2011 rezoluci č. 2009, která opět potvrdila mandát NATO v Libyi s cílem chránit libyjské civilisty (UNSCR, 2011c). Kromě toho OSN vytvořila podpůrnou nevojenskou politickou misi UNSMIL (United Nations Support Mission in Libya) (UNSMIL, 2011).

Letecké údery vedené NATO postupně znemožnily Kaddáfího režimu cílit na civilisty a mise tak dosáhla svého hlavního cíle. NAC se shodla, že mise bude ukončena, jakmile to umožní podmínky a jakmile dojde ke shodě mezi NATO, OSN a libyjskými autoritami. K finálnímu závěru ukončit misi OUP došla NAC den poté, co opoziční síly zasáhly poslední Kaddáfího opevnění ve městě Sirte a byl zabit i Muammar Kaddáfí (20. 10. 2011). Operace trvala 222 dní a oficiálně byla ukončena 31. října 2011. V průběhu celé operace nedošlo k účasti pozemních jednotek žádného z koaličních partnerů. OUP byla podpořena několika partnerskými státy NATO, mezi nimi Švédskem, Katar, Spojenými arabskými emiráty, Jordánskem a Marokem (NATO, 2015). Celkem NATO provedlo více než 26 000 průzkumných misí, v průměru 120 denně. 42 % těchto zásahů tvořily letecké údery, které zničily nebo poškodily zhruba 6 000 vojenských cílů. V momentech největšího nasazení bylo v OUP zahrnuto více než 8 000 vojáků, 21 lodí NATO ve Středozemním moři a více než 250 letounů různých typů (NATO, 2015). Následující tabulka shrnuje strategické cíle OUP a způsob jejich naplnění.

Strategický cíl	Datum splnění	Využité prostředky
Zbrojní embargo	23. 3. 2011	- OUP pokryla zhruba 61 000 námořních mil prostřednictvím námořního dozoru - bylo vypozerováno více než 3 100 plavidel - bylo zkontrolováno přes 300 plavidel - 11 lodím nebyl umožněn tranzit do/z libyjských přístavů, protože představovaly hrozbu pro civilní obyvatelstvo
Bezletová zóna	25. 3. 2011	- v rámci OUP bylo provedeno přes 26 500 průzkumných misí, přičemž více než 9 700 misí bylo cílených (ne vždy s nasazenou municí) - bylo zničeno více než 5 900 vojenských cílů včetně více než 400 dělostřeleckých či raketových odpalovacích zařízení a více než 600 tanků či obrněných vozidel
Ochrana civilistů	31. 3. 2011	- v rámci OUP námořní jednotky NATO zachránily více než 600 migrantů v nouzi na moři - NATO jednotky zabránily více než 2 500 konfliktům na moři, ve vzduchu či na zemi, které by znemožnily dostat do Libye humanitární pomoc

Tabulka č. 12 – Strategické cíle OUP a způsob jejich naplnění

Zdroj: sestaveno autorkou na základě závěrečného výstupu NATO o OUP (NATO, 2011b)

V rámci OUP byla nasazená technika poskytnuta koaličními partnery s výjimkou létajícího střediska včasného varování AWACS, která byla společným majetkem NATO (NATO, 2011b). Bezletová zóna byla zajištěna nasazením silné letecké techniky. V rámci americké vojenské techniky bylo vystřeleno 110 podzvukových letounových střel s plochou dráhou letu Tomahawk a údery ze tří víceúčelových strategických bombardérů B-2 Spirit, které vystřelily 45 přesně naváděných leteckých pum JDAM (Joint Direct Attack Munitions). Další 16 střel Tomahawk bylo vystřeleno z britských lodí a RAF vystřelily několik stealth podzvukových střel s plochou dráhou letu Storm Shadow přímo ze základny v Marhamu, v Anglii (Gertler, 2011, p. 7). Francie nasadila cca 20 bojových letounů Rafale a stíhaček Mirage, které operovaly z obce Solenzara na ostrově Korsika. Dále byla nasazena francouzská letadlová loď s jaderným pohonem Charles de Gaulle, která nesla dalších 26 letounů, z toho 16 stíhaček. Kromě toho

byly v průběhu operace na libyjském pobřeží přítomny 4 francouzské fregaty (Gertler, 2011, p. 18). Velká Británie do operace nasadila 10 dvumotorových účelových letounů Eurofighter Typhoon a několik dvumotorových bojových letounů Tornado. Z letecké základny RAF v Akrotiri na Kypru také operovaly čtyřmotorové dopravní letouny VC-10, vojenské letouny Nimrod, pozorovací a rozpoznávací letadla Sentinel, letoun včasné výstrahy a řízení Boeing E-3D AWACS a transportéry C-17 a C-130. Itálie poskytla 7 leteckých základen, ze kterých mohly koaliční síly operovat, a nasadila 8 bojových letounů (4x Tornado, 4x F-16). Kanada poskytla 6 tryskových stíhaček CF-18 a dva průzkumné letouny. Španělsko nasadilo 4 stíhací letouny F-18, Belgie a Dánsko nasadily po 6 jednomotorových stíhacích letounech F-16 (Gertler, 2011, p. 19). Vojenskou techniku poskytly také některé nečlenské státy NATO. Katar nasadil 6 stíhaček Mirage a 2 strategické transportní letouny C-17A, které operovaly ze základny Souda Bay na Krétě. Spojené arabské emiráty poskytly 6 bojových letounů F-16 a 6 stíhaček Mirage (Gertler, 2011, p. 20).

Zbrojní embargo bylo zajištěno prostřednictvím vojenské techniky 10 koaličních států NATO participujících na OUP. Jednalo se o Belgii, Kanadu, Dánsko, Řecko, Itálii, Holandsko, Španělsko, Turecko, VB a USA, které souhrnně poskytly více než 25 lodí a ponorek a přes 50 stíhaček a sledovacích letadel. Na libyjském pobřeží byly přítomny 4 francouzské fregaty, ponorky RAF a dvě britské fregaty (HMS Cumberland a HMS Westminster), 1 kanadská fregata a 1 španělská fregata a ponorka (Gertler, 2011, pp. 17–19).

V rámci vojenské intervence v Libyi nedošlo k pozemní podpoře ani k tréninku libyjských opozičních ozbrojených složek. V průběhu plánovací fáze vojenské intervence v Libyi byla tato otázka diskutována a byla zvažována i materiální podpora opozičních sil, kterou prosazoval britský premiér David Cameron. S ohledem na kontroverzi tohoto počínání a na fakt, že by tato materiální podpora byla v rozporu se zbrojním embargem uvaleným na Libyi rezolucemi 1970 a 1973 RB OSN, od toho bylo upuštěno (Lindström and Zetterlund, 2012). Poptávka na vojenský výcvik vedený NATO v Libyi přišla až v roce 2017 od libyjské Vlády národní jednoty (Government of National Accord, GNA)¹⁵, na což pozitivně reagoval generální tajemník NATO Jens Stoltenberg, který ve svém prohlášení uvedl, že výcvik místních silových složek je nejlepší zbraní v boji proti terorismu a zajištění stability (Reuters, 2017b). Nedošlo však k žádným

¹⁵ Vláda národní jednoty (GNA), arabsky *hakumat al-wifāq al-watani*, je libyjskou vládou, která byla ustanovena 15. prosince 2015 na základě dohody koalice vedené OSN a v souladu s podmínkami libyjské politické dohody (Libyjská vláda, 2019).

konkrétním krokům, ačkoliv bylo zapojení NATO do výcviku libyjských složek vyžádáno GNA, a i samotné NATO se k tomu postavilo pozitivně. Pokud k výcviku dojde, bude s největší pravděpodobností probíhat pod iniciativou DCB (Defence and Related Security Capacity Building Initiative), která byla nasazena také v Iráku, Gruzii nebo v Jordánsku (NATO, 2018).

S ohledem na čistě letecké a námořní provedení vojenské intervence v Libyi cílící především na vojenskou infrastrukturu, kterou disponoval režim Muammara Kaddáfího, zůstala civilní infrastruktura zachována a poškozena byla jen minimálně, což byl od začátku strategický cíl mezinárodní koalice. Důvodem bylo zajištění co nejlepších podmínek pro post-konfliktní rekonstrukci a způsobení minimálních ztrát (Kidwell, 2015, p. 129). V rámci vojenské operace tedy byla infrastruktura víceméně zachována, nicméně ke značnému poškození došlo v průběhu libyjské civilní války, která byla jedním z následků FIRC. Nejasné statistiky jsou ohledně ztrát na životech. Britské ministerstvo obrany uvedlo, že ztráty na životech se nedají spočítat (UK Parliament, 2012). Důvodem je hlavně informační šum, který celou operaci doprovázel a zároveň v době operace v Libyi neexistovala fungující autorita, která by nezávisle získávala informace o mrtvých libyjských a jiných vojácích a civilistech. Mediální kanály informující o odhadech ztrát na životech v rámci vojenské intervence v Libyi se liší natolik, že rozsah odhadovaných ztrát se pohybuje v rozmezí od 1 000 do 25 000 osob (Deshmukh, 2011). Navíc se objevila celá řada nejasností, kolik civilistů bylo obětmi Kaddáfího útoků, kolik bylo zabito libyjskými rebely a kolik zemřelo následkem leteckých úderů NATO. Amnesty International ve své zprávě uvedla četné případy, kdy byla cílem leteckých úderů NATO a koaličních partnerů právě obydlí nevinných civilistů. Vyzvala NATO, aby provedlo k těmto a dalším případům vyšetřování a vysvětlila pochybení u cílení leteckých útoků (Amnesty International, 2012). Stejná upomínka přišla z organizace Human Rights Watch. Ta ve své zprávě uvádí vyjádření všech zúčastněných stran. Kaddáfího režim těsně před svým pádem uvedl, že v průběhu vojenské intervence v Libyi zemřelo následkem leteckých úderů 1 108 civilistů, 6 362 bylo zraněno, z toho 717 těžce. Libyjská Národní přechodná rada slíbila, že se bude otázkou civilních úmrtí zabývat, ale nikdy žádné oficiální stanovisko nevydala. NATO z počátku odmítalo civilní úmrtí způsobené leteckou kampaní. Upozornilo také, že civilisty před útoky varovalo shazováním letáků a hlášením do rozhlasu. Poté, co došlo k prokázání několika případů úmrtí civilistů, NATO připustilo, že k tomu mohlo neúmyslně dojít. I přes výtky však NATO nikdy neprovedlo komplexní vyšetřování a počet mrtvých civilistů ani nezahrnulo do dokumentů lessons learned z OUP (Human Rights Watch, 2012, pp. 21–26). Celkový počet civilních i vojenských úmrtí tak bohužel již není možné prokázat,

jelikož v době konání OUP a krátce poté neproběhlo komplexní vyšetřování, které by se touto otázkou zabývalo.

3.3.2 Analýza komplexní strategie FIRC v Libyi

Vojenská intervence v Libyi byla hlavním prvkem FIRC. Z počátku byla vedena koordinovanou vojenskou účastí Francie, Velké Británie, USA a Kanady. Později ji převzalo NATO a vedlo pod názvem Operation Unified Protector. Hodnocení vojenské části operace s sebou nese některé kontroverze. Vojenská intervence jako projekt proběhla v pořádku a bývá označována jako úspěšná vojenská mise (NATO, 2015; Obama, 2011a), logická linie operace vedla k nastaveným strategickým cílům a to v poměrně krátkém časovém úseku a vhodně zvolenými nástroji, jak ukazuje souhrn v tabulce č. 12. Z vojenského hlediska tedy operace proběhla v pořádku (i přes nejasnosti v koordinaci před převzetím NATO a v předčasném zásahu Francie ještě v době jednání na Bruselském summitu dne 19. 3. 2011) a byla úspěšná, protože nastavené strategické cíle byly naplněny.

Zůstávají však dvě velké otázky. První z nich je legitimita zásahu v Libyi, druhá zpochybňuje, zda angažmá NATO v Libyi bylo legální dle mezinárodního práva. Tehdejší generální tajemník OSN, Kofi Annan, reagoval na výtku Brazílie¹⁶, která zpochybňovala zásah NATO z hlediska jednání v rámci mandátu rezoluce RB OSN č. 1973, výrokem: „*Věřím, že rezoluce RB OSN 1973 (2011) byla striktně vymáhaná v rámci tohoto limitu, v rámci mandátu*“ (UN, 2011). Angažmá NATO v Libyi je nicméně v rámci akademických debat vážně zpochybňováno (Abass, 2011; Green, 2019; Kříž, 2012). První spekulace se týká příslušnosti NATO k vynucování mandátu rezoluce č. 1973 RB OSN. Abass (Abass, 2011) upozorňuje, že dle paragrafu 8 rezoluce č. 1973 RB OSN¹⁷ jsou k zásahu zmocněny jednotlivé státy a regionální organizace. NATO je však klasifikováno jako organizace kolektivní obrany a legitimita je mu dána na základě kapitoly VII Charty OSN, kdežto regionální organizace ji mají na základě kapitoly VIII Charty OSN. Tato interpretace by znamenala, že operace byla vedena v rámci

¹⁶ Tehdejší brazilská prezidentka Dilma Rousseffová v rámci debaty na půdě OSN dokonce s ohledem na využití konceptu Responsibility to Protect v Libyi a jeho důsledky navrhovala tento koncept do budoucna přejmenovat na „Responsibility when protecting“. Tato změna dle Rousseffové mohla eliminovat minimalizaci ztrát a lepší mechanismus při nasazování humanitární intervence. S průběhem vojenské intervence v Libyi, konkrétně se zapojením NATO, měli problém i další členové skupiny BRIC, tedy Rusko, Indie a Čína (UN, 2011).

¹⁷ Znění paragrafu 8 rezoluce 1973 (2011) RB OSN: „*Authorizes Member States that have notified the Secretary-General and the Secretary-General of the League of Arab States, acting nationally or through regional organizations or arrangements, to take all necessary measures to enforce compliance with the ban on flights imposed by paragraph 6 above, as necessary, and requests the States concerned in cooperation with the League of Arab States to coordinate closely with the Secretary General on the measures they are taking to implement this ban, including by establishing an appropriate mechanism for implementing the provisions of paragraphs 6 and 7 above*“ (UNSCR, 2011b)

mandátu rezoluce 1973 (2011) RB OSN pouze v první fázi, kdy se vojensky angažovaly Francie, Velká Británie, USA a Kanada a převzetí velení této operace NATO už je diskutabilní a nemusí být již v souladu s mezinárodním právem (Kříž, 2012).

Závažnější je však velmi volný výklad paragrafu 1 rezoluce 1973 (2011): „*Požaduje okamžité zastavení palby a úplný konec násilí a všech útoků proti civilistům a jejich zneužívání*“¹⁸ (UNSCR, 2011b). Je jasně uvedeno, že se jedná o ochranu civilistů, což byl také obsah rétoriky Francie, Velké Británie, USA, NATO a OSN od začátku myšlenky vedení humanitární intervence na základě principu R2P. Nicméně ani tento paragraf ani jiná část rezoluce 1973 nezmocňují k ochraně ozbrojených povstalců, kteří bojovali proti vládním jednotkám Kaddáfího. Průběh samotných bojových operací však budí dojem, že toto bylo hlavním cílem humanitární intervence – poskytování letecké podpory libyjským rebelům, jejichž cílem bylo svržení režimu Muammara Kaddáfího. Tomu odpovídá i povaha velmi rychlého leteckého zásahu Francie, který začal ještě před koncem Bruselského summitu 19. 3. 2011 (Kříž, 2012, pp. 22–23). V té době se Kaddáfího jednotkám dařilo nad povstalcí převažovat, a proto byl nutný rychlý zásah, který by zabránil konečnému vítězství. Zásahy byly totiž směřovány zejména na pozemní síly Kaddáfího, jehož režim byl nicméně v době zahájení vojenské intervence stále ještě mezinárodně uznávanou vládou (Gertler, 2011). NATO tedy provádělo ochranu civilistů prostředním cíleného ničení vojenského arzenálu Muammara Kaddáfího, čímž byla poskytována přesila opozičním složkám a mandát daný rezolucí 1973 RB OSN byl tak silně překročen (Kříž, 2012, p. 23). Existují však i studie, které rezoluci 1973 RB OSN vykládají dle širšího pojetí a účast NATO v Libyi tak nezpochybňují, nýbrž ospravedlňují (Schmitt, 2011). Nicméně při zvážení okolností vojenské intervence v Libyi je těžké vnímat zásah v Libyi jako čistě humanitární intervenci vedenou dle principu R2P: Kaddáfího režim byl v době intervence stále mezinárodně uznávanou vládou; povstalci byli ozbrojení a nespádali tedy přímo do definice civilistů potřebujících ochranu; Kaddáfí sám nebyl oficiálně určen jako strategický cíl, přesto vojenský postup směřoval k jeho usmrcení; linie vojenské operace vedla k tomu, že opozičním silám letecky „čistila cestu“, která v zásadě umožnila dobytí Tripolisu a finální svržení režimu Muammara Kaddáfího.

Je však nutno podotknout, že byla dodržena podmínka daná rezolucí č. 1973 RB OSN (UNSCR, 2011b) týkající se zákazu účasti pozemních jednotek koaličních sil na vojenské operaci v Libyi. Operace zůstala od začátku do konce pouze vzdušnou (NATO, 2015; Obama, 2011b), přičemž

¹⁸ Přeloženo autorkou z anglického originálu

pozemní boje probíhaly mezi Kaddáfího vládními jednotkami a protivládními ozbrojenými povstanci.

V rámci nevojenské podpory FIRC byla na žádost libyjských autorit 16. září 2011 vytvořena podpůrná mise OSN pro Libyi UNSMIL, která získala mandát rezolucí č. 2009 (2011) RB OSN (UNSCR, 2011c). Hlavním cílem mise je podpořit místní autority v jejich post-konfliktních iniciativách. UNSMIL poskytuje libyjským autoritám experty pro oblast politických záležitostí, lidských práv, demobilizace, rozvoje, posílení úlohy žen, komunikace a veřejných informací. Většina úkolů UNSMIL spočívá v monitorování lidských práv, humanitární pomoci, zajišťování nekontrolovaných zbraní a zabraňování jejich šíření, koordinaci mezinárodní účasti, stabilizaci post-konfliktních zón apod. (UNSMIL, 2016a). UNSMIL se na základě požadavků libyjských autorit věnuje třem strategickým oblastem: podporuje startovací fázi vlády prostřednictvím rámcové politiky rozvoje vedoucí k efektivním a odpovědným institucím (1); zajišťuje připravenost a reakce schopnost cílených národních a sub-národních institucí, zlepšuje jejich schopnost zajistit základní servis obyvatelstvu a kapacity přispívající k sociální soudržnosti a prezenci konfliktů (2); propaguje demokratické principy vládnutí, vynucuje dodržování práva a podporuje rozvoj založený na respektování lidských práv (3) (UNSMIL, 2011).

S cílem zajistit v Libyi komplexní přístup k post-konfliktní rekonstrukci UNSMIL v rámci své činnosti koordinuje aktivity s dalšími agenturami a institucemi OSN působící v konkrétních oblastech. V oblasti migrace a přesunu obyvatel spolupracuje UNSMIL s Mezinárodní organizací pro migraci (International Organization for Migration, IOM). Hlavním úkolem IOM již od počátku konfliktu v roce 2011 bylo zajišťovat humanitární pomoc, usnadňovat přepravu migrantů na hranici s Egyptem a koordinovat evakuace migrantů, kteří uvízli na moři. Od roku 2014 navíc koordinuje stabilizaci komunit a usnadňuje dobrovolný návrat migrantů z 26 různých států (IOM, 2015). IOM v roce 2015 vytvořila mechanismus DTM (Displacement Tracking Matrix), který je klíčovým informačním nástrojem k monitorování trendů pohybu osob s cílem zajistit jim nutnou pomoc. Na bázi dvouměsíčních intervalů vydává přehledy o pohybech osob v rámci Libye, odchodů do zahraničí a návratů. V období leden – únor 2019 se v Libyi nacházelo 172 541 IDPs (internally displaced persons), 445 476 navrátilců a 666 717 migrantů (DTM, 2019). Přístup UNSMIL k migraci je zaměřený zejména na asistenci migrantům, na monitoring, na zmírnění negativních následků spojených s migrací. V rámci komplexního přístupu jde tedy pouze o řešení následků migrace, nikoliv o její prevenci nebo regulaci.

Největším post-rekonstrukčním nedostatkem je bezpečnostní nestabilita v zemi. Ta je zapříčiněná z velké části neschopností odzbrojit a demobilizovat rebelské milice po pádu režimu Muammara Kaddáfího. Ačkoliv toto byl nejdůležitější první krok post-konfliktní stabilizace v zemi, žádné konkrétní kroky k tomu nevedly a ozbrojené milice i nadále destabilizují situaci v Libyi a bude tomu do té doby, než dojde ke značnému pokroku v jejich demilitarizaci (Chivvis and Martini, 2014). Ozbrojené milice operují po celé zemi a snaží se získat kontrolu nad územními celky a nerostnými surovinami. Ve městě Tripolis například proti sobě již od roku 2011 bojuje několik větších ozbrojených milicí, které si hlavní město doslova rozdělují (Lacher and al-Idrissi, 2018).

Nedostatečné zajištění bezpečnosti má negativní vliv i na další aspekty post-konfliktní rekonstrukce. Politická stabilita v Libyi byla slabá ihned po pádu Kaddáfího režimu. Politické reformy nebyly dostatečně připraveny, navíc měla být představena ihned v roce 2011 nová ústava, což se také nepodařilo. Důsledkem narůstajícího stavu chaosu a politické rivality je paralyzován i legislativní proces, který by mohl umožnit prosadit reformy stabilizující společnost. Mezitím se podařilo rebelujícím skupinám ve východní provincii Kyrenajce získat kontrolu nad ropnými zdroji a vytvořit si autonomní „stát ve státě“. Islámské revoluční skupiny prosadily diskriminační reformy, které mnoha skupinám obyvatel znemožňují politickou participaci. Libyjská veřejná administrativa je ve velmi špatném stavu, což ještě více podporuje sociální a politickou nejistotu v zemi (Chivvis and Martini, 2014).

Přístup UNSMIL ke stabilizaci bezpečnostní situace v Libyi je založen na několika pilířích. UNSMIL spolupracuje s libyjskými autoritami a v koordinaci s mezinárodní komunitou. Klíčem pro dlouhodobou bezpečnostní stabilizaci v zemi je primárně politická shoda na vládoucí straně v Libyi a výcvik libyjských silových složek, které musí být schopny bezpečnost v zemi samostatně udržet. Poradci z obranné sekce UNSMIL asistují na libyjském ministerstvu obrany a v kanceláři náčelníka generálního štábu a pomáhají v oblasti připravenosti, kapacit, výcviku, doktrín, logistiky, vyzbrojování, managementu zbraní a munice. Tento poradní výbor hraje klíčovou roli v koordinaci oblasti libyjského obranného rozvoje. Zaměřuje se také na vojenské právo a jeho prosazení do takové míry, aby dalo základ pro vznik a dlouhodobé fungování silových složek libyjského státu. Další z klíčových oblastí je akviziční proces, v rámci kterého je snaha nastavení mechanismu nákupu vojenských prostředků, zlepšení rozhodovacího systému a stanovení prioritní oblasti pro budoucí nákupy (UNSMIL, 2016b). UNSMIL se také zabývá výcvikovými programy pro libyjskou armádu. V těchto oblastech pak konkrétní kroky nicméně přicházejí na základě bilaterálních dohod,

kteřé měla libyjská vláda s některými státy, například Itálií, Velkou Británií, Tureckem nebo USA. Jednalo se však vždy o malé počty vojáků, kteří vyjeli na výcvik do vojenských prostor v dané zemi, tedy mimo Libyi (Nkara, 2014). Tyto výcviky nebyly příliš efektivní, jednalo se spíše o ad-hoc aktivity, které umožnily krátkodobé ulehčení některých aspektů bezpečnostní destabilizace. Z dlouhodobého hlediska však neposilují obranyschopnost Libye, jelikož nevytvářejí pevnou armádní strukturu, která by v budoucnu mohla soběstačně fungovat.

Ačkoliv se v rámci Operace Unified Protector podařilo již 23. 3. 2011 zajistit zbrojní embargo, situace v Libyi v oblasti nelegálního obchodu se zbraněmi není zdaleka stabilizovaná. RB OSN se problematikou obchodu s vojenským materiálem zabývala i v rámci dalších rezolucí v letech 2013-2014 (UNSCR 2095, 2013; UNSCR 2174, 2014). Ty modifikovaly původní zbrojní embargo a umožnily limitovaný import vojenského materiálu do Libye, je-li prokazatelně určen ke stabilizaci bezpečnostní situace a asistenci libyjským autoritám, které se snaží odzbrojit milice a stabilizovat bezpečnost v zemi. Prudký nárůst pohybu zbraní v Libyi po FIRC 2011 se projevil v množství těchto zbraní, v různorodosti lokalit, ve kterých se pohybují, a také v platformách, na kterých obchod probíhá. Rozmohl se počet obchodujících na černém trhu operujících po celé Libyi, nejvíce pak v hustě obydlených oblastech v Tripolisu a Misratě a v malých městech poblíž oblastí, kde stále probíhají boje. Ve větších městech se pak zbraně dokonce otevřeně prodávají na tržištích (Jenzen-Jones and McCollum, 2017, p. 26).

Novým nástrojem pro nelegální obchod se zbraněmi se po FIRC v Libyi staly online platformy, nejvíce sociální sítě, jejichž rozmach v Libyi nastal zhruba v roce 2013 (Jenzen-Jones, 2013). Na nich příslušníci milicí inzerují a prodávají různé druhy zbraní, munice a dalšího vojenského materiálu. Platforma sociálních sítí se po FIRC v Libyi značně rozšířila, a to ze dvou hlavních důvodů. Za Kaddáfího režimu byl internetový přístup regulován a sociální sítě neměly v Libyi takový rozmach. Zadruhé, ihned v počátcích nepokojů v Libyi v únoru 2011 nechal Kaddáfí omezit či úplně zastavit internet, proto bylo využití sociálních sítí velmi omezeno. Po pádu jeho režimu tak nastal velký rozmach sociálních sítí (Jenzen-Jones and McCollum, 2017, p. 27). Sociální sítě jsou velmi rychlou komunikační platformou, což se projevilo jako jedna z největších výhod pro nelegální obchod se zbraněmi. Na tento jev reagovaly i správci sociálních sítí, kteří zakázali obchod se zbraněmi na FB a to i v jiných zemích a způsobem, který by byl normálně legální (například mezi majiteli zbrojního průkazu apod.) (Facebook, 2016). Nicméně problém ani tak neustal, jelikož tento zákaz funguje víceméně na bázi ochoty uživatelů nahlašovat nelegální činnost (Goel and Isaac, 2016). Další zdroj přísunu nelegálních zbraní do rukou milicí byly bývalé tajné sklady zbraní a munice Muammara Kaddáfího, které

byly v rámci FIRC 2011 vyrabovány a tyto zbraně v rukou ozbrojených rebelů zaplavily celou zemi (Gibbons-Neff, 2017).

UNSMIL se snaží také některými nástroji omezit pohyb zbraní v Libyi a zejména vzdělávat obyvatelstvo v rámci UNMAS (United Nations Mine Action Service) (UNSMIL, 2011). UNMAS spolupracuje s libyjskou národní autoritou LibMAC, která řeší následky války mající dopad na bezpečnost libyjské populace, tedy například odminování postižených oblastí (LibMAC, 2019). Další oblastí je regulace kriminální a drogové činnosti, prevence a léčba HIV, boj s korupcí, ochrana hranic a další aktivity, které mají dopad na bezpečnost v zemi. Tuto činnost UNSMIL koordinuje s UNODC (United Nations Office for Drugs and Crime). Prioritní aktivity UNODC v Libyi jsou konzultovány s libyjskou vládou. UNODC funguje na bázi poradní činnosti a na pomoci s budováním vlastních kapacit v postižené zemi (UNSMIL, 2011).

V rámci UNSMIL v Libyi působí také některé další organizace zaměřené na zlepšení podmínek pro život místních obyvatel, na zajištění sociálních jistot nebo na regionální rozvoj. Jejich činnost se vždy zaměřuje na několik úzkých oblastí a je vázaná na poskytování humanitární pomoci, nicméně není nijak komplexně koordinována. Mezi tyto iniciativy patří například World Food Programme (WFP), World Health Organization (WHO) nebo United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). WFP se od počátku FIRC v Libyi v roce 2011 soustředila zejména na poskytování potravinových zásob do nejvíce postižených oblastí, kde se válčilo. Nyní je zaměřena na pomoc migrantům a ohroženým lidem žijícím v ohniscích konfliktů. WHO spolupracuje s libyjským ministerstvem zdravotnictví. V rámci společných studií ukazují, že z původních 97 libyjských nemocnic bylo 17 zcela uzavřeno. Ze zbylých 80 nemocnic pracuje 48 na méně než 50 % kapacit (UNSMIL, 2011). WHO se snaží ve spolupráci s libyjským ministerstvem zdravotnictví představit některé stabilizační iniciativy, které by měly za výsledek zlepšení přístupu ke zdravotní péči a její celkové zkvalitnění. Zdravotní péče je jedna z oblastí, kde je UNSMIL schopna prosadit některé důležité reformy, zajistit a koordinovat zahraniční pomoc, například i z fondů EU (UNSMIL, 2011). UNIDO je zaměřená na oblast ekonomického potenciálu v rámci post-konfliktní rekonstrukce v Libyi. Soustředí se na udržitelný průmyslový rozvoj, na malé a střední podniky, energetické prostředí a tvorbu nových pracovních míst. V rámci libyjské vlády úzce spolupracuje s libyjským ministerstvem průmyslu (UNSMIL, 2011).

Komplexní strategie post-konfliktní rekonstrukce v Libyi je nepřipravená, není vedená jako projekt a spíše se jedná o menší iniciativy v jednotlivých oblastech, často neprovázané do komplexního přístupu. Tyto malé iniciativy sice v mnoha případech zachraňují životy

jednotlivců a zmírňují dopady probíhající občanské války, nicméně nepřinášejí komplexní stabilizační plán, který destabilizovaná Libye tolik potřebuje. Je také důležité podotknout, že intervenující aktéři Francie a Velká Británie se podíleli pouze na první části FIRC – vojenské intervenci a s tím související zajištění podpory mezinárodního společenství. Do jakýchkoliv dalších aktivit se následně zapojovaly minimálně a celá post-konfliktní rekonstrukce tak závisela na menších iniciativách některých států nebo na některých sektorových organizacích při OSN, které byly nějakým způsobem koordinovány v rámci UNSMIL. Následující tabulka shrnuje aspekty komplexní strategie FIRC a míru naplnění jednotlivých oblastí.

Faktor		Způsob a míra naplnění
Podpora mezinárodního společenství	legitimita intervence	- mandát na základě rezoluce č. 1970 a 1973, - diskutabilní mandát pro NATO, - volné vyložení mandátu R2P – ochrana civilistů (postup vojenské operace s cílem pomoci ozbrojeným rebelům svrhnout režim)
	podpora koaličních partnerů a získávání potřebných zdrojů	- podpora OSN, aktivní koalice 13 států při zajištění vojenské operace - hlasování RB OSN o rezoluci 1973 (2011) se zdrželi Brazílie, Německo, Indie, Rusko, Čína.
	společné úsilí k dosažení strategického cíle	- 1. zbrojní embargo (zajištěno 23. 3. 2011) - 2. bezletová zóna (zajištěno 25. 3. 2011) - 3. ochrana civilistů (zajištěno 31. 3. 2011)
Vojenská technika a řízení operace	míra poničení infrastruktury	- díky precizní letecké kampani byla držena na minimální úrovni, i přesto došlo k četným materiálním ztrátám
	materiální ztráty a ztráty na životech	- neprokazatelné, počty obětí se pohybují od 1 000 do 25 000 dle zdroje - NATO nespolečně pracovalo při vyšetřování civilních obětí OUP, oficiální statistiky ztrát na životech nebyly vydány ani přes nátlak mezinárodních lidskoprávních organizací
	schopnost výcviku ozbrojených složek cíleného státu	- koaliční jednotky působily v rámci OUP pouze ve vzdušném a námořním prostoru, nedošlo k součinnosti u pozemních jednotek - vyžádáno GNA v roce 2017, NATO odpovědělo kladně, zatím bez konkrétních kroků, pokud výcvik proběhne, tak pravděpodobně pod iniciativou NATO DCB

Bezpečnostní stabilita v cílené zemi	migrace a přesun obyvatel	- zajišťuje OSN prostřednictvím IOM - monitorovací systém DTM - asistence a pomoc migrantům, nikoliv regulace migrace
	vznik ozbrojených milicí a teroristických organizací	- neschopnost demilitarizovat opoziční rebely, ze kterých se utvořily ozbrojené milice destabilizující zemi - prostor pro rozvoj teroristických organizací z důvodu neschopnosti libyjských ozbrojených složek zajistit bezpečnost v zemi
	možnost prosazení nevojenských reform	- nedostatečná s ohledem na politickou nestabilitu
	tok vojenského materiálu a ilegální obchod	- do/z Libye zajištěn v rámci vojenské operace OUP, zbrojní embargo bylo plně zajištěno 23. 3. 2011 - v rámci území Libye drastické rozšíření po FIRC 2011, zaplaveno zbraněmi z vyrabovaných skladů Kaddáfího - sociální sítě jako hlavní nekontrolovatelná platforma pro nelegální obchod s vojenským materiálem
	ohrožení okolních států a stability v regionu	- nedostatečná ochrana hranic, což vytvořilo podmínky pro pašeráctví, migraci a následnou bezpečnostní destabilizaci ohrožující okolní státy - s ohledem na nepřítomnost pozemních vojenských složek koaličních partnerů nedošlo k zajištění ochrany hranic - částečná podpora ochrany hranic v rámci UNODC - bezpečnostní opatření musely okolní státy zajišťovat samy
Práce s místními obyvateli	vnímání FIRC místními obyvateli a míra spolupráce	- ovlivněno cenzurou nového režimu v médiích - práce s obyvateli zajištěna pouze na bázi humanitární pomoci, nešlo o systematickou podporu
	lokální stabilita vedoucí k regionální a národní stabilitě	- individuální práce některých organizací ve spolupráci s UNSMIL (UNMAS, UNODC, WHO, UNIDO, WFP) - komplexní přístup nezajištěn
	prevence extremismu a ozbrojených konfliktů	- nezajištěno s ohledem na nepřítomnost pozemních jednotek koaličních sil a nedostatečný výcvik libyjské armády
	zajištění sociálních jistot, předpoklad pro ekonomický rozvoj	- některé iniciativy zajištěné v rámci agentur OSN (např. UNODC, UNIDO, WHO, WFP) - kompletní přístup nezajištěn s ohledem na politickou nestabilitu znemožňující prosazovat klíčové reformy vedoucí k rozvoji v zemi

Tabulka č. 13 – Zhodnocení komplexní strategie FIRC v Libyi

zdroj: vytvořeno autorkou

V oblasti post-konfliktní rekonstrukce selhala i EU, která se s ohledem na zdrženlivost vojenské operace rozhodla více působit v oblasti humanitární pomoci. Nicméně i tato oblast nakonec z důvodu nedostatku koordinace v rámci EU selhala. Mohlo se jednat o první vojenskou operaci s cílem humanitární pomoci, kterou by byl využit nástroj EU Battle Groups. Operace EUFOR byla schválena rozhodnutím Rady EU 2011/210/CFSP ze dne 1. dubna 2011 (Rada EU, 2011). Mělo se jednat o iniciativu 10 států, pod italským vedením s rozpočtem 7,9 milionů EUR a na období 4 měsíců. Plánování EUFOR Libya bylo spojené s nejasnostmi ohledně hranice mezi vojenským a nevojenským působením. Potýkalo se s blokadou Švédska při hlasování o konceptu operace, na kterou by měla přispět právě švédská Battle Group, která v té době byla v pohotovosti. Plánování EUFOR Libya tedy pokračovalo v čistě nevojenském duchu asistence humanitárním pracovníkům, ale než vůbec došlo k nějakému jasnému rozhodnutí, OSN misi už nemělo zájem využít. EUFOR se tak nakonec stala pouze symbolickým gestem spojeným se snahou podílet se na post-konfliktní rekonstrukci v Libyi, přičemž proces spojený s jejím plánováním pouze poukázal na fakt, že EU není připravená koordinovat společné vojenské akce (Fabbrini, 2014).

FIRC v Libyi je příkladem, kdy se mezinárodní společenství velmi rychle zmobilizovalo v počátečních fázích vojenské intervence, nicméně se stejnou rychlostí se opět z Libye odebralo ihned po svržnutí režimu Muammara Kaddáfího. Na rozdíl od podobných operací v Iráku a v Afghánistánu, po kterých následovala post-konfliktní rekonstrukce trvající mnoho let, v Libyi byla situace ponechána na pospas samotným Libyjcům, a to v době, kdy byla společnost rozdělená a traumatizovaná po intenzivní letecké kampani. Vojenská část FIRC byla hodnocena jako velmi rychlá, efektivní a bez využití zásahu pozemních jednotek. Nicméně post-konfliktní rekonstrukce, která měla situaci v zemi stabilizovat, byla nedostatečná, což vedlo k prohlubující se destabilizaci, která přivedla Libyi do stavu občanské války. V případě FIRC v Libyi se tedy nedá hovořit o komplexní strategii.

3.4 Zhodnocení naplnění podmínek pro bezpečnostní dopad FIRC

V této kapitole autorka zkoumala, zda platí obě podmínky pro splnění hypotézy o bezpečnostním dopadu FIRC na intervenujícího aktéra. První podmínkou je, že cílený stát nemá vhodné prostředí pro FIRC. To se prokázalo, jelikož Libye v době FIRC nebyla ekonomicky rozvinutá, obyvatelstvo bylo heterogenní a nemělo předchozí zkušenost s demokratickou formou vládnutí. První podmínka tedy byla splněna a autorka analýzou

prostředí v Libyi prokázala, že Libye nebyla vhodným cíleným státem FIRC a předpoklad výsledku FIRC byl dle teorie Downese a Montena neúspěch (Downes and Monten, 2013).

Druhá podmínka je, že intervenující aktér nemá komplexní strategii FIRC. V případě hlavních intervenujících aktérů, Francie a Velké Británie, se i tato podmínka potvrdila. U jednotlivých oblastí, které autorka považuje za nosné pilíře komplexní strategie FIRC, bylo nalezeno několik výrazných nedostatků. První pilíř, tedy podpora mezinárodního společenství byl víceméně splněn, ačkoliv s několika výraznými otazníky. Nejistotu ukázala počáteční zdrženlivost jak EU, tak NATO, přičemž obě instituce nebyly od počátku přesvědčeny, zda je tento zásah opravdu nutný. Legitimita zásahu byla postavena na principu R2P, ačkoliv řada aktérů přiznala nedostatek jasných důkazů o rozsahu ohrožení civilistů v Libyi. Zásah byl legální v první fázi, kdy vojensky zasahovala Francie a Velká Británie, jelikož intervence měla mandát RB OSN daný rezolucí č. 1973. Nejasné však je, zda byl mandát využit ke svému záměru ochránit civilisty anebo zda byla operace vedena tak, aby povstalci mohli rychle svrhnout režim Muammara Kaddáfího. Dalším zpochybnitelným krokem je pak převzetí velení vojenské operace organizací NATO, k čemuž dle některých právních výkladů rezoluce RB OSN 1973 neopravňuje.

Druhým pilířem byla vojenská intervence. Ta byla hodnocená jako největší úspěch FIRC, byla vedena pouze letecky a byla efektivní. Jediným otazníkem je počet civilních obětí této intervence, na který poukazují některé mezinárodní lidskoprávní organizace. NATO v této oblasti ani po vyzvání nevedlo vyšetřování ani nezveřejnilo statistiky, ačkoliv v určité chvíli přiznalo, že operace měla i civilní oběti. Druhý pilíř vojenské intervence je nicméně hodnocen jako splněný.

Problematickými jsou však třetí a čtvrtý pilíř komplexní strategie FIRC v Libyi – zajištění bezpečnostní stability v cílené zemi a práce s místními obyvateli. Ani v jednom z případů se intervenující aktéři více neangažovali a ani snahy OSN o pokrytí této mezery nebyly dostatečné. Post-konfliktní rekonstrukce v Libyi po svržnutí režimu Muammara Kaddáfího byla silně podceněna a jako následek toho došlo k destabilizaci Libye, která vyvrcholila občanskou válkou. Po zhodnocení všech čtyř nosných pilířů autorka konstatuje, že FIRC v Libyi neměla zajištěnou komplexní strategii a tím pádem je splněná i druhá podmínka hypotézy. Výsledek analýzy naplnění podmínek hypotézy o bezpečnostním dopadu FIRC na intervenujícího aktéra znázorňuje následující tabulka.

Podmínka platnosti hypotézy	Jednotlivé oblasti	Splnění části podmínky	Splnění podmínky
1. Cílený stát nemá vhodné prostředí pro FIRC	Nedostatečná ekonomická vyspělost	Ano	Ano
	Heterogenní obyvatelstvo	Ano	
	Chybějící zkušenost s demokratickou formou vládnutí	Ano	
2. Intervenující aktér nemá komplexní strategii FIRC	Nedostatečná podpora mezinárodního společenství	Spíše ne	Ano
	Nepovedená vojenská operace	Ne	
	Nedostatečné zajištění bezpečnostní stability v zemi	Ano	
	Nedostatečná práce s místními obyvateli	Ano	

Tabulka č. 14 - Naplnění podmínek hypotézy o bezpečnostním dopadu FIRC

Zdroj: vytvořeno autorkou

Na základě splnění obou podmínek, tedy že Libye svým prostředím nebyla vhodným cíleným státem FIRC, a že intervenující aktéři neměli komplexní strategii FIRC, autorka dle své hypotézy předpokládá, že FIRC v Libyi bude mít bezpečnostní dopad na prostředí intervenujících aktérů. V případě Francie a Velké Británie to bude dopad na evropský bezpečnostní prostor. Konkrétními oblastmi bezpečnostního dopadu FIRC v Libyi se autorka zabývá ve čtvrté kapitole.

4. Dopad FIRC v Libyi na evropský bezpečnostní prostor

Libye byla vybrána jako cílový stát pro FIRC, přestože k tomu měla nevhodné prostředí. Jednalo se o stát etnicky heterogenní, ekonomicky nevyspělý a bez předchozí zkušenosti s demokratickou formou vládnutí. FIRC měla za této podmínky šanci na úspěch pouze tehdy, pokud by intervenující aktér měl komplexní strategii FIRC, kde by byla vhodně provedena vojenská operace s bezprostředně navazující propracovanou post-konfliktní rekonstrukcí, která by zemi vrátila do stabilizovaného stavu a umožnila by spuštění potřebných ekonomických, právních a sociálních reforem. K tomu však nedošlo, jelikož se Francie i Velká Británie po splnění strategických cílů vojenské operace a po svržení a zabití Muammara Kaddáfího z Libye stáhly, aniž by v zemi pokračovaly s plánem obnovy. Právě proto byla FIRC neúspěšnou akcí a bude mít dle hypotézy autorky bezpečnostní dopady na evropský prostor.

Tyto bezpečnostní dopady jsou dvojího charakteru – vnitřní a vnější. Vnitřní dopady jsou přímo spojeny s faktem, že se dvě evropské mocnosti, Francie a Velká Británie, rozhodly vojensky intervenovat v Libyi. Toto rozhodnutí a forma jeho provedení měly přímý následek na fungování a roli tří klíčových organizací rámujiících evropský bezpečnostní prostor – EU, NATO a OBSE. Vnější dopady jsou následky neúspěšné FIRC v Libyi, které již mají nebo v budoucnu budou mít bezpečnostní dopad na evropský prostor. Hlavním následkem je aktivace centrální střeoevropské migrační trasy. Ta zapříčinila migrační krizi, která je umocněná neefektivním řízením a množstvím a specifikou migrantů, kteří míří do Evropy skrze tranzitní Libyi.

4.1 Vnitřní dopady na evropský bezpečnostní prostor

FIRC v Libyi byla první vojenskou intervencí, kterou iniciovaly a vedly pouze evropské státy a kde USA byly v pozadí celé akce. Tato operace byla testovací fází fungování evropského bezpečnostního prostoru, respektive organizací EU, NATO a OBSE rámujiících koncept bezpečnosti v Evropě. FIRC v Libyi poukázala na rozložení sil mezi těmito organizacemi, na jejich úlohu a akceschopnost v době krize. Kromě toho, že FIRC v Libyi ukázala, jak fungují systémově nastavené procesy těchto organizací v praxi, způsobila také změny ve vnímání těchto organizací jakožto garantů bezpečnosti v Evropě. V následující podkapitole se autorka zaměří na analýzu dopadu debaty spojené s politickým rozhodnutím angažmá na FIRC v Libyi, na výsledek angažmá EU, NATO a OBSE, a na transformaci, kterou těmito organizacím FIRC v Libyi přinesla s ohledem na budoucí vývoj jejich fungování v rámci evropského bezpečnostního prostoru. Tyto faktory vytvářejí vnitřní dopad na evropský bezpečnostní

prostor, jelikož se jedná o přímý následek politického rozhodování o FIRC v Libyi a její operacionalizace bez ohledu na její výsledek.

4.1.1 Neakceschopná EU

Na rozhodování o FIRC v Libyi nejvíce utrpěla EU. Libyjská krize byla pro EU první bezpečnostní výzvou po ratifikaci Lisabonské smlouvy. EU měla šanci ukázat, zda jsou mechanismy nastavené Lisabonskou smlouvou funkční, zda mají smysl, a zda EU opravdu dokáže být samostatným akceschopným aktérem na půdě mezinárodních vztahů. Libyjská krize k tomu byla velmi dobrou příležitostí s ohledem na povahu konfliktu ohrožujícího demokratické principy, na jeho omezený rozsah a na jeho blízkost evropskému kontinentu (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 53). Bohužel se však na FIRC v Libyi ukázala nedostatečná jednotnost názorů členských států, nepružné mechanismy utváření politického rozhodnutí, složitá koordinace a neochota nasazování Battle Groups a pomalý rozhodovací proces, a to i v otázkách nevojenské humanitární pomoci.

Od začátku libyjské krize bylo na rozhodování EU zřejmé, že členské státy mají diametrálně odlišné názory na to, jak by se mělo koordinovaně postupovat. EU tak zažila paralelu z roku 2003, kdy se členské státy nebyly schopné dohodnout na společném postupu při vojenské operaci v Iráku (Brattberg, 2011). Některé státy jako Rumunsko nebo Bulharsko s FIRC v Libyi nesouhlasily s argumentací, že pro vojenský krok ještě nenastal ten správný okamžik a že jediný, kdo by mohl nad Libyí případně zajistit bezletovou zónu, je NATO, nikoliv EU (Shrivastava, 2011). Polsku se líbila myšlenka změny režimu v Libyi, kterou potvrdil i tehdejší polský premiér Donald Tusk, ale kvůli limitovaným zdrojům a velkým závazkům v Afghánistánu se na tom nechtělo vojensky podílet (BBC, 2011c).

Ke zlepšení situace nepřispělo také to, že Francie jednala bez konzultace s dalšími členy EU příliš rychle a na vlastní pěst. To se týkalo celé řady prohlášení ohledně postupu v Libyi, předčasného uznání NTC jako legitimní libyjské vlády (Rettman, 2011) a nebo samotného spuštění vojenské operace ještě před koncem Pařížského summitu, na kterém se teprve koordinoval postup. Některé státy otevřeně vyjádřily obavu, že FIRC v Libyi je motivovaná energetickými zájmy některých zemí. Tato obava zazněla jak z úst tehdejšího bulharského premiéra Boyka Borisova, který se přikláněl spíše k ekonomickému nátlaku na Kaddáfího než k vojenskému řešení, tak i od tehdejšího německého ministra obrany Thomase de Maiziéra, který se obával, že FIRC v Libyi je motivovaná ropnými zájmy v oblasti. S vojenskou intervencí v Libyi nesouhlasila celá řada členských států EU, ale nejhlasitějším odpůrcem bylo právě Německo, za jehož stanovisko se tak schovaly i další členské státy EU (Lindström and

Zetterlund, 2012, pp. 52–53). Pasivně se k situaci v Libyi stavila i Česká republika. Tehdejší premiér Petr Nečas spolu s ministrem zahraničí Karlem Schwarzenbergem podpořili rezoluci RN OBN s tím, že se ČR do vojenského zásahu nebude zapojovat, protože na to nemá kapacity. Nechtěli však vojenskou operaci blokovat na půdě NATO, což potvrdil i tehdejší ministr obrany Alexandr Vondra. V opozici proti vojenskému zásahu v Libyi byl však tehdejší prezident Václav Klaus, který se svým názorem vystoupil i na mimořádném Bruselském summitu EU (Šídllová, 2011).

Kritika nejasného postoje EU k libyjské krizi padla také na tehdejší vysokou představitelku Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, Catherine Ashtonovou. Její vystoupení odhalila nedostatečné schopnosti nekoordinované EU v oblasti diplomacie. Společný postoj EU byl vždy vyjádřen mezi posledními reakcemi a Ashtonová zvolila linii „nejmenšího společného jmenovatele“, na které postavila komunikaci společného postoje EU (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 53). Neschopnost koordinace EU v případě libyjské krize také přidalo argumentační body pro euroskeptická hnutí, která se rozvíjela ve Velké Británii a která postupně přivedly Velkou Británii k rozhodnutí opustit EU (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 69; The Guardian, 2015).

V rámci libyjské krize se také ukázal diametrální rozdíl v otázce krizového managementu EU a NATO a v otázce rychlosti reakce na krizi. NATO bylo schopné i přes neshody mezi svými členy během dvou týdnů od počátku krize připravit čtyři možné operační plány, kdežto EU na to samé potřebovala dva měsíce (Koenig, 2012).

4.1.2 Vojensky orientované NATO

Zapojení NATO do FIRC v Libyi bylo od počátku nejasné a spojené s celou řadou otázek, které byly podobně jako u EU ovlivněny odlišným postojem členských států. Největším blokátorem v rámci NATO bylo Německo, které vnímalo vojenskou operaci jako příliš radikální řešení, a Turecko, které mělo v Libyi zájmy v podobě velkého množství pracujících občanů, jejichž bezpečnost a pracovní místa by v případě vojenské intervence mohly být ohroženy (Lindström and Zetterlund, 2012). NATO však ukázalo poměrně rychlý rozhodovací mechanismus, když se chopilo velení vojenské operace, kterou již několik dní vedly Francie, Velká Británie, Spojené státy americké a Kanada. Vojenská operace NATO Unified Protector byla hodnocena jako úspěšná a během krátké doby došlo k naplnění tří hlavních bodů mandátu RB OSN, kterými byly bezletová zóna, ochrana civilistů a zbrojní embargo (NATO, 2011b).

Pochybnosti spojené s vojenským zásahem NATO byly v několika oblastech. První zpochybnění byl mandát operace, který dle některých právních výkladů nebyl daný rezolucí RB OSN 1973 (Abass, 2011). Druhou nejasností byl záměr vojenského řízení operace, kdy se původní cíl ochrany civilistů postupně přetvořil ve vojenskou podporu ozbrojených opozičních rebelů s cílem svržení režimu Muammara Kaddáfího (Kříž, 2012). Tuto teorii nevyvrací ani nevyjasněný počet civilních obětí OUP, k čemuž se NATO nevyjádřilo ani na výzvu organizací Human Rights Watch (Human Rights Watch, 2012) a Amnesty International (Amnesty International, 2012), které ve svých zprávách uvádějí případy zbytečného zabití civilistů leteckými údery vedenými NATO. I přes tyto negativní stránky NATO prostřednictvím OUP potvrdilo svoji schopnost rychle rozhodovat v době krize, rychle převzít a řídit vojenskou operaci, a rychle plnit strategické cíle dle logické linie operace (Daalder and Stavridis, 2012). NATO tak potvrdilo své prvenství z hlediska vojenské akceschopnosti a postavení silného aktéra na poli mezinárodních vztahů. V rámci Evropy tak NATO utvrdilo svoji pozici klíčového garanta bezpečnosti.

V rámci libyjské krize byl velmi oceňován přístup tehdejšího generálního tajemníka NATO, Anderse Fogha Rasmussena. Byl ochoten převzít iniciativu a do konsenzu dotlačit i ty státy, které s vojenskou operací nesouhlasily. Někteří účastníci jednání tvrdili, že jeho přesvědčovací nástroje zašly až příliš daleko. Při jednom z jednání NAC Rasmussen kritizoval francouzský a německý přístup do té míry, že zástupci francouzské a německé delegace opustili místnost se vztekem (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 56). V každém případě však iniciativa a řídicí schopnosti Rasmussena potvrdily jednotnost i akceschopnost NATO, která vedla k úspěšné vojenské operaci. NATO také na vojenské intervenci v Libyi ukázalo potenciál ad hoc partnerství v rámci vojenských operací, kdy byly do operace OUP zapojeni i regionální partneři, kteří nejsou členy NATO. Tato forma operativních partnerství se ukázala jako vhodná a s největší pravděpodobností ji bude NATO využívat i v budoucnu pro posílení regionální iniciativy v ohnisku konfliktu (Lindström and Zetterlund, 2012, pp. 56, 60–61).

Akceschopnost NATO je však i nadále přisuzována spíše USA, což se potvrdilo i při libyjské krizi. Ačkoliv USA veřejně zpochybňovaly nutnost vojenského zásahu v Libyi, v rámci NATO proaktivně připravovaly vojenský plán pro případ, že NATO dojde ke konsenzu a převezme velení vojenské operace (Lindström and Zetterlund, 2012, p. 55). Důvodem k tomu však také může být to, že se do prvotní fáze operace pustily Francie a Velká Británie na vlastní pěst, a Francie dokonce byla proti předání vojenského velení operace do rukou NATO (Willsher, 2011b). S vojenským úspěchem operace NATO v Libyi se také začíná uvažovat o možnostech

angažmá podobného rozsahu v budoucnu. Zde je evidentní, že k zachování možnosti vést takto silnou a rychlou vojenskou operaci je nutné, aby evropské mocnosti navýšily své rozpočty na obranu a přistoupily k některým velkým akvizičním programům jako jsou bojové letouny F-35 nebo tankery. Pokud tak neučiní, v budoucích operacích NATO budou opět dominovat USA, pokud vůbec budou ochotny vynakládat většinové prostředky na zachování akceschopnosti NATO (Mueller, 2015, pp. 41–42).

Ačkoliv bývá vojenská intervence OUP vedená NATO označována za jednoznačný úspěch (Daalder and Stavridis, 2012; Mueller, 2015), je otázkou, zda ji takto hodnotí všichni zúčastnění. Není totiž zcela jednoznačné, zda všechny zúčastněné státy vnímaly stejně strategické cíle operace. Dle postupu operace a odlišných prohlášení politických představitelů zúčastněných států to vypadá, že nebyli zajedno v otázce, zda je změna režimu a zabití Muammara Kaddáfího jedním ze strategických cílů vojenské operace. Nekompletní koordinaci vojenské a politické části OUP také mohlo způsobit to, že ačkoliv po několika dnech samostatných vojenských zásahů Francie (pod názvem Opération Harmattan), Velké Británie (Operation Ellamy), USA (Operation Odyssey Dawn) a Kanady (Operation Mobile), převzala vojenskou intervenci v Libyi NATO pod slučovacím názvem OUP, politické vedení operace zůstalo v rukou jednotlivých států a probíhalo spíše v jejich hlavních městech (Paříž, Londýn, Washington) než na půdě Severoatlantické rady (Lindström and Zetterlund, 2012, pp. 55–56). Silné politické vedení OUP ze strany Francie, Velké Británie a USA potvrdilo i společné prohlášení tehdejšího amerického prezidenta Baracka Obamy, francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho a britského premiéra Davida Camerona při příležitosti přebírání velení libyjské operace do rukou NATO (Obama et al., 2011). Z prohlášení bylo patrné, že Francie, Velká Británie a USA budou i nadále prostřednictvím NATO prosazovat své zájmy a pojetí strategických cílů FIRC v Libyi.

NATO se nicméně téměř vůbec neangažovalo v rámci post-konfliktní rekonstrukce, a to ani v klíčové počáteční fázi, kdy měla být zajištěna bezpečnostní stabilita v zemi. NATO po splnění posledního strategického cíle opustilo Libyi bez jakéhokoliv plánu post-konfliktní obnovy. Bezpečnostní stabilita tak byla ponechána v rukou opozičním jednotkám, které krátce předtím získaly vládu nad zemí, která byla po 42 let vedena určitým způsobem. Nebyly vycvičeny místní silové složky, a to ani po několika žádostech přímo od libyjských orgánů. NATO a angažované členské státy se chtěly za každou cenu vyhnout pozemním operacím v Libyi a posílání svých vojáků do Libye, což by mohlo vést k nesouhlasu západní veřejnosti po zkušenostech s nekonečnými operacemi v Iráku a Afghánistánu. Blesková vojenská operace tak

byla zakončena i bleskovým odchodem. Konflikt tak i nadále pokračoval a po několika letech vyústil do občanské války. NATO tak opomenulo bezprostřední navazující fázi vojenské operace, kterou je bezpečnostní stabilizace. NATO tedy v rámci FIRC v Libyi potvrdilo své vojenské schopnosti, ale ukázalo nedostatek politické koordinace jak při určování strategických cílů, tak i při fázi post-konfliktní rekonstrukce.

4.1.3 Pozorovatel OBSE

V průběhu eskalace konfliktu a rozhodování o vojenské intervenci v Libyi OBSE zaujmula pozici komentátora událostí a zastánce demokratizačního procesu. V několika prohlášeních, která vydal tehdejší předseda Parlamentního shromáždění OBSE, Petros Efthymiou, zaznělo odsouzení násilí na civilistech v Libyi (OBSE, 2011a), nutnost koordinovaného zásahu OSN, EU, Ligy arabských států a dalších mezinárodních institucí (OBSE, 2011b) a nebezpečí situace pro partnery OBSE, tedy pro Alžírsko, Tunisko a Egypt sdílející s Libyí hranice přes 2 500 km (OBSE, 2011a). OBSE se také otevřeně postavila za myšlenku nutnosti asistovat zemím z oblasti Středozemního moře v přechodu k demokratickému režimu (OBSE, 2011c). OBSE se však zdržela jakýchkoliv komentářů ohledně toho, kdo by měl vést vojenskou operaci, zda byly zvoleny vhodné nástroje a zda je použití síly adekvátní. V rámci libyjské krize tedy OBSE potvrdila svoji pozici pozorovatele a komentátora probíhajících bezpečnostních krizí, ale neukázala koordinovaný přístup nebo návrh řešení situace. OBSE zůstala ve svých prohlášeních zdrženlivější a spíše se schovávala za rozhodnutí a prohlášení OSN. Postoj OBSE byl dán zejména praxí, kdy jsou aktivně diskutovány pouze otázky, které se bezprostředně týkají evropského prostoru. Krize v Libyi tedy OBSE nebyla vyhodnocena jako bezpečnostní hrozba pro evropský prostor, ačkoliv by důkladná analýza potenciálních dopadů FIRC v Libyi prokázala opak.

OBSE byla zároveň ve vztahu k libyjské krizi asi nejkřehčí platformou, protože názorové rozpory mezi jejími členy byly ještě větší než v případě EU nebo NATO. Libyjská krize navíc ohrožovala některé členy OBSE přímo na jejich hranicích, kdežto pro ostatní mohl představovat hrozbu právě vojenský zásah. FIRC v Libyi tedy pro OBSE jakožto kooperační platformu znamenala velký zlom. Byla to právě FIRC v Libyi, která vrazila klín mezi Rusko a Západ a předznamenala celou řadu tenzí mezi Západem a Východem v následujících několika letech po FIRC v Libyi. Rusko se v RB OSN při hlasování o rezoluci 1973 zdrželo hlasování a k vojenské intervenci v Libyi se stavělo více odmítavě. Výsledek FIRC v Libyi navíc v Rusku vyvolal skepticismus ohledně budoucí podpory Západu, například v otázkách sankcí a postoje vůči Sýrii (Dessi and Greco, 2018, p. 27).

4.2 Vnější dopady na evropský bezpečnostní prostor

FIRC s sebou vždy nese svá bezpečnostní rizika a jejich míra je závislá na komplexní strategii a její operacionalizaci. V případě, že komplexní strategie chybí, je pravděpodobnost úspěšného provedení FIRC velmi malá. Tak tomu bylo i v Libyi, která po úspěšné vojenské operaci vedoucí ke svržení režimu Muammara Kaddáfího zůstala v destabilizovaném stavu. Tato destabilizace s sebou pak nese některé následky, které budou mít vliv i na evropský bezpečnostní prostor. Tyto následky autorka hodnotí jako vnější dopady, které vyšly z výsledku FIRC v Libyi a mají nebo do budoucna budou mít dopad i na evropský bezpečnostní prostor.

Bezprostřední blízkost Libye k evropskému kontinentu zapříčinila největší bezpečnostní dopad FIRC, kterým je migrační krize. Ta je spojena nejen s pohybem osob, ale také s hrozbou šíření nemocí, nelegálního obchodu, nárůstem kriminality a ekonomickým a socio-kulturním náparem na státy, které jsou destinacemi migrantů. Migrační krize je tedy hlavním bezpečnostním rizikem, které měly Francie a Velká Británie identifikovat před učiněním politického rozhodnutí angažmá na FIRC v Libyi.

4.2.1 Migrační krize a její bezpečnostní dopady

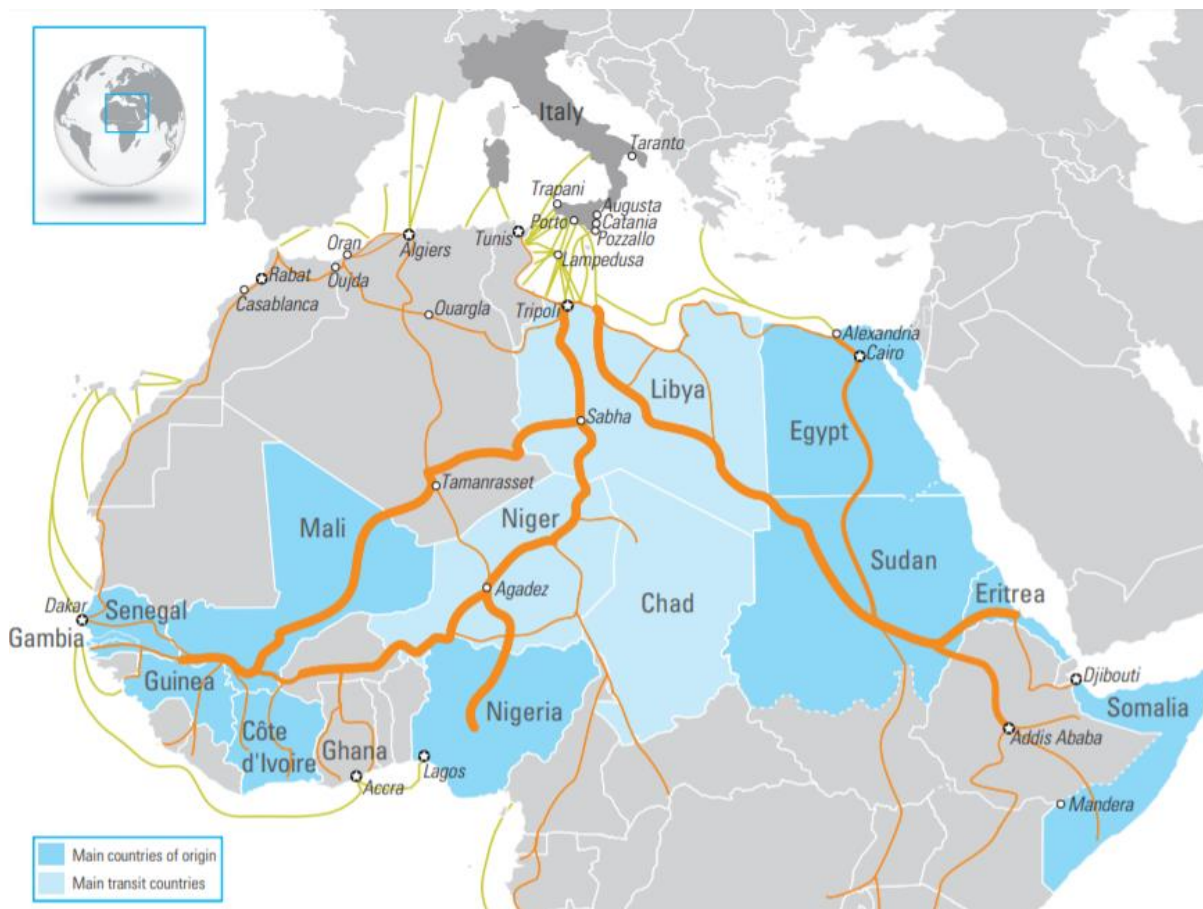
Pro kompletní zhodnocení potenciálních bezpečnostních hrozeb plynoucích z migrační krize, kterou zapříčinila i FIRC v Libyi je nutné brát v úvahu prostředí pro migraci v Libyi. Migrace a vnitřní pohyby nejsou pro Libyi nic nového a tato situace nevznikla až s libyjskou krizí v roce 2011. Libye byla po dlouhou dobu destinací a zároveň tranzitní zemí pro legální i nelegální migraci. V 90. letech byla Libye destinací pro nekvalifikovanou pracovní sílu, zejména ze zemí subsaharské Afriky. Počátkem 21. století začala být zejména tranzitní zemí migrantů. V roce 2009 byl odhad, že migranti žijící na území Libye tvoří přes 10 % libyjské populace (Aghazarm et al., 2012, p. 9). Libye se tedy s otázkou migrace potýkala již za režimu Kaddáfího. Kaddáfí migraci na jednu stranu svým způsobem silně podpořil, když se v reakci na sankce OSN z období 1992–2000 obrátil od Západu spíše k Africe, ve které hledal možnosti ekonomického oživení Libye. S touto panafrickou zahraniční politikou přišly i vlny migrantů, kteří obsazovali celou řadu pracovních míst a ekonomickou situaci v Libyi tak podpořili. Kaddáfí však také velmi efektivně řídil nelegální migraci, kdy často využíval nástroje deportace a navracování migrantů do zemí původu (Haas, 2006). Po roce 2004 se navíc po zrušení zbrojního embarga Libye sblížila s EU a vznikla tak celé řada kooperačních iniciativ pro společný postoj k řešení výzev spojených s migrací (Aghazarm et al., 2012, p. 10). Libye tedy byla migračním centrem odjakživa, ale Kaddáfí byl schopen situaci zvládnout ku

ekonomickému prospěchu Libye a migraci efektivně řídit, a to i ve spolupráci s EU či na základě bilaterální dohody s Itálií z roku 2008, známé jako Friendship Treaty (TEMPER, 2008). Je nutno podotknout, že Kaddáfí měl na řízení migrace zvláštní metody, které nicméně při jeho působení v čele Libye fungovaly. Byl si vědom existence pašeráckých gangů, tvořených zejména kmeny Tuaregů a Tebů působících v jihozápadní části Libye. Kaddáfí věděl, že tito lidé rozjeli pašeráckou síť a že to bylo způsobeno zejména nedostatkem jiných ekonomických příležitostí, jak si vydělat. Proto je podporoval s cílem, aby raději pašovali zboží do Afriky než lidi do Evropy. Dokonce jim na tyto aktivity poskytoval ropu nebo mouku za dotovanou cenu, kterou pak mohli jako vedlejší činnost prodávat za normální ceny a tím si zajistit alternativní zdroj příjmů (BBC, 2018). Po FIRC v roce 2011 se však v Libyi bezpečnostní situace natolik destabilizovala, že nebylo možné migraci řídit, ani na lokální ani na centrální úrovni. Tento nedostatek krizového managementu způsobil nejen odchod Libyjců do Evropy, ale umožnil také vytvořit z Libye nekontrolovatelný tranzitní stát jak pro volný pohyb osob a nelegální migraci, tak i pro nelegální obchod a pašeráctví vycházející z celé řady afrických zemí.

S ohledem na charakter **Libye jako migračního tranzitu** je při posuzování dopadu FIRC na migrační krizi v Evropě potřeba zohlednit fakt, že ne všichni migranti jsou libyjského původu. Je potřeba nahlížet na Libyi spíše jako na průchodnou migrační cestu než na zdroj migrantů z řad obyvatelstva. Pohyby obyvatel v Libyi od počátku bezpečnostní krize v únoru 2011 byly směřovány zejména do sousedních států – do Egypta, Tuniska, Alžírska, Nigeru, Čadu a Súdánu. Migranti pracující v Libyi začali zemi opouštět a vracet se do svých zemí původu, kterými byly kromě sousedních zemí Libye také Bangladéš, Ghana, Mali, Nigérie, Burkina Faso, Mauretánie, Guinea, Togo a Senegal (Aghazarm et al., 2012, pp. 12–13). Zhruba 3,9 % těchto migračních pohybů bylo do Evropy. Do Libye mířili zejména migranti z Bangladéše, Burkiny Faso, Konga, Pobřeží slonoviny, Eritrey, Gambie, Ghany, Guiney, Libérie, Mali, Nigeru, Nigérie, Pákistánu, Senegalu, Somálska a Súdánu (Aghazarm et al., 2012, p. 15).

V současné době existují tři hlavní migrační trasy, přes které probíhají pohyby migrantů do Evropy. První je západní středozevní trasa, která zpravidla probíhá přes Maroko do Španělska. Druhou je východní středozevní trasa, která vede přes Turecko do Řecka. Třetí je pak centrální středozevní trasa vedoucí přes Libyi do Itálie. Centrální středozevní trasa je v současné době nejaktivnější, a skrz ni projde největší počet lidí, kteří cestují po moři do Evropy (Darme and Benattia, 2017). Právě proto je tato trasa největší bezpečnostní hrozbou a její zvýšená aktivita

přišla právě po FIRC v Libyi. Centrální středozevní migrační trasu, u které Libye funguje jako hlavní tranzit, znázorňuje následující obrázek.

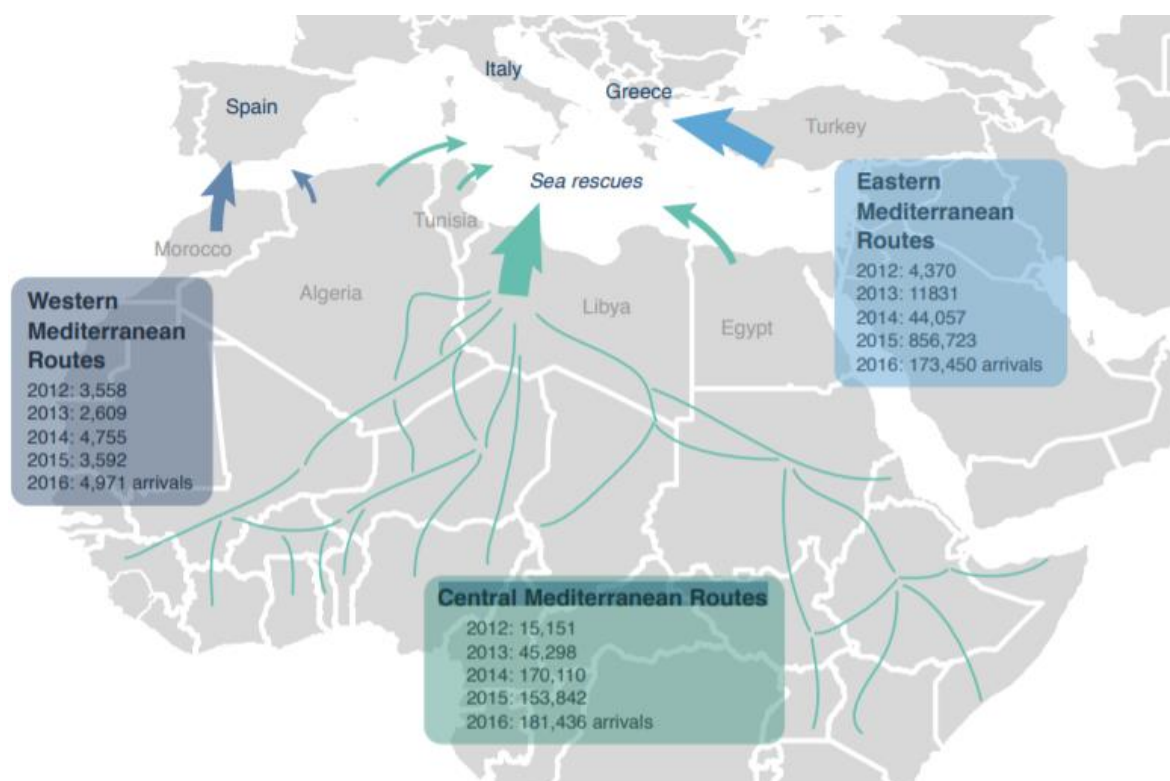

Obrázek č. 1 – Centrální středozevní migrační trasa

Zdroj: UNICEF (UNICEF, 2017, p. 2)

Většina uprchlíků a migrantů pravidelně přichází do Libye skrz Súdán, Niger a v menší míře přes Alžírsko. Cesty ze Súdánu někdy probíhají přes Čad a cesty z Nigeru pak někdy prochází Alžírskem. Bez ohledu na to, kterou trasu využijí, se pak tito migranti setkávají v Libyi a tvoří pak mix migrační vlny. Jedná se o lidi, kteří mají různý původ, různé motivace pro cestu a různé záměry po příchodu do Evropy. Tito lidé se pak všichni sejdou v Libyi, dostanou se na jednu loď a bez předchozí možnosti jejich kontroly nebo filtrace s cílem eliminace bezpečnostních rizik pak společně míří do Evropy přes Itálii (Darmer and Benattia, 2017).

Aktivace centrální středozevní migrační trasy do Evropy proběhla právě na základě výsledku FIRC v Libyi. Následující obrázek ukazuje pro srovnání počty migrantů, kteří se vydali do Evropy v letech 2012–2016 skrze tři největší migrační trasy.

Obrázek č. 2 – Srovnání migračních tras do Evropy v letech 2012-2016

Zdroj: UNHCR (Darme and Benattia, 2017, p. 2)

Z obrázku je patrné, že trend nárůstu pohybů skrze centrální středozevní trasu probíhal po celé období let 2012-2016 a zároveň je tato migrační trasa nejaktivnější po celou dobu evropské migrační krize¹⁹. Tento trend pokračoval i v roce 2017. Ačkoliv došlo ke snížení objemu migrantů cestujících do Evropy, centrální středozevní trasa vykazovala stále největší podíl těchto pohybů. V roce 2018 se do Evropy přes centrální středozevní trasu vypravilo téměř 119 tisíc lidí (ve srovnání oproti 42 tisícům přes východní a 23 tisícům přes západní středozevní trasy) (Frontex, 2019). Ačkoliv přinesl rok 2018 značný posun v redukci počtu migrantů směřujících do Evropy a centrální středozevní trasa tak přinesla nejmenší počet migrantů (23 tisíc lidí) (Frontex, 2019), v roce 2019 vznikají obavy o možném značném posílení centrální středozevní trasy. Italská vláda varovala v dubnu 2019 EU, že z Libye hrozí odsun až 800 000 migrantů kvůli nekončící občanské válce v Libyi (The Telegraph, 2019). Pokud by se tato hrozba uskutečnila, jednalo by se zatím o největší nápor na Evropu prostřednictvím centrální středozevní trasy.

¹⁹ Výjimkou je rok 2015, kdy byl největší nával syrských migrantů přes východní středozevní trasu, jelikož ji vyměnili za centrální trasu, kterou nejvíce využívali v letech 2012-2014.

Při vnímání migrační krize jako hrozby pro evropský bezpečnostní prostor je nutné uvědomit si, do jaké míry tuto hrozbu může Evropa vůbec ovlivnit. Migrační opatření, do kterých investuje EU a některé členské státy nejvíce postižené migrací, totiž mají své limity. Stejně tak má své limity i možnost **externalizace migrační kontroly**, která v minulosti ve vztahu EU-Libye poměrně efektivně fungovala. Po FIRC v Libyi a chaosu, který v zemi následuje, totiž zatím neexistuje autorita, která by byla schopna být partnerem EU při řízení migrační krize. Takovým partnerem byl v minulosti Muammar Kaddáfí, a proto bylo možné až do roku 2011 migrační cestu přes Libyi poměrně efektivně zvládat. Po jeho odchodu nastala situace, kdy Evropa musí pro zvládnutí přísunu migrantů čekat, až se v Libyi taková autorita znovu vytvoří. Veškeré migrační toky se totiž odvíjejí od několika faktorů, které jsou přímo závislé na libyjské vládě, nikoliv na Evropě. Mezi tyto faktory patří například míra, do které libyjská vláda bude zvládat síť pašeráků, které se v Libyi za několik let chaosu rozšířily a vytvořily si potřebné zázemí pro své fungování. Záviset to bude také na politice otevřených nebo zavřených dveří, kterou bude mít Libye ve vztahu k subsaharské Africe, na bezpečnostní situaci v Libyi a okolních zemích, kdy hrozí další přívaly migrantů do Evropy, přičemž Libye je nebude schopna zastavit (Toaldo, 2015, p. 3). Velký vliv bude mít také ekonomický rozvoj v Libyi, který by mohl zatraktivnit Libyi jako cílovou destinaci pro migranty ze subsaharské Afriky jako tomu bylo za Kaddáfího. Pokud budou chtít zůstat v Libyi, pracovat tam a přispívat tak k ekonomickému růstu Libye, bude to výhra pro všechny zúčastněné strany. Všechny tyto faktory však souvisí s politickou stabilizací Libye. Řešení migrační krize je závislé na existenci jedné vlády, která bude schopna kontrolovat celé území, zajistí bezpečnost v zemi a bude schopna provádět ekonomické, právní a sociální reformy.

Další problematickou oblastí je pašování lidí. Funguje na principu **organizovaného zločinu**, jehož princip je možno přirovnat k fungování italské mafie. Tyto skupiny využívají při řízení pašeráckých aktivit sílu ve formě násilí a zároveň si vytváření podporu svých aktivit v okolí, ve kterém působí (Shaw and Mangan, 2014). Řízení migračních tras s sebou nese spoustu podnikatelských příležitostí pro celou řadu lidí participujících na migrační trase. Vytvářejí si také silné vztahy s politickými autoritami, v případě Libye pak s místními vrcholnými představiteli kmenových struktur a ozbrojených milicí, kteří drží kontrolu nad klíčovými územími pro migrační přesuny. Struktury, které si pro pašování lidí vytvořili, efektivně využívají při diverzifikaci podnikatelských aktivit, tedy tímto způsobem pašují i drogy, zbraně nebo zprostředkovávají nelegální obchod.

Pašování lidí a řízení nelegální migrace s sebou však kromě nezákonné podnikatelské činnosti přináší novou dimenzi bezpečnostní hrozby. Dochází totiž k odhalování **napojení pašeráckých skupin na džihádistické organizace** (Toaldo, 2015, p. 10). Pašeráci často spolupracují s ozbrojenými milicemi. Propojení se ukazuje jak u organizací Al Kajda, tak i u Islámského státu (Sherlock, 2015), který si může z destabilizovaného území postupně vytvářet nové působiště s ohledem na porážku a ztrátu území v Iráku a v Sýrii. Začnou-li různé džihádistické organizace plně využívat pašerácké struktury, budou moci pašovat do Evropy své bojovníky, kteří budou v Evropě vytvářet strukturovanou síť generující teroristickou činnost a kriminální aktivity.

4.2.2 Teroristická hrozba spojená s dopady FIRC v Libyi

Teroristická hrozba spojená s dopady FIRC v Libyi vychází z několika oblastí. První oblastí je nárůst **islámské nesnášenlivosti vůči Západu**, a nyní konkrétně proti Evropě zastoupené Francií a Velkou Británií, které svým angažmá a vyprovokováním FIRC v Libyi bez komplexní fáze post-konfliktní rekonstrukce, způsobily další ukázkový případ destabilizovaného islámského státu po západní intervenci. Tato nesnášenlivost u celé řady radikálních islámských organizací pramenila již z příkladů Afghánistánu, Iráku a Mali a destabilizovaná Libye tak přidala další důvod ke zvětšování této propasti. FIRC v Libyi svými následky podpořila islámskou fundamentalistickou ideologii a připravila tak další silnou argumentaci, kterou mohou ve svém působení využívat lídři džihádistických hnutí a získávat tak další přívržence své ideologie, kteří se budou podílet na teroristických útocích proti západním zemím.

Druhou oblastí je **nezvládnutá migrační krize**, která s sebou přes centrální středozevní migrační trasu přinesla v letech 2012-2018 téměř 700 tisíc migrantů z celé řady zemí subsaharské Afriky (Darmanin and Benatti, 2017; Frontex, 2019), přičemž jednou tak velký počet může přijít počínaje rokem 2019 s ohledem na stálou bezpečnostní nestabilitu v Libyi (The Telegraph, 2019). Tato migrační krize je v Evropě umocněna ještě dalšími středozevními trasami a jejich aktivita se bude odvíjet od situace v dalších zemích MENA regionu. U migrantů, kteří se do Evropy dostali prostřednictvím centrální středozevní trasy však přichází větší bezpečnostní hrozba než u dalších tras, zejména s ohledem na **profil migrantů**. První skupina migrantů, kteří cestují skrz Libyi z oblastí Západní a Střední Afriky (zejména Nigérie, Guinea, Pobřeží slonoviny, Gambie, Senegal, Ghana, Mali a Kamerun), míří do Evropy z ekonomických důvodů. Tuto skupinu tvoří zejména mladí muži se zkušeností s násilným zacházením. Jedná se také o nevzdělanou skupinu obyvatel z oblastí, kde je zanedbaná lékařská péče, přichází tedy s rizikem přenosu různých chorob. Druhá skupina

cestuje přes Libyi z oblasti Východní Afriky (zejména Eritrea, Somálsko, Etiopie a Súdán). Tito migranti cestují zejména z důvodu politického pronásledování, utíkají z oblastí konfliktu a v Evropě očekávají klidnější život a lepší ekonomické podmínky. Tato skupina má tendenci cestovat spíše v rodinných celcích, a chystají se v Evropě usadit napořád. I oni nesou riziko různých chorob, a jejich nedostatečné vzdělání také nepřináší dobré vyhlídky uplatnění v Evropě. Třetí skupinu tvoří migranti ze sousedních arabských zemí (zejména Sýrie, Palestina, Irák), kteří utíkají před válečným konfliktem z vlastní země. Většinou také cestují jako rodinné celky a mají lepší úroveň vzdělání, proto je vyšší šance pro jejich uplatnění v Evropě (Darmanin and Benattia, 2017, p. 3). Třetí skupina však od roku 2015 cestuje spíše přes východní středozezemní cestu, tedy přes Turecko do Řecka a dále do střední a severní Evropy. První a druhá skupina tvoří největší objem migrantů, kteří míří do Evropy přes centrální středozezemní trasu.

Více než 700 tisíc migrantů převážně ze subsaharské Afriky, kteří přišli v letech 2012–2018 do Evropy, s ohledem na svůj profil přináší další bezpečnostní hrozby spojené s jejich **potenciální radikalizací**. Ta vzniká tradičně u skupin lidí, kteří jsou v rámci života v nové destinaci frustrováni, nemají dobrou práci, žijí na okraji společnosti v podmínkách, které neodpovídají západní životní úrovni. Mezi imigranty a původními obyvateli celé řady evropských zemí vznikají mezery ve vzdělávání, ve výši mzdy i celkově v životní úrovni. Největší propast mezi nezaměstnaností původní populace a přistěhovalci prokazuje za rok 2016 Švédsko, kde se jedná o rozdíl celých 11 %, další v pořadí je Belgie s 9,4 % rozdílem. Situace je však také velmi kritická ve Francii, kde je to rozdíl 7,5 %, podobně jako ve Španělsku a Řecku. Francie pak v rámci Evropy ukazuje největší propast u druhého stupně vzdělání, kde je rozdíl mezi původní populací a přistěhovalci téměř 12 % (OECD, 2016).

Tyto **znevýhodněné životní podmínky imigrantů** dávají prostor pro rozvoj kriminality mezi těmito komunitami, což ústí např. k vytvoření tzv. *no-go zón*, které se nacházejí v západoevropských zemích. Jsou to zóny, kde žijí imigranti, kde je četná trestná činnost a do kterých se často neodvážejí jít ani příslušníci policie (Pipes, 2015). Takovéto působení imigrantů v evropských zemích pak zadává příčinu dalšímu negativnímu jevu, kterým je **růst extremismu** u evropské populace. Ten se v letech 2012–2018 projevuje v rostoucí popularitě krajně pravicových politických stran, které pracují se strachem Evropanů, a ještě více tím prohlubují již vzniklou propast mezi původním evropským obyvatelstvem a přistěhovalci. Jsou to například politické strany UKIP (UKIP Independence Party) ve Velké Británii, AfD (Alternative für Deutschland) v Německu, Vox ve Španělsku, RN (Rassemblement national) ve Francii a celá řada dalších. Větší posílení krajně pravicových stran se sklonem k extremismu

nastalo i ve volbách do Evropského parlamentu, které proběhly koncem května 2019, což může mít za následek změnu některých principů fungování EU.

Extremismus se pak negativně projevuje i v tom, že nerozlišuje mezi první generací přistěhovalců, kteří do Evropy přišli následkem francouzského, italského a britského kolonialismu, a funkčně se zařadili do evropské společnosti, a mezi novými přistěhovalci, kteří přišli až s novou migrační vlnou po vypuknutí arabského jara. Nesnášenlivost má tak velice negativní dopad na fungování společnosti v zemích, kde je silná komunita přistěhovalců. Růst extremismu, nesnášenlivosti a rozmach ultrapravicových politických stran po celé Evropě tak **ohrožuje tradiční demokratické principy a hodnoty**, což je další z vážných následků a bezpečnostních dopadů FIRC v Libyi.

Největší bezpečnostní hrozbou spojenou s následky FIRC v Libyi jsou **teroristické útoky** na území Evropy. Ačkoliv k nim naštěstí doposud nedošlo, autorka předpokládá tento vývoj do budoucna. Důvodem je hrozba silného návalu migrantů skrz centrální středozezemní trasu v počtu větším, než tomu bylo doposud. S ohledem na propojení pašeráckých skupin s džihádistickými organizacemi se v této vlně může schovat celá řada džihádistických bojovníků. Ti pak nebudou vlivem špatného krizového řízení migrace infiltrováni před příchodem do Evropy. Budou zde moci rozvíjet kriminalitu, organizovaný zločin a vytvářet prostředí pro fungování teroristických organizací, které budou v budoucnu chystat teroristické útoky na Evropu. Paralela této situace již v Evropě nastala s ohledem na bezpečnostní destabilizaci v Iráku a Sýrii, která dala za vznik Islámskému státu. Islámský stát již v Evropě několik teroristických útoků zorganizoval, zejména ve Francii a ve Velké Británii. Islámský stát se s velkou pravděpodobností po ztrátě svého území v Iráku a Sýrii přesune právě do destabilizované Libye (Al-Atrush, 2019), již v květnu 2019 došlo k boji mezi jednotkami IS a jednotkami Libyjské národní armády Chalífy Haftara (BBC, 2019). S přesunem do Libye bude navíc IS blíže evropskému území a bude moci ještě lépe organizovat svoji teroristickou činnost, než tomu bylo z Iráku nebo Sýrie. S potenciální hrozbou těchto teroristických útoků tak evropské státy znovu mohou zažít ztráty na lidských životech, materiální ztráty a nápor na bezpečnostní složky.

Nápor na bezpečnostní složky v Evropě se již projevuje změnami v tradičním **fungování policie i armády**. První z těchto změn je tzv. *gendarmerizace armády*, kdy armáda nově plní funkce, které tradičně spadaly do kompetence policie. Tato změna ve fungování armády bývá spojována s novou podobou hrozby a je považována za následek domácích a mezinárodních socio-politických vlivů, které formují vnímání státu v otázce, jaká by měla být role armády (Edmunds, 2006). O gendarmerizaci armády se začalo poprvé diskutovat ve Francii, kde došlo

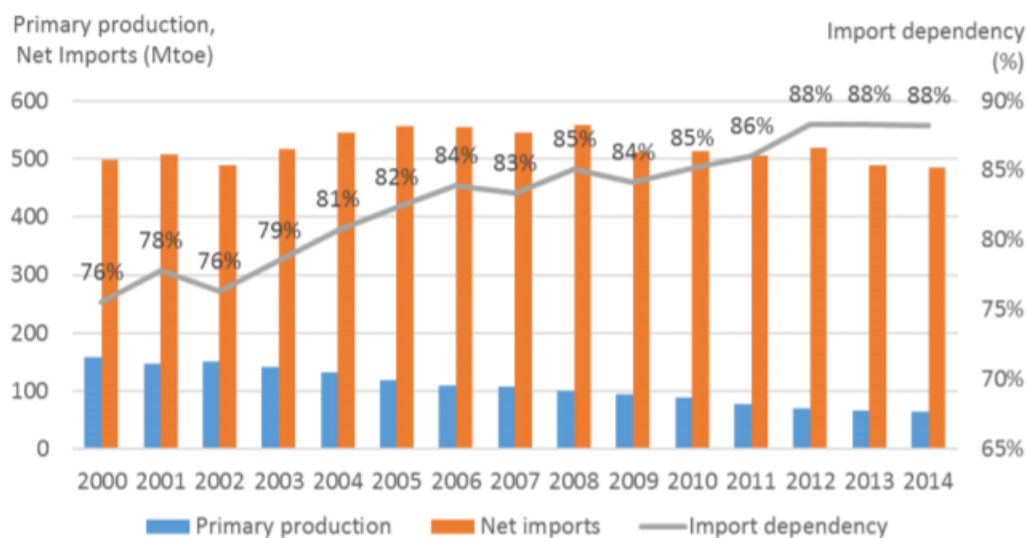
ke značným změnám právě v souvislosti s četností teroristických útoků (Conflits, 2017). Projevuje se například tím, že při vyhlášení mimořádného stavu po teroristickém útoku nastoupí armáda do ulic a provádí mimořádná bezpečnostní opatření spojená s bezpečnostní hrozbou. Tento jev probíhá i v Itálii, kdy bylo například v roce 2017 nasazeno přes 7 000 vojáků vybavených samopaly, kteří v rámci Operace Strade Sicure²⁰ mají za úkol prevenci a krizový management terorismu a kriminality spojené s přítomností imigrantů (Rogers, 2017). Operace Strade Sicure byla spuštěna v roce 2008, ale k navýšení počtů vojáků došlo zejména v roce 2017 a 2018 (Ministero della Difesa, 2019). O posílení role armády při zajišťování vnitřní bezpečnosti se hovoří také ve Velké Británii, kde bývá armáda nasazována ve smyslu posílení kapacit policie, ve velkém měřítku například při konání Olympijských her v Londýně v roce 2012 (UK Government, 2011c).

V souvislosti se změnami povahy bezpečnostních hrozeb dochází i ke změnám v kompetencích a výcviku policejních složek, která se označuje pojmem *militarizace policie*. Tento jev se projevuje například vybavením, které patří tradičně do vojenské sféry a nyní jím běžně disponuje policie. Jedná se o moderní těžkou techniku, přístroje nočního vidění, nebo bezpilotní průzkumná letadla. Kromě toho narůstá kapacita speciálních složek, zpravodajských služeb a informátorů (Weiss, 2014). Tyto tendence se projevují u policie ve VB nebo Francie. Posílení kompetencí policie v souvislosti s nutností prevence a krizového managementu ve Velké Británii přišlo již v roce 2006 s přijetím zákona Terrorism Act (UK Government, 2006). Francouzské četnictvo také zažívá nové dimenze spadající do trendu militarizace policie. Mezi jeho nové funkce patří například i ochrana vojenských leteckých základen nebo přeshraniční kontrola (Jardillier, 2017), tedy role tradičně spadající do role armády. V souvislosti s častými teroristickými útoky a nové role pro francouzské četnictvo se ve Francii hovoří i o potenciální reformě institucionálního postavení četnictva, která by mělo být dle italského vzoru vnímáno jako tzv. čtvrtá armáda. Četnictvo se totiž i přes hlavní účel zajišťování vnitřní bezpečnosti v zemi čím dál tím více podílí na vnějších operacích a jeho kompetence tak přecházejí i k funkci vykonávání vnější obrany státu. Navíc je celá řada důstojníků a poddůstojníků četnictva kariérními vojáky, kteří podléhají statutu armády (Sénat, 2008).

²⁰ V překladu z italštiny – operace Bezpečné ulice

4.2.3 Dopady na energetickou bezpečnost

Ropná produkce v EU v posledním desetiletí stále klesá. I přes velkou poptávku po ropě jsou ropné rezervy na území EU velmi malé, tvoří zhruba 0,5 % celosvětových zásob ropy (EIA, 2019). S ohledem na velkou míru spotřeby ropných produktů a velmi malé zásoby ropy je Evropa čím dál tím více závislá na importu. V roce 2000 tato závislost byla ve výši 76 %, v roce 2014 pak ve výši 88 %, což odpovídá zhruba stavu i v letech 2015-2016 (Evropská komise, 2019a). Vývoj závislosti EU na importu ropy v letech 2010–2014 vidíme na následujícím obrázku.

Obrázek č. 3 – Vývoj závislosti EU na dovozu ropy v letech 2000-2014

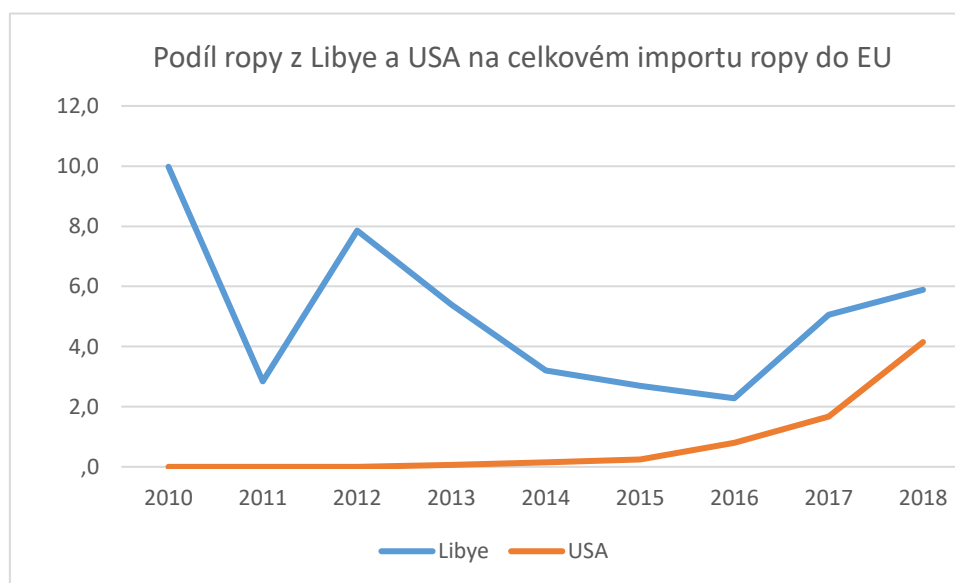
Zdroj: (Billington, 2016, p. 12) na základě Eurostatu

V rámci evropských států má vlastní omezenou ropnou produkci pouze 5 států. Jsou jimi Velká Británie, Dánsko, Německo, Rumunsko a Itálie. EU dováží zhruba 30 % ropy z Ruska, 20 % z Afriky (nejvíce z Nigérie, dříve dominovala Libye), 20 % z Blízkého východu (nejvíce Saúdská Arábie a Irák), zbytek pochází převážně z Evropy a Ameriky (Evropská komise, 2019a). Je však nutno podotknout, že zhruba 70 % importu ropy do EU pochází z nestabilních regionů, což pro EU znamená velkou závislost na politické situaci v daných zemích. Tento problém se ukázal i u importů ropy z Libye, které byly ovlivněny FIRC a následným vývojem v Libyi.

Před krizí v roce 2011 byla Libye 4. největším exportérem ropy a zemního plynu v Africe, přičemž většina těchto exportů byla určena pro spotřebu v Evropě. V roce 2010 Libye

produkovala zhruba 1,8 mil. barelů ropy denně, z čehož 1,5 mil. barelů denně šlo na export. 72 % této ropné produkce pak směřovalo do Evropy – 28 % do Itálie, 15 % do Francie, 10 % do Španělska, 10 % do Německa, 5 % do Řecka a 4 % do Velké Británie (EIA, 2011). Francie a Velká Británie, intervenující aktéři FIRC v Libyi, v roce 2011 tak dohromady odbíraly celkem téměř pětinu celé libyjské ropné produkce. Počátkem libyjské krize v roce 2011 ropná produkce v Libyi klesla o 60 %, což mělo negativní dopad nejen na libyjskou ekonomiku, ale způsobilo to značné komplikace evropským odběratelům libyjské ropy.

Podíváme-li se na strukturu importu ropy do EU, zjistíme, že Libye byla po dlouhou dobu největším africkým dodavatelem ropy, a tvořila i značnou část celkového exportu do Evropy. V roce 2010 se hodnota importu libyjské ropy do EU vyšplhala na hodnotu 9,98 %. Po FIRC v Libyi tato hodnota klesala, pak opět rostla, ale ani tak se zatím nevrátila na původní hodnotu. EU tak musela hledat alternativní dodavatele. Jedním z dodavatelů, který od roku 2013 zvyšuje podíl svého ropného exportu v Evropě, jsou USA (Evropská komise, 2019a). Následující graf ukazuje podíl libyjského exportu na celkovém importu ropy do EU v letech 2010-2018, ve srovnání pak s exportem USA do EU.

Graf č. 10 - Podíl ropy z Libye a USA na celkovém importu ropy do EU

Zdroj: vytvořeno autorkou na základě statistik EU (Evropská komise, 2019a)

Největší podíl ropy z Libye tvořil v roce 2010 dovoz do Itálie, který byl na úrovni 23,2 % celkového dovozu. Libye patřila mezi 3 největší dovozní partnery i u intervenujících aktérů FIRC, v Francie tomu bylo v roce 2010 celých 16 %, u VB pak 5,7 %. Všechny tyto tři státy musely důsledkem FIRC v Libyi najít jiné alternativní zdroje energie.

Francie

Francie výpadek libyjské ropy v roce 2011 vyřešila dodávkou z Kazachstánu, která tvořila 12,9 % dovozu. Francie z Kazachstánu čerpala ropu i v dalších letech, přičemž dodávky postupně navyšovala až na 14,6 % v roce 2016. Od roku 2012 také začala Francie odebírat velký podíl ropy ze Saúdské Arábie, což vyvrcholilo v roce 2014 odběrem 20,7 %. Ropu z Ruska, kterou Francie odebírala v roce 2010 v rozsahu 17,2 % postupně snižovala až na 11,6 % v roce 2013. Od roku 2014 ve Francii nahradila Rusko Nigérie, která se stala novým třetím největším dovozcem ropy.

Itálie

Itálie výpadek libyjské ropy v roce 2011 nahradila krátkodobě dodávkami ze Saúdské Arábie, které byly v roce 2011 ve výši 13,7 %, v roce 2012 pak ve výši 14,3 %. Itálie byla schopna po výpadku v roce 2011 čerpat ropu z Libye i v roce 2012 (20,8 %) a v roce 2013 (13,1 %). Od roku 2014 Libyi nahradil v dovozu ropu do Itálie Irák, od nějž Itálie odebírá čím dál větší objemy, nejvyšší byly v roce 2016 ve výši 19,7 %.

Velká Británie

I pro Velkou Británii byla Libye v roce 2010 jedním ze tří největších dovozců ropy, a to podílem 5,7 %. VB vyplnila výpadek libyjské ropy již v roce 2011 ropou z Nigérie ve výši 6,6 %, přičemž Nigérie zůstala až do roku 2016 jedním ze 3 největších dodavatelů ropy. Od roku 2013 VB začala odebírat větší množství ropy i z Alžírsku (12,3 %) a postupně tak snižovala svoji závislost na importu ropy z Ruska. Skladba tří největších importérů ropy do VB se tak v roce 2016 ustálila na tradičním dodavateli Norsku (62,4 %), Nigérii (8,6 %) a Alžírsku (6,6 %) (Evropská komise, 2019b).

Závislost evropských států na ropných produktech z politicky nestabilních regionů Afriky a Blízkého východu patří mezi dlouhodobé problémy, které by EU měla řešit diverzifikací zdrojů, alternativními zdroji a dalšími opatřeními. Na krizích jako je ta libyjská se pouze ukazuje, jakým způsobem politická situace ihned ovlivní ceny energií a jejich dostupnost. Energetická bezpečnost nebyla libyjskou krizí zásadně ovlivněna, ale poukázala na pravděpodobný vývoj bezpečnostní krize v zemi, na jejichž ropných dodávkách je Evropa závislá. Energetická bezpečnost EU je nicméně předmětem různých studií (Billington, 2016) a poukazuje na celou řadu problému, které musí EU řešit v souvislosti s řízením energetických zdrojů na evropském území.

4.2.4 Ekonomické dopady FIRC v Libyi

Ekonomické dopady FIRC se skládají jednak z přímých nákladů na vojenskou operaci v Libyi a také z nákladů, které vyplývají z výše uvedených dopadů v oblasti migrační krize, energetiky, teroristických hrozeb a extremismu. Celkové ekonomické náklady spojené s FIRC v Libyi lze vyjádřit jako součet vyčíslitelných a nevyčíslitelných nákladů spojených s vojenskou intervencí v Libyi a dopadem této intervence na evropský bezpečnostní prostor.

Ekonomické **náklady spojené s vojenskou intervencí** v Libyi lze vyčíslit pouze z dostupných zveřejněných údajů NATO a jednotlivých států, které se podílely na vojenském zásahu v Libyi. OUP byla vedená NATO, ale hlavní financování šlo ze zapojených intervenujících zemí. NATO jako celek hradilo pouze využití AWACS, protože tyto systémy byly jedinou vojenskou technikou v přímém vlastnictví NATO. Přibližný náklad na využití AWACS uvádí NATO v hodnotě 5,4 milionu EUR/měsíc při plném nasazení 24/7. Počítáme-li plné nasazení AWACS po dobu 7 měsíců (31. března – 31. října 2011), náklad na tuto vojenskou techniku je cca 37,8 milionu EUR. NATO dále v rámci OUP uvádí náklady na strukturální personální navýšení s cílem řízení operace OUP, a to v odhadované výši 800 tis. EUR/měsíc. Po dobu trvání OUP jsou tedy personální náklady NATO v odhadované výši 5,6 mil. EUR. Celkově tedy NATO vydalo na intervenci v Libyi finanční prostředky ve výši 43,4 mil. EUR.

USA celkem do operace v Libyi investovaly částku, která se pohybuje mezi 400 mil a 1 mld. USD (Gertler, 2011), po převodu zhruba mezi 356 mil a 891 mil EUR. Autorka tuto částku nepočítá do ekonomických nákladů, které jsou součástí dopadu na evropský bezpečnostní prostor, ale uvádí ji pro srovnání s náklady zúčastněných evropských zemí. Náklady Velké Británie byly vyčíslené na hodnotu 212 mil. GBP dle oficiálního vyjádření vlády (UK Government, 2011d), tedy v přepočtu zhruba na 246 mil. EUR. Některé zdroje však uvádějí mnohem větší náklady, které by mohly být až v rozmezí 600 mil. až 1,25 mld. GBP (Hopkins, 2011), tedy v přepočtu 697 mil. až 1,4 mld. EUR. Náklady vojenské účasti Francie se dle dostupných zdrojů vyšplhaly k hodnotě 300 mil. EUR (Vampouille, 2011). Náklady Itálie za vojenskou účast v Libyi nejsou v dostupných zdrojích oficiálně zveřejněny. Vojenská účast Dánska v Libyi přišla na 620 mil. DKK (Politiken, 2012), v přepočtu zhruba 83 mil. EUR. Belgie vydala na vojenskou operaci v Libyi odhadem 32 mil. EUR. Španělsko odhadovalo vojenskou účast v Libyi na 25 mil. EUR (Borque, 2011), finální náklady ale nebyly oficiálně potvrzeny. Švédsko po ukončení operace v Libyi deklarovalo náklady v hodnotě 336 mil. SEK (Sveriges Radio, 2011), v přepočtu zhruba 31 mil. EUR. Celkové náklady vojenské operace v Libyi se tak pohybovaly odhadem kolem 735 mil EUR. Tato částka nezahrnuje náklady na

vojenskou účast Itálie, které nejsou zveřejněny, a náklady USA, které nespádají do zóny vlivu 1 a jejich nemají tak přímý ekonomický dopad na evropský bezpečnostní prostor.

Z hlediska nákladů na stabilizaci Libye EU doposud investovala 70 mil. EUR v rámci **bilaterální asistence**. Tato částka je rozdělena do celkem 23 projektů, kde snahy EU směřují do oblasti občanské společnosti, politické stabilizace, mediace znepřátelených stran, bezpečnostní stabilizace, ekonomického rozvoje, vzdělávání, zdravotnictví a dalších. Tyto projekty jsou zpravidla financovány přes dva finanční nástroje EU: ENI (European Neighbourhood Instrument) a IcSP (Instrument Contributing to Stability and Peace) (EEAS, 2018a). Dále investovala EU v letech 2014-2017 44,3 mil. EUR na **humanitární pomoc**. V roce 2018 to byla částka 9 mil. EUR a v roce 2019 dalších 6 mil. EUR. Humanitární pomoc pro Libyi je v rámci EU řízena prostřednictvím oddělení ECHO (European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations) a pro období 2014-2019 celkem EU financovala humanitární pomoc v Libyi v celkové hodnotě 59,3 mil. EUR (Evropská komise, 2019c). Na projekty spojené s **řízením migrační krize** EU zmobilizovala finanční pomoc ve výši 286 mil. EUR, která je koordinována s členskými státy a OSN prostřednictvím EUTF (EU Emergency Trust Fund for Africa) (EEAS, 2018a). V prosinci 2018 Evropská rada opět prodloužila mandát misi **EUBAM**, která bude i nadále v období 1. 1. 2019 – 20. 6. 2020 fungovat jako integrovaná asistence pro řízení kontroly hranic. Rozpočet EUBAM na toto období činí 61,6 mil. EUR (EEAS, 2018b). Mise EUBAM byla spuštěna v květnu 2013 a rozpočty byly ve výši 30,3 mil. EUR na období 22. 5. 2013 – 21. 5. 2014, 26,2 mil. EUR na období 22. 5. 2015 – 21. 2. 2016 (EUR-Lex, 2015), 4,475 mil. na období 22. 2. 2016 – 21. 8. 2016 (EEAS, 2016), 17 mil. EUR na období 22. 8. 2016 – 21. 8. 2017 (Rada EU, 2016a) a 31,2 mil. EUR na období 22. 8. 2017 – 31. 12. 2018 (EEAS, 2015). Celkem tedy EU v období květen 2013–červen 2020 zaplatí za misi EUBAM téměř 171 mil. EUR.

V rámci řízení migrace v oblasti Středozemního moře a v reakci na několik tragédií, při nichž migranti plující do Evropy zahynuli, spustila EU **program EUNAVFOR MED Operace Sophia**, jejíž cílem bylo řízení migrace na moři (EEAS, 2018c). Rozpočet Operace Sophia byl určen částkou 11,82 mil. EUR na období 18. 5. 2015 - 27. 7. 2016, dále 6,7 mil. na období 28. 7. 2016 - 27. 7. 2017 (Rada EU, 2016b), 6 mil. EUR na období 28. 7. 2017 - 31. 12. 2018 (Rada EU, 2017), 1,1 mil. EUR na období 1. 1. 2019 - 31. 3. 2019 (Rada EU, 2018) a 2,76 mil. na období 1. 4. 2019 - 30. 9. 2019 (Rada EU, 2019). Celkové náklady Operace Sophia tedy činí zhruba 28,4 mil. EUR.

Přímé investice do humanitární pomoci v Libyi poskytly i některé státy nezávisle na koordinované pomoci EU. **Rakousko** investovalo do humanitární pomoci uprchlíkům z nejvíce postižených oblastí částku ve výši cca 1 mil. EUR. **Belgie** v rámci podobného programu investovala částku přes 4,4 mil. EUR a stejně vysokou sumu přislíbila i na další období po roce 2018. **Dánsko** se zavázalo poskytnout částku přes 2,7 mil. EUR prostřednictvím aktivit Mezinárodního červeného kříže a DRC (Danish Refugee Council). Částkou 54 tis. EUR přispělo na humanitární pomoc i **Estonsko** a **Nizozemí** přislíbilo částku 1,8 mil. EUR, stejně tak jako **Norsko**, které tuto částku investuje zejména do aktivit Mezinárodního červeného kříže a pomoci uprchlíkům. **Francie** se v rámci humanitární pomoci zaměřila na odminování některých oblastí a na psychosociální péči s obyvatelstvem v krizové situaci, součtem částkou 732 tis. EUR. Největší částku na humanitární pomoc do Libye investovalo **Německo** prostřednictvím 9 projektů zaměřených na pomoc uprchlíkům a obzvláště dětem, na logistiku a na zkvalitnění zdravotní péče, včetně programů vakcinace. Celkem mají tyto německé iniciativy hodnotu přes 13,75 mil. EUR. Druhým největším investorem do humanitární pomoci v Libyi byla Itálie. Ta do 7 projektů zaměřených zejména na bezpečnost migrantů a na řízení migrace, na zdravotní péči a logistiku pro zásoby jídla, investovala částku převyšující 13,2 mil. EUR. Jedním projektem v hodnotě 130 tis. EUR se zapojilo i **Španělsko**. Několik projektů financuje i **Švédsko** se zaměřením na podporu zdravotní péče a pomoc obětem pašeráctví. Švédské iniciativy jsou vyčísleny na 5 mil. EUR. **Švýcarsko** se zaměřením na humanitární asistenci při nepříznivých jevech spojených s migrací a na ochranu dětí investuje do 5 projektů částku přes 2,7 mil. EUR. Menší finanční pomoc pak poskytla **Velká Británie**, a to pouze do fondu na ochranu dětí v celkové hodnotě 180 tis. EUR (FTS, 2019). Celková hodnota humanitární pomoci, kterou poskytly individuální evropské státy je 51,9 mil. EUR, což je téměř stejná částka, kterou na humanitární pomoc poskytla EU (59,3 mil).

Souhrn vyčíslitelných ekonomických nákladů zveřejněných oficiálními zdroji spojených s FIRC v Libyi a jejími dopady na evropský bezpečnostní prostor přináší následující tabulka.

Kategorie nákladu	Položka nákladu	Částka (v mil. EUR)
Vojenská operace	Náklady NATO	43,4
	Náklady Francie	300
	Náklady VB	246
	Náklady Dánska	83
	Náklady Belgie	32
	Náklady Švédska	31
	Celkem	735,4
Bezpečnostní dopady FIRC v Libyi	Ochrana hranic v rámci EUBAM	171
	Bilaterální pomoc EU-Libye	70
	EUNAVFOR MED Operace Sophia	28,4
	Řízení migrační krize EU	286
	Humanitární pomoc EU	59,3
	Humanitární pomoc Rakousko	1
	Humanitární pomoc Belgie	8,8
	Humanitární pomoc Dánsko	2,7
	Humanitární pomoc Estonsko	0,05
	Humanitární pomoc Francie	0,73
	Humanitární pomoc Německo	13,75
	Humanitární pomoc Itálie	13,2
	Humanitární pomoc Nizozemí	1,8
	Humanitární pomoc Norsko	1,8
	Humanitární pomoc Španělsko	0,13
	Humanitární pomoc Švédsko	5
	Humanitární pomoc Švýcarsko	2,7
	Humanitární pomoc VB	0,18
	Celkem	666,54
Suma vyčíslitelných nákladů FIRC v Libyi		1 401,94

Tabulka č. 15 - Vyčíslitelné ekonomické náklady spojené s FIRC v Libyi

Zdroj: vytvořeno autorkou na základě vlastní analýzy

Náklady, které lze vyčíslit, však tvoří pouze zlomek celkových nákladů, které jsou spojené s bezpečnostními dopady FIRC v Libyi. Ačkoliv další náklady nelze přesně vyčíslit, jejich existence je prokazatelná. Mezi tyto náklady patří **ztráty z obchodních kontraktů a neuskutečněných investičních projektů**, které měly před začátkem libyjské krize s vládou Muammara Kaddáfího uzavřené některé italské, francouzské i britské společnosti (Fabbrini, 2014). Dále jsou tyto náklady dané **výdaji jednotlivých evropských států** na řízení migrační krize, na podporu dalších subsaharských zemí, se kterými se nyní bez přítomnosti funkční autority v Libyi musí jednat napřímo a investovat vysoké částky do snahy o externí řízení migrační krize, na bezpečnostní opatření spojené s hrozbou teroristických útoků, na potlačování kriminality, na ochranu hranic, na zvýšenou kontrolu pohybu vojenského materiálu apod. Tyto náklady byly největší u zemí, které se nachází v oblasti Středozemního moře, tedy v Itálii, a Řecku, ale také ve Francii, Velké Británii a dalších evropských státech. Přesně tyto náklady nelze vyčíslit, jelikož nejsou exaktní rozpočtovou položkou zveřejňovanou vládou. Zároveň u nákladů jednotlivých států na řízení migrační krize nelze přímo odlišit, které tyto náklady jsou následkem FIRC v Libyi a které mají souvislost s jinými válečnými konflikty, jelikož migrace je nakonec brána souhrnně a stejně tak jsou sdílené náklady pro její řízení v jednotlivých evropských státech. Nevyčíslitelnými jsou také tzv. **oportunitní náklady**, které vznikly rozhodnutím evropských velmocí investovat do vojenské operace FIRC v Libyi a které zahrnují i nežádoucí náklady, které jsou následky bezpečnostního dopadu FIRC v Libyi na evropský bezpečnostní prostor. Tyto oportunitní náklady by měly výši nejhodnotnější alternativní činnosti, které se musely evropské velmoci vzdát ve prospěch financování FIRC v Libyi a následků s tím spojených.

Závěr

Změna režimu vyvolaná ze zahraničí je akcí, která přináší reakci v podobě bezpečnostního dopadu na intervenujícího aktéra. Změna režimu v Libyi, která od vojenského zásahu západních velmocí v roce 2011 způsobuje chaos a destabilizaci v regionu severní Afriky, přináší bezpečnostní dopad i do evropského prostoru. Při výběru cíleného státu Francie a Velká Británie nešťastně zvolily Libyi – stát ekonomicky nerozvinutý, s heterogenním obyvatelstvem a bez předchozí zkušenosti s demokratickou formou vládnutí. Již toto politické rozhodnutí bylo předzvěstí neúspěchu FIRC. Navíc byla značně podceněna komplexní strategie FIRC, která je nejdůležitějším aspektem celého procesu. FIRC v Libyi měla podporu mezinárodního společenství, ačkoliv právní rámec rezolucí RB OSN 1970 a 1973 byl s ohledem na provedení vojenské operace diskutabilní. Čistě letecká vojenská operace s námořní podporou byla po převzetí velení NATO řízena efektivně a v krátkém časovém úseku byly splněny strategické cíle. Technicky tedy vše proběhlo v pořádku. Otazník však stále zůstává nad počtem civilních obětí a nad skutečným záměrem vojenské operace – zda šlo opravdu o ochranu civilního obyvatelstva, nebo bylo hlavním cílem vojensky podpořit ozbrojené opoziční síly, kterým se podařilo svrhnout režim Muammara Kaddáfího. Absolutním selháním pak byla post-konfliktní rekonstrukce. V Libyi po FIRC nebyla zajištěna bezpečnostní stabilita, ani se nepracovalo s místními obyvateli. Komplexní strategie FIRC tedy chyběla, což způsobilo neúspěch změny režimu. Libye, která je hlavním pojítkem mezi Afrikou a Evropou, je tak od roku 2011 destabilizovaným státem.

Autorka předložila komplexní analýzu oblastí bezpečnostního dopadu FIRC na intervenujícího aktéra, v případě FIRC v Libyi se jedná o dopad na evropský bezpečnostní prostor. Bezpečnostní dopad na prostředí intervenujícího aktéra autorka zkoumala v rámci dvou kategorií, vnitřní a vnější. Vnitřní dopad plyne přímo ze samotného politického rozhodnutí podílet se na FIRC. Vnější dopad pak plyne z výsledku FIRC a projevuje se v oblasti politické, ekonomické, energetické, bezpečnostní a sociálně-kulturní.

Vnitřní bezpečnostní dopady se projeví na fungování a vnímání rolí tří klíčových organizací formujících evropský bezpečnostní prostor – EU, NATO a OBSE. FIRC v Libyi ukázala, že hlavním garantem bezpečnosti v Evropě je stále NATO. To i nadále prokazuje akceschopnost v případě nasazení vojenských sil. V případě Libye se navíc ukázalo, že akce není závislá na většinovém angažmá USA, ale že operaci umí vést i evropské státy. U operace Unified Protector se však potvrdilo, že NATO stále ještě má mezery v oblasti post-konfliktní rekonstrukce, která byla v Libyi absolutně zanedbána. Vina NATO spočívá zejména v opomenutí druhého pilíře

komplexní strategie FIRC, kterým je zajištění bezpečnostní stability v cílené zemi. Pokud tedy NATO do budoucna bude vést vojenské operace bez komplexní strategie zaměřené nejen na vojenskou operaci jako takovou, ale i s kvalitním plánem post-konfliktní rekonstrukce, nebude nikdy plnohodnotným garantem bezpečnosti v Evropě. Ani budoucí čistě vojenské operace NATO nebudou moci být hodnoceny jako úspěšné, což povede k větší zdrženlivosti členských států v otázkách budoucího angažmá NATO.

EU i po přijetí Lisabonské smlouvy není schopná vojensky intervenovat v zahraničí, a to ani v případě, kdy je vojenská účast pro členské státy dobrovolná. Rozhodovací mechanismy EU vůbec nezohledňují principy krizového managementu, a to ani v případě, kdy je přímo ohrožená bezpečnost Evropy. EU nepůsobí sjednoceně ani v rámci postoje SZBP, kdy jednotlivé členské státy mají v době bezpečnostní krize stále tendenci jednat samostatně s ohledem na udržení svých vlastních zájmů. EU pak nestíhá společný postoj ani vytvářet, natož jej pak včas prezentovat. Problematickým nástrojem se ukázaly i EU Battle Groups, které jsou doposud jedinou evropskou vojenskou kapacitou. V rámci krize v Libyi mohl být tento nástroj využit, ale s ohledem na nesouhlas Švédska, které vedlo jednu z těchto Battle Group v době libyjské krize, se ukázalo, že koncept není zcela připravený a že zapojené členské státy nemají předem jasno o rozsahu svého zapojení a o závazcích s tím spojených. EU také selhala v otázkách humanitární pomoci, kdy sice vytvořila skupinu EUFOR Libya, ale než došlo ke schválení jejího fungování, tak se již stala pro OSN nepotřebnou. EU tedy v otázce akceschopnosti SZBP jednoznačně selhala. Pokud nebudou v EU do budoucna nastaveny mechanismy pro krizový management, pro jednotný postoj nebo pro nasazení vojenských kapacit třeba i pouze za cílem humanitární asistence, nebude EU nikdy vnímaná jako garant evropské bezpečnosti. Do budoucna tak bude docházet k tomu, že členské státy se nebudou v otázkách bezpečnosti na EU spoléhat a bude tendence inklinovat čistě k národním bezpečnostním opatřením některých států nebo k většímu příklonu k NATO u států, které se o sebe vojensky samy nemohou postarat.

OBSE v rámci libyjské krize zůstala nejzdrženlivější ze všech tří organizací rámujeících evropský bezpečnostní prostor. Bezpečnostní krize v Libyi znamenala velkou výzvu pro OBSE jako kooperační platformu, jelikož geografická rozmanitost jejích členů zapříčinila diametrálně odlišné zájmy a preferované přístupy k řešení krize v Libyi. Důležitým momentem byl také nesouhlas Ruska s vojenskou intervencí v Libyi, který byl vyjádřen i zdržením se hlasování v rámci RB OSN u rezoluce č. 1973. Ruský nesouhlas se západním přístupem k FIRC v Libyi ochladil vztahy a způsobil nedostatek koordinované spolupráce do budoucna, například v otázce syrské krize. Tím, že OBSE přistupovala k libyjské krizi z pozice opatrného

pozorovatele, který pouze přebíral a podporoval rozhodnutí RB OSN, utrpěla tak ve dvou směrech. OBSE pravděpodobně ze strachu o eskalaci konfliktu mezi jednotlivými členy s různými zájmy v Libyi nezorganizovala komplexní dialog, který by mohl svými závěry přispět k řešení libyjské krize, došlo ještě k větším frustracím a neshodám mezi některými členy. Navíc OBSE nedostatkem snahy o dialog ubrala na významu své roli, a prokázala pouze schopnost pozorovatele událostí reprodukovat rozhodnutí vzniklé na půdě OSN. OBSE prokázala velmi malou úlohu v rámci garance bezpečnosti v Evropě.

Vnější dopady FIRC v Libyi můžeme sledovat v celé řadě oblastí. Nejvýznamnějším bezpečnostním dopadem je aktivace centrální středozevní migrační trasy. Tato trasa již v letech 2011 až 2018 do Evropy propustila více než 700 000 migrantů z oblasti subsaharské Afriky. Nyní se s ohledem na pokračující bezpečnostní destabilizaci v Libyi očekává příchod až jednou tak velkého množství migrantů v kratším časovém horizontu. Samotný business spojený s pašeráctvím Afričanů do Evropy je bezpečnostní hrozbou. V Libyi jsou tyto pašerácké struktury napojené na některé džihádistické skupiny. Roste tak hrozba, že budou využívat centrální středozevní migrační trasu do Evropy pro infiltraci svých bojovníků, kteří pak v Evropě budou koordinovat teroristickou činnost. Jedna z největších hrozeb plyne z aktivit Islámského státu, který se po ztrátě území a porážce v Iráku a Sýrii přesouvá právě do Libye, jejíž chaos vytváří ideální podmínky pro plánování teroristické činnosti.

S ohledem na profil migrantů směřujících do Evropy přes centrální středozevní migrační trasu musí přijímající státy čelit značným komplikacím spojeným s jejich integrací. Migranti ze Západní a Střední Afriky jsou často mladí muži bez vzdělání a se zanedbanou lékařskou péčí. Z Východní Afriky pak migrují celé rodiny, které doufají, že v Evropě najdou útočiště, politickou svobodu a lepší ekonomické podmínky. Ani tato skupina však nemá dostatečnou kvalifikaci pro uplatnění se v Evropě. Tito migranti jsou v Evropě většinou odsouzeni k životu na okraji společnosti. Z toho vzniká frustrace, která dává prostor pro jejich tendenci ke kriminální činnosti a dělá z nich lehký cíl pro radikalizaci.

Neúspěšná integrace takového množství migrantů vede k dalším nepříznivým jevům, jakými jsou nesnášenlivost a extremismus. I ten se již v Evropě projevuje posilováním některých krajně pravicových hnutí, která si vytváří popularitu na strachu původních evropských obyvatel z těch nově příchozích. Tato politická uskupení mají stále více popularity v celé řadě evropských států a jejich působení rozděluje společnost a ohrožuje základní demokratické hodnoty a principy, na nichž je Evropa vybudována.

Reálná hrozba teroristických útoků v Evropě plynoucí z neúspěšné FIRC v Libyi s sebou nese potenciální ztráty na lidských životech, materiální a ekonomické ztráty a také značný nápor na bezpečnostní složky. Tento nápor se již v některých evropských zemích projevuje tím, že tradiční rozdělení bezpečnostních složek a jejich kompetencí prochází transformací. Hovoříme o procesu militarizaci policie, která svým výcvikem, vybavením a působením v netradičních operacích začíná přebírat některé funkce, které tradičně plnila armáda. Naopak, armáda prochází procesem tzv. gendarmerizace, tedy začíná suplovat policii tam, kde již nestačí. Často je tak armáda nasazována do ulic právě v souvislosti s teroristickými útoky.

FIRC v Libyi s sebou přinesla také celou řadu ekonomických dopadů. Ty můžeme rozdělit na náklady na vojenskou operaci v Libyi a na řešení následků, které tato vojenská operace přinesla. Celkem tyto prokazatelné náklady převyšují částku 1,4 mld. EUR. S neúspěšnou FIRC v Libyi je však také spojená celá řada ekonomických nákladů, které jsou nevyčíslitelné. Tyto náklady souvisí se ztrátami některých obchodních kontraktů a neuskutečněných investičních projektů, které měly před začátkem libyjské krize s vládou Muammara Kaddáfího uzavřené některé italské, francouzské i britské společnosti. Jsou to také výdaje jednotlivých evropských států na přímé a externí řízení migrační krize, na podporu dalších subsaharských zemí, na bezpečnostní opatření spojené s hrozbou teroristických útoků, na potlačování kriminality, na ochranu hranic, na zvýšenou kontrolu pohybu vojenského materiálu a oportunitní náklady, které přišly s politickým rozhodnutím angažmá na FIRC v Libyi.

Bezpečnostní dopady FIRC v Libyi se projevily také v oblasti energetické bezpečnosti. Libye byla strategickým partnerem pro Evropu, zejména v oblasti dodávek ropy. Největší energetický dopad FIRC v Libyi zažila Itálie, pro kterou libyjská ropa znamenala před rokem 2011 celých 30 % veškerých dodávek. O důležitého dodavatele však přišli i oba intervenující aktéři, Francie a Velká Británie. Francie po FIRC v Libyi chybějící dodávky libyjské ropy postupně nahradila dodávkami ze Saúdské Arábie, Kazachstánu a Nigérie. Itálie jako jediná i po krizi v roce 2011 z Libye stále odebírala ropu i v letech 2012-2013. Chybějící dodávky nahradila krátkodobě ropou ze Saúdské Arábie, a od roku 2014 začala odebírat větší množství ropy z Iráku. Velká Británie chybějící ropu z Libye nahradila ropou z Nigérie, kterou později doplnila i dodávkami z Alžírsku s cílem nahradit chybějící libyjskou ropu a zároveň v rámci hledání nových zdrojů snížit ropnou závislost na Rusku. S ohledem na neustávající bezpečnostní destabilizaci v Libyi je otázkou, zda se podaří získat Libyi zpět jako strategického dodavatele ropy do Evropy. Jako pravděpodobnější se jeví varianta, že ropná ložiska se dostanou do rukou ozbrojeným milicím

a teroristickým skupinám a bude trvat další řadu let, než se podaří tyto strategické suroviny opět osvobodit.

FIRC v Libyi má celou řadu dopadů na evropský bezpečnostní prostor. Tyto dopady jsou následky politického rozhodnutí dvou evropských velmocí, Francie a VB, které byly hlavními iniciátory FIRC v Libyi. Svým rozhodnutím však Francie a VB nepřinesly bezpečnostní dopady pouze na vlastní území, ale na území celé Evropy právě proto, že Evropa je jedním společným bezpečnostním prostorem a závažná rozhodnutí některých států tak ponесou následky i pro celou řadu dalších. Je otázkou, do jaké míry bude Evropa schopna čelit následkům tohoto rozhodnutí a zda vůbec někdy bude možné napravit chyby, které při FIRC v Libyi vznikly.

Autorka v rámci předkládané disertační práce otestovala svou vlastní hypotézu na prvním případě. FIRC v Libyi prokazatelně ukázala, že změna režimu vyvolaná ze zahraničí přináší bezpečnostní dopad na intervenujícího aktéra, jsou-li splněny obě podmínky – nevhodný výběr cíleného státu a nedostatečná komplexní strategie FIRC. Kromě naplnění hlavního cíle disertační práce autorka v rámci svého výzkumu naplnila stanovené dílčí cíle. Předkládaná práce přináší první komplexní přehled o teorii změny režimu. Autorka navrhla indikátory pro analýzu bezpečnostních hrozeb, jejichž pomocí se podařilo vyhodnotit destabilizační důsledky změny FIRC v Libyi. V rámci disertační práce autorka definovala evropský bezpečnostní prostor na základě geografické polohy jednotlivých států a jejich členství ve třech organizacích rámujících evropskou bezpečnost – EU, NATO a OBSE. Autorka v rámci své disertační práce zároveň zodpověděla na otázku, proč byla FIRC příkladem neúspěšné aktivistické politiky evropských států, a nastavila podmínky, které by měli političtí představitelé zvažovat při výběru státu a provedení FIRC do budoucna.

FIRC je tématem, které je v oblasti mezinárodních vztahů velmi málo prozkoumané, ačkoliv praktické uplatnění tohoto nástroje v mezinárodní politice přináší často celou řadu aktuálních témat. Jsou jimi terorismus, migrační krize, právní rámec vojenských operací, humanitární intervence, demokratizace, státní suverenity a celá řada dalších. Autorka je přesvědčená, že hlubší výzkum fenoménu změny režimu vyvolané ze zahraničí může přinést další zajímavé poznatky, které mohou přispět k prevenci špatných politických rozhodnutí týkajících se zásahů do jiných států. Nejvhodnějším nástrojem pro zkoumání těchto poznatků jsou další případy neúspěšných FIRC, jakými jsou intervence do Afghánistánu nebo do Iráku. Hledání správných cest k úspěšné FIRC lze hledat například u úspěšných případů FIRC, za které jsou považovány

pacifikace Německa a Japonska po roce 1945. Zajímavou studií by mohla být právě komparace úspěšné a neúspěšné FIRC na základě zkoumaných indikátorů, která by mohla poukázat na hlavní chyby, a naopak nastavit pravidla pro úspěšné vedení FIRC v budoucnu. Praktické uplatnění tématu FIRC by bylo nastavení mezinárodního právního rámce pro zodpovědnost intervenujícího aktéra za bezpečnostní situaci v cíleném státě FIRC. Tento rámec by nejen minimalizoval rizika pro cílený stát, ale zároveň by byl prevencí bezpečnostního dopadu pro intervenujícího aktéra, který by byl nucen připravit kvalitní komplexní strategii FIRC.

Otázek, které jsou spojené se změnou režimu vyvolanou ze zahraničí je celá řada. Některé odpovědi jsou velmi jednoduché a najdeme je i ve fyzikálních zákonech. Pro změnu režimu v Libyi můžeme najít paralelu i v Newtonově prvním fyzikálním zákonu: těleso setrvává v klidu nebo v rovnoměrném přímočarém pohybu, dokud není nuceno vnějšími silami svůj stav změnit. Možná, že kdyby političtí představitelé světových mocností hledali odpovědi na řešení politických krizí právě ve fyzikálních zákonech, svět by mohl být o něco klidnější.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- Abass, A., 2011. Assessing NATO's involvement in Libya - United Nations University [WWW Document]. URL <https://unu.edu/publications/articles/assessing-nato-s-involvement-in-libya.html> (accessed 4.29.19).
- Aghazarm, C., Quesada, P., Tishler, S., 2012. Migrants Caught in Crisis: The IOM Experience in Libya.
- Aidt, T.S., Alborno, F., 2011. Political regimes and foreign intervention. *J. Dev. Econ. Amst.* 94.
- Altomonte, C., Ferrara, M., 2014. The Economic and Political Aftermath of the Arab Spring: Perspectives from Middle East and North African Countries. Edward Elgar Publishing.
- Angeletos, G.-M., Hellwig, C., Pavan, A., 2007. Dynamic Global Games of Regime Change: Learning, Multiplicity, and the Timing of Attacks. *Econometrica* 75, 711–756.
- Annan, K., 1999. Two concepts of sovereignty. *The Economist*.
- Arnold, U.A., Major Kris A., 2012. PMESII and the Non-State Actor: Questioning the Relevance. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Atwood, J.B., 1995. Towards a new definition of National Security: The new strategic threats. *Vital Speeches Day Chic.* 62, 135.
- Bakar Mahmud, M., Russell, A., 1999. An Analysis of Libya's Revenue per Barrel from Crude Oil Upstream Activities, 1961-93.
- Barry, B., 1998. International Society from a Cosmopolitan Perspective, in: Nardin, T., Mapel, D. (Eds.), *International Society: Diverse Ethical Perspectives*. Princeton University Press, Princeton, N.J.
- Beach, D., 2012. Analyzing foreign policy. Palgrave Macmillan, Basingstoke, Hampshire [U.K.] ; New York.
- Berger, T., 1996. Norms, identity and national security in Germany and in Japan, in: Katzenstein, P.J., Social Science Research Council (U.S.) (Eds.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New Directions in World Politics. Columbia Univ. Press, New York, NY.
- Berridge, G., James, A., 2001. A dictionary of diplomacy. Palgrave, Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York.
- Besheer, M., 2015. UN: Libya at Risk From Forces of Extremism. Federal Information & News Dispatch, Inc., Lanham.
- Billington, S., 2016. A Study on Oil Dependency in the EU. *Cambridge Econometrics* 42.
- Boose, J.W., 2013. Democratization and Civil Society: Libya, Tunisia and the Arab Spring. *Int. J. Soc. Sci. Humanity* 310–315. <https://doi.org/10.7763/IJSSH.2012.V2.116>
- Bourdieu, P., 1930-2002, 1992. An invitation to reflexive sociology. Chicago : University of Chicago Press, 1992.
- Brattberg, E., 2011. Opportunities lost, opportunities seized: the Libya crisis as Europe's perfect storm. *European Policy Centre* 4.
- Breton, A. (Ed.), 2002. Political extremism and rationality. Cambridge University Press, Cambridge ; New York.
- Britannica, 2017. Idris I | king of Libya | Britannica.com [WWW Document]. URL <https://www.britannica.com/biography/Idris-I-king-of-Libya> (accessed 6.28.17).
- Butler, J., 2014. RESPONSIBILITY FOR REGIME CHANGE. *Columbia Law Review* 2014, 503–581.

- Buzan, B., Wæver, O., Wilde, J. de, 1998. *Security: a new framework for analysis*. Lynne Rienner Pub, Boulder, Colo.
- Byrne, C., Randall, N., Theakston, K., 2017. Evaluating British prime ministerial performance: David Cameron's premiership in political time. *Br. J. Polit. Int. Relat.* 19, 202–220. <https://doi.org/10.1177/1369148116685260>
- Cabada, L., Kubát, M., 2002. Úvod do studia politické vědy.
- Carothers, T., Barndt, W., 1999. Civil Society. *Foreign Policy* 18. <https://doi.org/10.2307/1149558>
- Česnakas, G., 2013. Energy Security Challenges, Concepts And The Controversy Of Energy Nationalism In Lithuanian Energy Politics. *Balt. J. Law Polit. Wars.* 6, n/a. <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.2478/bjlp-2013-0006>
- Cheikh, N., 2013. Stories behind the western-led humanitarian intervention in Libya: A critical analysis. *Afr. J. Polit. Sci. Int. Relat.* 7, 154–163. <https://doi.org/10.5897/AJPSIR2013.0597>
- Chesterman, S., 2011. “Leading from Behind”: The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and Humanitarian Intervention after Libya. *Ethics Int. Aff. N. Y.* 25, 279–285, 247. <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1017/S0892679411000190>
- Chirac, J., 2014. *My life in politics*. St. Martin's Press, New York.
- Chivvis, C.S., Martini, J., 2014. *Libya after Qaddafi: lessons and implications for the future*. RAND Corporation, Santa Monica, CA.
- Daalder, I.H., Stavridis, J.G., 2012. NATO's Victory in Libya: The Right Way to Run an Intervention. *Foreign Aff. N. Y.* 91, 2–7.
- Danahar, P., 2013. *The New Middle East: The World After the Arab Spring*. A&C Black.
- Darme, M.-C., Benattia, T., 2017. *Mixed Migration Trends in Libya: Changing Dynamics and Protection Challenges*.
- De Mesquita, B.B., Downs, G.W., 2006. Intervention and Democracy. *Int. Organ.* 60. <https://doi.org/10.1017/S0020818306060206>
- De Mesquita, E.B., 2010. Regime Change and Revolutionary Entrepreneurs. *Am. Polit. Sci. Rev.* 104, 446–466.
- Deeb, M.-J., 2000. Qadhafi's changed policy: Causes and consequences. *Middle East Policy* 7, 146–153.
- Desimone, L.M., Floch, K.C.L., 2004. Are We Asking the Right Questions? Using Cognitive Interviews to Improve Surveys in Education Research. *Educ. Eval. Policy Anal. Wash.* 26, 1–22.
- Dessi, A., Greco, E. (Eds.), 2018. *The search for stability in Libya: OSCE's role between internal obstacles and external challenges*, IAI Research Studies. Edizioni Nuova cultura, Roma.
- Dobbins, J.F., 2003. America's Role in Nation-building: From Germany to Iraq. *Survival* 45, 87–110. <https://doi.org/10.1080/00396330312331343596>
- Doorenspleet, R., 2000. *Development and Democracy: Power and Problems of Empirical Research*. Presented at the ECPR Joint Sessions, April 2000, Copenhagen, Denmark.
- Downes, A., Monten, J., 2013. Forced to Be Free?: Why Foreign-Imposed Regime Change Rarely Leads to Democratization. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00117
- Drulák, P., 2010. *Teorie mezinárodních vztahů*. Portál, Praha.
- Druláková, R., Trávníčková, Z., Zemanová, S., 2009. Economic Sanctions at the Beginning of the Third Millennium. *Mezinár. Vzt. Prague* 44, 66–85.
- Easton, D., 1990. *The analysis of political structure*. Routledge, New York.
- Eco, U., 1997. *Jak napsat diplomovou práci*. Votobia, V Olomouci.
- Edmond, C., 2013. Information Manipulation, Coordination, and Regime Change. *Rev. Econ. Stud. Oxf.* 80.

- Edmunds, T., 2006. What Are Armed Forces For? The Changing Nature of Military Roles in Europe. *Int. Aff. R. Inst. Int. Aff.* 1944- 82, 1059–1075.
- Edwards, S., 1995. *Crisis and reform in Latin America: from despair to hope*. Published for the World Bank [by] Oxford University Press, Oxford ; New York.
- Eichler, J., 2017. Neorealism and Contemporary US–Russian Military Competition in the Post-Soviet Space. *Vojen. Rozhl.* 26, 89–105. <https://doi.org/10.3849/2336-2995.26.2017.02.089-105>
- Eichler, J., 2016. *Evropská bezpečnost: 25 let po skončení studené války*, Vydání první. ed. Oeconomica, nakladatelství VŠE, Praha.
- Eichler, J., 2011a. *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR*. Karolinum, Praha.
- Eichler, J., 2011b. Hledání konsensu o Afghánistánu jako promarněná příležitost, in: *Česká zahraniční politika: mezi politickým (ne)zájmem a byrokratickou efektivitou*. Ústav mezinárodních vztahů, Praha.
- Eichler, J., 2010. Proměny bezpečnostní strategie USA na počátku 21. století. *Vojen. Rozhl.* 2010, 38–48.
- Eichler, J., 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Portál, Praha.
- Eichler, J., 2006. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Ministerstvo obrany České republiky - AVIS, Praha.
- Eichler, J., 2003. Bezpečnostní hrozby a rizika spojené s režimem Saddáma Husajna a s jeho vojenským svržením. *Vojen. Rozhl.* 2003, 15–29.
- EIU, 2019. *Democracy Index 2018: Me too? - Thank You* [WWW Document]. URL http://www.eiu.com/public/thankyou_download.aspx?activity=download&campaignid=Democracy2018 (accessed 7.24.19).
- Fabbrini, S., 2014. The European Union and the Libyan crisis. *Int. Polit.* Basingstoke 51, 177–195. <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1057/ip.2014.2>
- Fawcett, L.L. (Ed.), 2013. *International relations of the Middle East*, Third edition. ed. Oxford University Press, Oxford.
- Fielding, M., 2006. Regime Change: Planning and Managing Military-Led Interventions as Projects. *RUSI J. R. United Serv. Inst. Def. Stud. Lond.* 151, 20-22,24,26-29.
- Fischer, R.J., Halibozek, E.P., Walters, D., 2013. *Introduction to security*, 9th ed. ed. Elsevier, Amsterdam ; New York.
- Flyvbjerg, B., 2006. Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qual. Inq.* 12, 219–245. <https://doi.org/10.1177/1077800405284363>
- Fukuyama, F. (Ed.), 2006. *Nation-building: beyond Afghanistan and Iraq*, Forum on constructive capitalism. Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Fukuyama, F., 1995. I. The Primacy of Culture. *J. Democr.* 6, 7–14. <https://doi.org/10.1353/jod.1995.0007>
- Gaddafi, M., 2016. *Gaddafi's "The Green Book."* CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Gaffney, J., 2012. Leadership and style in the French Fifth Republic: Nicolas Sarkozy's presidency in historical and cultural perspective. *Fr. Polit. Lond.* 10, 345–363. <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1057/fp.2012.18>
- Garland, L., 2012. *2011 Libyan civil war*. White Word Publications, Delhi.
- Gates, S., Hegre, H., Jones, M.P., Strand, H., 2006. Institutional Inconsistency and Political Instability: Polity Duration, 1800?2000. *Am. J. Polit. Sci.* 50, 893–908. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2006.00222.x>
- George, A.L., Bennett, A., 2005. *Case studies and theory development in the social sciences, BCSIA studies in international security*. MIT Press, Cambridge, Mass.

- Gerring, J., 2017. Case study research: principles and practices, Second edition. ed, Strategies for social inquiry. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom New York, NY.
- Gertler, J., 2011. Operation Odyssey Dawn (Libya): Background and Issues for Congress 33.
- Gill, S., 1995. Globalisation, Market Civilisation, and Disciplinary Neoliberalism. *Millenn. J. Int. Stud.* 24, 399–423. <https://doi.org/10.1177/03058298950240030801>
- Gledhill, J., 2012. Competing for Change: Regime Transition, Intrastate Competition, and Violence. *Secur. Stud.* 21, 43–82. <https://doi.org/10.1080/09636412.2012.650592>
- Global Security, 2011. Operation Odyssey Dawn Order of Battle 19 March 2011-20 March 2011 [WWW Document]. URL <https://www.globalsecurity.org/military/ops/odyssey-dawn-orbat-110319-22.htm> (accessed 4.27.19).
- Gombár, E., 2015. Dějiny Libye. NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- Gombár, E., 2001. Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace. Karolinum.
- Goulter, C., 2015. The British Experience: Operation Ellamy, in: Precision and Purpose: Airpower in the Libyan Civil War, Research Report. RAND, Santa Monica, California, pp. 153–182.
- Gourevitch, P., 2011. No Exit.
- Green, M., 2019. To What Extent Was the NATO Intervention in Libya a Humanitarian Intervention? *E-Int. Relat.* URL <https://www.e-ir.info/2019/02/06/to-what-extent-was-the-nato-intervention-in-libya-a-humanitarian-intervention/> (accessed 4.21.19).
- Haas, H. de, 2006. Trans-Saharan Migration to North Africa and the EU: Historical Roots and Current Trends [WWW Document]. [migrationpolicy.org](https://www.migrationpolicy.org). URL <https://www.migrationpolicy.org/article/trans-saharan-migration-north-africa-and-eu-historical-roots-and-current-trends> (accessed 5.10.19).
- Haggard, S., Kaufman, R.R., 2012. Inequality and Regime Change: Democratic Transitions and the Stability of Democratic Rule. *Am. Polit. Sci. Rev.* 106, 495–516. <https://doi.org/10.1017/S0003055412000287>
- Haimzadeh, P., 2011. Au coeur de la Libye de Kadhafi. JC Lattès, Paris.
- Hamzawy, A. (Ed.), 2003. Civil society in the Middle East, Erstaussg., 1. Aufl. ed, Nahost-Studien. Schiler, Berlin.
- Håvard Hegre, Tanja Ellingsen, Scott Gates, Nils Petter Gleditsch, 2001. Toward a Democratic Civil Peace? Democracy, Political Change, and Civil War, 1816-1992. *Am. Polit. Sci. Rev.* 95, 33–48.
- Head, J., 2011. Turkey's difficulties over Libya.
- Hermann, M., 2012. The Study of American Foreign Policy, in: Hook, S.W., Jones, C.M. (Eds.), *Routledge Handbook of American Foreign Policy*, Routledge Handbooks. Routledge, New York.
- Hirst, P.Q., 1997. From statism to pluralism: democracy, civil society, and global politics. UCL Press, London ; Bristol, Penn.
- Huntington, S.P., 1993. The third wave: democratization in the late twentieth century, 1. paperback print. ed, The Julian J. Rothbaum distinguished lecture series. Univ. of Oklahoma Press, Norman.
- Huntington, S.P., 1991. Democracy's Third Wave. *J. Democr.* 2, 12–34. <https://doi.org/10.1353/jod.1991.0016>
- ICISS, Evans, G.J., Sahnoun, M., International Development Research Centre (Canada) (Eds.), 2001. The responsibility to protect: report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. International Development Research Centre, Ottawa.

- IMF, 2005. Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya : Staff Report for the 2004 Article IV Consultation [WWW Document]. URL <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=18109.0> (accessed 6.4.17).
- Immelman, A., de Sutter, P., 2008. Political Personality of Nicolas Sarkozy | USPP. College of Saint Benedict and Saint John's University.
- Inbar, E., 2014. The Arab Spring, democracy and security: domestic and international ramifications.
- IOM, 2015. Libya [WWW Document]. Int. Organ. Migr. URL <https://www.iom.int/countries/libya> (accessed 5.2.19).
- IPSOS, 2011. Military action in Libya. Ipsos polling in Great Britain, USA, France, Italy. Topline results 12th April 2011.
- Jackson, R.H., Sørensen, G., 2010. Introduction to international relations: theories and approaches, 4th ed. ed. Oxford University Press, Oxford ; New York.
- Jagers, K., Gurr, T.R., 1995. Tracking Democracy's Third Wave with the Polity III Data. *J. Peace Res.* 32, 469–482. <https://doi.org/10.1177/0022343395032004007>
- Jenzen-Jones, N.R., 2013. Small-calibre Ammunition in Libya: An Update.
- Jenzen-Jones, N.R., McCollum, I., 2017. Web trafficking: analysing the online trade of small arms and light weapons in Libya.
- Jervis, R., 1982. Security Regimes. *Int. Organ.* 36, 357–378.
- Johansson, R., 2003. Case Study Methodology. Presented at the Methodologies in Housing Research, Royal Institute of Technology in cooperation with the International Association of People–Environment Studies, Stockholm.
- John, R.B.S., 2008. The Changing Libyan Economy: Causes and Consequences. *Middle East J.* 62, 75–91.
- Kahneman, D., Knetsch, J.L., Thaler, R.H., 1991. Anomalies: The Endowment Effect, Loss Aversion, and Status Quo Bias. *J. Econ. Perspect.* 5, 193–206.
- Kandil, H., 2016. The power triangle: military, security, and politics in regime change. Oxford University Press, New York, NY.
- Keohane, R.O., Nye, J.S., 2004. Power and interdependence, 3. ed., [Nachdr.]. ed. Longman, New York.
- Kidwell, D.C. (Ed.), 2015. The U.S. Experience: Operational, in: Precision and Purpose: Airpower in the Libyan Civil War, Research Report. RAND, Santa Monica, California, pp. 107–151.
- Kinacioglu, M., 2012. Forcing Democracy: Is Military Intervention for Regime Change Permissible? *Azimuth Ank.* 1, 28–48.
- Kirchner, E.J., Sperling, J. (Eds.), 2007. Global security governance: competing perceptions of security in the 21st century. New York : Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon.
- Kirkup, J., 2011. Libya: British team aims to secure oil deals.
- Koenig, N., 2012. TEPSA Brief: Libya: A wakeup call for CSDP?, March 2012 – TEPSA. URL <http://www.tepsa.eu/tepsa-brief-libya-a-wakeup-call-for-csdp/> (accessed 5.8.19).
- Kolodziej, E.A., 2014. Making and Marketing Arms: the French Experience and Its Implications for the International System. Princeton University Press.
- Kořan, M., 2008a. Člověk, poznání a mezinárodní politika: pragmatismus a vědecký realismus jako filozofie vědy v mezinárodních vztazích. Ústav Mezinárodních Vztahů, Praha.
- Kořan, M., 2008b. Jednopřípadová studie, in: Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Portál, Praha, pp. 29–61.
- Krasno, J.E., LaPides, S. (Eds.), 2015. Personality, political leadership, and decision making: a global perspective. Praeger, an Imprint of ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California.
- Kříž, Z., 2012. K některým aspektům aplikace mandátu RB OSN během operace NATO Unified Protector/On some aspects of the UN Security Council Mandate Application

- during the NATO Operation Unified Protector. Univerzita Obrany Ustav Strateg. Stud. Obrana Strateg. Brno 2012, 17–26.
- Kuperman, A.J., 2013. A Model Humanitarian Intervention? Reassessing NATO's Libya Campaign. *Int. Secur.* 38, 105–136. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00126
- Lacher, W., al-Idrissi, A., 2018. CAPITAL OF MILITIAS - Tripoli's Armed Groups Capture the Libyan State_2018.
- Lake, D.A., Rothchild, D., 1996. Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict. *Int. Secur.* 21, 41. <https://doi.org/10.2307/2539070>
- Lakomy, M., 2011. French Foreign Policy And The EU's CFSP. *Cent. Eur. J. Int. Secur. Stud.* Prague 5.
- Lellou, H., 2016. Libya: From all-seeing eye to the evil eye of chaos. *Mar. Corps Gaz.* 100, 68–69.
- Leonard, A., 2011. Libya. Oil. War. Is it that simple? [WWW Document]. Salon. URL https://www.salon.com/2011/03/21/the_libyan_oil_war_connection/ (accessed 4.21.19).
- Li, Q., Reuveny, R., 2003. Economic Globalization and Democracy: An Empirical Analysis. *Br. J. Polit. Sci.* 33, 29–54. <https://doi.org/10.1017/S0007123403000024>
- Liddell Hart, B.H., 1991. Strategy, 2nd rev. ed. ed. Meridian, New York, N.Y., U.S.A.
- Lindström, M., Zetterlund, K., 2012. Setting the Stage for the Military Intervention in Libya - Decisions Made and Their Implications for the EU and NATO. FörsvarsdepartementetMinistry Def.
- Linz, J.J., Stepan, A.C., 1996. Problems of democratic transition and consolidation: southern Europe, South America, and post-communist Europe. Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Luban, D., 1980. Just War and Human Rights. *Philos. Public Aff.* 9, 160–181.
- Lutterbeck, D., 2005. Blurring the Dividing Line: The Convergence of Internal and External Security in Western Europe. *Eur. Secur.* 14, 231–253. <https://doi.org/10.1080/09662830500336193>
- Malici, A., Smith, E.S., 2013. Political science research in practice. Routledge, New York ; London.
- Mattes, H., 2016. Libya since 2011: Political Transformation and Violence. *Middle East Policy* 23, 59–75.
- Mendel, M., 2015. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě, Vydání první. ed, Edice Orient. Academia, Praha.
- Midlarsky, M.I., 2002. *Democracy and Development: Political Institutions and Well-Being in the World, 1950-1990* . Adam Przeworski , Michael E. Alvarez , José Antonio Cheibub , Fernando Limongi. *J. Polit.* 64, 670–672. <https://doi.org/10.1086/jop.64.2.2691873>
- Millon, T., 1986. Personality prototypes and their diagnostic criteria, in: Contemporary Directions in Psychopathology: Toward the DSM-IV. The Guilford Press, New York, NY, US, pp. 671–712.
- Milton-Edwards, B., 2008. The Ascendancy of Political Islam: Hamas and consolidation in the Gaza Strip. *Third World Q.* 29, 1585–1599. <https://doi.org/10.1080/01436590802528739>
- Mishan, E.J., Quah, E., 2007. Cost-benefit analysis, 5th ed. ed. Routledge, London ; New York.
- Mudde, C., 2016. On extremism and democracy in Europe.
- Mueller, K.P. (Ed.), 2015. Precision and purpose: airpower in the Libyan Civil War, Research report. RAND, Santa Monica, California.
- Muravchik, J., 1991. Exporting democracy: fulfilling America's destiny, AEI studies. AEI Press, Washington, D.C.

- Mustafayev, C.F., 2005. Terrorism: (definition, Causes, Awareness and Prognostication). CINAR-CAP.
- Nadeau, R., Didier, T., Lewis-beck, M.S., 2012. Leader images and election forecasting: French presidential elections. *Fr. Polit. Lond.* 10, 11–21. <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1057/fp.2011.23>
- Nathan Alexander, 1981. Libya: The Continuous Revolution. *Middle East. Stud.* 17, 210–227.
- Neguț, S., Cucu, V., Vlad, L.B., 2005. Geopolitica României. Meteor Press, București.
- Nexon, D.H., 2009. The Balance of Power in the Balance. *World Polit.* 61, 330–359. <https://doi.org/10.1017/S0043887109000124>
- Nicoll, A., Johnstone, S., 2011. War in Libya: Europe's confused response.
- Nkara, O., 2014. More Libyan soldiers start training in Europe. defenceWeb. URL <https://www.defenceweb.co.za/security/national-security/more-libyan-soldiers-start-training-in-europe/> (accessed 5.3.19).
- Nomikos, W.G., Downes, A.B., Monten, J., 2014. Reevaluating Foreign-Imposed Regime Change. *Int. Secur.* 38, 184–195. https://doi.org/10.1162/ISEC_c_00152
- Norell, M., 2002. The role of the military and intelligence in combating terrorism,“. *Romanian J. Int. Aff.* 8, 41–59.
- Nye, J.S., 2008. Smart Power and the “War on Terror.” *Asia-Pac. Rev.* 15, 1–8. <https://doi.org/10.1080/13439000802134092>
- Nye, J.S., 2004. Soft power: the means to success in world politics, 1st ed. ed. Public Affairs, New York.
- Olimat, M., 2013. The Fourth Wave: Revolution and Democratization in the Arab Middle East. *J. Int. Womens Stud.* 12, 1–6.
- Oxford English Dictionary, 2017. Rule of Law. *Oxf. Engl. Dict.*
- Panara, C., Wilson, G. (Eds.), 2013. The Arab spring: new patterns for democracy and international law, Nijhoff law specials. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden ; Boston.
- Pape, R.A., 1996. Bombing to win: air power and coercion in war, Cornell studies in security affairs. Cornell University Press, Ithaca, N.Y.
- Parent, J.M., Rosato, S., 2015. Balancing in Neorealism. *Int. Secur.* 40, 51–86. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00216
- Pasare, C.I., 2013. Energetic Security - Strategic Objective for Eu and Nato, in: Defense Resources Management in the 21st Century; Brasov. Romanian National Defense University, Regional Department of Defense Resources Management Studies, Brasov, Romania, Brasov, p. n/a.
- Pascual, C., Elkind, J. (Eds.), 2010. Energy security: economics, politics, strategies, and implications. Brookings Institution Press, Washington, D.C.
- Pattison, J., 2011. The Ethics of Humanitarian Intervention in Libya. *Ethics Int. Aff.* 25, 271–277. <https://doi.org/10.1017/S0892679411000256>
- Peic, G., Reiter, D., 2011. Foreign-Imposed Regime Change, State Power and Civil War Onset, 1920-2004. *Br. J. Polit. Sci.* 41, 453–475.
- Perla, H., 2011. Explaining Public Support for the Use of Military Force: The Impact of Reference Point Framing and Prospective Decision Making. *Int. Organ. Camb.* 65, 139–167. <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1017/S0020818310000330>
- Pipes, D., 2015. Does Europe Have No-go Zones? [WWW Document]. Daniel Pipes. URL <http://www.danielpipes.org/15432/europe-no-go-zones> (accessed 5.11.19).
- Posen, B.R., 1993. The security dilemma and ethnic conflict. *Survival* 35, 27–47. <https://doi.org/10.1080/00396339308442672>
- Press, W.T., 2010. Libya Media, Internet & Telecommunications Complete Profile : This All-Inclusive Profile Includes All Three of Our Communications Reports, 2;2nd; ed. World Trade Press, Petaluma.

- PRS, 2018. Country Report. Libya. May 2018. The PRS Group, Inc.
- Rawnsley, A., 2005. Interview: Andrew Rawnsley meets David Cameron. *The Observer*.
- Recchia, S., 2009. Just and Unjust Postwar Reconstruction: How Much External Interference Can Be Justified? *Ethics Int. Aff. N. Y.* 23, 165-187,89.
- Reeves, R., 2010. David Cameron: A test of character.
- Reisman, W.M., 2004. The Manley O. Hudson Lecture: Why Regime Change Is (Almost Always) a Bad Idea. *Am. J. Int. Law* 98, 516. <https://doi.org/10.2307/3181642>
- Reiter, D., 2017. Foreign-Imposed Regime Change. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.335>
- Ripley, T., 2011. War of words - Social media as a weapon in Libya's conflict. *Janes Intell. Rev.* 23.
- Rodrik, D., 1998. Has Globalization Gone Too Far? *Challenge* 41, 81-94. <https://doi.org/10.1080/05775132.1998.11472025>
- Rogin, J., 2011. France proposes high-level "political steering committee" to run Libya war. *Foreign Policy*. URL <https://foreignpolicy.com/2011/03/22/france-proposes-high-level-political-steering-committee-to-run-libya-war/> (accessed 4.27.19).
- Ronald, B.S.J., 2007. Libya's Oil & Gas Industry: Blending Old and New. *J. North Afr. Stud.* 12, 203-218. <https://doi.org/10.1080/13629380701220428>
- Saikal, A., Acharya, A. (Eds.), 2014. *Democracy and reform in the Middle East and Asia: social protest and authoritarian rule after the Arab Spring*. Tauris, London.
- Schaeffer, N.C., Presser, S., 2003. The Science of Asking Questions. *Annu. Rev. Sociol.* 29, 65-88.
- Schmitt, M.N., 2011. Wings Over Libya: The No-Fly Zone in Legal Perspective.
- Schroeder, P., 1994. Historical Reality vs. Neo-Realist Theory. *Int. Secur.* 19, 108. <https://doi.org/10.2307/2539150>
- Shaw, M., Mangan, F., 2014. Illicit Trafficking and Libya's Transition: Profits and Losses [WWW Document]. U. S. Inst. Peace. URL <https://www.usip.org/sites/default/files/PW96-Illicit-Trafficking-and-Libyas-Transition.pdf> (accessed 5.11.19).
- Sheehan, I.S., 2014. What Is "Regime Change From Within?" Unpacking the Concept in the Context of Iran: What Is "Regime Change From Within?" *Dig. Middle East Stud.* 23, 385-403. <https://doi.org/10.1111/dome.12055>
- Sherlock, R., 2015. Islamic State "planning to use Libya as gateway to Europe."
- Sherwood, H., 2011. Libya conflict: journalists trapped in Tripoli's Rixos hotel. *The Guardian*.
- Shiffman, G.M., Jochum, J.J., 2012. *Economic instruments of security policy: influencing choices of leaders*. Palgrave Macmillan, Houndsmills [etc.
- Shrivastava, S., 2011. Nations Oppose Military Intervention in Libya. *World Report*. URL <https://www.theworldreporter.com/2011/03/nations-oppose-military-intervention-in.html> (accessed 5.8.19).
- Simons, G.L., 2003. *Libya and the West: From Independence to Lockerbie*. I.B.Tauris.
- Simonton, D.K., 1987. *Why presidents succeed: a political psychology of leadership*. Yale University Press, New Haven.
- SIPRI, 2018. 6. World nuclear forces | SIPRI [WWW Document]. URL <https://www.sipri.org/yearbook/2018/06> (accessed 5.4.19).
- Smith, A.G., 2017. *A comparative introduction to political science: contention and cooperation*. Rowman & Littlefield, Lanham.
- Stake, R.E., 2012. Case Studies, in: *Strategies of Qualitative Inquiry*. SAGE Publications, p. 448.
- Starr, R.M., 2011. *General equilibrium theory: an introduction*, 2nd ed. ed. Cambridge University Press, New York.

- Stejskalová, K., 2019. Změna režimu jako nástroj mezinárodního společenství – vojenská dimenze a bezpečnostní dopady, in: Dubský, Z. (Ed.), *Destabilizace bezpečnostního prostředí na počátku 21. století a reakce mezinárodního společenství*. Oeconomica, nakladatelství VŠE.
- Stejskalová, K., 2018. Libya, in: Havlová, R. (Ed.), *UNTANGLING THE MAYHEM: Crises and Prospects of the Middle East*. PETER LANG, S.l., pp. 129–150.
- Stejskalová, K., Najmanová, K., 2018. Factors influencing democratization in the MENA region, in: Havlová, R. (Ed.), *UNTANGLING THE MAYHEM: Crises and Prospects of the Middle East*. PETER LANG, S.l., pp. 15–48.
- Stepan, A., Linz, J.J., 2013. Democratization Theory and the “Arab Spring.” *J. Democr.* 24, 15–30. <https://doi.org/10.1353/jod.2013.0032>
- Stone, D., 2012. *Policy paradox: the art of political decision making*, 3rd ed. ed. W.W. Norton & Co, New York.
- Syms, R., Solymar, L., 2015. A dynamic competition model of regime change. *J. Oper. Res. Soc.* 66, 1939–1947. <https://doi.org/10.1057/jors.2015.28>
- Tellis, W.M., 1997. *Introduction to Case Study*. Qual. Rep. 1997.
- Terry, P., 2012. Regime change and the superego. *Psychodyn. Pract.* 18, 325–338. <https://doi.org/10.1080/14753634.2012.694219>
- Tesón, F.R., 2001. *The Liberal Case for Humanitarian Intervention* (SSRN Scholarly Paper No. ID 291661). Social Science Research Network, Rochester, NY.
- Thiébaud, J., 2016. Variations in presidential leadership in France. *Fr. Polit. Lond.* 14, 505–526. <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1057/s41253-016-0022-5>
- Thorne, J., 2014. In Libya, media freedom isn’t bulletproof. *Christ. Sci. Monit.* 4.
- Tichý, L., 2011. Vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací v sektoru zemního plynu. *Středoevropské Polit. Stud.* Vol 13 No 2–3 2011.
- Tichý, L., 2010. Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení Evropské unie. *Středoevropské Polit. Stud.* Vol 12 No 2–3 2010.
- Tierney, D., 2016. The Legacy of Obama’s “Worst Mistake” [WWW Document]. *The Atlantic*. URL <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/04/obamas-worst-mistake-libya/478461/> (accessed 7.27.18).
- Toaldo, M., 2015. *Migrations through and from Libya: a Mediterranean challenge*, IAI Working paper. Istituto Affari Internazionali, Rom.
- Tomz, M.R., Weeks, J.L.P., 2013. Public Opinion and the Democratic Peace. *Am. Polit. Sci. Rev.* Wash. 107, 849–865. <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1017/S0003055413000488>
- Van Evera, S., 1997. *Guide to methods for students of political science*. Cornell University Press, Ithaca.
- Vandewalle, D., 2012. *A History of Modern Libya*. Cambridge University Press.
- Wallace, W., Phillips, C., 2009. Reassessing the Special Relationship. *Int. Aff. R. Inst. Int. Aff.* 1944– 85, 263–284.
- Wallerstein, I.M., Wallerstein, I., 2011. *Capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century: with a new prologue, The modern world-system*. Univ. of California Press, Berkeley, Calif.
- Waltz, K.N., 2000. Structural Realism after the Cold War. *Int. Secur.* 25, 5–41. <https://doi.org/10.1162/016228800560372>
- Waltz, K.N., 1979. *Theory of international politics*, Addison-Wesley series in political science. Addison-Wesley Pub. Co, Reading, Mass.

- Weiss, T., 2014. Role policie a armády v Evropské unii: analýza evropské a národní úrovně s využitím případové studie České republiky, Vydání první. ed. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, Praha.
- Wendt, A., 1999. Social theory of international politics, Cambridge studies in international relations. Cambridge University Press, Cambridge, UK ; New York.
- White, G., 1994. Civil society, democratization and development (I): Clearing the analytical ground. *Democratization* 1, 375–390. <https://doi.org/10.1080/13510349408403399>
- Winter, D.G., 2005. Things I've Learned About Personality From Studying Political Leaders at a Distance1. *J. Pers.* 73, 557–584. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00321.x>
- Wohlforth, W., 2012. Realism and security studies, in: Dunn Cavelty, M., Mauer, V. (Eds.), *The Routledge Handbook of Security Studies*, Routledge Handbooks. Routledge, London.
- Wolfers, A., 1991. *Discord and collaboration: essays on international politics*. Johns Hopkins Univ. Pr, Baltimore.
- Wright, J., 2012. *A History of Libya*. Hurst Publishers.
- Yin, R.K., 2013. *Case study research: design and methods*.
- Yusuf, S., 2014. *Middle East Transitions: A Long, Hard Road*. International Monetary Fund.
- Zetocha, K., 2014. The Political Regime Change and Security: The Political Science Theory and Reform of Security Bodies. *Obrana Strateg. Def. Strategy* 13. <https://doi.org/10.3849/1802-7199.13.2013.02.065-078>

Dokumenty

- Amnesty International, 2012. LIBYA: THE FORGOTTEN VICTIMS OF NATO STRIKES [WWW Document]. URL <https://www.amnesty.org/en/documents/document/?indexNumber=mde19%2f003%2f2012&language=en> (accessed 4.29.19).
- Assemblée nationale, 2019. Archives de la XIIIe législature - (COMPOSITION À LA DATE DU 19/06/2012) - 577 députés - Assemblée nationale [WWW Document]. URL <http://www.assemblee-nationale.fr/qui/?legislature=13> (accessed 4.21.19).
- Cameron, 2011. House of Commons Hansard Debates for 21 Mar 2011 (pt 0001) [WWW Document]. URL <https://publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmhansrd/cm110321/debtext/110321-0001.htm> (accessed 4.27.19).
- Cameron, D., Great Britain, Cabinet Office, 2010. *A strong Britain in an age of uncertainty: the national security strategy*. TSO, London.
- Department Of State, 2018. Post Conflict Reconstruction Essentials Tasks Matrix [WWW Document]. Bur. Public Aff. Off. Electron. Inf. URL <https://2001-2009.state.gov/s/crs/rls/52959.htm#preface> (accessed 8.5.18).
- EEAS, 2018a. EU-Libya relations [WWW Document]. EEAS - Eur. Extern. Action Serv. - Eur. Comm. URL https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/19163/eu-libya-relations_en (accessed 5.9.19).
- EEAS, 2018b. EU Integrated Border Assistance Mission in Libya (EUBAM Libya) [WWW Document]. EEAS - Eur. Extern. Action Serv. - Eur. Comm. URL https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eubam-libya/61318/eu-integrated-border-assistance-mission-libya-eubam-libya_en (accessed 5.9.19).
- EEAS, 2018c. About us. Oper. Sophia. URL <https://www.operationsophia.eu/about-us/> (accessed 5.9.19).

- releases/press-2011/president-efthymiou-calls-for-end-to-violence-and-a-calm-transition-to-democracy-in-libya (accessed 5.8.19).
- OBSE, 2011b. OSCE PA statement on North Africa [WWW Document]. URL <https://www.oscepa.org/news-a-media/press-releases/press-2011/osce-pa-statement-on-north-africa> (accessed 5.8.19).
- OBSE, 2011c. Special Representative on Mediterranean Affairs calls for urgent democratic assistance in region [WWW Document]. URL <https://www.oscepa.org/news-a-media/press-releases/press-2011/special-representative-on-mediterranean-affairs-calls-for-urgent-democratic-assistance-in-region> (accessed 5.8.19).
- OECD, 2016. Data [WWW Document]. Migr. Data Portal. URL <https://migrationdataportal.org/data> (accessed 5.11.19).
- Rada EU, 2019. COUNCIL DECISION (CFSP) 2019/535 of 29 March 2019 amending Decision (CFSP) 2015/778 on a European Union military operation in the Southern Central Mediterranean (EUNAVFOR MED operation SOPHIA).
- Rada EU, 2018. COUNCIL DECISION (CFSP) 2018/ 2055 - of 21 December 2018 - amending Decision (CFSP) 2015/ 778 on a European Union military operation in the Southern Central Mediterranean (EUNAVFOR MED operation SOPHIA) 2.
- Rada EU, 2017. COUNCIL DECISION (CFSP) 2017/ 1385 - of 25 July 2017 - amending Decision (CFSP) 2015/ 778 on a European Union military operation in the Southern Central Mediterranean (EUNAVFOR MED operation SOPHIA) 2.
- Rada EU, 2016a. EUBAM Libya: mise prodloužena, rozpočet schválen - Consilium [WWW Document]. URL <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2016/08/04/eubam-libya-mission-extended/> (accessed 5.9.19).
- Rada EU, 2016b. COUNCIL DECISION (CFSP) 2016/ 993 - of 20 June 2016 - amending Decision (CFSP) 2015/ 778 on a European Union military operation in the Southern Central Mediterranean (EUNAVFOR MED operation SOPHIA) 3.
- Rada EU, 2011. Council Decision 2011/210/CFSP of 1 April 2011 on a European Union military operation in support of humanitarian assistance operations in response to the crisis situation in Libya (EUFOR Libya) 4.
- Sénat, 2008. Quel avenir pour la gendarmerie ? [WWW Document]. URL <https://www.senat.fr/rap/r07-271/r07-271.html> (accessed 5.11.19).
- TEMPER, 2008. Treaty of Friendship, Partnership, and Cooperation between the Italian Republic and the Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya | PERFOR [WWW Document]. URL <https://www.perfor.eu/policies/treaty-friendship-partnership-and-cooperation-between-italian-republic-and-great-socialist> (accessed 5.11.19).
- UK Government, 2019. List of ministers' interests [WWW Document]. GOV.UK. URL <https://www.gov.uk/government/publications/list-of-ministers-interests> (accessed 4.21.19).
- UK Government, 2013. Libya crisis: National Security Adviser's view of central coordination and lessons learned [WWW Document]. GOV.UK. URL <https://www.gov.uk/government/publications/libya-crisis-national-security-advisers-view-of-central-coordination-and-lessons-learned> (accessed 4.21.19).
- UK Government, 2011a. Foreign Secretary statement following the London Conference on Libya [WWW Document]. GOV.UK. URL <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-statement-following-the-london-conference-on-libya> (accessed 4.27.19).
- UK Government, 2011b. Coalition operations in Libya to continue [WWW Document]. GOV.UK. URL <https://www.gov.uk/government/news/coalition-operations-in-libya-to-continue> (accessed 4.27.19).

- UK Government, 2011c. Supporting civilian authority: what role for the Military? [WWW Document]. GOV.UK. URL <https://www.gov.uk/government/speeches/2011-10-14-supporting-civilian-authority-what-role-for-the-military--2> (accessed 5.11.19).
- UK Government, 2011d. Cost of Libya operations [WWW Document]. GOV.UK. URL <https://www.gov.uk/government/news/cost-of-libya-operations> (accessed 5.9.19).
- UK Government, 2010a. Nick Clegg appointed Deputy Prime Minister [WWW Document]. GOV.UK. URL <https://www.gov.uk/government/news/nick-clegg-appointed-deputy-prime-minister--7> (accessed 4.21.19).
- UK Government, 2010b. UK-France Defence Co-operation Treaty announced [WWW Document]. GOV.UK. URL <https://www.gov.uk/government/news/uk-france-defence-co-operation-treaty-announced--2> (accessed 4.21.19).
- UK Government, 2006. Terrorism Act 2006 [WWW Document]. URL <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/11/contents> (accessed 5.11.19).
- UK Parliament, 2019. How Parliament works [WWW Document]. UK Parliam. URL <https://www.parliament.uk/about/how/> (accessed 4.21.19).
- UK Parliament, 2012. MPs publish report on Operations in Libya - News from Parliament [WWW Document]. UK Parliam. URL <https://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/commons-select/defence-committee/news/publication-of-operations-in-libya/> (accessed 4.29.19).
- UK Parliament, 2011. The role and powers of the Prime Minister [WWW Document]. URL <https://publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmselect/cmpolcon/writev/842/m2.htm> (accessed 4.21.19).
- UN, 2011. Press Conference by Secretary-General Ban Ki-moon at United Nations Headquarters | Meetings Coverage and Press Releases [WWW Document]. URL <https://www.un.org/press/en/2011/sgsm14021.doc.htm> (accessed 4.29.19).
- UN, 2005. A more secure world: Our shared responsibility : report of the High-level Panel on Threats, Challenges, and Change.
- UN Charter, 2016.
- UNICEF, 2017. A deadly journey for children: The Central Mediterranean Migration Route [WWW Document]. UNICEF. URL https://www.unicef.org/publications/index_94905.html (accessed 5.11.19).
- UNSCR, 2011a. Security Council Resolution 1970 - UNSCR [WWW Document]. URL <http://unscr.com/en/resolutions/1970> (accessed 4.19.19).
- UNSCR, 2011b. Security Council Resolution 1973 - UNSCR [WWW Document]. URL <http://unscr.com/en/resolutions/1973> (accessed 4.19.19).
- UNSCR, 2011c. Security Council Creates United Nations Support Mission in Libya, Adopting Resolution 2009 (2011) | Meetings Coverage and Press Releases [WWW Document]. URL <https://www.un.org/press/en/2011/sc10389.doc.htm> (accessed 4.27.19).
- UNSCR 2095, 2013. S/RES/2095 (2013) | United Nations Security Council [WWW Document]. URL <https://www.un.org/securitycouncil/s/res/2095-%282013%29> (accessed 5.3.19).
- UNSCR 2174, 2014. Security Council Resolution 2174 - UNSCR [WWW Document]. URL <http://unscr.com/en/resolutions/2174> (accessed 5.3.19).
- UNSMIL, 2016a. Mandate [WWW Document]. UNSMIL. URL <https://unsmil.unmissions.org/mandate> (accessed 4.29.19).
- UNSMIL, 2016b. Defence [WWW Document]. UNSMIL. URL <https://unsmil.unmissions.org/defence> (accessed 5.3.19).
- UNSMIL, 2011. UN in Libya [WWW Document]. UNSMIL. URL <https://unsmil.unmissions.org/un-libya> (accessed 4.27.19).

U.S. DoD, 2011. DoD, 1. 3. 2011 [WWW Document]. URL <http://archive.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=4777> (accessed 4.19.19).

Internetové zdroje

- ABC News, 2011. Crisis in Libya: “Operation Odyssey Dawn.” URL <https://www.youtube.com/watch?v=y7ZSFjym0Bk> (accessed 8.5.19)
- Al Jazeera, 2011a. Libya: Media on the frontlines of revolution - Al Jazeera English [WWW Document]. URL <http://www.aljazeera.com/programmes/listeningpost/2011/09/2011938838405146.html> (accessed 6.10.17).
- Al Jazeera, 2011b. al-madžlis al-waṭānī al-intiqālī fī lībīa [WWW Document]. URL <https://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2011/3/4/-المجلس-الوطني-الانتقالي-في-ليبيا> (accessed 4.27.19).
- Al Jazeera, 2011c. UN approves Libya seat for NTC [WWW Document]. URL <https://www.aljazeera.com/news/africa/2011/09/201191623155222805.html> (accessed 4.27.19).
- Al-Atrush, S., 2019. Islamic State Could Rise Again in Libya, Interior Minister Says - Bloomberg [WWW Document]. URL <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-03-04/islamic-state-could-rise-again-in-libya-interior-minister-says> (accessed 5.11.19).
- BBC, 2019. IS group launches attack on Libya forces. URL <https://www.msn.com/en-nz/news/world/is-group-launches-attack-on-libya-forces/ar-AAATKtJ> (accessed 5.8.19)
- BBC, 2018. How Libya holds the key to solving Europe’s migration crisis. URL <https://www.bbc.com/news/world-africa-44709974> (accessed 8.5.19)
- BBC, 2011a. BBC - The Editors: The difficulty of reporting from inside Libya [WWW Document]. URL http://www.bbc.co.uk/blogs/theeditors/2011/02/reporting_from_libya.html (accessed 6.10.17).
- BBC, 2011b. French Foreign Minister Alliot-Marie quits over Tunisia. URL <https://www.bbc.com/news/world-europe-12591452> (accessed 8.5.19)
- BBC, 2011c. Poland backs Libya regime change [WWW Document]. BBC News. URL <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-13125496/poland-backs-libya-regime-change> (accessed 5.8.19).
- Black, I., 2011. Post-Gaddafi Libya “must learn from mistakes made in Iraq.” The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/world/2011/jun/28/gaddafi-libya-report-benghazi-opposition> (accessed 5.8.19).
- Black, I., Bowcott, O., 2011. Libya protests: massacres reported as Gaddafi imposes news blackout. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/world/2011/feb/18/libya-protests-massacres-reported> (accessed 5.8.19).
- Borque, J.A., 2011. España se gastará 25 millones en la guerra [WWW Document]. Lib. Digit. URL <http://www.libertaddigital.com/mundo/el-coste-de-la-guerra-libia-para-espana-25-millones-de-euros-1276417979/> (accessed 5.9.19).
- Chrisafis, A., 2011. Sarkozy hopes Libya can boost France’s reputation – as well as his own. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/world/2011/sep/01/sarkozy-libya-france-reputation-reelection> (accessed 5.9.19).

- CIA, 2019. Africa :: Libya — The World Factbook - Central Intelligence Agency [WWW Document]. URL <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html> (accessed 4.24.19).
- CNN, B.A.P., special for, 2012. Personality, not economics, lost Sarkozy the presidency [WWW Document]. CNN. URL <https://www.cnn.com/2012/05/07/opinion/opinion-poirier-france-hollande-first-days/index.html> (accessed 4.22.19).
- Cohen, T., 2011. Mullen: No-fly zone effectively in place in Libya [WWW Document]. URL <http://www.cnn.com/2011/WORLD/africa/03/20/us.mullen.libya/index.html> (accessed 4.27.19).
- Collins Dictionary [WWW Document], 2018. . Collins Engl. Dict. URL <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/regime-change> (accessed 7.19.18).
- Collins, P., 2015. Who is the real David Cameron? URL <https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/who-is-the-real-david-cameron-call-me-dave-review-lord-ashcroft> (accessed 4.22.19).
- Conflits, 2017. L'armée française face au terrorisme. Entretien avec le général Lecointre – Textes – Conflits [WWW Document]. URL <https://www.revueconflits.com/larmee-francaise-face-au-terrorisme-entretien-avec-le-general-lecointre/> (accessed 8.11.18).
- Cowell, A., 2011. Unrest Reaches Several Cities in Libya. N. Y. Times. URL <https://www.nytimes.com/2011/02/17/world/middleeast/17libya.html> (accessed 8.11.18).
- Crumley, B., 2011. Jacques Chirac's Presidential Memoir: A Sarkozy Smack-Down. Time. URL <http://world.time.com/2011/06/08/jacques-chiracs-presidential-memoirs-a-sarkozy-smack-down/> (accessed 8.11.18).
- Deshmukh, R.M. and J., 2011. Residents flee Gaddafi hometown [WWW Document]. Syd. Morning Her. URL <https://www.smh.com.au/world/residents-flee-gaddafi-hometown-20111003-1l49x.html> (accessed 4.29.19).
- DTM, 2019. Libya. DTM. URL <http://www.globaldtm.info/libya/> (accessed 5.2.19).
- Erlanger, S., 2011. Action on Libya, Driven by France and Britain, Shows Rare European Resolve. N. Y. Times. URL <https://www.nytimes.com/2011/03/19/world/africa/19europe.html> (accessed 5.2.19).
- Forbes, 2011. France, U.K. Have Differing Motives For Intervening In Libya [WWW Document]. Forbes. URL <https://www.forbes.com/sites/energysource/2011/03/29/france-u-k-have-differing-motives-for-intervening-in-libya/> (accessed 4.21.19).
- FTS, 2019. Libya 2018 | Financial Tracking Service [WWW Document]. URL <https://fts.unocha.org/countries/127/flows/2018> (accessed 5.10.19).
- Gibbons-Neff, T., 2017. Libya has become a hub for online arms trading, report says [WWW Document]. Wash. Post. URL <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2017/05/02/libya-has-become-a-hub-for-online-arms-trading-report-says/> (accessed 5.3.19).
- Glover, J., 2010. David Cameron profile: Calm, confident and a pragmatist. But where would he lead Britain? The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/politics/2010/apr/25/david-cameron-profile> (accessed 8.5.19).
- Goel, V., Isaac, M., 2016. Facebook Moves to Ban Private Gun Sales on Its Site and Instagram. N. Y. Times. URL <https://www.nytimes.com/2016/01/30/technology/facebook-gun-sales-ban.html> (accessed 8.5.19).
- Graham, J., 2015. After 10 years of David Cameron, we still don't know who he is | James Graham. The Guardian. URL

- <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/dec/04/david-cameron-10-year-anniversary-conservative-leader> (accessed 8.5.19)
- Halliday, J., 2011. Blank pictures from Libyan state TV augurs moment of change. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/media/2011/aug/22/blank-pictures-libya-state-tv> (accessed 8.5.19).
- Hopkins, N., 2011. UK operations in Libya: the full costs broken down. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/news/datablog/2011/sep/26/uk-operations-libya-costs> (accessed 8.5.19).
- Jardillier, M., 2017. Gendarmerie de l'air : protection des sites de l'armée de l'Air [WWW Document]. URL <https://www.gendinfo.fr/Dossiers/La-gendarmerie-de-l-air/Gendarmerie-de-l-air-protection-des-sites-de-l-armee-de-l-Air> (accessed 5.11.19).
- Kirkpatrick, D.D., Erlanger, S., Bumiller, E., 2011. Allies Open Air Assault on Qaddafi's Forces in Libya. N. Y. Times. URL <https://www.nytimes.com/2011/03/20/world/africa/20libya.html?mtrref=www.google.com&gwh=6E5BC257980CB1C271C08C53E38B75D6&gwt=pay&assetType=REGI WALL> (accessed 8.5.19).
- Le Monde, 2011. La voix de la France a disparu dans le monde. URL https://www.lemonde.fr/idees/article/2011/02/22/on-ne-s-improvise-pas-diplomate_1483517_3232.html (accessed 8.5.19)
- LibMAC, 2019. LibMAC. للمركز الليبي للأعمال المتعلقة بالألغام ومخلفات الحروب [WWW Document]. URL <http://www.lmac.gov.ly/> (accessed 5.3.19).
- Library, C.N.N., 2018. Pan Am Flight 103 Fast Facts [WWW Document]. CNN. URL <https://www.cnn.com/2013/09/26/world/pan-am-flight-103-fast-facts/index.html> (accessed 4.21.19).
- Libyjská vláda, 2019. hakumat al-wifāq al-watānī [WWW Document]. URL <http://www.pm.gov.ly/> (accessed 4.29.19).
- Marines [WWW Document], 2018. . Off. Website U. S. Mar. Corps. URL <https://www.trngcmd.marines.mil/Portals/207/Docs/wtbn/MCCMOS/Planning%20Templates%20Oct%202017.pdf?ver=2017-10-19-131249-187> (accessed 8.5.18).
- Ministero della Difesa, 2019. Operazione “Strade Sicure” - Esercito Italiano [WWW Document]. URL http://www.esercito.difesa.it/operazioni/operazioni_nazionali/Pagine/Operazione-Strade-Sicure.aspx (accessed 5.11.19).
- National Defence, 2013. Operation MOBILE [WWW Document]. aem. URL <https://www.canada.ca/en/departement-national-defence/services/operations/military-operations/recently-completed/operation-mobile.html> (accessed 4.27.19).
- Obama, B., 2011a. Weekly Address: Bringing Home Our Troops. URL <https://obamawhitehouse.archives.gov/realitycheck/photos-and-video/video/2011/10/22/weekly-address-bringing-home-our-troops> (accessed 5.11.19)
- Obama, B., 2011b. Remarks by the President on the Death of Muammar Qaddafi [WWW Document]. whitehouse.gov. URL <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/10/20/remarks-president-death-muammar-qaddafi> (accessed 4.29.19).
- Obama, B., Cameron, D., Sarkozy, N., 2011. Opinion | Libya's Pathway to Peace. N. Y. Times.
- Politiken, 2012. Dansk pris for Gadaffi-exit: 620 millioner [WWW Document]. Politiken. URL <https://politiken.dk/indland/art5039581/Dansk-pris-for-Gadaffi-exit-620-millioner> (accessed 5.9.19).
- Rettman, A., 2011. France alienates fellow EU countries on Libya [WWW Document]. EUobserver. URL <https://euobserver.com/foreign/31961> (accessed 5.8.19).
- Reuters, 2017a. Factbox: 70 years of the “special relationship” between the United... Reuters. URL <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-may-factbox/factbox-70-years-of->

- the-special-relationship-between-the-united-states-and-britain-idUSKBN1591SM (accessed 5.8.19).
- Reuters, 2017b. Libya sends new request for military training to NATO. Reuters. URL <https://www.reuters.com/article/us-libya-security-nato-idUSKBN15V23B> (accessed 5.8.19)
- Reuters, 2011a. TEXT-Statement from Paris summit on Libya. Reuters. URL <https://www.reuters.com/article/libya-summit-text-idAFLDE72I0JY20110319> (accessed 5.8.19)
- Reuters, 2011b. Libya rebels say they seize control of state TV. Reuters. URL <https://www.reuters.com/article/us-libya-tripoli-tv/libya-rebels-say-they-seize-control-of-state-tv-idUSTRE77L3BG20110822> (accessed 5.8.19)
- Reuters, 2011c. Sarkozy's approval rating hits 12-month high. Reuters. URL <https://www.reuters.com/article/oukwd-uk-france-politics-idAFTRE7855IG20110906> (accessed 5.8.19)
- Reuters, 2011d. Factbox: Military assets in play in Libya crisis. Reuters. URL <https://www.reuters.com/article/us-libya-forces/factbox-military-assets-in-play-in-libya-crisis-idUSTRE72I2CU20110320?pageNumber=2> (accessed 5.8.19)
- Reuters, 2011e. Special Report: How Libya is a showcase in the new arms race. Reuters. URL <https://www.reuters.com/article/us-libya-arms-2/special-report-how-libya-is-a-showcase-in-the-new-arms-race-idUKTRE73H2VF20110418> (accessed 5.8.19)
- Rogers, J., 2017. Italy deploys 7,000 soldiers armed with MACHINE GUNS along coastline | World | News | Express.co.uk [WWW Document]. URL <https://www.express.co.uk/news/world/837172/Italy-armed-soldiers-troops-safe-streets-Rome-Serena-Natolini> (accessed 5.11.19).
- Rogers, S., 2011. EU arms exports to Libya: who armed Gaddafi? [WWW Document]. the Guardian. URL <http://www.theguardian.com/news/datablog/2011/mar/01/eu-arms-exports-libya> (accessed 4.21.19).
- security | Definition of security in English by Oxford Dictionaries [WWW Document], n.d. . Oxf. Dictionaries Engl. URL <https://en.oxforddictionaries.com/definition/security> (accessed 7.30.18).
- Spiegel, 2011. The World from Berlin: Sarkozy's Libya Move "Shows Testosterone Level, Not Logic." Spieg. Online. URL <https://www.spiegel.de/international/europe/the-world-from-berlin-sarkozy-s-libya-move-shows-testosterone-level-not-logic-a-750344.html> (accessed 7.30.18).
- Staff, G., 2011. Libya conflict: reactions around the world. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/world/2011/mar/30/libya-conflict-reactions-world> (accessed 7.30.18).
- Sveriges Radio, 2011. Gripen jets back from Libya next week. Sver. Radio. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=4754046> (accessed 7.30.18).
- Šídlová, T., 2011. Česko k Libyi: Do vojenského zásahu se nezapojíme | Aktuálně.cz [WWW Document]. Aktuálněcz - Víte Co Se Právě Děje. URL <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/cesko-k-libyi-do-vojenskeho-zasahu-se-nezapojime/r~i:article:694433/> (accessed 5.8.19).
- The Guardian, 2015. Farage: Cameron must take some blame for migrant deaths in Mediterranean. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/politics/2015/apr/19/farage-cameron-blame-migrant-deaths-mediterranean-sarkozy-libya-gaddafi-ukip> (accessed 5.11.19).

- The Independent, 2011. Cameron defends arms sales in push for growth [WWW Document]. The Independent. URL <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/cameron-defends-arms-sales-in-push-for-growth-2234241.html> (accessed 4.21.19).
- The Telegraph, 2019. Italy warns EU to brace for refugee surge as migrants flee Libya war. The Telegraph. URL <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/04/24/italy-warns-eu-brace-refugee-surge-migrants-caught-libya-war/> (accessed 4.21.19).
- The Telegraph, 2008. Carla Bruni admits “quickie” wedding to Nicolas Sarkozy - Telegraph [WWW Document]. URL <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/3838869/Carla-Bruni-admits-quickie-wedding-to-Nicolas-Sarkozy.html> (accessed 4.22.19).
- Trading Economics, 2018. Libya Unemployment Rate | 2005-2017 | Data | Chart | Calendar | Forecast [WWW Document]. URL <https://tradingeconomics.com/libya/unemployment-rate> (accessed 6.28.17).
- Traynor, I., Watt, N., 2011. Libya no-fly zone plan rejected by EU leaders. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/world/2011/mar/11/libya-no-fly-zone-plan-rejected> (accessed 6.28.17)
- Vampouille, T., 2011. Guerre en Libye : la France a dépensé 300 millions d’euros [WWW Document]. FIGARO. URL <http://www.lefigaro.fr/international/2011/10/21/01003-20111021ARTFIG00508-la-guerre-en-libye-a-coute-300-millions-d-euros-a-la-france.php> (accessed 5.9.19).
- Wells, A., 2011. Analysis: Opinions on Libya | YouGov [WWW Document]. URL <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2011/03/22/analysis-opinions-libya> (accessed 4.21.19).
- Willsher, K., 2011a. French minister shows regret after new revelations about Tunisian holiday. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/world/2011/feb/07/france-minister-tunisia-private-jet> (accessed 6.28.17)
- Willsher, K., 2011b. Sarkozy opposes Nato taking control of Libya operation. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/world/2011/mar/22/sarkozy-nato-libya-france> (accessed 6.28.17)
- Wintour, P., Watt, N., 2011. David Cameron’s Libyan war: why the PM felt Gaddafi had to be stopped. The Guardian. URL <https://www.theguardian.com/politics/2011/oct/02/david-cameron-libyan-war-analysis> (accessed 6.28.17)
- World Bank, 2017. Libya Inflation Rate | 2004-2017 | Data | Chart | Calendar | Forecast [WWW Document]. URL tradingeconomics.com/libya/inflation-cpi (accessed 6.28.17).